

NOWA SZANSA

Badania w zakresie
kształcenia,
szkolenia zawodowego
i zatrudnienia nieletnich
wobec których
zastosowano środki
zapobiegania
i zwalczania demoralizacji
i przestępczości

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

RAPORT KOŃCOWY Z BADANIA NR 3

**Ocena kształcenia, szkolenia zawodowego i zatrudnienia w opinii rodziców
nieletnich dotyczących motywów, szans, barier i ograniczeń związanych z
kształceniem i przygotowaniem do pracy zawodowej**

Publikacja powstała w ramach projektu „NOWA SZANSA” POWR.02.20.00-00-0020/19 Priorytet II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.20 Wysokiej jakości dialog społeczny w zakresie dostosowania systemów edukacji i szkolenia do potrzeb rynku pracy, dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Opracowanie:

dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS

Konsultacje z ekspertami:

dr Filip M. Furman

mgr Aneta Janik- Barciś

mgr Iwona Lipiec

mgr Joanna Rusinkiewicz

dr Dariusz Majerek

mgr Piotr Żywiecki

Spis treści

I. Wprowadzenie w problematykę badań	7
II. Podstawy metodologii badań	11
Cel, problem badawczy i hipotezy robocze	11
Metoda, technika i narzędzia badawcze	13
Organizacja badań i charakterystyka osób badanych	13
III. Wyniki badań	20
Motywy wyboru szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej przez nieletnich w opinii ich rodziców	20
Ocena kształcenia i wychowania nieletnich na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym młodzieży dokonana przez ich rodziców	22
Zalety i mankamenty kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej nieletnich w opinii ich rodziców	31
Kontynuacja nauki przez nieletnich w opinii ich rodziców	33
Wiedza prawna rodziców nieletnich na temat ich kształcenia	35
Zatrudnianie małoletnich w opinii rodziców nieletnich	37
Zalety i wady zatrudniania małoletnich w ocenie rodziców nieletnich	45
Zasoby nieletnich w opinii ich rodziców	51
Wsparcie udzielane nieletnim w opinii rodziców	60
Współpraca rodziców nieletnich ze szkołami i przedsiębiorstwami	64
Szkolenia zawodowe, w jakich uczestniczyli nieletni w ocenie ich rodziców	69
Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych i ogólnokształcących	74
Różnice w dokonanej przez rodziców ocenie motywów wyboru szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej przez nieletnich	74
Różnice w ocenie rodziców kształcenia i wychowania na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym swoich nastoletnich dzieci	75
Różnica w poziomie wiedzy prawnej rodziców nieletnich na temat kształcenia ich dzieci	78
Różnice w opiniach rodziców nieletnich na temat zatrudniania małoletnich	79
Różnice w opinii rodziców na temat zasobów nieletnich	83
Różnice w opinii rodziców na temat wsparcia udzielanego nieletnim	90
Różnice w opinii rodziców na temat ich współpracy ze szkołami i przedsiębiorstwami	92
Brak różnic w opiniach badanych rodziców uczniów szkół zawodowych oraz ogólnokształcących	94
Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych	95

Różnice w dokonanej przez rodziców ocenie motywów wyboru szkoły ogólnokształcącej przez nieletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach	95
Różnice w ocenie rodziców kształcenia i wychowania swoich nastoletnich dzieci uczestniczących i nie uczestniczących w szkoleniach na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym.....	95
Różnica w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących na temat kontynuacji nauki przez nieletnich po szkoleniach zawodowych i bez szkoleń.....	98
Różnica w poziomie wiedzy prawnej rodziców nieletnich na temat kształcenia ich dzieci uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych	98
Różnice w opiniach rodziców nieletnich na temat zatrudnianie małoletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych	99
Różnice w opinii rodziców na temat zasobów nieletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych	103
Brak różnic w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach	106
Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych	107
Różnice w opiniach rodziców na temat kontynuacji nauki przez nieletnich – uczniów szkół zawodowych uczestniczący i nieuczestniczący w szkoleniach zawodowych	110
Różnica w poziomie wiedzy prawnej rodziców nieletnich na temat kształcenia ich dzieci (Gr KZ i Gr KZ-S)	111
Różnice w opiniach rodziców nieletnich na temat zatrudniania małoletnich (Gr KZ i Gr KZ-S)	112
Różnice w opinii rodziców na temat zasobów nieletnich (Gr KZ i Gr KZ-S).....	114
Różnice w opinii rodziców na temat wsparcia udzielanego nieletnim (Gr KZ i Gr KZ-S)...	120
Różnice w opinii rodziców na temat ich współpracy ze szkołami i przedsiębiorstwami (Gr KZ i Gr KZ-S)	121
Brak różnic w opiniach rodziców nieletnich ze szkół zawodowych, których dzieci uczestniczyły oraz nieuczestniczyły w szkoleniach zawodowych.....	123
IV. Wnioski z badań.....	125
V. Dobre praktyki i rekomendacje	135
Dobre praktyki	135
Rekomendacje	139
VI. Bibliografia.....	143
VII. Spis tabel	145
VIII. Spis wykresów	148

I. Wprowadzenie w problematykę badań

Podjęcie decyzji o przyszłości zawodowej stanowi jedno z wyzwań dla młodych ludzi. Zdają sobie bowiem sprawę, że trudno jest ją zmienić, szczególnie w momencie, w którym poczyniło się pewne starania ukierunkowujące ich rozwój. Dlatego tak istotna jest rodzina, a zwłaszcza rodzice, którzy mogą w znacznym stopniu warunkować podjęte przez dzieci zobowiązania i działania zmierzające do wyboru szkoły i konkretnego zawodu.

Według Janusza Nowaka (2020, s. 16) wybór ścieżki zawodowej musi być świadomy i ukierunkowany. Przypadkowość w tym zakresie skutkuje: obniżaniem motywacji do nauki i pracy, samooceny, jakości życia oraz do zakończenia edukacji po uzyskaniu pełnoletniości. Stąd też tak ważna rola rodziców w tym procesie wyznaczania celów zawodowych i konkretyzowania planów zawodowych (A. Kargulowa, 2007, s. 98).

W literaturze z zakresu socjologii, pedagogiki i psychologii zwraca się uwagę na rolę rodziców w procesie wspierania dzieci w edukacji i karierze zawodowej. Nikogo nie trzeba przekonywać, że rodzina stanowi najważniejsze środowisko życia dziecka, które ma olbrzymi wpływ na całe jego przyszłe życie.

„Od tego rozpoczyna się biografia człowieka. Wpływ rodziny obejmuje bardzo długi okres, a najważniejsze, że rozpoczyna się, zanim w życiu człowieka pojawiają się inne środowiska, z którymi łączą go więzy biologiczne i emocjonalne. Istotą wychowania rodzinnego jest ukazanie najważniejszych wartości. Zadanie rodziców polega na zadbaniu o to, by wartości dla nich ważne stały się równie istotne dla ich pociech. W tym ujęciu wychowanie opiera się na braniu odpowiedzialności za wartości przyjęte i zaakceptowane przez dzieci. Pierwszoplanową rolą rodziny jest przekazywanie wartości, norm i zwyczajów swojemu potomstwu” (M. Flader, 2012, s. 71).

Rodzice mogą wywierać pozytywny lub negatywny wpływ na dziecko. W przypadku wpływu pozytywnego utwierdzają dziecko w przekonaniu, że dokonało słusznego wyboru, wspierają merytoryczną rozmową, udzielają porad, gdy dziecko ma wątpliwości lub nie ma pomysłu na przyszłość. Przebywanie z nim, okazywanie mu szacunku i zainteresowania, zapewnianie mu poczucia bezpieczeństwa, czyni rodziców doskonałymi „doradcami zawodowymi”. Rodzice współpracują na rzecz wypracowania celów, do których zmierzają dorastający ludzie. Zawsze służą radą i dobrym słowem. Mogą jednak także negatywnie wpływać na dzieci: pouczać, krytykować, moralizować (a nawet grozić) (J. Nowak, 2020, s. 22, 24; por. U. Gałęska, 2013, s. 272). Wyniki badań E.B. Hurlock (za: E. Sikora, 2006, s. 21) dowodzą, że podstawowym czynnikiem warunkującym aspiracje zawodowe dzieci i młodzieży jest nacisk rodziców. Poza tym rodzice nierzadko doradzają dzieciom unikanie pewnych zawodów z uwagi na ich małą atrakcyjność, niską płacność, duży nakład pracy itd. Narzucanie dzieciom wyboru zawodu, niezgodnego z ich możliwościami i zainteresowaniami jest zdecydowanie niepożądane (G. Wieczorek, 2009, s. 107).

Z jednej strony rodzice mogą w pełni decydować o wyborze szkoły i zawodu dziecka, z drugiej – pozostawiać mu zupełnie wolny wybór, a z trzeciej – wspierać je i towarzyszyć w drodze dokonywania świadomych wyborów ścieżki zawodowej. Oczywiście trzecia opcja jest optymalna i pożądana, ale niestety często niemożliwa. Dlatego niezwykle ważne jest poznanie czynników warunkujących wybory młodych ludzi, których skutki ponoszą przez całe życie. Wśród nich wymienia się m.in. (W. Duda, D. Kukła, 2012, s. 34):

- Poziom wykształcenia rodziców i rodzeństwa dziecka.

Dzieci, których inni członkowie rodziny mają wyższe wykształcenie, wykazują wyższe aspiracje edukacyjno-zawodowe, a ich rodzice mają wyższe oczekiwania i wymagania wobec nich.

- Rodzinne tradycje zawodowe.
Wybór szkoły nierzadko podyktowany jest chęcią wykonywania tego samego zawodu, co inni członkowie rodziny. Oznacza to jednak także kontynuowanie zawodów z uwagi na presję wywieraną przez rodziców. A. Janowski (1958, s. 23) zwraca uwagę na to, że rodzice mogą przenosić na dzieci swoje niespełnione aspiracje.
- Pozycja społeczna rodziców.
Dzieci rodziców z wyższą pozycją społeczną z większym prawdopodobieństwem będą dążyły do zdobywania wyższego wykształcenia. Zazwyczaj pozostają w tej samej grupie społeczno-zawodowej co ich rodzice lub nieco awansują (P. Radkiewicz, 2002, s. 111).
- Poziom aspiracji rodziców.
W sytuacji, gdy rodzice mają wysokie aspiracje, więcej oczekują od dziecka. Niestety często pomijają jego zainteresowania, potrzeby i oczekiwania. Bywa tak, że wywierają presję w celu wyboru zawodu, który sami chcieli wykonywać, ale z różnych względów podjęli inną pracę.
- Poziom wiedzy rodziców o zawodach proponowanych dziecku i sposobach ich zdobycia.
Ważny jest poziom wiedzy rodziców na temat różnych zawodów. Jej brak utrudnia dobór szkoły do potrzeb dziecka, jego możliwości i predyspozycji oraz oczekiwań pracodawców i rynku pracy.
- Stosunek rodziców do nauki i działalności zawodowej.
Rodzice mają określone poglądy na temat konkretnych zawodów i typów szkół, co oznacza, że namawiają dzieci do wyboru tych preferowanych i unikania tych, do których nie są przekonani.
- Kultura osobista rodziców.
Sposób bycia rodziców, zaspokajania potrzeb własnych i innych ludzi oraz postępowania wobec dziecka, przekłada się na jego funkcjonowanie i dokonywane życiowe wybory.
- Sytuacja materialna rodziców.
Dzieci wychowywane w rodzinach o niższym statusie socjalnym z większym prawdopodobieństwem wybiorą szkołę, której ukończenie zagwarantuje szybsze usamodzielnienie się i bycie niezależnym. Rodzice z wyższymi dochodami, lepiej oceniający je, częściej motywują swoje dzieci do zdobywania wykształcenia.
- Znajomość stanu zdrowia i rozwoju fizycznego dziecka przez rodziców.
Wiedza na temat zdrowia fizycznego i psychicznego dziecka, jego sposobu reagowania w różnych sytuacjach umożliwia bardziej obiektywny dobór zawodu. Niektóre choroby czy deficyty ograniczają możliwość wykonywania upragnionego zawodu, co oznacza, że rodzice powinni pomóc dziecku w znalezieniu innej alternatywy zawodowej.
- Miejsce zamieszkania.
Poziom aspiracji edukacyjno-zawodowych koreluje pozytywnie z wielkością miejscowości, w której mieszka rodzina (M. Wolska-Długosz, 2007, s. 350).
- Sposób utrzymania rodziny.
Osoby prowadzące działalność gospodarczą mają wyższe oczekiwania wobec dzieci w zakresie ich wykształcenia (M. Wolska-Długosz, 2007, s. 350).

Zachowanie rodziców wpływa na opinie dziecka o świecie i ludziach. Dlatego z czasem okazuje się, czy dziecko czerpie przyjemność bardziej z kontaktu z innymi ludźmi czy przebywania w samotności, czy lubi pracować w zespole czy indywidualnie. Osoby, które zorientowane są na rzeczy, lepiej odnajdują się w zawodach technicznych, przyrodoznawstwie lub nauce. Ważne jest, aby umieć rozpoznać predyspozycje i zainteresowania dziecka (A. Paszkowska-Rogacz, 2008, s. 67). „Rodzice, dla których praca nie jest źródłem zadowolenia, ale pozbawionym wartości obowiązkiem, prezentują postawę wpływającą destrukcyjnie na kształtowanie się stosunku dziecka do pracy i określonych zawodów” (H. Pielka, 2000, s. 98). Teofil Sosnowski (za: G. Wiczorek, 2009, s. 106) zwraca też uwagę, że brak pozytywnych kontaktów i doświadczeń rodziców przyczynia się do poszukiwania przez dziecko zawodów związanych z pracą z drugim człowiekiem – wspieraniem go, w celu wyrównania braków i rekompensaty.

Nie bez znaczenia jest liczba dzieci w rodzinie. Jak dowodzą Dagmara Kowalik i Patrycja Sodel (2015, s. 96-97) dzieci pochodzące z rodzin wielodzietnych uczone są pracy i samodzielności. Dlatego najczęściej same podejmują decyzję o wyborze szkoły i zawodu. Po gimnazjum preferują naukę w szkołach zawodowych, co daje im możliwość szybkiego usamodzielnienia się i udzielania pomocy materialnej rodzinie pochodzenia. Chętnie podnoszą kwalifikacje zawodowe, uczestnicząc w kursach i szkoleniach. Są wdzięczne rodzicom za wychowanie, w którym nie brakuje: wymagań oraz wyznaczania odpowiedzialnych zadań i obowiązków.

Rodzice odpowiadają za kształtowanie umiejętności kluczowych niezbędnych do prawidłowego życia, cennych w sferze funkcjonowania zawodowego.

Wśród nich wymieniane są:

- „umiejętność nawiązywania kontaktów międzyludzkich,
- zdolność komunikowania się z otoczeniem,
- umiejętność pracy w zespole,
- zdolność podejmowania decyzji,
- umiejętność stawiania sobie celów i ich realizowania,
- zdolność rozwiązywania problemów,
- świadomość swoich możliwości i ograniczeń,
- umiejętności organizacyjne,
- zdolność wprowadzania innowacji,
- odporność na stres” (W. Duda, D. Kukła, 2012, s. 38).

Wraz ze zmianami cywilizacyjnymi modyfikacjom ulegają oczekiwania pracodawców. Między innymi konieczna jest znajomość chociażby jednego języka obcego w stopniu biegłym, pozwalającym na sprawną komunikację. Wiąże się to m.in. z tym, że wielu młodych ludzi chciałoby pracować poza krajem przez pewien okres czasu (nie na stałe) (J. Kunikowski, A. Kamińska, M. Gawryluk, 2016, s. 76-77). Rola rodziców sprowadza się zatem do przekazywania dziecku informacji na temat aktualnych przeobrażeń społeczno-gospodarczych i na rynku pracy.

Urszula Gałęska (2013, s. 281) na podstawie przeprowadzonych badań nad wyborami edukacyjno-zawodowymi młodzieży sformułowała kilka istotnych wniosków:

- „Biograficzny proces wyborów edukacyjno-zawodowych młodzieży, w którym uczestniczą rodzice, charakteryzuje zarówno refleksyjny namysł, jak i nieoczekiwany zbieg okoliczności, a składa się on z istotnych dla dalszej osobistej i zawodowej kariery etapów.”

- W opinii rodziców w dziecięcych marzeniach dotyczących wykonywania zawodu znajdują odzwierciedlenie przyszłe plany zawodowe młodzieży.
- Pierwsze wybory ścieżki edukacyjno-zawodowej młodzieży warunkuje m.in. poziom wiedzy rodziców na temat tworzenia planów zawodowych.
- Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży tworzone są przy okazji dokonywania wyboru szkoły średniej, przy ścisłej współpracy z rodzicami oraz na podstawie informacji zawartych w Internecie.
- Większość maturzystów samodzielnie podejmuje decyzję o wyborze kierunku studiów.

W publikacjach naukowych nie ma wyników badań przeprowadzonych wśród rodziców nieletnich, którzy dokonali oceny ich kształcenia zawodowego i procesu zatrudniania. Niemniej jednak należy przypuszczać, że z uwagi na liczne ich deficyty psychospołeczne, specyfikę funkcjonowania, trudności w nauce i zaburzone zachowanie, mogą mieć większe problemy ze znalezieniem pracy i samym procesem przygotowania do niej w trakcie nauki w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej i podczas szkoleń zawodowych. Poza tym nierzadko nie uzyskują oni wsparcia od osób najbliższych, którzy sami wykazują wiele problemów na poziomie funkcjonowania psychospołecznego (A. Lewicka-Zelent, 2015, s. 174 i n.).

II. Podstawy metodologii badań

Cel, problem badawczy i hipotezy robocze

Jak zauważa Janusz Sztumski (1984, s. 46) proces badawczy, jak każdy proces poznania, jest świadomą, celową i zamierzoną czynnością poznającego przedmiotu, sterowaną metodycznie za pomocą określonych reguł i wskazań determinujących i kontrolujących postępowanie człowieka. Dlatego punktem wyjścia do przeprowadzenia badań była ich konceptualizacja, czyli precyzyjne zdefiniowanie celu, problemów badawczych oraz ustalenie metod, technik i narzędzi, za pomocą których badanie zostanie zrealizowane.

Zdaniem Tadeusza Pilcha i Teresy Bauman (2001, s. 35) badania określane są przez cele, którym służą. Ważne jest „zbadanie warunków niezbędnych do realizacji postulowanych stanów rzeczy. (...) możemy uznać, że celem badań jest poznanie umożliwiające działania skuteczne”.

Głównym celem badań prowadzonych w ramach projektu „NOWA SZANSA” POWR.02.20.00-00-0020/19 (Priorytet II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.20 Wysokiej jakości dialog społeczny w zakresie dostosowania systemów edukacji i szkolenia do potrzeb rynku pracy, dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020) jest zwiększenie udziału partnerów społecznych w kształtowaniu strategii dostosowania kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy nieletnich, wobec których zastosowano środki zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości (Ustawa z dnia 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich) poprzez przeprowadzenie 4 badań o zasięgu ogólnopolskim oraz upowszechnienie i zaprezentowanie wyników badań i analiz na forum instytucji dialogu społecznego w formie 136 stanowisk/opinii. Wyniki tych badań posłużą do sformułowania rekomendacji/opinii w zakresie wdrożenia lepszych mechanizmów systemu kształcenia i zatrudnienia nieletnich w oparciu o dialog społeczny (zaangażowanie partnerów społecznych tj. związków pracodawców) nad skutecznymi działaniami wspierającymi nieletnich w kształceniu i podejmowaniu zatrudnienia.

Celem poznawczym badania nr 3 jest ocena kształcenia, szkolenia zawodowego i zatrudnienia nieletnich dokonana na podstawie opinii ich rodziców, dotyczących: motywów, szans, barier i ograniczeń związanych z kształceniem i przygotowaniem do pracy zawodowej.

Celem praktycznym badania nr 3 jest sformułowanie ogólnych rekomendacji dotyczących kształcenia, szkolenia zawodowego i zatrudnienia nieletnich z uwzględnieniem perspektywy ich rodziców. Na tej podstawie partnerzy społeczni opracują 136 stanowisk/opinii na ten temat. W badaniu nr 3 **przedmiotem badań** jest kształcenie zawodowe i zatrudnienie nieletnich, natomiast podmiot stanowią rodzice młodzieży w wieku 15-21 r.ż., która skierowana została do ośrodków kuratorskich (15-18 r.ż.) lub/i jest pod nadzorem kuratora sądowego (15-21 r.ż.).

W badaniu nr 3 główny problem badawczy zawarł się w pytaniu: Jak rodzice nieletnich oceniają ich kształcenie, szkolenia zawodowe i zatrudnienie? Do problemu głównego sformułowano następujące pytania szczegółowe:

1. Jakie były motywy podjęcia nauki w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej przez nieletnich w opinii ich rodziców?
2. Jak rodzice nieletnich oceniają kształcenie i wychowanie w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej swoich nastoletnich dzieci?

3. Jakie są zalety i mankamenty kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej nieletnich w opinii ich rodziców?
4. Jakie są opinie rodziców na temat kontynuowania nauki zawodu w wybranym kierunku przez swoje nastoletnie dzieci?
5. Jaką wiedzę posiadają rodzice nieletnich na temat prawnych aspektów kształcenia zawodowego swoich dzieci?
6. Jakie są opinie rodziców nieletnich na temat pracy małoletnich?
7. Jakie są zalety i wady zatrudniania małoletnich w ocenie rodziców nieletnich?
8. Jakie zasoby osobiste i deficyty mają nieletni w opinii ich rodziców?
9. Na czyje wsparcie mogą liczyć nieletni w procesie kształcenia w opinii rodziców?
10. Jak rodzice nieletnich oceniają współpracę ze szkołą i przedsiębiorstwami?
11. Jak rodzice nieletnich oceniają szkolenia zawodowe, w których uczestniczyły ich nastoletnie dzieci?
12. Czy występują różnice w opiniach rodziców nieletnich kształcących się w szkołach zawodowych i szkołach ogólnokształcących na temat kształcenia zawodowego, zatrudniania małoletnich, a jeśli tak to jakie?
13. Czy występują różnice w opiniach rodziców nieletnich uczestniczących w szkoleniach zawodowych i tych nie biorących w nich udziału na temat kształcenia swoich dzieci i ich zatrudnienia, a jeśli tak to jakie?

Postawione problemy badawcze 1-11 to pytania o charakterze diagnostyczno-opisowym, nie wymagają one więc stawiania hipotez roboczych. Do problemu szczegółowego, który brzmi: „Czy występują różnice w opiniach rodziców nieletnich kształcących się w szkołach zawodowych i szkołach ogólnokształcących na temat kształcenia zawodowego, zatrudniania małoletnich, a jeśli tak to jakie?” postawiono następującą hipotezę roboczą.

Hipoteza 1: Zakłada się, że opinie rodziców nieletnich kształcących się i nie kształcących się w zawodzie będą różnić się znacząco w obszarze dotyczącym edukacji, szkoleń zawodowych i zatrudnienia ich dzieci.

Rodzice nieletnich kształcących się zawodowo wyrażają bardziej pozytywne poglądy na temat edukacji i zatrudnienia ich dzieci. Ich odmienne poglądy wynikają z różnych doświadczeń edukacyjnych ich dzieci. W szkołach przygotowujących do zawodu zdecydowanie więcej czasu przeznaczają na rozwój umiejętności praktycznych. Ponadto uczniowie branżowych szkół zawodowych i technikum spotykają się z pracodawcami podczas praktyk zawodowych, a tym samym mają okazję do nawiązania z nimi kontaktu, poznają rynek pracy i podejmują pierwsze samodzielne próby realizacji roli pracownika. Młodzież po szkołach podstawowych i gimnazjum lub ucząca się w liceum przede wszystkim zdobywa wiedzę ogólną i pozbawiona jest doświadczeń zawodowych.

Natomiast hipoteza robocza do problemu szczegółowego nr 13 „Czy występują różnice w opiniach rodziców nieletnich uczestniczących w szkoleniach zawodowych i tych nie biorących w nich udziału na temat kształcenia swoich dzieci i ich zatrudnienia, a jeśli tak to jakie?” brzmi następująco:

Hipoteza 2: Zakłada się, że opinie rodziców nieletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych na temat kształcenia swoich dzieci i ich zatrudnienia istotnie będą różniły się.

Rodzice nieletnich biorących udział w szkoleniach zawodowych będą wyrażali bardziej pozytywne poglądy na temat kształcenia zawodowego i zatrudnienia swoich dzieci w porównaniu do rodziców, których dzieci nie mają takich doświadczeń. Podczas szkoleń nieletni

uzupełniają swoją wiedzę i umiejętności praktyczne zdobywane w szkole, a nawet nabywają je, tym samym zwiększając swoje kompetencje zawodowe i podnosząc kwalifikacje zawodowe, co czyni ich bardziej atrakcyjnymi kandydatami na rynku pracy w porównaniu z młodzieżą, która nie miała możliwości uczestniczenia w szkoleniach zawodowych. Zdobyte podczas szkoleń umiejętności różnią się od tych szkolnych, z uwagi na inną formę kształcenia oraz doświadczenia trenerów/szkoleniowców, którzy w większości są praktykami.

Metoda, technika i narzędzia badawcze

Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, która określana jest jako „sposób gromadzenia wiedzy o atrybutach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach, poglądach wybranych zbiorowości, nasileniu ich i kierunkach rozwoju określonych zjawisk i wszelkich innych zjawiskach instytucjonalnie nie zlokalizowanych – posiadających znaczenie wychowawcze – w oparciu o specjalnie dobraną grupę reprezentującą populację generalną, w której badane zjawisko występuje” (T. Pilch, T. Bauman, 2001, s. 80). W badaniach zastosowano technikę ankiety, której celem jest zebranie dużej liczby danych o wybranych zjawiskach, przy niewielkim nakładzie ekonomicznym (J. Sztumski, 1995, s. 130-133).

Do celów badania skonstruowano następujące narzędzia badawcze:

1. Kwestionariusz ankiety „Rodzic o kształceniu zawodowym i zatrudnieniu swojego dziecka” (RoKZiZsD - 1);
2. Kwestionariusz ankiety „Rodzic o kształceniu zawodowym i zatrudnieniu swojego dziecka” (RoKZiZsD - 2).

Pierwszy z kwestionariuszy (RoKZiZsD - 1) skierowany jest do rodziców uczniów, którzy uczą się w szkołach zawodowych (szkole branżowej, technikum, szkole zawodowej lub policealnej) lub ukończyli je. Składa się z 4 części. W części pierwszej rodzice udzielają informacji na temat swoich podstawowych danych osobowych, a w drugiej – na temat danych osobowych swoich dzieci. Zasadnicza III część kwestionariusza składa się z 29 pytań otwartych, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru oraz pytań ze skalą Likerta (5-stopniową) dotyczących kształcenia zawodowego oraz zatrudnienia nieletnich. Ostatnia część kwestionariusza skierowana jest wyłącznie do rodziców, których dzieci uczestniczyły w szkoleniach zawodowych (8 pytań o różnym charakterze). Pytania te dotyczą tychże szkoleń.

Kwestionariusz (RoKZiZsD - 2) adresowany jest do rodziców uczniów, którzy nie uczą się w szkołach zawodowych i nie są ich absolwentami. Składa się z 4 części. W części pierwszej rodzice udzielają informacji na temat swoich podstawowych danych osobowych, a w drugiej – na temat danych osobowych swoich dzieci. Zasadnicza III część kwestionariusza składa się z 12 pytań otwartych, jednokrotnego i wielokrotnego wyboru oraz pytań ze skalą Likerta (5-stopniową), dotyczących kształcenia zawodowego oraz zatrudnienia nieletnich. Ostatnia część kwestionariusza skierowana jest wyłącznie do rodziców, których dzieci uczestniczyły w szkoleniach zawodowych (8 pytań o różnym charakterze). Pytania te dotyczą tychże szkoleń.

Organizacja badań i charakterystyka osób badanych

Badanie, ze względu na pandemię, realizowano od września 2020 r. do lipca 2021 r. Dobór grupy do badań miał charakter celowy. W badaniach wzięli udział rodzice nieletnich wylosowanych ze szkół i okręgów sądowych znajdujących się na terenie całego kraju. Badania

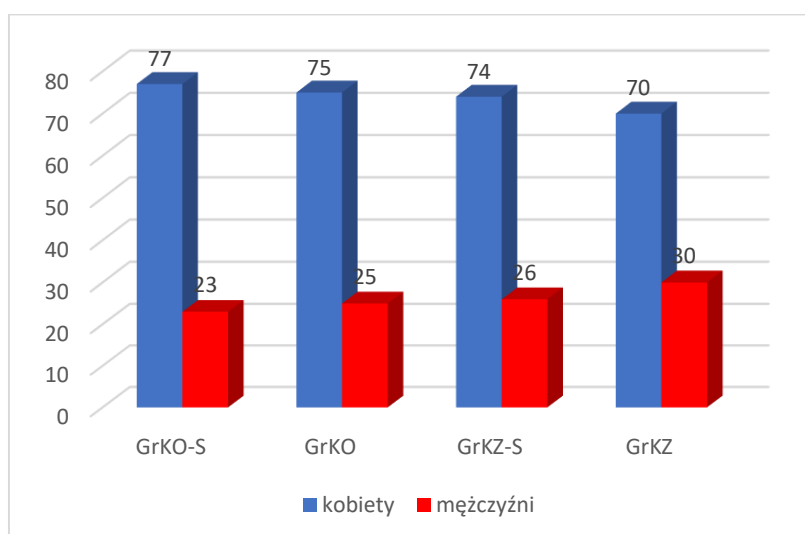
były anonimowe i dobrowolne, przeprowadzone w ośrodkach kuratorskich należących do obszaru właściwości 11 Sądów Apelacyjnych w Polsce (losowo wybrano po 3 ośrodki kuratorskie z każdej apelacji).

W badaniu uczestniczyło 300 rodziców uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych, zakwalifikowanych do 4 grup:

- Gr KZ – rodzice, których dzieci uczyły się w szkołach zawodowych, ale nie uczestniczyły w szkoleniach zawodowych (n=116);
- Gr KZ-S - rodzice, których dzieci uczyły się w szkołach zawodowych i uczestniczyły w szkoleniach zawodowych (n=34);
- Gr KO - rodzice, których dzieci uczyły się w szkołach ogólnokształcących, ale nie uczestniczyły w szkoleniach zawodowych (n=120);
- Gr KO-S - rodzice, których dzieci uczyły się w szkołach ogólnokształcących i uczestniczyły w szkoleniach zawodowych (n=30).

Na podstawie danych uzyskanych z kwestionariuszy możliwe było dokonanie charakterystyki osób badanych, tj. rodziców nieletnich.

W każdej z czterech wyróżnionych grup zdecydowanie przeważały kobiety (od 70% w grupie rodziców, których dzieci uczyły się w szkołach zawodowych, ale nie brały udziału w szkoleniach zawodowych do 77% w grupie rodziców, których dzieci uczyły się w szkołach ogólnodostępnych i uczestniczyły w szkoleniach zawodowych). Oznacza to, że mniej niż 1/3 badanych stanowili mężczyźni.

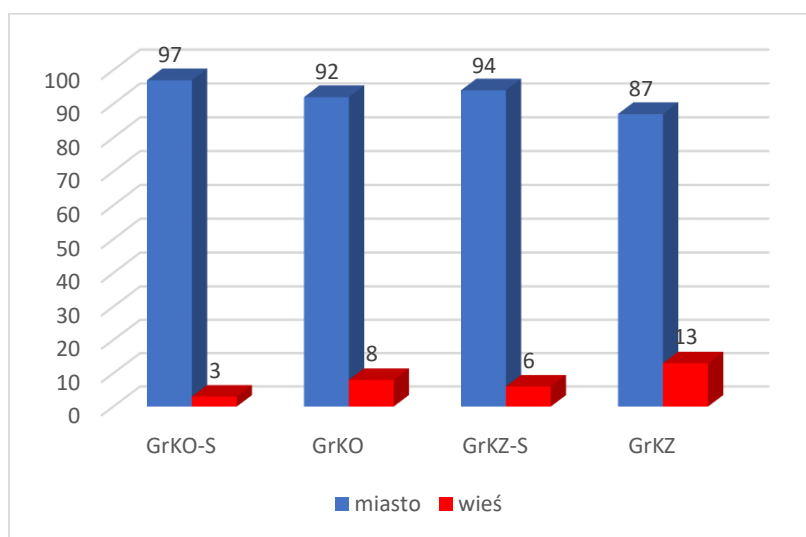

Wykres 1. Płeć rodziców nieletnich

Wiek rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach wynosił od 31 r.ż. do 71 r.ż. (M=46 lat), a rodziców uczniów bez szkoleń od 32 r.ż. do 71 r.ż. (M=49 lat). Natomiast wiek rodziców młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących, ale nie uczestniczącej w szkoleniach zawodowych zawierał się w przedziale od 36 r.ż. do 61 r.ż. (M=45 lat), a biorącej udział w szkoleniach - od 34 r.ż. do 70 r.ż. (M=47 lat).

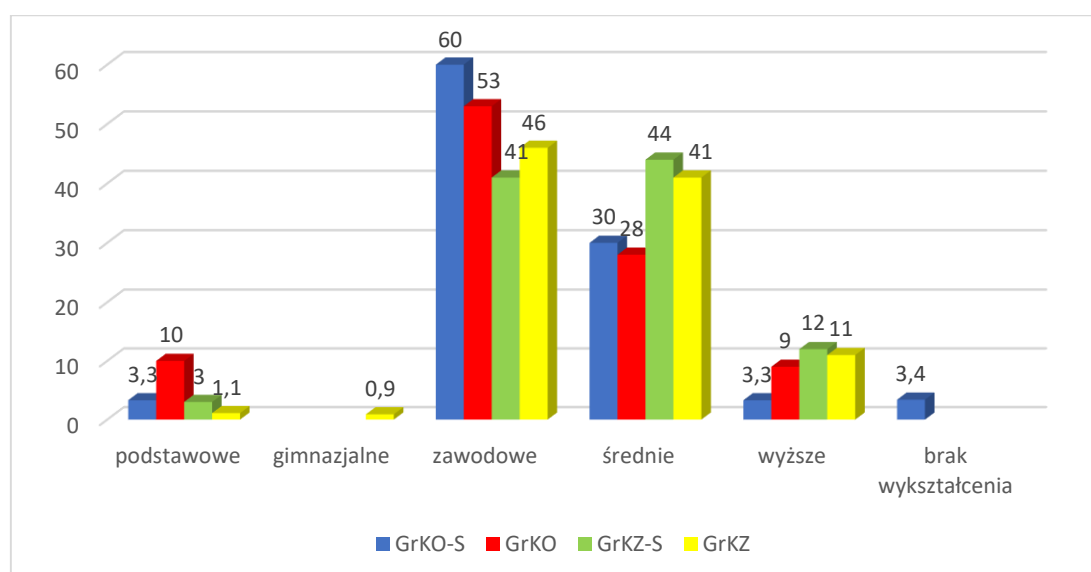
W badanej grupie zdecydowanie dominowały osoby mieszkające w mieście (od 87% w grupie rodziców, których dzieci uczyły się w szkołach zawodowych, ale nie brały udziału w szkoleniach zawodowych do 97% w grupie rodziców, których dzieci uczyły się w szkołach ogólnokształcących i uczestniczyły w szkoleniach zawodowych).

Wśród osób uczestniczących w badaniu przeważały osoby z wykształceniem zawodowym i średnim. Uwagę zwraca jednak to, że nieco więcej rodziców nieletnich uczących się w szkołach ogólnokształcących legitymowało się świadectwem szkoły zawodowej, a nieletnich ze szkół zawodowych – świadectwem szkoły kończącej się maturą. Najmniej rodziców młodzieży kształcącej się w szkołach ogólnodostępnych po szkoleniach zawodowych było absolwentami szkół podstawowych i uczelni wyższych (3%). Odpowiednio w grupie rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, osoby takie stanowiły 10% i 9% próby.

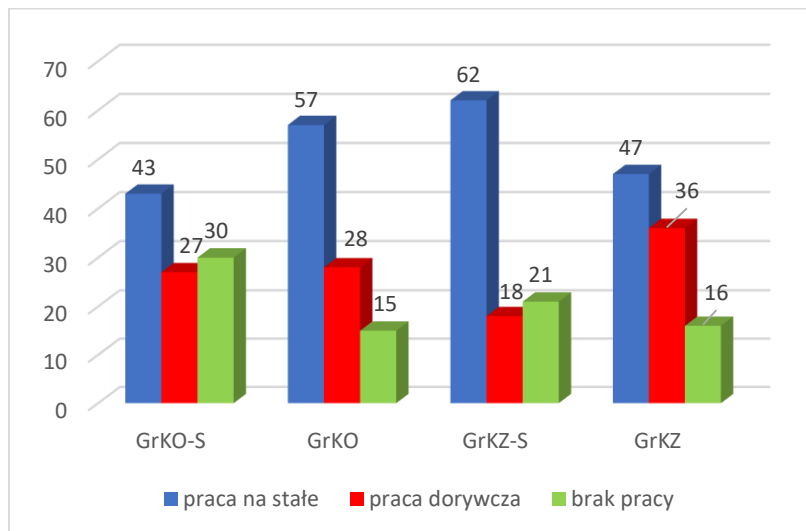
Wykres 2. Miejsce zamieszkania rodziców nieletnich

Dwanaście procent rodziców uczniów ze szkół zawodowych po szkoleniach zawodowych i 11% bez takich szkoleń ukończyło szkoły wyższe, a 3% pierwszych z nich i 1% - drugich – szkoły podstawowe. Wśród osób badanych znalazł się jeden rodzic, który zakończył swoją edukację na poziomie gimnazjum (Gr KZ), a 3% rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących, po szkoleniach zawodowych, nie posiadało wykształcenia.

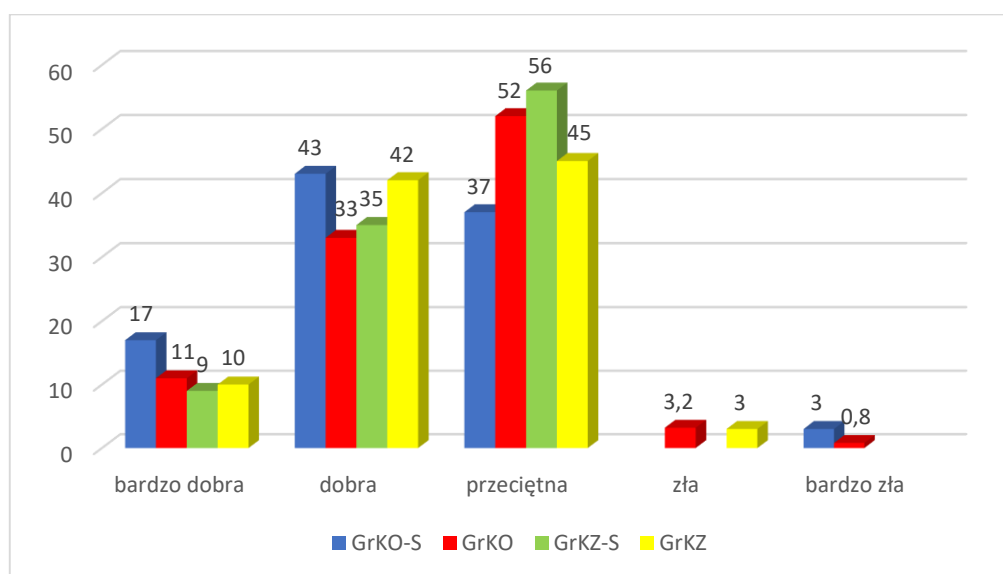
Wykres 3. Wykształcenie rodziców nieletnich

Blisko połowa wszystkich badanych pracowała na stałe, aczkolwiek najmniej takich osób było w grupie rodziców, których dzieci uczyły się w szkołach ogólnokształcących i były po szkoleniach zawodowych (43%), a najwięcej w grupie rodziców uczniów ze szkół zawodowych, po szkoleniach zawodowych. Dorywczo pracowało od 18% rodziców z grupy Gr KZ-S do 36% rodziców z grupy Gr KZ.

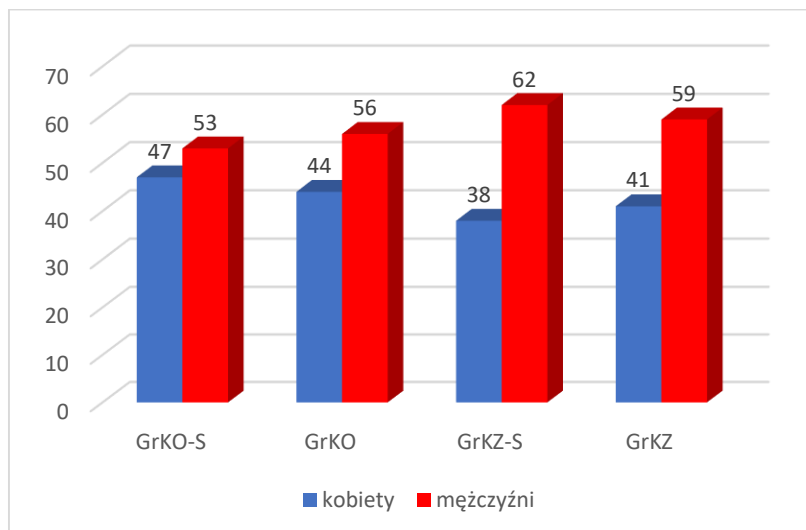
Wykres 4. Aktywność zawodowa rodziców nieletnich

Najwięcej osób badanych oceniło sytuację finansową swoich rodzin jako przeciętną (od 37% rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących, po szkoleniach zawodowych do 56% rodziców uczniów ze szkół średnich po szkoleniach zawodowych), a następnie jako dobrą (od 33% rodziców z grupy Gr KO do 43% rodziców z grupy Gr KO-S). Siedemnaście procent rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach zawodowych uznało, że ich sytuacja finansowa jest bardzo dobra (odpowiednio: 11% - Gr KO, 10% - Gr KZ, 9% - Gr KZ-S). Po 3% rodziców nieletnich ze szkół ogólnodostępnych i zawodowych bez szkoleń zawodowych przyznało, że są w złej sytuacji finansowej. Jeden z rodziców nieletniego z grupy Gr KO ocenił ją jako bardzo złą, podobnie jak 3% rodziców nieletnich z grupy Gr KO-S.

Wykres 5. Sytuacja finansowa badanych osób

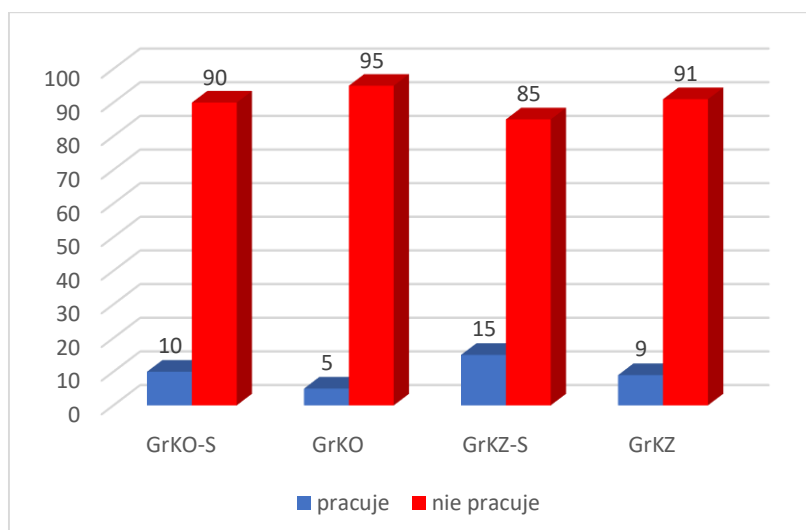
Rodzice nieletnich wskazali: płeć, wiek, aktywność zawodową swoich nastoletnich dzieci, typ szkoły, do której uczęszczają, a także rodzaj środka wychowawczego i przyczynę jego orzeczenia przez sąd wobec młodzieży.

Wykres 6. Płeć nieletnich

Wiek młodzieży ze szkół ogólnokształcących, która uczestniczyła w szkoleniach zawierała się w przedziale od 15 do 17 r.ż. (M=16 lat), a tej, która nie uczestniczyła w nich między 15 a 18 r.ż. (M=16 lat). Z kolei wiek uczniów szkół zawodowych mieścił się w przedziale od 15 do 18 r.ż. (M Gr KZ-S=17 lat; M Gr KZ=16).

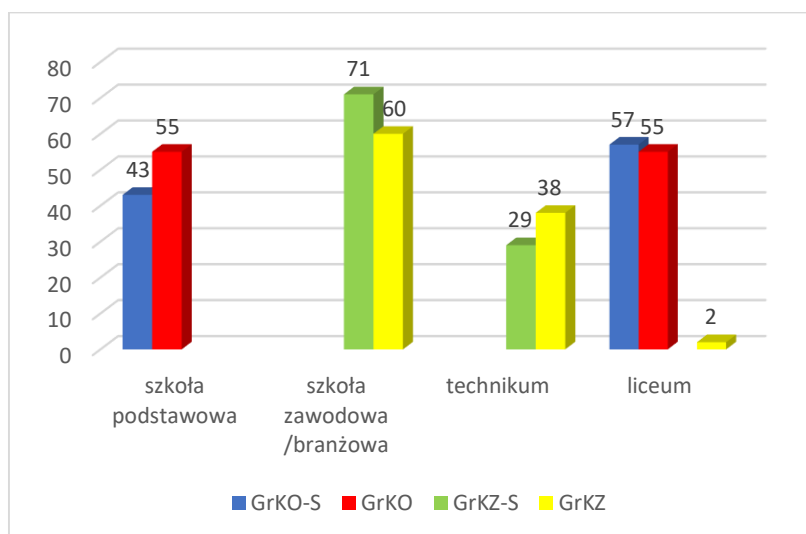
Zdecydowana większość nieletnich nigdy nie podejmowała pracy. Najwięcej było ich w grupie młodzieży nieprzygotowującej się do wykonywania konkretnego zawodu ani w szkole, ani podczas szkoleń zawodowych (95%), a najmniej w grupie młodzieży uczącej się w szkołach zawodowych i uczestniczącej w dodatkowych szkoleniach (85%).

Wykres 7. Aktywność zawodowa młodzieży

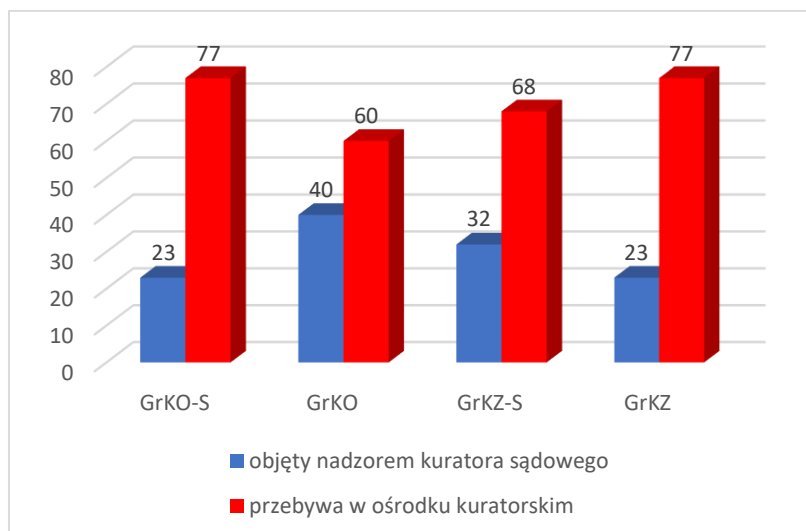
Spośród nieletnich przygotowujących się do wykonywania pracy zawodowej większość uczy/uczyła się w szkole branżowej lub zawodowej (Gr KZ=60%, Gr KZ-S=71%). Pozostałe

osoby kształcą się lub kształcili w technikum. W grupie młodzieży bez wykształcenia zawodowego byli uczniowie/absolwenci szkół podstawowych (Gr KO=55%, Gr KO-S=43%) i liceum (Gr KO=55%, Gr KO-S=57%).

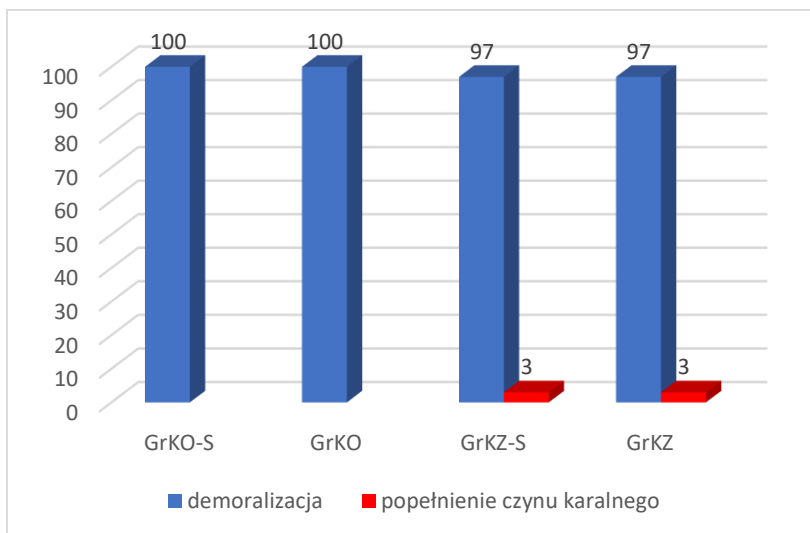
Wykres 8. Typ szkoły, w której uczy się dziecko

Rodzice nieletnich wskazali środek wychowawczy, jaki orzekł sąd wobec ich dzieci. Większa część młodzieży umieszczona została w ośrodku kuratorskim i objętą ją równocześnie nadzorem kuratora sądowego (Gr KO-S i Gr KZ=77%; Gr KZ-S=86%; Gr KO=60%). Oznacza to, że pozostałe osoby znajdują się pod nadzorem kuratora.

Wykres 9. Środek wychowawczy zastosowany wobec młodzieży

Wszyscy nieletni uczący się w szkołach ogólnokształcących byli zdemoralizowani. Natomiast 3% nieletnich ze szkół zawodowych popełniło czyn karalny, a pozostali wykazywali przejawy demoralizacji.

Wykres 10. Przyczyna objęcia nieletnich środkiem wychowawczym

III. Wyniki badań

Motywy wyboru szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej przez nieletnich w opinii ich rodziców

Dokonując oceny kształcenia młodzieży, istotne jest ustalenie motywów, jakimi kierowała się ona podczas podejmowania decyzji o wyborze konkretnej szkoły. Dlatego zapytano jej rodziców, co zdecydowało o tym, że uczęszcza ona do szkoły ogólnokształcącej czy zawodowej.

Tabela 1. Motywy wyboru szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej przez nieletnich ze szkół zawodowych

Motywy	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
sugestia rodziców	35	8,5	12	6,3
wybór kolegów	21	5,1	13	6,8
zainteresowania	41	10,0	18	9,5
predyspozycje	22	5,4	11	5,8
możliwość podjęcia pracy w tym zawodzie	23	5,4	9	4,7
najbliższa lokalizacja szkoły	20	4,9	11	5,8
wyniki egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej/podstawowej	21	5,1	14	7,4
ciekawa oferta edukacyjna szkoły	17	4,1	7	3,7
możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy	33	8,0	7	3,7
możliwość odbycia płatnych praktyk zawodowych	23	5,6	9	4,7
wysoki poziom nauczania w szkole	18	4,4	4	2,1
popularność danego kierunku	14	3,4	5	2,6
poczucie bezpieczeństwa w szkole	4	1,0	1	0,5
możliwość uzyskania wsparcia psychopedagogicznego	6	1,5	4	2,1
prestż szkoły	4	1,0	2	1,1
niewielkie wymagania względem uczniów	27	6,6	17	8,9
dobre opinie o kadrze nauczającej	28	6,8	13	6,8
możliwość zatrudnienia po zakończonych praktykach w miejscu ich odbywania	8	2,0	7	13,7
możliwość nawiązania znajomości z pracodawcami	7	1,7	3	1,6
chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych	24	5,9	11	5,8
namowa kuratora sądowego	8	2,0	11	5,8
namowa nauczycieli	6	1,5	1	0,5
ogółem	410	100	190	100

Rodzice uczniów szkół zawodowych, których dzieci nie uczestniczyły w szkoleniach zawodowych, jako najczęstsze motywy wyboru przez nie szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej wskazywali: zainteresowania dzieci (10%), sugestię rodziców (9%), możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy (8%), pozytywne opinie o kadrze nauczającej (7%), niewielkie wymagania względem uczniów (7%), możliwość odbycia płatnych praktyk zawodowych (6%) oraz chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych (6%). Według nich ich dzieci najrzadziej kierowały się: prestiżem szkoły, poczuciem bezpieczeństwa w szkole oraz możliwością uzyskania wsparcia psychopedagogicznego.

Z kolei rodzice nieletnich uczących się w szkołach zawodowych, po szkoleniach zawodowych, stwierdzili, że dla ich dzieci najważniejsze przy wyborze szkoły były: możliwość zatrudnienia po zakończonych praktykach w miejscu ich odbywania (14%), ich zainteresowania (10%), niewielkie wymagania względem uczniów (9%), pozytywne opinie o kadrze nauczającej (7%), wybór kolegów (7%), namowa kuratora sądowego (6%), chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych (6%), ich predyspozycje (6%) i najbliższa lokalizacja szkoły (6%). Najmniej istotne były dla młodzieży: namowa nauczycieli, poczucie bezpieczeństwa w szkole i prestiż szkoły.

Tabela 2. Motywy wyboru szkoły średniej przez nieletnich ze szkół ogólnokształcących w opinii rodziców

Motywy	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
sugestia rodziców	38	8,5	11	8,9
wybór kolegów	11	2,5	6	4,8
zainteresowania	30	6,7	11	8,9
predyspozycje	33	7,4	14	11,0
możliwość podjęcia pracy w tym zawodzie	19	4,3	9	7,3
najbliższa lokalizacja szkoły	20	4,5	5	4,0
wyniki egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej/ podstawowej	39	8,7	6	4,8
ciekawa oferta edukacyjna szkoły	20	4,5	-	-
możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy	24	5,4	2	1,6
możliwość odbycia płatnych praktyk zawodowych	2	0,4	5	4,0
wysoki poziom nauczania w szkole	33	7,3	13	10,0
popularność danego kierunku	15	3,4	2	1,6
poczucie bezpieczeństwa w szkole	10	2,2	2	1,6
możliwość uzyskania wsparcia psychopedagogicznego	19	4,3	4	3,2
prestiż szkoły	19	4,3	4	3,2
niewielkie wymagania względem uczniów	19	4,3	6	4,8
dobre opinie o kadrze nauczającej	6	1,3	1	0,8
możliwość zatrudnienia po zakończonych praktykach w miejscu ich odbywania	8	1,8	2	1,6
możliwość nawiązania znajomości z pracodawcami	8	1,8	1	0,8
chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych	16	3,6	8	6,5
namowa kuratora sądowego	30	6,7	9	7,3
namowa nauczycieli	28	6,3	3	2,4
ogółem	447	100	124	100

Nieletni ze szkół ogólnokształcących, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, w opinii rodziców najczęściej uwzględniali przy wyborze szkoły ponadgimnazjalnej/ ponadpodstawowej takie czynniki jak: sugestię rodziców (9%), wyniki egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej/podstawowej (9%), swoje predyspozycje (7%), wysoki poziom nauczania w szkole (7%), namowę kuratora sądowego (7%) i namowę nauczycieli (6%). Najmniej liczyli się dla nich: możliwość odbycia płatnych praktyk zawodowych i pozytywne opinie o kadrze nauczającej. Natomiast według rodziców nieletnich z grupy Gr KO-S ich dzieci, przy wyborze szkoły średniej, brały przede wszystkim pod uwagę: swoje predyspozycje (11%), wysoki poziom nauczania w szkole (10%), sugestię rodziców (9%), swoje zainteresowania (9%), możliwość podjęcia pracy w określonym zawodzie (7%) i namowę kuratora sądowego (7%). W

ogóle nie sugerowali się ciekawą ofertą edukacyjną szkoły, a mało ważne były dla nich dobre opinie o kadrze nauczającej oraz możliwość nawiązania współpracy z pracodawcami.

Ocena kształcenia i wychowania nieletnich na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym młodzieży dokonana przez ich rodziców

Osoby biorące udział w sondażu miały możliwość dokonania oceny wybranych aspektów kształcenia i wychowania w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej, do której uczęszczają ich dzieci. W tabeli 3 zamieszczono dane liczbowe i procentowe pozyskane od rodziców nieletnich ze szkół zawodowych.

Tabela 3. Ocena kształcenia i wychowania w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej dziecka dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych

Ocena	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
dobre środowisko rówieśnicze				
negatywna	1	0,9	-	-
raczej negatywna	15	13,0	2	6,0
średnia	65	56,0	20	59,0
raczej pozytywna	34	29,2	10	29,0
pozytywna	1	0,9	2	6,0
zdobycie konkretnego zawodu				
negatywna	2	1,6	1	3,0
raczej negatywna	1	0,8	-	-
średnia	44	38,0	14	41,0
raczej pozytywna	59	51,0	15	44,0
pozytywna	10	8,6	4	12,0
podniesienie poziomu wiedzy				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	5	4,4	-	-
średnia	65	56,0	14	41,0
raczej pozytywna	36	31,0	11	32,0
pozytywna	10	8,6	9	27,0
rozwijanie umiejętności praktycznych				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	9	8,0	1	23,0
średnia	50	43,0	16	47,0
raczej pozytywna	43	37,0	14	41,0
pozytywna	14	12,0	3	9,0
kształtowanie/wzmacnianie pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych				
negatywna	- ¹	-	-	-
raczej negatywna	11	10,0	1	3,0
średnia	74	64,0	23	68,0
raczej pozytywna	22	19,0	9	26,0
pozytywna	8	7,0	1	3,0
kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych				
negatywna	-	-	-	-

¹ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

raczej negatywna	2	2,0	-	-
średnia	67	58,0	15	44,0
raczej pozytywna	28	24,0	6	18,0
pozytywna	19	16,0	13	38,0
kompetencje nauczycieli przedmiotów zawodowych				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	-	-	-	-
średnia	47	41,0	12	36,0
raczej pozytywna	46	40,0	11	32,0
pozytywna	23	19,0	11	32,0
kompetencje nauczycieli praktycznej nauki zawodu				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	-	-	-	-
średnia	46	40,0	13	38,0
raczej pozytywna	55	47,0	6	18,0
pozytywna	15	13,0	15	44,0
podejmowne działania opiekuńczo-wychowawcze				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	4	3,4	-	-
średnia	63	54,0	13	38,0
raczej pozytywna	44	38,0	17	50,0
pozytywna	5	4,6	4	12,0
udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej				
negatywna	1	0,9	1	3,0
raczej negatywna	3	2,9	-	-
średnia	37	32,0	14	41,0
raczej pozytywna	56	48,0	10	29,0
pozytywna	19	16,2	9	26,0
znajomość rynku pracy				
negatywna	1	0,9	-	-
raczej negatywna	2	1,7	-	-
średnia	49	42,0	14	41,0
raczej pozytywna	58	50,0	17	50,0
pozytywna	6	5,4	3	9,0
nawiązanie znajomości z pracodawcami				
negatywna	1	0,9	- ²	-
raczej negatywna	1	0,9	1	3,0
średnia	43	37,0	15	45,0
raczej pozytywna	64	55,0	15	45,0
pozytywna	7	6,0	2	6,1
doradztwo zawodowe				
negatywna	1	0,9	- ³	-
raczej negatywna	1	0,9	-	-
średnia	63	54,0	20	61,0
raczej pozytywna	46	40,0	9	27,0
pozytywna	5	4,2	4	12,0
rozwijanie zainteresowań				

² Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

³ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	2	2,0	1	3,0
średnia	38	33,0	16	49,0
raczej pozytywna	65	56,0	15	45,0
pozytywna	11	9,0	1	3,0
ogółem	116	100	34	100

Ponad połowa rodziców uczniów ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych przeciętnie oceniła środowisko rówieśnicze swoich dzieci (Gr KZ-S=59%, Gr KZ=56%). Niemniej jednak 14% nieletnich bez szkoleń i 6% nieletnich po szkoleniach, w opinii rodziców, nie ma pozytywnego zespołu koleżeńskiego, co oznacza, że 30% Gr KZ i 35% Gr KZ-S dobrze oceniło szkolne środowisko rówieśnicze swoich dzieci.

Rodzice uczniów, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, ocenili możliwość zdobycia konkretnego zawodu przez swoje dzieci raczej pozytywnie (Gr KZ= 51%) lub przeciętnie (Gr KZ=38%). Ponad 40% rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach zawodowych raczej pozytywnie (Gr KZ-S=44%) lub przeciętnie (Gr KZ-S=41%) oceniło ten aspekt. Najmniej z nich wyrażało krytyczne opinie na ten temat (Gr KZ=2%, Gr KZ-S=3%).

Pięćdziesiąt sześć procent rodziców nieletnich ze szkół zawodowych bez szkoleń przeciętnie oceniło możliwość podniesienia poziomu wiedzy swoich dzieci (Gr KZ-S= 41%), a blisko 1/3 z nich – raczej pozytywnie (Gr KZ-S= 32%). Bardzo pozytywne opinie na ten temat miało 9% rodziców uczniów bez szkoleń i 27% - po szkoleniach zawodowych. Raczej negatywnie oceniło możliwość rozwijania umiejętności praktycznych przez młodzież 9% rodziców uczniów bez szkoleń i 23% - po szkoleniach zawodowych. Najwięcej osób (Gr KZ=43%, Gr KZ-S= 47%) wystawiło oceny przeciętne i raczej pozytywne (Gr KZ=37%, Gr KZ-S= 41%).

Większość rodziców uczniów szkół zawodowych przeciętnie oceniła możliwość kształtowania/ wzmacniania cech psychospołecznych swoich dzieci (Gr KZ=64%, Gr KZ-S= 68%). Raczej negatywne opinie w tym zakresie wyrażało 10% rodziców młodzieży bez szkoleń i 3% - po szkoleniach, co oznacza, że nieco ponad ¼ z nich raczej dobrze wypowiadała się na ten temat. Rodzice nieletnich dość dobrze ocenili kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych, gdyż 40% osób z grupy Gr KZ i 56% z grupy KZ-S uznało, że są one na raczej dobrym i wysokim poziomie. Jeszcze bardziej docenili kompetencje nauczycieli przedmiotów zawodowych (Gr KZ=59%, Gr KZ-S= 64%) oraz praktycznej nauki zawodu (Gr KZ=60%, Gr KZ-S= 62%).

Ponad połowa rodziców uczniów bez szkoleń zawodowych (54%) i 38% uczniów po szkoleniach przeciętnie oceniło działania opiekuńczo-wychowawcze podejmowane w szkołach ich dzieci. Z kolei połowa rodziców młodzieży po szkoleniach i 38% bez szkoleń raczej pozytywnie wyrażało się na ten temat. Krytyczne poglądy miało 4 rodziców nieletnich, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych. Pojedyncze osoby twierdziły, że ich dzieci nie uzyskują należytej pomocy psychopedagogicznej w szkole (n=5). Niemniej jednak ponad połowa rodziców pozytywnie ją oceniła (Gr KZ=64%, Gr KZ-S= 55%). Świadczy to, o tym, że pozostałe osoby oceniły tę pomoc jako przeciętną.

Połowa rodziców uznała, że ich dzieci mają raczej dobre rozeznanie na rynku pracy, a kolejnych ponad 40% z nich – przeciętnie (Gr KZ=42%, Gr KZ-S= 41%). Trzech rodziców nieletnich bez szkoleń miało zastrzeżenia dotyczące przygotowania ich dzieci na wejście na rynek pracy. Większość rodziców raczej pozytywnie (Gr KZ=55%, Gr KZ-S= 45%) lub przeciętnie (Gr KZ=37%, Gr KZ-S= 45%) oceniła nawiązywanie przez ich dzieci współpracy z pracodawcami

podczas kształcenia w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej. Dwóch rodziców, których dzieci nie brały udziału w szkoleniach, krytycznie oceniło działalność szkoły swoich dzieci w tym zakresie. Doradztwo zawodowe w szkołach najczęściej oceniane było przez rodziców nieletnich jako przeciętne (Gr KZ=54%, Gr KZ-S= 61%) i raczej pozytywne (Gr KZ=40%, Gr KZ-S= 27%). Jedna osoba wyraziła swoją krytyczną opinię na ten temat, a 9 - bardzo pozytywną.

Według 56% rodziców nieletnich bez szkoleń i 45% po szkoleniach zawodowych ich dzieci raczej miały możliwość rozwijania swoich zainteresowań w szkole, a w opinii 33% rodziców z grupy Gr KZ i 49% z grupy Gr KZ-S szansa taka była przeciętna. Trzech rodziców wyraziło raczej negatywne poglądy w tym względzie, a 12 osób – pozytywne. Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących również mieli okazję dokonać oceny kształcenia i wychowania swoich dzieci w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej. Dane zamieszczono w tabeli 4.

Tabela 4. Ocena kształcenia i wychowania w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej dziecka dokonana przez rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących

Ocena kształcenia i wychowania	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
dobre środowisko rówieśnicze				
negatywna	4	-	-	-
raczej negatywna	17	14,0	7	24,0
średnia	71	60,0	13	43,0
raczej pozytywna	31	26,0	10	33,0
pozytywna	-	-	-	-
zdobycie konkretnego zawodu				
negatywna	6	5,0	7	23,0
raczej negatywna	29	24,0	11	37,0
średnia	81	68,0	12	40,0
raczej pozytywna	4	3,0	-	-
pozytywna	-	-	-	-
podniesienie poziomu wiedzy				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	27	22,0	5	17,0
średnia	60	50,0	9	30,0
raczej pozytywna	33	28,0	16	53,0
pozytywna	-	-	-	-
rozwijanie umiejętności praktycznych				
negatywna	1	1,5	5	17,0
raczej negatywna	14	12,0	8	27,0
średnia	75	62,0	10	33,0
raczej pozytywna	27	22,0	6	20,0
pozytywna	3	2,5	1	3,0
kształtowanie/wzmacnianie pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	3	2,0	1	4,0
średnia	56	47,0	18	60,0
raczej pozytywna	41	34,0	7	23,0

⁴ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

pozytywna	20	17,0	4	13,0
kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	8	6,3	3	10,0
średnia	45	38,0	9	30,0
raczej pozytywna	65	54,0	13	43,0
pozytywna	2	1,7	5	17,0
podejmowne działania opiekuńczo-wychowawcze				
negatywna	-	-	1	3,0
raczej negatywna	-	-	3	10,0
średnia	52	43,0	14	47,0
raczej pozytywna	68	57,0	11	37,0
pozytywna	-	-	1	3,0
udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	4	3,0	2	6,7
średnia	62	52,0	18	60,0
raczej pozytywna	37	31,0	9	30,0
pozytywna	17	14,0	1	3,3
znajomość rynku pracy				
negatywna	1 ⁵	0,4	1	3,3
raczej negatywna	6	5,0	4	13,0
średnia	72	60,6	19	63,2
raczej pozytywna	40	34,0	6	20,5
pozytywna	-	-	-	-
nawiązanie znajomości z pracodawcami				
negatywna	-	-	3 ⁶	19,0
raczej negatywna	20	17,0	5	31,0
średnia	65	54,0	8	50,0
raczej pozytywna	35	29,0	-	-
pozytywna	-	-	-	-
doradztwo zawodowe				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	8	6,0	3	10,0
średnia	55	46,0	15	50,0
raczej pozytywna	37	31,0	8	27,0
pozytywna	20	17,0	4	13,0
rozwijanie zainteresowań				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	3	2,5	4	13,5
średnia	64	53,0	12	40,0
raczej pozytywna	49	41,0	10	33,0
pozytywna	4	3,5	4	13,5
ogółem	120	100	30	100

Większość rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących przeciętnie oceniła szkolne środowisko rówieśnicze swoich dzieci (Gr KZ=60%, Gr KZ-S= 43%), aczkolwiek 14% rodziców,

⁵ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

⁶ W grupie tej 14 osób nie udzieliło odpowiedzi.

których dzieci nie uczestniczyły w szkoleniach zawodowych i 24% rodziców, których dzieci uczestniczyły w tych szkoleniach, raczej negatywnie wypowiadało się na jego temat. Jedna trzecia rodziców z grupy Gr KO-S i 26% z grupy Gr KO było raczej zadowolonych z towarzystwa rówieśników w szkole dla swoich dzieci.

Według 68% rodziców nieletnich niebiorących udziału w szkoleniach zawodowych i 40% nieletnich, którzy korzystali z nich, ich dzieci w stopniu umiarkowanym mogą zdobyć konkretny zawód w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej. Jednak 29% rodziców z grupy Gr KO oraz 60% z Gr KO-S krytycznie oceniło szkoły swoich dzieci w zakresie przygotowania ich do wykonywania konkretnego zawodu.

Połowa rodziców z grupy Gr KO i 30% z grupy Gr KO-S stwierdziła, że ich dzieci w stopniu przeciętnym poszerzają swoją wiedzę i odpowiednio w tych grupach: 28% i 53% raczej pozytywnie oceniło możliwość podniesienia poziomu ich wiedzy. Trzydzieści dwie osoby raczej negatywnie oceniały ten aspekt kształcenia swoich dzieci.

Najwięcej rodziców przeciętnie oceniło możliwość rozwijania umiejętności praktycznych swoich dzieci w szkole (Gr KZ=62%, Gr KZ-S= 33%), a najmniej – negatywnie (Gr KZ=2%, Gr KZ-S= 17%) i pozytywnie (Gr KZ=3%, Gr KZ-S= 3%). Większość rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy brali udział w szkoleniach zawodowych (60%) i tych, którzy nie uczestniczyli w nich (47%), twierdziła, że ich dzieci mają średnią możliwość kształtowania lub wzmacniania cech psychospołecznych w szkole, a kolejne 34% z grupy Gr KO i 23% z grupy Gr KO-S raczej pozytywnie oceniło to. Cztery osoby nie były raczej zadowolone ze wsparcia szkoły w tym zakresie. Najmniej rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oceniło albo pozytywnie (Gr KZ=2%, Gr KZ-S=17%), albo negatywnie (Gr KZ=6%, Gr KZ-S=10%) kompetencje nauczycieli. Natomiast 54% rodziców, których dzieci nie korzystały ze szkoleń zawodowych, i 43% uczestniczących w szkoleniach raczej pozytywnie oceniała ich kompetencje. Pięćdziesiąt siedem procent rodziców młodzieży bez szkoleń i 37% – młodzieży po szkoleniach raczej pozytywnie oceniało działania opiekuńczo-wychowawcze podejmowane w szkołach, w których uczyły się ich dzieci. Z kolei odpowiednio 43% rodziców z grupy Gr KO i 47% z grupy Gr KO-S wyrażało umiarkowane zadowolenie z takiej działalności szkół.

Najwięcej rodziców oceniło przeciętnie udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej swoim dzieciom (Gr KZ=52%, Gr KZ-S= 60%) i raczej pozytywnie (Gr KZ=31%, Gr KZ-S= 30%). Sześciu rodziców raczej negatywnie oceniało wsparcie pedagogów i psychologów na rzecz uczniów. Ponad 60% rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących przeciętnie oceniło znajomość rynku pracy przez swoje dzieci, a 1/3 rodziców uczniów bez szkoleń i 21% - po szkoleniach zawodowych, raczej pozytywnie. Dwunastu rodziców było bardziej krytycznych w tym zakresie.

Połowa rodziców nieletnich po szkoleniach zawodowych i 54% bez szkoleń umiarkowanie oceniło możliwość zawarcia przez ich dzieci znajomości z pracodawcami. Z kolei 17% rodziców z grupy Gr KO i 50% z grupy Gr KO-S bardziej negatywnie oceniło ten aspekt wspierania ich dzieci w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej. Jedenastu rodziców raczej negatywnie oceniało doradztwo zawodowe w szkole swoich dzieci. Natomiast 48% rodziców nieletnich bez szkoleń i 40% po szkoleniach – raczej pozytywnie lub pozytywnie wypowiadało się na ten temat. Czterdzieści pięć procent uczniów szkół ogólnokształcących bez szkoleń i 47% po szkoleniach twierdziło, że ich dzieci mają możliwość rozwijania zainteresowań w szkole. Natomiast 53% rodziców z grupy Gr KO i 40% z grupy Gr KO-S przeciętnie oceniło ten aspekt

wsparcia młodzieży w szkole. Poproszono rodziców nieletnich o ocenę wybranych dodatkowych form przygotowania zawodowego ich dzieci. W tabeli 5 zamieszczono dane zebrane od rodziców uczniów szkół zawodowych.

Według rodziców uczniów szkół zawodowych, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, ich dzieci wymagają dodatkowego wsparcia w przygotowaniu zawodowym poprzez organizację: szkoleń zawodowych (21%), praktyk (20%), stażu zawodowego (18%), szkoleń komputerowych (12%) i warsztatów z doradztwa zawodowego (12%).

Tabela 5. Wymagane dodatkowe przygotowanie zawodowe dziecka w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych

Wymagania dodatkowe	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
praktyki	86	20,0	27	20,1
szkolenia zawodowe	90	21,0	9	6,7
staż zawodowy	79	18,0	26	19,4
nauka w szkole branżowej II stopnia lub technikum	1	0,2	3	2,2
studia wyższe	2	0,6	-	-
warsztaty psychologiczne	8	1,9	8	6,1
kursy językowe	20	4,8	14	11,4
szkolenia komputerowe	52	12,0	23	18,3
wizyty studyjne w przedsiębiorstwach	36	8,5	11	8,3
warsztaty z doradztwa zawodowego	51	12,0	10	7,5
ogółem	429	100	134	100

Natomiast w opinii rodziców młodzieży nieprzystosowanej społecznie, która brała udział w szkoleniach zawodowych, ich dzieci potrzebują wsparcia w zakresie: organizacji praktyk (20%) i stażu zawodowego (19%), szkoleń komputerowych (18%) i kursów językowych (11%). Osoby badane twierdziły, że najmniej przydatne dla ich dzieci są studia wyższe i nauka w szkole branżowej II stopnia lub w technikum.

Tabela 6. Wymagane dodatkowe przygotowanie zawodowe dziecka w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących

Wymagany rodzaj przygotowania	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
praktyki	99	19,0	19	12,0
szkolenia zawodowe	100	19,0	12	7,6
staż zawodowy	78	15,0	23	15,0
nauka na kolejnym szczeblu edukacji	63	12,3	25	16,0
studia wyższe	6	1,2	16	10,0
warsztaty psychologiczne	49	9,5	12	7,6
kursy językowe	13	2,5	21	13,0
szkolenia komputerowe	65	13,0	12	7,6
wizyty studyjne w przedsiębiorstwach	-	-	8	5,1
warsztaty z doradztwa zawodowego	44	8,5	10	6,1
nauka w szkole branżowej	-	-	-	-
ogółem	120	100	30	100

Z kolei rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących bez szkoleń zawodowych byli przekonani, że ich dzieci powinny mieć przede wszystkim zapewnione: szkolenia zawodowe

(19%), praktyki (19%), staż zawodowy (15%) i szkolenia komputerowe (13%). Rodzice nieletnich po szkoleniach zawodowych twierdzili, że ich dzieci wymagają dodatkowego wsparcia w przygotowaniu do pracy poprzez: podjęcie nauki na kolejnym etapie kształcenia (16%), organizację stażu zawodowego (15%), kursów językowych (13%) i praktyk (12%). Najmniej rodziców młodzieży zainteresowanych było: nauką swoich dzieci w szkołach branżowych, wizytami studyjnymi w przedsiębiorstwach i nauką na studiach wyższych. Bardzo ważnym elementem kształcenia młodzieży są praktyki zawodowe. Dlatego rodzice nieletnich dokonali ich oceny.

Tabela 7. Ocena praktyk zawodowych dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych

Ocena	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
ocena negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	-	-	-	-
ocena średnia	47	41,0	12	35,0
raczej pozytywna	55	47,0	21	62,0
ocena pozytywna	14	12,0	1	3,0
ogółem	116	100	34	100

Rodzice nieletnich dość wysoko ocenili praktyki zawodowe swoich nastoletnich dzieci. Najwięcej z nich raczej pozytywnie wypowiadało się na ich temat (Gr KZ=47%, Gr KZ-S=62%). Oceny średnie wystawiło 41% rodziców uczniów bez szkoleń zawodowych i 35% - po szkoleniach. Bardzo zadowolonych z praktyk było 15 rodziców, w tym jednego ucznia, który brał udział w szkoleniach zawodowych. Rodzice zaproponowali zmiany w organizacji i przebiegu praktyk zawodowych.

Tabela 8. Zmiany proponowane przez rodziców uczniów szkół zawodowych w organizacji i przebiegu praktyk zawodowych

Propozycje zmian	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne	83	23,0	32	27,0
zmniejszenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne	2	1,0	-	-
większe zaangażowanie pracodawców w kształcenie uczniów	99	28,0	32	27,0
większa indywidualizacja pracy z uczniem	86	24,0	26	22,0
wykorzystywanie ciekawych i nowatorskich metod nauczania	86	24,0	28	24,0

Co piąty rodzic młodzieży uznał, że ich nauczyciele/mistrzowie powinni wykorzystywać podczas praktyk więcej ciekawych i nowatorskich metod nauczania. Dodatkowo rodzice nieletnich chcieli zwrócić uwagę na większą indywidualizację pracy z ich dziećmi (Gr KZ=24%, Gr KZ-S=22%). Dwadzieścia osiem procent rodziców z grupy Gr KZ i 27% z grupy Gr KZ-S oczekiwało większego zaangażowania pracodawców w kształcenie młodzieży. Niemal równie ważne było dla nich zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne (Gr KZ=23%, Gr KZ-S=27%). Dodatkowo rodzice nieletnich ze szkół zawodowych ocenili stopień wykorzystywania przez ich dzieci wiedzy nabytej w szkole.

Najwięcej rodziców nieletnich bez szkoleń zawodowych stwierdziło, że w dużym stopniu (48%) lub częściowo (42%) ich nastoletnie dzieci wykorzystywały wiedzę nabytą w szkole podczas odbytych praktyk. Dla porównania w grupie Gr KZ-S było odpowiednio 38% i 44% takich ocen. W opinii rodziców ich dzieci częściowo korzystają z tej wiedzy przy wykonywaniu pracy (Gr KZ=58%, Gr KZ-S=65%). Dwudziestu dziewięciu rodziców nieletnich bez szkoleń stwierdziło, że wiedza ta w niewielkim stopniu była wykorzystywana przez nich. Według 15% rodziców z grupy Gr KZ i 29% z grupy Gr KZ-S nastolatki czerpali z niej w dużym stopniu. Zdaniem 42% rodziców nieletnich bez szkoleń oraz 35% po szkoleniach zawodowych ich dzieci korzystają z wiedzy nabytej w szkole częściowo w życiu codziennym i odpowiednio: 35% i 62% - w dużym stopniu. Na niewielką jej użyteczność zwróciło uwagę 24 rodziców nieletnich, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych.

Rodzice nieletnich ze szkół zawodowych ocenili również przykładowe sposoby usprawnienia kształcenia zawodowego w szkole swoich dzieci.

Tabela 9. Stopień wykorzystania przez dziecko wiedzy nabytej w szkole w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych

Stopień wykorzystania wiedzy	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
podczas odbytych praktyk zawodowych ⁷				
wcale	3	2,7	2	6,2
w niewielkim stopniu	1	0,9	-	-
częściowo	48	42,1	14	44,0
w dużym stopniu	55	48,1	12	38,0
w pełni	7	6,2	4	12,0
podczas wykonywanej pracy				
wcale	1	0,9	1	3,0
w niewielkim stopniu	29	24,8	-	-
częściowo	67	57,8	22	65,0
w dużym stopniu	17	15,0	10	29,0
w pełni	2	1,5	1	3,0
w życiu codziennym				
wcale	1	0,9	-	-
w niewielkim stopniu	23	20,1	-	-
częściowo	50	42,1	12	35,0
w dużym stopniu	41	35,0	21	62,0
w pełni	1	0,9	1	3,0
ogółem	116	100	34	100

W opinii rodziców uczniów szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach, warto w szkołach ich dzieci: uatrakcyjnić zajęcia praktyczne (14%) i teoretyczne (11%), zwiększyć liczbę godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne (13%), ściślej powiązać teorię z praktyką (12%), zorganizować dodatkowe szkolenia w obszarze umiejętności zawodowych (11%), wprowadzić interesujące programy z doradztwa zawodowego (11%).

⁷ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

Tabela 10. Sposoby usprawnienia kształcenia zawodowego dziecka w opinii rodziców szkół zawodowych.

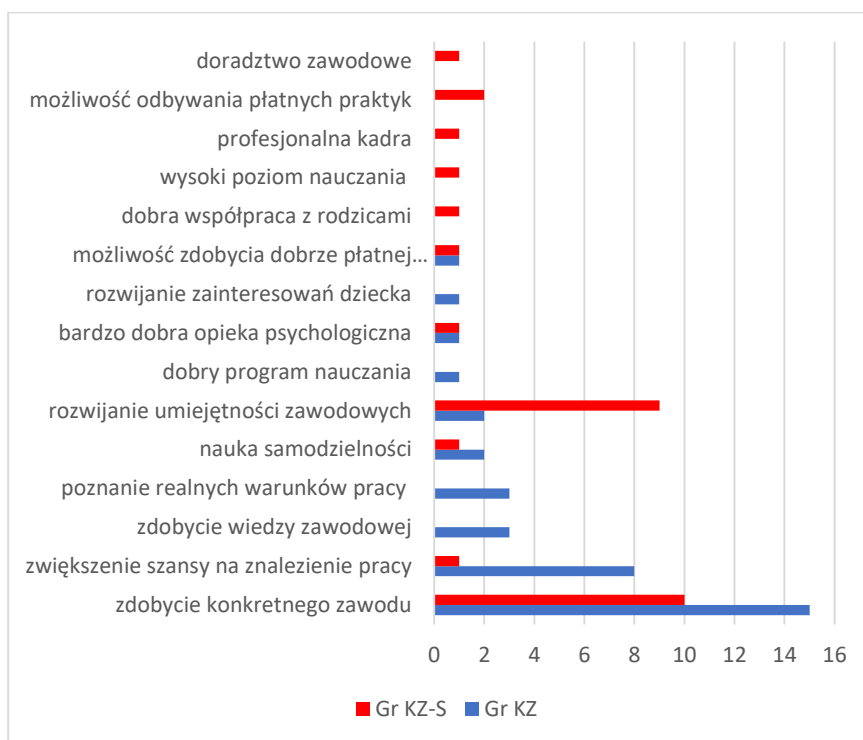
Sposoby usprawnienia kształcenia zawodowego	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne	79	13,0	31	12,0
zmniejszenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne	1	0,2	-	-
dotatkowe szkolenia w obszarze umiejętności zawodowych	68	11,0	20	7,9
atrakcyjnie prowadzone zajęcia teoretyczne	66	11,0	28	11,0
atrakcyjnie prowadzone zajęcia praktyczne	88	14,0	30	13,0
wprowadzenie interesujących programów z zakresu doradztwa zawodowego	71	11,0	19	7,5
większy związek kształcenia praktycznego z kształceniem teoretycznym	75	12,0	31	12,0
większa dostępność do e-zasobów dydaktycznych	55	8,8	26	10,0
możliwość korzystania z dodatkowych zajęć indywidualnych	50	8,0	22	8,7
możliwość wzięcia udziału w warsztatach branżowych	46	7,3	23	9,1
możliwość wzięcia udziału w warsztatach rozwoju osobowości	28	4,5	22	8,7
ogółem	627	100	252	100

Natomiast rodzice nieletnich po szkoleniach zawodowych oczekiwali, aby w szkołach ich dzieci zwrócono większą uwagę na: uatrakcyjnienie zajęć praktycznych (13%) i teoretycznych (11%), zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne (12%), zwiększenie związku teorii z praktyką (12%) oraz na zwiększenie dostępu do e-zasobów dydaktycznych dla młodzieży (10%). Ich zdaniem najmniej atrakcyjną formą udoskonalenia kształcenia zawodowego jest zmniejszenie liczby godzin zajęć praktycznych.

Zalety i mankamenty kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej nieletnich w opinii ich rodziców

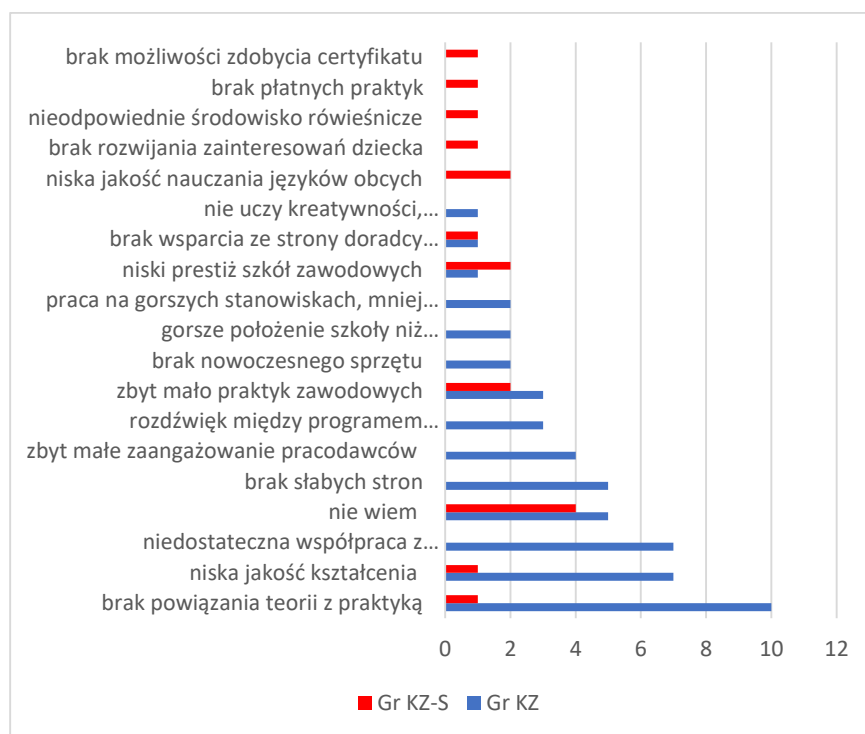
Rodzice młodzieży uczącej się w szkołach zawodowych, która nie miała możliwości brania udziału w szkoleniach zawodowych, uznali, że największymi walorami kształcenia zawodowego są: przygotowanie ich dzieci do konkretnego zawodu, zwiększenie szansy na znalezienie przez nie pracy („po ukończeniu szkoły można podjąć od razu pracę, bo ma się już zdobyty zawód, jest łatwiej niż po kształceniu ogólnym, bo nie ma się zawodu i trudniej o przyjęcie do pracy”), nabycie wiedzy zawodowej („uczeń może poznać interesujące treści związane ze specyfiką zawodu”) oraz poznanie rzeczywistych warunków pracy („baza lokalowa szkoły, która realizuje kształcenie zawodowe pozwala poznać prawdziwe warunki pracy”). Z kolei dla rodziców młodzieży, która uczestniczyła w szkoleniach zawodowych, poza możliwością zdobycia zawodu, ważne było rozwijanie umiejętności zawodowych. Poza tym pojedyncze osoby wyeksponowały inne zalety kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej lub ponadgimnazjalnej, do której uczęszczały ich dzieci, które dotyczą zarówno jakości kształcenia, wsparcia udzielanego w szkole, współpracy z rodzicami, jak i rozwoju osobistego dzieci. Na różnorodne aspekty kształcenia w szkołach przygotowujących

do zawodu zwrócił uwagę jeden z rodziców: „Można nawiązać kontakt z pracodawcą, odbyć praktyki zawodowe, to może pomóc, aby zdobyć dobre praktyczne doświadczenie i zatrudnienie w przyszłości”.

Wykres 11. Zalety kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych

Rodzice młodzieży, wobec której sąd zastosował nadzór kuratorski, a która nie uczestniczyła w szkoleniach zawodowych, najczęściej wagi przywiązywali do przygotowania jej do zawodu. Podkreślali, że najbardziej przeszkadza im brak powiązania teorii z praktyką, niska jakość kształcenia, niesatysfakcjonująca współpraca lub niewielka aktywność pracodawców w zakresie wspierania nieletnich w ich karierze zawodowej, a także brak korelacji treści programu nauczania z potrzebami rynku pracy i zbyt mała liczba praktyk zawodowych. Natomiast rodzice młodzieży, która brała udział w szkoleniach zawodowych, przygotowującej się do wykonywania konkretnego zawodu, mieli trudność ze wskazaniem mankamentów kształcenia zawodowego w szkołach swoich dzieci, a także poddawali w wątpliwość jakość nauczania języków obcych. Nie byli zadowoleni z prestiżu szkół i krytycznie ocenili zbyt małą liczbę praktyk.

Wykres 12. Mankamenty kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych

Kontynuacja nauki przez nieletnich w opinii ich rodziców

Wybór odpowiedniej szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej jest niezwykle trudny dla młodych ludzi. Zdarza się zatem tak, że w trakcie nauki na tym etapie zmieniają zdanie i chcą zmienić profil kształcenia, ukierunowując się na inny zawód. W związku z tym poproszono rodziców nieletnich o ocenę stopnia prawdopodobieństwa kontynuacji przez ich nastoletnie dzieci nauki zawodu w danym kierunku, słuszności wyboru przez nie kierunku, siły motywacji do nauki i chęci zmiany kierunku kształcenia.

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych ocenili, na ile ich dzieci są przekonane o słuszności podjęcia nauki w danym kierunku.

Okazuje się, że połowa rodziców nieletnich uczących się w szkołach zawodowych bez szkoleń zawodowych i 71% - po szkoleniach – twierdziło, że ich dzieci częściowo są przekonane o słuszności podjęcia nauki w danym kierunku. Piętnastu rodziców z grupy Gr KZ i dwóch z grupy Gr KZ-S miało wątpliwości, co do trafności podjętego wyboru.

Tabela 11. Przekonanie młodzieży o słuszności podjęcia nauki w danym kierunku w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych

Przekonanie	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
brak	4	3,3	-	-
w niewielkim stopniu	11	9,5	2	5,9
częściowe	58	50,0	24	71,0
w dużym stopniu	39	33,9	8	24,0
pełne	4	3,3	-	-
ogółem	116	100	34	100

Pośrednio z tym przekonaniem młodzieży koresponduje szansa na kontynuację przez nią nauki zawodu w wybranym kierunku.

Tabela 12. Prawdopodobieństwo kontynuacji przez dziecko nauki zawodu w danym kierunku na wyższym szczeblu kształcenia w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych

Stopień prawdopodobieństwa	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
żaden	19	16,0	9	26,0
niewielki	37	32,1	16	47,0
przeciętny	40	34,2	8	24,0
duży	16	14,3	1	3,0
bardzo duży	4	3,4	-	-
ogółem	116	100	34	100

Nieco poniżej 1/3 rodziców nieletnich ze szkół zawodowych bez szkoleń zawodowych twierdziła, że raczej ich dzieci nie będą kontynuowały nauki w danym kierunku, a kolejne 34% z nich było tego pewnych na poziomie przeciętnym. Osiemnaście procent z nich i 3% z grupy Gr KZ-S wierzyło, że na kolejnym etapie kształcenia ich dzieci wybiorą ten sam kierunek.

Tabela 13. Siła motywacji młodzieży do nauki wybranego zawodu w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych

Siła motywacji	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
brak	2	1,6	-	-
niewielka	8	6,8	9	26,0
średnia	68	59,0	22	65,0
duża	35	30,0	3	9,0
bardzo duża	3	2,6	-	-
ogółem	116	100	34	100

Rodzice nieletnich ze szkół branżowych i technikum przyznali, że motywacja do nauki wybranego zawodu ich dzieci jest najczęściej przeciętna (Gr KZ=59%, Gr KZ-S=65%). Mniej niż 1/3 rodziców młodzieży bez szkoleń zawodowych oceniła tę motywację jako dużą, a 26% rodziców młodzieży po szkoleniach zawodowych – jako niewielką.

Również najwięcej rodziców młodzieży nieletnich ze szkół ogólnokształcących oceniło siłę motywacji dzieci do nauki wybranego zawodu jako średnią (Gr KO=72%, Gr KO-S=47%). Jeden rodzic dziecka, które brało udział w szkoleniach zawodowych, nie widział żadnej motywacji u dziecka do nauki zawodu.

Tabela 14. Siła motywacji nieletnich ze szkół ogólnokształcących do nauki wybranego zawodu w ocenie ich rodziców

Siła motywacji	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
brak	-	-	1	3,0
niewielka	13	11,0	9	30,0
średnia	87	72,0	14	47,0
duża	20	17,0	6	20,0
bardzo duża	-	-	-	-
ogółem	120	100	30	100

Wśród badanych osób żadna nie oceniła jej jako bardzo dużej. W związku z tym, że rodzice najczęściej określali siłę motywacji swoich dzieci jako przeciętną, przełożyło się to na ich oceny chęci zmiany wybranego kierunku przez młodzież.

Tabela 15. Chęć zmiany wybranego kierunku przez dziecko w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych

Chęć	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
brak	7	6,0	5	15,0
niewielka	33	28,0	18	53,0
średnia	59	51,0	10	29,0
duża	13	11,0	1	3,0
bardzo duża	4	4,0	-	-
ogółem	116	100	34	100

Ponad połowa rodziców nieletnich bez szkoleń zauważyła, że ich dzieci w stopniu średnim chcą dokonać zmiany wybranego kierunku, a ponad połowa rodziców uczniów po szkoleniach zawodowych – w stopniu niewielkim. Piętnaście procent z nich dostrzegało chęć wprowadzenia zmian w zakresie kształcenia swoich dzieci uczących się w szkołach zawodowych, ale niebiorących udziału w dodatkowych szkoleniach. W grupie Gr KZ-S była jedna taka osoba.

Tabela 16. Chęć zmiany wybranego kierunku przez dziecko w ocenie rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących

Chęć	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
brak	2	2,0	2	6,0
niewielka	21	18,0	14	47,0
średnia	81	68,0	11	37,0
duża	16	12,0	3	10,0
bardzo duża	-	-	-	-
ogółem	120	100	30	100

Szesnastu rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących bez szkoleń i trzech – po szkoleniach zawodowych – twierdziło, że ich dzieci chcą zmiany kierunku kształcenia. Niemniej jednak najwięcej rodziców uczniów bez szkoleń uważało, że jest to przeciętna potrzeba (Gr KO=68%). A prawie połowa rodziców młodzieży uczestniczącej w szkoleniach uznała, że ich dzieci w niewielkim stopniu deklaruje chęć zmiany szkoły (Gr KO-S=47%). W ocenie czterech rodziców ich dzieci nie chcą zmienić wybranego kierunku.

Wiedza prawna rodziców nieletnich na temat ich kształcenia

Rodzice młodzieży subiektywnie ocenili poziom swojej wiedzy z zakresu praw swoich małoletnich dzieci w procesie ich kształcenia i zatrudnienia. Ustalono, czy osoby badane mają wiedzę na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego kształcenia zawodowego ich dzieci.

Tabela 17. Poziom wiedzy rodziców uczniów szkół zawodowych na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego dziecka

Poziom wiedzy	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
nie ma wiedzy	1	0,9	6	18,0
niski poziom	25	22,0	11	32,0
średni poziom	73	63,1	13	38,0
wysoki poziom	17	15,0	4	12,0
bardzo wysoki poziom	-	-	-	-
ogółem	116	100	34	100

Większość rodziców nieletnich ze szkół zawodowych oceniła poziom swojej wiedzy prawnej dotyczącej dalszego kształcenia zawodowego swoich dzieci jako średni (Gr KZ=63%, Gr KZ-S=38%). Kilkaście procent z nich określiło go jako wysoki (Gr KZ=15%, Gr KZ-S=12%). Na niedobór wiedzy z tego zakresu zwróciło uwagę 23% rodziców nieletnich z grupy Gr KZ i 50% z grupy Gr KZ-S.

Tabela 18. Poziom wiedzy rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia dziecka

Poziom wiedzy	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
nie ma wiedzy	18	15,0	3	10,0
niski poziom	50	42,0	14	47,0
średni poziom	41	34,0	11	37,0
wysoki poziom	11	9,0	2	6,0
bardzo wysoki poziom	-	-	-	-
ogółem	120	100	30	100

Z kolei większość rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących (Gr KO=57%, Gr KO-S=57%) zdaje sobie sprawę z braku wystarczającej wiedzy prawnej związanej z kształceniem zawodowym dzieci na wyższym poziomie. Dziewięć procent rodziców z grupy Gr KO i sześć z grupy Gr KO-S określiło poziom wiedzy jako wysoki.

Tabela 19. Poziom wiedzy rodziców uczniów szkół zawodowych na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich

Poziom wiedzy	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
nie ma wiedzy	4	3,4	12	35,0
niski poziom	46	39,7	11	32,0
średni poziom	60	51,7	7	21,0
wysoki poziom	6	5,2	4	12,0
bardzo wysoki poziom	-	-	-	-
ogółem	116	100	34	100

Pojedyncze osoby badane oceniły poziom swojej wiedzy dotyczącej zatrudniania małoletnich jako wysoki (Gr KZ=5%, Gr KZ-S=12%). Dodatkowej wiedzy na ten temat potrzebują rodzice nieletnich ze szkół zawodowych bez szkoleń (43%) i po szkoleniach (67%).

Tabela 20. Poziom wiedzy rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich

Poziom wiedzy	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
nie ma wiedzy	17	14,0	9	30,0
niski poziom	41	34,0	13	43,0
średni poziom	48	40,0	5	17,0
wysoki poziom	14	12,0	3	10,0
bardzo wysoki poziom	-	-	-	-
ogółem	120	100	30	100

Czternastu rodziców nieletnich, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, i trzech – młodzieży po szkoleniach oceniło poziom swojej wiedzy z zakresu prawa dotyczącej zatrudniania małoletnich jako wysoki. Jednak większość z nich przyznało, że ma deficyty w tym zakresie (Gr KO=48%, Gr KO-S=73%).

Tabela 21. Posiadanie wiedzy o prawach i obowiązkach dziecka wynikających z umowy o pracę przez rodziców uczniów szkół zawodowych

Posiadana wiedza	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
tak	112	97,0	33	97,0
nie	4	3,0	1	3,0
ogółem	116	100	34	100

Zdecydowana większość rodziców nieletnich uczęszczających do szkół zawodowych twierdziła, że posiada wiedzę o prawach i obowiązkach swoich dzieci wynikających z zawieranych przez nich umów o pracę (97%).

Tabela 22. Posiadanie wiedzy o prawach i obowiązkach dziecka wynikających z umowy o pracę przez rodziców uczniów nieletnich ze szkół ogólnokształcących

Posiadana wiedza	Gr KO ⁸		Gr KO-S	
	N	%	N	%
tak	10	8,0	7	23,0
nie	108	92,0	23	77,0
ogółem	120	100	30	100

Natomiast większość rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących bez szkoleń (92%) i po szkoleniach (77%) stwierdziła, że nie ma wystarczającej wiedzy na temat praw i obowiązków swoich nastoletnich dzieci, które wynikają z umów o pracę.

Zatrudnianie małoletnich w opinii rodziców nieletnich

Ważny jest głos rodziców młodzieży w sprawie zatrudniania małoletnich i wykonywania przez nich pracy. Dlatego zapytano ich o: szanse na zatrudnienie ich dzieci po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej; czynniki, które zmniejszają prawdopodobieństwo ich zatrudnienia; stopień przygotowania do pracy; adekwatność wynagradzania małoletnich i szanse na pracę nieletnich.

⁸ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

Tabela 23. Szanse na zatrudnienie dziecka po ukończeniu szkoły zawodowej w opinii rodziców młodzieży

Szanse	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
żadne	-	-	-	-
niewielkie	3	2,5	2	6,0
średnie	52	45,0	18	53,0
duże	51	44,0	12	35,0
bardzo duże	10	8,5	2	6,0
ogółem	116	100	34	100

W opinii rodziców nieletnich ze szkół zawodowych ich dzieci mają przeciętne szanse na zatrudnienie po ukończeniu szkoły (Gr KZ=45%, Gr KZ-S=53%) lub duże (Gr KZ=44%, Gr KZ-S=35%). Pięciu rodziców stwierdziło, że prawdopodobieństwo podjęcia pracy przez ich dzieci jest niewielkie, a 12 z nich uważa, że jest bardzo duże.

Tabela 24. Szanse na zatrudnienie dziecka po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej w opinii rodziców młodzieży

Szanse	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
żadne	-	-	1	3,3
niewielkie	1	0,5	1	3,3
średnie	68	57,0	14	47,0
duże	50	42,0	13	43,1
bardzo duże	1	0,5	1	3,3
ogółem	120	100	30	100

Podobne zdanie na ten temat mieli rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących. Najwięcej rodziców twierdziło, że szanse na zatrudnienie dzieci są średnie (Gr KZ=57%, Gr KZ-S=47%) lub duże (Gr KZ=42%, Gr KZ-S=43%). Jeden rodzic ucznia uczestniczącego w szkoleniu zawodowym przyznał, że nie wierzy, że zostanie on zatrudniony po ukończeniu szkoły. Z kolei dwóch innych rodziców uważało, że te szanse są niewielkie, a dwóch innych, że bardzo duże. Z praktycznego punktu widzenia istotne jest ustalenie czynników ryzyka w procesie zatrudniania młodzieży. W związku z tym rodzice nieletnich zostali poproszeni o ocenę wybranych elementów zmniejszających to prawdopodobieństwo.

Tabela 25. Czynniki wpływające na problem z przyszłym zatrudnieniem dziecka w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych

Wpływ czynników	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko				
brak	-	-	-	-
niewielki	13	11,0	9	26,0
częściowy	66	57,0	18	53,0
duży	28	24,0	6	18,0
bardzo duży	9	8,0	1	3,0
duże bezrobocie				

brak	7 ⁹	6,1	- ¹⁰	-
niewielki	33	29,0	5	15,0
częściowy	39	34,0	17	52,0
duży	32	28,0	9	27,0
bardzo duży	3	2,9	2	6,0
zatrudnienie pracowników „po znajomości”				
brak	6	5,0	2	6,0
niewielki	27	23,0	5	18,0
częściowy	51	44,0	9	26,0
duży	25	22,0	9	26,0
bardzo duży	7	6,0	8	24,0
niewystarczające praktyczne umiejętności dziecka				
brak	4 ¹¹	3,6	-	-
niewielki	12	10,0	1	3,0
częściowy	77	67,3	23	68,0
duży	21	18,2	10	29,0
bardzo duży	1	0,9	-	-
brak stażu pracy dziecka				
brak	4 ¹²	3,5	-	-
niewielki	1	0,9	-	-
częściowy	65	56,7	10	29,0
duży	40	34,7	22	65,0
bardzo duży	5	4,2	2	6,0
niewystarczająca znajomość języka obcego u dziecka				
brak	4	3,5	1	3,0
niewielki	27	23,0	6	18,0
częściowy	61	53,0	14	41,0
duży	20	17,0	11	32,0
bardzo duży	4	3,5	2	6,0
niewystarczające umiejętności u dziecka obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych				
brak	8 ¹³	7,0	-	-
niewielki	32	28,0	3	9,0
częściowy	48	42,0	17	50,0
duży	23	20,0	14	41,0
bardzo duży	3	3,0	-	-
niski poziom kompetencji psychospołecznych dziecka				
brak	6	5,0	-	-
niewielki	23	20,0	3	9,0
częściowy	65	56,0	15	44,0
duży	17	15,0	16	47,0
bardzo duży	5	4,0	-	-
negatywne cechy osobowości dziecka				
brak	2 ¹⁴	1,8	-	-

⁹ W grupie tej występują 2 braki danych.

¹⁰ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

¹¹ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

¹² Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

¹³ W grupie tej występują 2 braki danych.

¹⁴ W grupie tej występują 2 braki danych.

niewielki	17	15,0	7	21,0
częściowy	61	53,0	14	41,0
duży	28	25,0	13	38,0
bardzo duży	6	5,1	-	-
złe zachowanie dziecka				
brak	6 ¹⁵	5,1	-	-
niewielki	27	23,7	6	18,0
częściowy	35	31,0	11	32,0
duży	42	36,7	17	50,0
bardzo duży	4	3,5	-	-
nieodpowiednie środowisko rówieśnicze dziecka				
brak	3 ¹⁶	3,0	-	-
niewielki	18	16,0	5	15,0
częściowy	56	49,0	19	56,0
duży	30	26,0	10	29,0
bardzo duży	7	6,0	-	-
nadzór kuratora (kontrola sądu)				
brak	9	7,0	6	18,0
niewielki	25	22,0	3	9,0
częściowy	65	56,0	9	26,0
duży	17	15,0	9	26,0
bardzo duży	-	-	7	21,0
bardzo duży	2	1,8	4	14,0
ogółem	116	100	34	100

Ponad połowa rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uważała, że: niewystarczające praktyczne umiejętności dzieci (Gr KZ=67%, Gr KZ-S=68%), brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształcą się ich dzieci (Gr KZ=57%, Gr KZ-S=53%), duże bezrobocie (Gr KZ-S=52%), brak stażu pracy dzieci (Gr KZ=57%), niewystarczająca znajomość języka obcego przez dzieci (Gr KZ=53%), niewystarczające umiejętności dzieci z zakresu obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (Gr KZ-S=50%), niski poziom ich kompetencji psychospołecznych (Gr KZ=56%), negatywne cechy osobowości (Gr KZ=53%), nieodpowiednie środowisko rówieśnicze (Gr KZ-S=56%) i objęcie ich nadzorem kuratora sądowego (Gr KZ=56%) częściowo zmniejszają ich szanse na zatrudnienie.

Poza tym ocenili oni czynniki, które w ich opinii w dużym i bardzo dużym stopniu decydują o zmniejszeniu szansy na zatrudnienie ich dzieci. Najczęściej wskazywali na:

- brak stażu pracy dzieci (Gr KZ=39%, Gr KZ-S=71%);
- zatrudnianie pracowników „po znajomości” (Gr KZ=28%, Gr KZ-S=54%);
- złe zachowanie (Gr KZ=40%, Gr KZ-S=50%);
- negatywne cechy osobowości dzieci (Gr KZ=30%, Gr KZ-S=38%);
- duże bezrobocie (Gr KZ=31%, Gr KZ-S=33%).

W tabeli 26 zamieszczono dane liczbowe i procentowe dotyczące oceny rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących wpływu wybranych czynników warunkujących trudności z przyszłym zatrudnieniem ich dzieci.

¹⁵ W grupie tej występują 2 braki danych.

¹⁶ W grupie tej występują 2 braki danych.

Tabela 26. Czynniki wpływające na problem z przyszłym zatrudnieniem nastoletnich dzieci ze szkół ogólnokształcących w opinii rodziców

Wpływ czynników	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
brak odpowiedniego przygotowania zawodowego				
brak	-	-	-	-
niewielki	2	1,4	-	-
częściowy	74	62,0	9	30,0
duży	43	36,0	16	53,0
bardzo duży	1	0,6	5	17,0
duże bezrobocie				
brak	-	-	-	-
niewielki	4	3,3	3	10,0
częściowy	56	47,0	12	40,0
duży	59	49,1	15	50,0
bardzo duży	1	0,6	0	-
zatrudnienie pracowników „po znajomości”				
brak	-	-	-	-
niewielki	4	3,3	1	3,3
częściowy	67	56,1	9	30,0
duży	48	40,0	15	50,0
bardzo duży	1	0,6	5	16,7
niewystarczające praktyczne umiejętności dziecka				
brak	-	-	-	-
niewielki	7	5,8	-	-
częściowy	75	62,4	9	30,0
duży	37	31,2	17	57,0
bardzo duży	1	0,6	4	13,0
brak stażu pracy dziecka				
brak	-	-	-	-
niewielki	19	16,1	-	-
częściowy	72	60,2	9	30,0
duży	27	22,0	17	57,0
bardzo duży	2	1,7	4	13,0
niewystarczająca znajomość języka obcego u dziecka				
brak	1	0,6	-	-
niewielki	6	4,8	1	3,3
częściowy	62	52,0	12	39,8
duży	32	26,5	11	36,9
bardzo duży	19	16,1	6	20,0
niewystarczające umiejętności u dziecka obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych				
brak	11	9,1	1	3,3
niewielki	5	4,1	2	6,8
częściowy	78	64,8	13	43,3
duży	26	22,0	13	43,3
bardzo duży	-	-	1	3,3
niski poziom kompetencji psychospołecznych dziecka				
brak	-	-	-	-
niewielki	13	11,2	3	10,0

częściowy	66	55,1	8	27,0
duży	40	33,1	13	43,0
bardzo duży	1	0,6	6	20,0
negatywne cechy osobowości dziecka				
brak	-	-	-	-
niewielki	4	3,3	1	3,3
częściowy	73	60,9	13	43,0
duży	43	35,8	15	50,4
bardzo duży	-	-	1	3,3
złe zachowanie dziecka				
brak	-	-	1	3,3
niewielki	6	4,8	1	3,3
częściowy	65	54,2	9	30,2
duży	48	40,4	16	53,0
bardzo duży	1	0,6	3	10,2
nieodpowiednie środowisko rówieśnicze dziecka				
brak	2	1,8	1	3,3
niewielki	27	22,2	1	3,3
częściowy	66	55,2	16	53,0
duży	24	20,2	11	37,1
bardzo duży	1	0,6	1	3,3
nadzór kuratora (kontrola sądu)				
brak	2	1,7	1	3,3
niewielki	24	20,0	1	3,3
częściowy	66	55,2	18	60,1
duży	28	23,1	9	30,0
bardzo duży	-	-	1	3,3

Ponad połowa rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących uważała, że: brak odpowiedniego przygotowania zawodowego dzieci (Gr KO=62%), zatrudnianie pracowników „po znajomości” (Gr KO=56%), niewystarczające praktyczne umiejętności dzieci (Gr KO=62%), brak stażu pracy dzieci (Gr KO=60%), niewystarczająca znajomość języka obcego przez dzieci (Gr KO=52%), niewystarczające umiejętności dzieci z zakresu obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (Gr KO=65%), niski poziom ich kompetencji psychospołecznych (Gr KO=55%), negatywne cechy osobowości (Gr KO=61%), złe zachowanie (Gr KO=54%), nieodpowiednie środowisko rówieśnicze (Gr KO=55%, Gr KO-S=53%) i objęcie ich nadzorem kuratora sądowego (Gr KO=55%, Gr KO-S=60%) częściowo zmniejszają ich szanse na zatrudnienie.

Poza tym ocenili oni czynniki, które w ich opinii w dużym i bardzo dużym stopniu decydują o zmniejszeniu szansy na zatrudnienie ich dzieci. Najczęściej wskazywali na:

- brak odpowiedniego przygotowania zawodowego (Gr KO=37%, Gr KO-S=70%);
- niewystarczające praktyczne umiejętności dzieci (Gr KO=32%, Gr KO-S=70%);
- brak stażu pracy dzieci (Gr KO=24%, Gr KO-S=70%);
- zatrudnianie pracowników „po znajomości” (Gr KO=41%, Gr KO-S=67%);
- złe zachowanie (Gr KO=41%, Gr KO-S=63%);
- niski poziom kompetencji psychospołecznych dzieci (Gr KO=34%, Gr KO-S=63%);
- duże bezrobocie (Gr KO=50%, Gr KO-S=50%).

Jedną z przeszkód podejmowania przez małoletnich pracy jest wynagrodzenie proponowane im. W związku z tym poproszono osoby uczestniczące w badaniu o dokonanie stopnia adekwatności wynagrodzenia osób przed 18 r.ż. do wykonywanej przez nie pracy.

Tabela 27. Stopień adekwatności wynagrodzenia osób małoletnich do wykonywanej przez nie pracy w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych

Stopień adekwatności	Gr KZ ¹⁷		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
brak adekwatności	7	6,1	-	-
niewielka adekwatność	27	23,7	6	18,0
przeciętna adekwatność	67	59,0	24	71,0
dobra adekwatność	9	7,7	4	12,0
wysoka adekwatność	4	3,5	-	-
ogółem	116	100	34	100

W ocenie rodziców nieletnich ze szkół zawodowych można mówić o przeciętnej adekwatności wynagrodzenia do pracy małoletnich (Gr KZ=59%, Gr KZ-S=71%). Mniej niż 1/3 rodziców młodzieży niebiorącej udziału w szkoleniach zawodowych i 18% - po szkoleniach, miało zastrzeżenia do stawki wynagrodzenia osób poniżej 18 r.ż.

Tabela 28. Stopień adekwatności wynagrodzenia osób małoletnich do wykonywanej przez nie pracy w ocenie rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących

Stopień adekwatności	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
brak adekwatności	9	7,4	6	20,0
niewielka adekwatność	26	22,0	11	37,0
przeciętna adekwatność	64	53,0	10	33,0
dobra adekwatność	20	17,0	3	10,0
wysoka adekwatność	1	0,6	-	-
ogółem	120	100	30	100

Dla porównania rodzice młodzieży ze szkół ogólnokształcących w większości również uznali, że wynagrodzenia są adekwatne do wykonywanej przez uczniów pracy w stopniu przeciętnym (Gr KO=53%, Gr KO-S=33%) lub niewielkim (Gr KO=22%, Gr KO-S=37%).

Tabela 29. Mniejsze szanse na zatrudnienie nieletnich w porównaniu do rówieśników nie objętych nadzorem kuratora sądowego

Mniejsze szanse	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
nie zgadzam się	24	21,0	4	12,0
w niewielkim stopniu zgadzam się	36	31,0	10	29,0
zgadzam się w stopniu przeciętnym	41	35,0	18	53,0
w dużym stopniu zgadzam się	14	12,0	1	2,8
zdecydowanie zgadzam się	1	1,0	1	2,8
ogółem	116	100	34	100

¹⁷ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

Ze względu na pewne deficyty, ograniczenia i trudności u młodzieży nieprzystosowanej społecznie można przypuszczać, że pracodawcy mogą mniej chętnie zatrudniać ją w porównaniu do młodzieży niewykazującej przejawów demoralizacji. Dlatego zapytano rodziców nieletnich, w jakim stopniu zgadzają się z twierdzeniem, że ich dzieci mają mniejsze szanse na podjęcie pracy.

Okazuje się, że rodzice młodzieży kształcącej się w szkołach zawodowych najczęściej w umiarkowanym (Gr KZ=35%, Gr KZ-S=53%) lub niewielkim stopniu (Gr KZ=31%, Gr KZ-S=29%) zgadzają się z tym, że ma ona mniejsze szanse na zatrudnienie w porównaniu z młodzieżą nie objętą nadzorem kuratora sądowego. Negatywnie ocenia ten pogląd 21% rodziców młodzieży bez szkoleń zawodowych i 12% - po tych szkoleniach, a dwóch rodziców zdecydowanie przychyliła się do tej opinii.

Tabela 30. Mniejsze szanse na zatrudnienie nieletnich w porównaniu do rówieśników nie objętych nadzorem kuratora sądowego (Gr KO i Gr KO-S)

Mniejsze szanse	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
nie zgadzam się	4	3,3	6	20,0
w niewielkim stopniu zgadzam się	50	42,0	8	27,0
zgadzam się w stopniu przeciętnym	58	48,0	15	50,0
w dużym stopniu zgadzam się	8	6,7	1	3,0
zdecydowanie zgadzam się	-	-	-	-
ogółem	120	100	30	100

Podobne poglądy na ten temat mieli rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących. Najwięcej z nich twierdziło, że w przeciętnym stopniu zgadzają się z tym, że nieletni mają mniejsze szanse na zatrudnienie niż ich rówieśnicy nie objęci nadzorem kuratora sądowego (Gr KO=48%, Gr KO-S=50%). Nieco mniej osób było zdania, że szanse te ograniczone są w niewielkim stopniu (Gr KO=42%, Gr KO-S=27%). Dziewięciu rodziców młodzieży potwierdziło tę tezę.

Tabela 31. Stopień przygotowania dziecka do podjęcia pracy w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych

Stopień przygotowania	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
wcale	-	-	-	-
w niewielkim stopniu	5	4,3	1	2,0
częściowo	69	59,0	15	44,0
w dużym stopniu	40	34,0	15	44,0
w pełni	2	1,7	3	10,0
ogółem	116	100	34	100

Najwięcej rodziców nieletnich ze szkół zawodowych twierdziło, że ich dzieci są częściowo (Gr KZ=59%, Gr KZ-S=44%) lub w dużym stopniu (Gr KZ=34%, Gr KZ-S=44%) przygotowane do pracy. Pięciu z nich uważało, że ich przygotowanie zawodowe można określić jako pełne.

Tabela 32. Stopień przygotowania dziecka do podjęcia pracy w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących

Stopień przygotowania	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
wcale	-	-	1	3,0
w niewielkim stopniu	10	8,0	2	6,0
częściowo	56	47,0	20	68,0
w dużym stopniu	54	45,0	6	20,0
w pełni	-	-	1	3,0
ogółem	120	100	30	100

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących wyrazili podobne zdanie na ten temat. Większość z nich była przekonana, że ich dzieci są przygotowane do pracy w stopniu częściowym (Gr KO=47%, Gr KO-S=68%) lub dużym (Gr KO=45%, Gr KO-S=20%). Pojedyncze osoby uważały, że ich dzieci nie są przygotowane do wykonywania pracy lub są przygotowane w pełni.

Zalety i wady zatrudniania małoletnich w ocenie rodziców nieletnich

Rodzice nieletnich biorących udział w sondażu podzielili się swoimi opiniami na temat zatrudniania małoletnich, zwracając szczególną uwagę na: zalety i wady, oczekiwania i proponowane zmiany w tym zakresie. Siedemnastu rodziców młodzieży przygotowującej się do zawodu w szkole ponadpodstawowej lub ponadgimnazjalnej przyznało, że ich dzieci pracowały przed ukończeniem 18 r.ż.

Według nich:

- dziecko stało się bardziej odpowiedzialne, konsekwentne, systematyczne, samodzielne i punktualne (n=5);
- dziecko nauczyło się zarabiania pieniędzy na swoje wydatki (n=4);
- dziecko nauczyło się szacunku do pracy (n=3);
- dziecko zdobyło doświadczenie zawodowe (n=2);
- dziecko sprawdziło swoje możliwości rozwoju osobistego (n=2);
- pracodawca przyuczył dziecko do zawodu (n=1).

Dwóch rodziców dostrzegło wady pracy małoletniego dziecka. W ich opinii: „dziecko w tym wieku ma naukę, na pracę przyjdzie czas” i „nie angażuje się w naukę, bo ma poczucie niezależności”. Czternastu rodziców nieletnich przygotowujących się do zawodu w szkole oraz podczas kursów i szkoleń zawodowych zauważyło, że praca ich dzieci przed ukończeniem 18 r.ż. przyniosła kilka ważnych korzyści.

Stwierdzili oni, że:

- „poprawa zachowania, nie spędza czasu z kolegami tylko w pracy” (n=3);
- „uczyło się odpowiedzialności” (n=2);
- „korzyścią jest pokazanie ile jest warta i jak wyceniana jest praca”;
- „dziecko poznało czym jest praca, zarabia, ma własne środki finansowe”;
- „jest rozważne”;
- „godziło pracę ze szkołą”;
- „wcześnie wstawało”;
- „szanuje pieniądze”;

- „nauczyło się punktualności”;
- „jest motywacja do pracy”;
- „bardziej pomaga mi”.

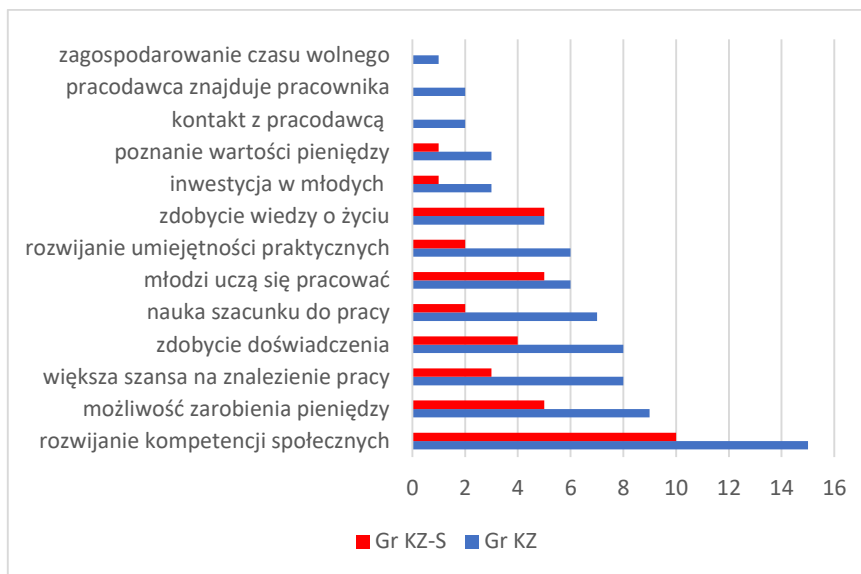
Niemniej jednak zdarzały się wypowiedzi świadczące o wyzyskiwaniu ich dziecka (np. „nie miało czasu na naukę i miało zbyt wiele obowiązków”).

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących zwrócili uwagę, że ich dzieci, które podjęły pracę jako małoletni, unikały nauki (n=4). Ci z nich, których dzieci nie uczestniczyły w szkoleniach zawodowych, wskazali na 22 różne korzyści, jakie dostrzegają z pracy wykonywanej przez ich dzieci przed 18 r.ż. Zwrócili uwagę, że dzieci miały możliwość:

- rozwijania kompetencji społecznych („pozytywne relacje z ludźmi, przedsiębiorczość, kreatywność, przestrzeganie zasad radzenie sobie z trudnościami, nauka pracy w zespole”) (n=7);
- zarabiania pieniędzy, posiadania ich na własne potrzeby (n=5);
- nauki samodzielności i niezależności (n=3);
- nabycia wczesnych doświadczeń zawodowych (n=2);
- nabycia praktycznych umiejętności (n=2);
- rozwoju („lepszego funkcjonowania”, „dowartościowanie się na rynku pracy”, „rozwój pod względem poznania nowych rzeczy, ludzi” (n=1).

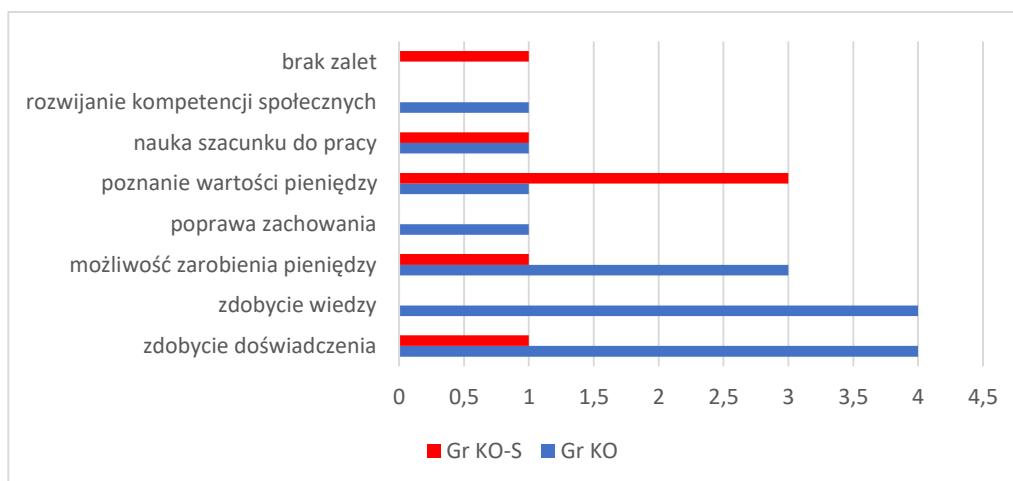
Z kolei rodzice nieletnich, którzy mieli okazję podczas nauki w szkole ogólnokształcącej uczestniczyć w szkoleniach zawodowych, zauważyli, że przede wszystkim dzieci spróbowały podjąć pracę i doceniły wysiłek wkładany w nią i naukę, dzięki której życie może być łatwiejsze (n=2). Poza tym według nich ważne jest nabywanie praktycznych umiejętności (n=5) oraz kompetencji społecznych (n=5). Uczestnicy sondażu potrafili dostrzec walory zatrudniania małoletnich (oceniając ogólnie zjawisko, a nie biorąc pod uwagę pracy swojego dziecka przed 18 r.ż.). Dane liczbowe zamieszczono na wykresie.

Rodzice nieletnich – młodzieży ze szkół zawodowych, która nie brała udziału w szkoleniach zawodowych, najbardziej docenili w zatrudnianiu małoletnich: rozwijanie u nich kompetencji społecznych („samodzielność” n=5, „niezależność”, „współpraca z ludźmi” n= 2, „odpowiedzialność” n=5, „samodyscyplina, wytrwałość” n=2, „kreatywność”, „systematyczność”), możliwość zarobienia pieniędzy, większą szansę na znalezienie pracy, zdobycie doświadczenia, naukę szacunku do pracy i rozwijanie umiejętności praktycznych niezbędnych w zawodzie. Istotne było dla nich to, że taka aktywność może ułatwić życie ich dzieciom, w tym dzięki konstruktywnemu zagospodarowaniu czasu wolnego i nawiązaniu kontaktów z pracodawcami. Jeden z rodziców napisał: „Praca w młodym wieku przynosi wiele korzyści, łatwiej im później odnaleźć się i mają większe szanse na zdobycie pracy, bo mogą już pokazać, że pracowali i pracodawcy lepiej na to patrzą i chętniej zatrudniają już osobę z doświadczeniem, jeśli już pracowała.” Inny rodzic dodał: „Dobrze, że dzieci uczą się praktyki w młodym wieku, rzutuje to na dalszą przyszłość.” Rodzice nieletnich przygotowujących się do zawodu w szkole i podczas szkoleń zawodowych bardzo podobnie oceniali zatrudnienie małoletnich. Również docenili rozwój kompetencji społecznych u młodych ludzi („samodzielność” n=6, „odpowiedzialność” n=6, „dyscyplina” n=4, „punktualność”, „komunikacja w zespole”).

Wykres 13. Zalety zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych

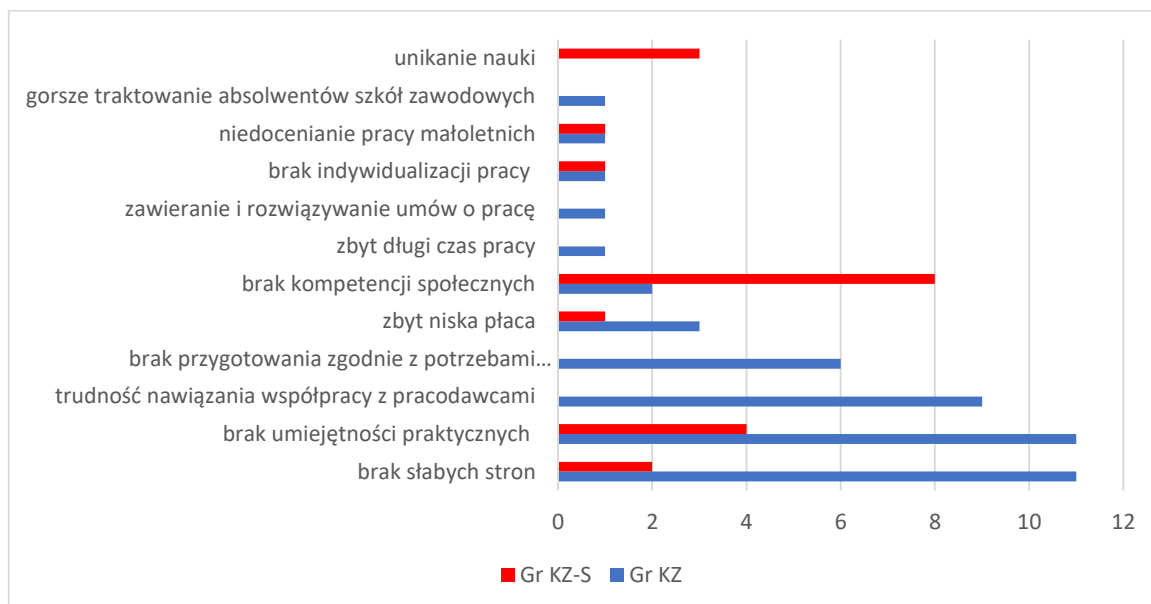
Nieco inne spojrzenie na ten temat mieli rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących. Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, największą wartość w zatrudnianiu małoletnich dostrzegali w zdobywaniu doświadczenia i wiedzy oraz możliwości zarabiania pieniędzy, aczkolwiek twierdzili, że dzięki pracy możliwa jest: szansa na poprawę zachowania, nauka szacunku dla pracy i pieniędzy oraz rozwijanie kompetencji społecznych ich dzieci. Ważne było dla nich, aby młodzi ludzie „doświadczali jak smakuje życie osób dorosłych”. Natomiast rodzice tych uczniów nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, podkreślili, że praca we wczesnym etapie życia pomaga poznać wartość pieniędzy oraz nauczyć się szacunku do pracy, umożliwia zarobienie pieniędzy i zdobycie doświadczenia zawodowego.

Wykres 14. Zalety zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół ogólnokształcących

Badane osoby podzieliły się także swoimi poglądami na temat wad, jakie dostrzegają w zatrudnianiu małoletnich. Rodzice uczniów uczęszczających do szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, najczęściej twierdzili, że nie dostrzegają wad zatrudniania małoletnich, że młodzi ludzie nie rozwijają umiejętności praktycznych („np. zbyt mało przeznaczonych środków na unowocześnianie sprzętu, który mógłby być wykorzystany

do praktycznej nauki zawodu”, „zbyt mało godzin przeznaczonych na praktyki zawodowe”, „przestarzałe wyposażenie i archaiczne programy nauczania”), doświadczają trudności w nawiązywaniu współpracy z pracodawcami („nie chcą ich zatrudniać, przyjmować na praktyki i staże”) i nie są przygotowywani do pracy zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami na rynku pracy. Zwrócili także uwagę na to, że małeletni zbyt mało zarabiają („wysokość wynagrodzenia nie jest adekwatna do wykonywanej pracy”), nie mają możliwości rozwijania kompetencji społecznych, zbyt długo pracują, na niekorzystnych warunkach, nie są wystarczająco wspierani, indywidualnie prowadzeni („nadmierne wykorzystanie możliwości małeletnich, niedoceniaenie wysiłku, starań - prowadzące do niskiej samooceny”). Jeden z rodziców stwierdził: „niski prestiż szkół zawodowych oraz przekonanie, że są dla słabszych uczniów”. Z kolei rodzice uczniów szkół zawodowych po szkoleniach zawodowych wśród największych mankamentów zatrudniania małeletnich wskazali: przykładanie zbyt małej wagi do rozwijania kompetencji społecznych (np. „brak umiejętności radzenia sobie ze stresem”, „rozrzutność”, „brak samodzielności”, „brak systematyczności i odpowiedzialności” i umiejętności praktycznych. Zauważyli, że podjęcie pracy przez młodzież staje się okazją do unikania nauki. Według nich pracodawcy nie stosują zasady indywidualizacji, zbyt rzadko doceniają swoich najmłodszych pracowników i zbyt mało im płacą.

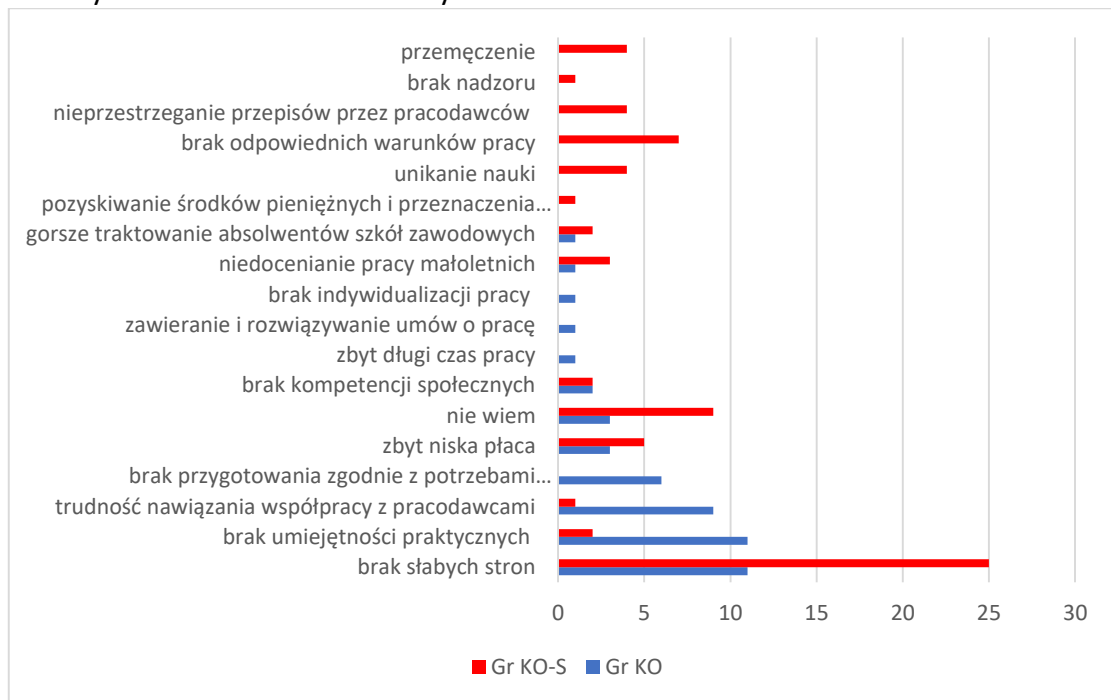

Wykres 15. Słabe strony zatrudniania małeletnich w opinii rodziców nieleletnich - uczniów szkół zawodowych

Dla porównania sprawdzono, co na temat wad zatrudniania małeletnich myślą rodzice nieleletnich ze szkół ogólnokształcących.

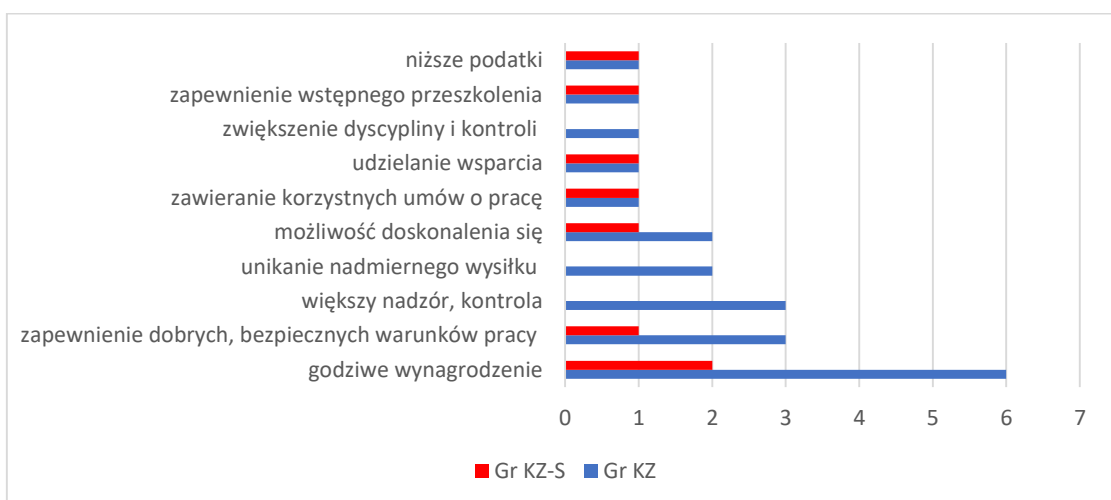
Uczestnicy sondażu, których nastoletnie dzieci uczą się w szkołach ogólnodostępnych i nie brały udziału w szkoleniach zawodowych, podkreślali, że największą wadą zatrudniania małeletnich jest brak u nich umiejętności praktycznych. Według nich trudno jest młodzieży nawiązać współpracę z pracodawcami. Nie jest ona przygotowywana do wykonywania zawodu zgodnie z potrzebami pracodawców. Zbyt mało ona zarabia, zbyt długo pracuje, na niekorzystnych warunkach. Nie ma możliwości rozwijania kompetencji społecznych („punktualność”, „odpowiedzialność”, „nierozwaga”). Pracodawcy nie indywidualizują jej pracy, nie doceniają jej wysiłków i gorzej traktują absolwentów szkół zawodowych niż ogólnokształcących.

Podobne poglądy na ten temat wyrażali rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych, którzy uczestniczyli w szkoleniach zawodowych.

Wykres 16. Słabe strony zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół ogólnokształcących

Niemniej jednak najwięcej z nich przyznało, że nie dostrzega słabych stron zatrudniania małoletnich lub nie wie, co to mogłoby być. Pojedyncze osoby zwróciły uwagę na nieodpowiednie warunki pracy dla młodzieży, co należy wiązać z: brakiem nadzoru nad ich bezpieczeństwem, przydzielaniem zbyt ciężkich i czasochłonnych prac oraz nieprzestrzeganiem przepisów BHP. W opinii pojedynczych osób, młodzi ludzie zbyt mało zarabiają, nie rozwijają swoich kompetencji społecznych, są niedoceniani, nie są traktowani w sposób indywidualny. Mają także trudność w podjęciu pracy, praktyk i staży zawodowych, być może między innymi dlatego, że nie posiadają umiejętności praktycznych. Podejmując pracę, mają pretekst do unikania nauki, a zarobione pieniądze przeznaczają na używki.

Wykres 17. Zmiany w warunkach wykonywania pracy przez małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych

Rodzice nieletnich - uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych zaproponowali zmiany, jakie warto byłoby wprowadzić w warunkach wykonywania pracy przez małoletnich. Rodzice uczniów szkół zawodowych uważali, że warto zadbać o wyższe wynagrodzenie dla pracującej młodzieży oraz o zapewnienie jej bezpiecznych warunków BHP, co powiązane jest z możliwością zawierania bardziej korzystnych umów, dostosowaniem wykonywanych zadań zawodowych do jej wieku (np. zmniejszenie liczby godzin, wykonywanie łatwiejszych i lżejszych prac). Według nich młodzi ludzie powinni mieć możliwość doskonalenia zawodowego, tj. zdobywania doświadczenia, rozwijania umiejętności praktycznych, pracy przy doświadczonych pracownikach. Dodatkowo rodzice uczniów, którzy mieli okazję uczestniczyć w szkoleniach zawodowych byli przekonani, że małoletni muszą mieć zapewniony większy nadzór, kontrolę i dyscyplinę nad wykonywanymi zadaniami, ale w korelacji ze wsparciem merytorycznym, metodycznym i psychologicznym. Ważne byłoby także zapewnienie im wstępnego szkolenia, zanim rozpoczną pracę. W ich opinii młodzi ludzie, podejmując pracę powinni mieć niższe podatki w porównaniu do pełnoletnich pracowników.

Rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych mieli podobne pomysły na usprawnienie pracy małoletnich. Zwrócili uwagę na:

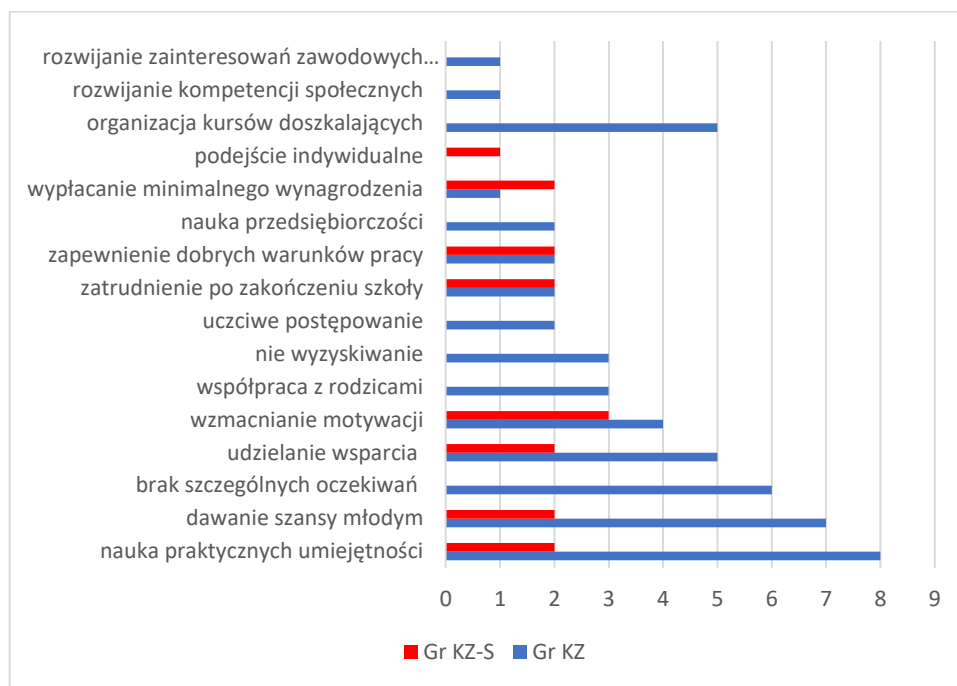
- konieczność przestrzegania liczby godzin zgodnie z umową (Gr3=2)
- zapewnienie wyższego wynagrodzenia (Gr3=5, Gr4=2);
- zapewnienie większego wsparcia dla młodzieży (Gr3=2);
- większą dbałość o bezpieczne warunki pracy (Gr3=1, Gr4=1);
- zagwarantowanie możliwości rozwoju zawodowego (np. organizacja szkoleń) (Gr3=2);
- dostosowanie godzin pracy do planu lekcji (Gr3=2, Gr4=1);
- możliwość pracy zdalnej (Gr3=2);
- konieczność rozwijania kompetencji społecznych młodzieży (Gr4=1);
- kształtowanie pozytywnych postaw pracodawców wobec małoletnich (Gr4=2).

Sześciu rodziców nic nie zmieniłoby w obecnych warunkach pracy małoletnich.

Rodzice młodzieży podzielili się swoimi oczekiwaniami, jakie mają wobec pracodawców zatrudniających małoletnich.

Rodzice nieletnich - uczniów szkół zawodowych, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, mieli dość sprecyzowane oczekiwania wobec pracodawców w zakresie wspierania młodzieży na rynku pracy. Twierdzili, że najważniejsze jest uczenie jej praktycznych umiejętności, które mają zastosowanie w pracy („dbać o dobre warunki praktyk i staży, uczyć praktyki, dawać możliwość rozwijania się w praktyce, pokazywać jak wykorzystywać wiedzę w praktyce”). Istotne było dla nich także postępowanie pracodawców względem małoletnich, którzy powinni: być bardziej otwarci na współpracę (przyjęcia na praktyki, staże, do pracy), wspierać ich we wszystkich aspektach wykonywanej pracy, wzmacniać ich motywację do pracy, nie wyzyskiwać ich, uczciwie postępować wobec nich. Według nich pracodawcy zobligowani są do: podejmowania z nimi współpracy z uwagi na wiek dzieci, uczenia małoletnich przedsiębiorczości, rozwijania kompetencji społecznych (np. „otwartości”, „komunikatywności”, „możliwości uczciwego rozwiązywania ewentualnych problemów”) i rozwijania zainteresowań, dlatego ważna jest dbałość o organizację kursów doszkalających („wysoki poziom wykonywanych usług powinien wpłynąć na podniesienie kwalifikacji u dziecka oraz pozytywne zaopiniowanie możliwości dziecka”). W ich opinii motywację do pracy może wzmocnić wypłacanie minimalnego wynagrodzenia oraz częstsze zatrudnianie młodzieży.

Oczekiwania rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach zawodowych były podobne. Podkreślili oni konieczność zwiększania motywacji młodzieży do podejmowania pracy, udzielania jej wsparcia zwracając uwagę na konieczność indywidualizacji działań, rozwijania umiejętności praktycznych, zapewniania dobrych warunków pracy, wypłacania minimalnego wynagrodzenia, ale także dawania jej szansy na zatrudnienie w młodym wieku oraz powierzania jej ważnych zadań zawodowych.

Wykres 18. Oczekiwania rodziców nieletnich - uczniów szkół zawodowych - w procesie wspierania młodzieży na rynku pracy przez pracodawców

Zasoby nieletnich w opinii ich rodziców

Niezwykle istotne jest wskazanie mocnych stron nieletnich, na których można bazować w pracy z nimi, przygotowując do zawodu. Dlatego rodzice ocenili przykładowe umiejętności swoich dzieci na 5-stopniowej skali.

Tabela 33. Ocena umiejętności i wiedzy u dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych

Ocena umiejętności	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
umiejętność radzenia sobie ze stresem				
nie posiada	8	6,9	-	-
posiada w niewielkim stopniu	15	13,0	7	21,0
posiada w stopniu przeciętnym	62	53,0	14	41,0
posiada w stopniu wysokim	28	24,0	12	35,0
posiada w 100%	3	2,6	1	3,0
umiejętność rozwiązywania konfliktów				
nie posiada	6	5,0	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	24	21,0	4	12,0
posiada w stopniu przeciętnym	58	50,0	15	44,0
posiada w stopniu wysokim	23	20,0	12	35,0
posiada w 100%	5	4,0	2	6,0

posiadana wiedza ogólna				
nie posiada	4	3,0	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	-	-	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	82	71,0	27	79,0
posiada w stopniu wysokim	25	22,0	3	9,0
posiada w 100%	5	4,0	2	6,0
posiadana wiedza zawodowa				
nie posiada	-	-	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	6	5,0	-	-
posiada w stopniu przeciętnym	44	38,0	16	47,0
posiada w stopniu wysokim	54	47,0	13	38,0
posiada w 100%	12	10,0	4	12,0
umiejętności praktyczne/zawodowe				
nie posiada	4	3,0	-	-
posiada w niewielkim stopniu	7	6,0	3	9,0
posiada w stopniu przeciętnym	57	49,0	15	44,0
posiada w stopniu wysokim	34	29,0	10	29,0
posiada w 100%	14	12,0	6	18,0
umiejętność pracy w grupie				
nie posiada	4	3,0	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	4	3,0	2	6,0
posiada w stopniu przeciętnym	50	44,0	27	79,0
posiada w stopniu wysokim	35	30,0	3	9,0
posiada w 100%	23	20,0	1	3,0
umiejętności komunikacyjne				
nie posiada	4	3,0	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	4	3,0	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	37	32,0	16	47,0
posiada w stopniu wysokim	51	44,0	14	41,0
posiada w 100%	20	17,0	2	6,0
umiejętności organizacyjne				
nie posiada	-	-	1 ¹⁸	3,0
posiada w niewielkim stopniu	2	2,0	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	61	53,0	26	79,0
posiada w stopniu wysokim	33	28,0	4	12,0
posiada w 100%	20	17,0	1	3,0
umiejętności kierownicze				
nie posiada	4	3,0	2	6,0
posiada w niewielkim stopniu	17	15,0	4	12,0
posiada w stopniu przeciętnym	55	47,0	23	68,0
posiada w stopniu wysokim	19	16,0	4	12,0
posiada w 100%	21	18,0	1	3,0
umiejętność komunikowania się w językach obcych				
nie posiada	4	3,0	2	6,0
posiada w niewielkim stopniu	23	20,0	10	29,0
posiada w stopniu przeciętnym	59	51,0	19	56,0
posiada w stopniu wysokim	25	22,0	2	6,0
posiada w 100%	5	4,0	1	3,0

¹⁸ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	9	8,0	6	18,0
posiada w stopniu przeciętnym	57	49,0	23	68,0
posiada w stopniu wysokim	30	26,0	4	12,0
posiada w 100%	20	17,0	1	3,0
ogółem	116	100	34	100

Na podstawie ocen poszczególnych umiejętności młodzieży dokonanych przez jej rodziców możliwe było wskazanie tych, które mogą stanowić ich zasoby w procesie kształcenia zawodowego. Według badanych najczęściej nieletnich ma rozwinięte w stopniu wysokim i bardzo wysokim umiejętności komunikacyjne (Gr KZ=61%, Gr KZ-S=47%) i praktyczne (Gr KZ=41%, Gr KZ-S=47%) oraz posiada szeroką wiedzę zawodową (Gr KZ=57%, Gr KZ-S=50%). Następne w kolejności rodzice nieletnich bez szkoleń zawodowych wymieniali: umiejętności organizacyjne (55%), umiejętności pracy w grupie (50%) oraz umiejętność obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (43%). Rodzice nieletnich, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych twierdzili, że najczęściej deficytów ich dzieci mają w zakresie: umiejętności rozwiązywania konfliktów (26%), komunikowania się w językach obcych (23%), radzenia sobie ze stresem (20%) i kierowniczych (18%). Natomiast rodzice młodzieży, która uczestniczyła w szkoleniach zawodowych dostrzegała największe braki u swoich dzieci w zakresie: umiejętności komunikowania się w językach obcych (35%), kierowniczych (18%), obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (18%) oraz rozwiązywania konfliktów (15%).

W tabeli 34 zamieszczono dane liczbowe i procentowe dotyczące ocen umiejętności i wiedzy nieletnich ze szkół ogólnokształcących dokonane przez ich rodziców.

Tabela 34. Ocena umiejętności i wiedzy u dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół ogólnokształcących

Ocena umiejętności	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
umiejętność radzenia sobie ze stresem				
nie posiada	4	3,3	-	-
posiada w niewielkim stopniu	13	11,0	6	20,0
posiada w stopniu przeciętnym	68	57,0	10	33,0
posiada w stopniu wysokim	34	28,0	14	47,0
posiada w 100%	1	0,7	-	-
umiejętność rozwiązywania konfliktów				
nie posiada	5	4,2	-	-
posiada w niewielkim stopniu	19	16,0	2	6,7
posiada w stopniu przeciętnym	53	44,0	8	27,0
posiada w stopniu wysokim	42	35,0	19	63,0
posiada w 100%	1	0,8	1	3,3
posiadana wiedza ogólna				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	10	8,2	2	6,7
posiada w stopniu przeciętnym	48	40,0	10	33,0
posiada w stopniu wysokim	61	51,0	17	57,0
posiada w 100%	1	0,8	1	3,3
posiadana wiedza zawodowa				

nie posiada	3	3,0	-	-
posiada w niewielkim stopniu	24	20,0	2	6,7
posiada w stopniu przeciętnym	65	54,0	10	33,0
posiada w stopniu wysokim	28	23,0	18	60,3
posiada w 100%	-	-	-	-
umiejętności praktyczne/zawodowe				
nie posiada	5	5,0	-	-
posiada w niewielkim stopniu	46	38,0	3	10,0
posiada w stopniu przeciętnym	53	44,0	20	67,0
posiada w stopniu wysokim	16	13,0	7	23,0
posiada w 100%	-	-	-	-
umiejętność pracy w grupie				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	13	11,0	3	10,0
posiada w stopniu przeciętnym	76	63,0	17	57,0
posiada w stopniu wysokim	29	24,0	9	30,0
posiada w 100%	2	2,0	1	3,0
umiejętności komunikacyjne				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	12	10,0	8	27,0
posiada w stopniu przeciętnym	71	59,0	15	50,0
posiada w stopniu wysokim	12	10,0	2	6,7
posiada w 100%	25	21,0	5	16,3
umiejętności organizacyjne				
nie posiada	2	2,0	2	6,7
posiada w niewielkim stopniu	22	18,0	12	40,0
posiada w stopniu przeciętnym	63	52,0	10	33,0
posiada w stopniu wysokim	11	9,0	2	6,7
posiada w 100%	22	19,0	4	13,0
umiejętności kierownicze				
nie posiada	4	3,3	8	27,0
posiada w niewielkim stopniu	33	28,0	16	53,0
posiada w stopniu przeciętnym	57	48,0	5	17,0
posiada w stopniu wysokim	7	5,7	1	3,0
posiada w 100%	19	16,0	-	-
umiejętność komunikowania się w językach obcych				
nie posiada	5	4,4	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	39	32,0	10	33,0
posiada w stopniu przeciętnym	73	61,0	17	58,0
posiada w stopniu wysokim	-	-	1	3,0
posiada w 100%	3	2,6	1	3,0
umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych				
nie posiada	-	-	2	6,7
posiada w niewielkim stopniu	12	10,0	2	6,7
posiada w stopniu przeciętnym	77	64,0	11	37,0
posiada w stopniu wysokim	24	20,0	11	37,0
posiada w 100%	7	6,0	4	13,0
ogółem	120	100	30	100

W opinii badanych najczęściej ich nastoletnich dzieci ma szeroką wiedzę ogólną (Gr KO=52%, Gr KO-S=60%) oraz rozwinięte w stopniu wysokim i bardzo wysokim: umiejętność rozwiązywania konfliktów (Gr KO=36%, Gr KO-S=66%) i umiejętność obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (Gr KO=26%, Gr KO-S=50%). Poza tym rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach kolejno wymieniali: posiadaną wiedzę zawodową (60%) i umiejętność radzenia sobie ze stresem (47%), a rodzice nieletnich bez szkoleń zawodowych – umiejętności komunikacyjne (31%), umiejętność radzenia sobie ze stresem (29%) i organizacyjne (28%). Rodzice nieletnich, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych twierdzili, że najczęściej deficytów ich dzieci mają w zakresie: umiejętności praktycznych (43%), kierowniczych (31%), komunikowania się w językach obcych (36%) i braków wiedzy zawodowej(23%). Natomiast rodzice młodzieży, która uczestniczyła w szkoleniach zawodowych dostrzegała największe braki u swoich dzieci w zakresie: umiejętności kierowniczych (80%), organizacyjnych (47%) i komunikacyjnych (27%). Rodzice, poza umiejętnościami i wiedzą młodzieży, ocenili jej cechy, które mogą być pozytywnie wykorzystywane w jej przyszłej pracy zawodowej.

Tabela 35. Ocena cech dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych

Ocena cech	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
sumienność				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	10	8,0	8	24,0
posiada w stopniu przeciętnym	67	58,0	10	29,0
posiada w stopniu wysokim	32	28,0	10	29,0
posiada w 100%	7	6,0	6	18,0
pracowitość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	4	3,0	7	21,0
posiada w stopniu przeciętnym	56	48,0	12	35,0
posiada w stopniu wysokim	32	28,0	4	12,0
posiada w 100%	24	21,0	11	32,0
punktualność				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	10	9,0	7	21,0
posiada w stopniu przeciętnym	55	47,0	16	47,0
posiada w stopniu wysokim	41	35,0	5	15,0
posiada w 100%	10	9,0	6	18,0
ambicja				
nie posiada	-	-	2	6,0
posiada w niewielkim stopniu	12	10,0	3	9,0
posiada w stopniu przeciętnym	50	43,0	15	44,0
posiada w stopniu wysokim	42	36,0	12	35,0
posiada w 100%	12	10,0	2	6,0
szczerłość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	7	6,0	5	15,0
posiada w stopniu przeciętnym	66	57,0	20	59,0
posiada w stopniu wysokim	28	24,0	8	23,0
posiada w 100%	15	13,0	1	3,0

uczciwość				
nie posiada	-	-	3	9,0
posiada w niewielkim stopniu	10	9,0	5	15,0
posiada w stopniu przeciętnym	54	46,0	19	56,0
posiada w stopniu wysokim	43	37,0	6	18,0
posiada w 100%	9	8,0	1	3,0
asertywność				
nie posiada	2	2,0	-	-
posiada w niewielkim stopniu	4	3,0	7	21,0
posiada w stopniu przeciętnym	52	45,0	16	47,0
posiada w stopniu wysokim	50	43,0	10	29,0
posiada w 100%	8	7,0	1	3,0
kultura osobista				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	5	4,0	6	18,0
posiada w stopniu przeciętnym	47	41,0	15	44,0
posiada w stopniu wysokim	58	50,0	11	32,0
posiada w 100%	6	5,0	2	6,0
samodzielność				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	3	3,0	4	12,0
posiada w stopniu przeciętnym	24	21,0	13	38,0
posiada w stopniu wysokim	40	34,0	10	29,0
posiada w 100%	49	42,0	7	21,0
opanowanie				
nie posiada	2	2,0	2	6,0
posiada w niewielkim stopniu	8	7,0	4	12,0
posiada w stopniu przeciętnym	46	40,0	15	44,0
posiada w stopniu wysokim	56	48,0	11	32,0
posiada w 100%	4	3,0	2	6,0
uprzejmość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	2	2,0	8	24,0
posiada w stopniu przeciętnym	37	32,0	13	38,0
posiada w stopniu wysokim	62	53,0	12	35,0
posiada w 100%	15	13,0	1	3,0
wrażliwość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	2	2,0	4	12,0
posiada w stopniu przeciętnym	42	36,0	16	47,0
posiada w stopniu wysokim	55	47,0	13	38,0
posiada w 100%	17	15,0	1	3,0
odpowiedzialność				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	4	3,0	5	15,0
posiada w stopniu przeciętnym	22	19,0	14	41,0
posiada w stopniu wysokim	83	72,0	14	41,0
posiada w 100%	7	6,0	1	3,0
samoocena				
nie posiada	-	-	-	-

posiada w niewielkim stopniu	2	2,0	3	9,0
posiada w stopniu przeciętnym	26	22,0	13	38,0
posiada w stopniu wysokim	35	30,0	8	24,0
posiada w 100%	53	46,0	10	29,0
kreatywność				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	-	-	6	18,0
posiada w stopniu przeciętnym	17	15,0	12	35,0
posiada w stopniu wysokim	59	51,0	9	26,0
posiada w 100%	40	34,0	7	21,0
ogółem	116	100	34	100

Najczęściej rodzice nieletnich ze szkół zawodowych, którzy nie odbyli szkoleń zawodowych wysoko i bardzo wysoko oceniali następujące ich cechy:

- kreatywność (85%);
- odpowiedzialność (78%);
- wysoką samoocenę (76%);
- samodzielność (76%);
- uprzejmość (66%);
- wrażliwość (62%);
- kulturę osobistą (55%);
- opanowanie (51%);
- asertywność (50%).

Z kolei rodzice młodzieży po szkoleniach zawodowych docenili przede wszystkim jej:

- wysoką samoocenę (53%);
- samodzielność (50%);
- kreatywność (47%);
- sumienność (47%).

Natomiast według rodziców nieletnich ze szkół zawodowych bez szkoleń zawodowych wskazali największe deficyty w zakresie:

- ambicji (10%);
- uczciwości (9%);
- opanowania (9%);
- punktualności (9%),

a w ocenie rodziców nieletnich po szkoleniach są to:

- uczciwość (24%);
- uprzejmość (24%);
- sumienność (24%);
- pracowitość (21%);
- punktualność (21%);
- asertywność (21%).

Podobnej oceny cech swoich nastoletnich dzieci dokonali rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących.

Tabela 36. Ocena cech dzieci dokonana przez rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących

Ocena cech	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
sumienność				
nie posiada	1	0,8	3	10,0
posiada w niewielkim stopniu	17	14,0	9	30,0
posiada w stopniu przeciętnym	80	66,4	9	30,0
posiada w stopniu wysokim	21	18,0	9	30,0
posiada w 100%	1	0,8	-	-
pracowitość				
nie posiada	9	7,5	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	9	7,5	8	27,0
posiada w stopniu przeciętnym	86	71,0	14	47,0
posiada w stopniu wysokim	14	12,0	7	23,0
posiada w 100%	2	2,0	-	-
punktualność				
nie posiada	8 ¹⁹	7,0	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	12	10,0	5	17,0
posiada w stopniu przeciętnym	81	68,0	15	50,0
posiada w stopniu wysokim	18	15,0	7	23,0
posiada w 100%	-	-	2	7,0
ambicja				
nie posiada	-	-	- ²⁰	-
posiada w niewielkim stopniu	14	12,0	7	24,0
posiada w stopniu przeciętnym	84	70,0	13	45,0
posiada w stopniu wysokim	9	7,0	7	24,0
posiada w 100%	13	11,0	2	7,0
szczerść				
nie posiada	3 ²¹	2,5	-	-
posiada w niewielkim stopniu	11	9,2	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	60	50,0	4	13,0
posiada w stopniu wysokim	44	37,5	24	81,0
posiada w 100%	1	0,8	1	3,0
uczciwość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	8	6,0	-	-
posiada w stopniu przeciętnym	81	68,0	2	6,0
posiada w stopniu wysokim	25	21,0	8	27,0
posiada w 100%	6	5,0	20	67,0
asertywność				
nie posiada	2	2,0	- ²²	-
posiada w niewielkim stopniu	11	9,2	4	14,0
posiada w stopniu przeciętnym	65	53,8	10	34,0
posiada w stopniu wysokim	29	24,0	8	28,0
posiada w 100%	13	11,0	7	24,0

¹⁹ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.²⁰ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.²¹ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.²² Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

kultura osobista				
nie posiada	-	-	_23	-
posiada w niewielkim stopniu	4	3,3	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	54	45,0	11	38,0
posiada w stopniu wysokim	53	44,0	11	38,0
posiada w 100%	9	7,7	6	21,0
samodzielność				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	3	2,5	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	45	38,0	10	33,0
posiada w stopniu wysokim	66	54,5	15	50,0
posiada w 100%	6	5,0	4	13,0
opanowanie				
nie posiada	2	2,0	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	5	4,0	3	10,0
posiada w stopniu przeciętnym	53	44,0	14	47,0
posiada w stopniu wysokim	56	47,0	11	37,0
posiada w 100%	4	3,0	1	3,0
uprzejmość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	9	7,5	3	10,0
posiada w stopniu przeciętnym	62	52,0	13	43,0
posiada w stopniu wysokim	43	36,0	12	40,0
posiada w 100%	6	5,0	2	7,0
wrażliwość				
nie posiada	-	-	-	-
posiada w niewielkim stopniu	5	4,0	-	-
posiada w stopniu przeciętnym	57	48,0	12	40,0
posiada w stopniu wysokim	30	25,0	11	37,0
posiada w 100%	28	23,0	7	23,0
odpowiedzialność				
nie posiada	1	0,8 ²⁴	-	-
posiada w niewielkim stopniu	6	5,0	1	3,0
posiada w stopniu przeciętnym	65	54,4	15	52,0
posiada w stopniu wysokim	47	39,0	11	38,0
posiada w 100%	1	0,8	2	7,0
samoocena				
nie posiada	2	2,0 ²⁵	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	6	5,0	-	-
posiada w stopniu przeciętnym	47	39,0	2	7,0
posiada w stopniu wysokim	45	38,0	7	24,0
posiada w 100%	20	17,0	19	66,0
kreatywność				
nie posiada	-	_26	1	3,0
posiada w niewielkim stopniu	6	5,0	5	17,0

²³ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

²⁴ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

²⁵ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

²⁶ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

posiada w stopniu przeciętnym	72	60,0	12	41,0
posiada w stopniu wysokim	25	21,0	5	17,0
posiada w 100%	17	14,0	6	21,0
ogółem	120	100	30	100

Najczęściej rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy brali udział w szkoleniach zawodowych wysoko i bardzo wysoko oceniali następujące ich cechy:

- uczciwość (94%);
- szczerłość (84%);
- wysoką samoocenę (90%);
- samodzielność (63%);
- wrażliwość (60%);
- kulturę osobistą (59%);
- asertywność (52%).

Natomiast rodzice młodzieży bez szkoleń zawodowych najczęściej wskazywali na następujące jej przymioty:

- samodzielność (60%);
- wysoką samoocenę (55%);
- kulturę osobistą (52%);
- opanowanie (50%);
- wrażliwość (48%).

Wskazali oni również na największe deficyty swoich dzieci:

- punktualność (17%);
- sumienność (15%);
- pracowitość (15%),

z kolei w ocenie rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach są to:

- sumienność (40%);
- pracowitość (30%);
- ambicja (24%);
- punktualność (20%);
- kreatywność (20%).

Wsparcie udzielane nieletnim w opinii rodziców

Bardzo ważne jest uzyskiwanie przez młodzież wsparcia od różnych osób. Rodzice nieletnich ze szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych wskazali osoby, które stanowią największe oparcie dla ich dzieci, dokonując oceny na 5-stopniowej skali („nie”, „w niewielkim stopniu”, „w stopniu przeciętnym”, „w stopniu wysokim”, „w bardzo dużym stopniu”).

Tabela 37. Osoby, na których wsparcie może liczyć dziecko w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych

Osoby wspierające	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
nauczyciele przedmiotów ogólnych				
nie	²⁷	-	-	-
w niewielkim stopniu	8	7,0	2	6,0

²⁷ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

w stopniu przeciętnym	27	23,0	14	41,0
w stopniu wysokim	57	50,0	15	44,0
w bardzo dużym stopniu	23	20,0	3	9,0
rodzice				
nie	-	-	-	-
w niewielkim stopniu	-	-	5	15,0
w stopniu przeciętnym	18	16,0	8	24,0
w stopniu wysokim	41	35,0	9	26,0
w bardzo dużym stopniu	57	49,0	12	35,0
koledzy				
nie	-	-	-	-
w niewielkim stopniu	2	2,0	1	3,0
w stopniu przeciętnym	23	20,0	7	21,0
w stopniu wysokim	74	64,0	23	68,0
w bardzo dużym stopniu	17	15,0	3	9,0
kuratorzy sądowi				
nie	-	-	-	-
w niewielkim stopniu	6	6,0	1	3,0
w stopniu przeciętnym	10	8,0	7	21,0
w stopniu wysokim	59	51,0	19	56,0
w bardzo dużym stopniu	41	35,0	7	21,0
wychowawcy				
nie	-	-	-	-
w niewielkim stopniu	2	2,0	-	-
w stopniu przeciętnym	15	13,0	10	29,0
w stopniu wysokim	58	50,0	19	56,0
w bardzo dużym stopniu	41	35,0	5	15,0
nauczyciele praktycznej nauki zawodu				
nie	_ ²⁸	-	-	-
w niewielkim stopniu	-	-	-	-
w stopniu przeciętnym	16	14,0	13	38,0
w stopniu wysokim	68	59,0	17	50,0
w bardzo dużym stopniu	31	27,0	4	12,0
pedagodzy/psycholodzy szkolni				
nie	_ ²⁹	-	-	-
w niewielkim stopniu	2	2,0	-	-
w stopniu przeciętnym	23	20,0	13	38,0
w stopniu wysokim	56	49,0	14	41,0
w bardzo dużym stopniu	33	29,0	7	21,0
nauczyciele przedmiotów zawodowych				
nie	_ ³⁰	-	-	-
w niewielkim stopniu	-	-	-	-
w stopniu przeciętnym	29	25,0	16	47,0
w stopniu wysokim	59	51,0	15	44,0
w bardzo dużym stopniu	27	23,0	3	9,0
pracodawcy				

²⁸ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

²⁹ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

³⁰ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

nie	1 ³¹	0,9	1 ³²	3,0
w niewielkim stopniu	7	6,1	-	-
w stopniu przeciętnym	39	35,0	19	58,0
w stopniu wysokim	42	38,0	9	27,0
w bardzo dużym stopniu	24	21,0	4	12,0
doradcy zawodowi				
nie	1 ³³	0,9	- ³⁴	-
w niewielkim stopniu	50	44,0	11	33,0
w stopniu przeciętnym	34	30,0	18	55,0
w stopniu wysokim	7	6,1	2	6,0
w bardzo dużym stopniu	21	19,0	2	6,0
ogółem	116	100	34	100

Rodzice nieletnich ze szkół zawodowych najczęściej wskazywali na osoby, na których pomoc może liczyć młodzież:

- kuratorów sądowych (Gr KZ=86%, Gr KZ-S=77%);
- wychowawców (Gr KZ=85%, Gr KZ-S=71%);
- nauczycieli praktycznej nauki zawodu (Gr KZ=86%, Gr KZ-S=62%);
- kolegów (Gr KZ=79%, Gr KZ-S=77%),

natomiast najrzadziej uznawali za osoby wspierające ich dzieci:

- doradców zawodowych (Gr KZ=25%, Gr KZ-S=12%);
- pracodawców (Gr KZ=59%, Gr KZ-S=39%);
- nauczycieli przedmiotów ogólnych (Gr KZ=70%, Gr KZ-S=53%).

W przygotowaniu zawodowym młodzieży ważne jest dbanie o rozwijanie jej zainteresowań. Rodzice nieletnich kształcących się w szkołach zawodowych ocenili poziom wsparcia ich dzieci w tym zakresie w procesie kształcenia.

Tabela 38. Poziom potencjalnego wsparcia w rozwijaniu zainteresowań zawodowych dziecka w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych

Poziom wsparcia	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
w szkole				
brak	-	-	1	3,0
niski	11	9,6	1	3,0
przeciętny	66	57,0	18	53,0
wysoki	33	28,0	13	38,0
bardzo wysoki	6	5,4	1	3,0
u pracodawcy, w którego dziecko odbywa praktyki				
brak	2	1,6	-	-
niski	53	46,0	1	3,0
przeciętny	57	49,0	15	44,0
wysoki	4	3,4	15	44,0
bardzo wysoki	-	-	3	9,0
ogółem	116	100	34	100

³¹ W grupie tej wystąpiły 3 braki danych.

³² Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

³³ W grupie tej wystąpiły 3 braki danych.

³⁴ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

W opinii większości rodziców uczniów ze szkół zawodowych ich dzieci uzyskują w szkole przeciętne (Gr KZ=57%, Gr KZ-S=53%) lub duże (Gr KZ=28%, Gr KZ-S=38%) wsparcie w zakresie rozwijania zainteresowań zawodowych. Natomiast pracodawcy udzielają im analogicznie wsparcia w tym zakresie średniego (Gr KZ=49%, Gr KZ-S=44%). Według rodziców uczniów po szkoleniach zawodowych ich dzieci mogą liczyć na duże wsparcie pracodawców (44%), a rodziców uczniów bez szkoleń - na niewielką pomoc (46%). Również rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących ocenili stopień wsparcia uzyskiwanego przez ich dzieci. Ogólnie należy podkreślić, że większość osób badanych uznała, że młodzież może liczyć na pomoc innych ludzi w stopniu przeciętnym.

Tabela 39. Osoby, na których wsparcie może liczyć dziecko w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących

Osoby wspierające	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
nauczyciele				
nie	-	-	1	3,0
w niewielkim stopniu	11	9,0	2	7,0
w stopniu przeciętnym	65	54,0	73,0	74,0
w stopniu wysokim	42	35,0	4	13,0
w bardzo dużym stopniu	2	2,0	1	3,0
rodzice				
nie	1	0,8	-	-
w niewielkim stopniu	-	-	-	-
w stopniu przeciętnym	48	40,0	14	47,0
w stopniu wysokim	67	56,0	13	43,0
w bardzo dużym stopniu	4	3,2	3	10,0
koledzy				
nie	2	2,0	1	3,0
w niewielkim stopniu	14	12,0	-	-
w stopniu przeciętnym	54	44,0	22	74,0
w stopniu wysokim	50	42,0	7	23,0
w bardzo dużym stopniu	-	-	-	-
kuratorzy sądowi				
nie	1	0,8	-	-
w niewielkim stopniu	1	0,8	3	10,0
w stopniu przeciętnym	56	47,0	17	57,0
w stopniu wysokim	55	46,0	8	27,0
w bardzo dużym stopniu	7	5,4	2	6,0
wychowawcy				
nie	-	-	2	6,7
w niewielkim stopniu	15	12,0	4	13,0
w stopniu przeciętnym	31	26,0	4	13,0
w stopniu wysokim	47	36,0	16	54,3
w bardzo dużym stopniu	27	22,0	4	13,0
pedagodzy/psycholodzy szkolni				
nie	1	0,8	1	3,0
w niewielkim stopniu	3	2,5	1	3,0
w stopniu przeciętnym	52	43,0	13	43,0
w stopniu wysokim	61	51,0	12	40,0

w bardzo dużym stopniu	3	2,5	3	10,0
pracodawcy				
nie	8 ³⁵	6,8 ³⁶	1	3,0
w niewielkim stopniu	30	25,0	6	21,0
w stopniu przeciętnym	49	42,0	18	62,0
w stopniu wysokim	31	26,0	4	14,0
w bardzo dużym stopniu	-	-	-	-
doradcy zawodowi				
nie	1 ³⁷	0,8	-	
w niewielkim stopniu	1	0,8	1	3,0
w stopniu przeciętnym	52	44,0	16	53,0
w stopniu wysokim	58	49,0	12	40,0
w bardzo dużym stopniu	7	5,4	1	3,0
ogółem	120	100	30	100

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących najczęściej wskazywali na osoby, na których pomoc może liczyć młodzież:

- wychowawców (Gr KO=56%, Gr KO-S=67%);
- rodziców (Gr KO=59%, Gr KO-S=53%);
- pedagogów/psychologów szkolnych (Gr KO=54%, Gr KO-S=50%);
- doradców zawodowych (Gr KO=54%, Gr KO-S=43%);

natomiast najrzadziej uznawali za osoby wspierające ich dzieci:

- pracodawców (Gr KO=26%, Gr KO-S=14%);
- nauczycieli (Gr KO=37%, Gr KO-S=16%);
- kolegów (Gr KO=42%, Gr KO-S=23%).

Współpraca rodziców nieletnich ze szkołami i przedsiębiorstwami

Ważny czynnik warunkujący efektywność procesu kształcenia i wychowania młodzieży stanowi dobra współpraca rodziców ze szkołą. W związku z tym poproszono rodziców nieletnich o ocenę tej współpracy w kilku wymiarach: zaangażowania w proces kształcenia dziecka, podejmowania działań motywujących dziecko do nauki oraz działań opiekuńczo-wychowawczych, podejmowania kontaktu ze szkołą, zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka i w kształtowanie jego pozytywnych cech osobowych. Rodzice nieletnich uczących się w szkołach zawodowych, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach dodatkowych przygotowujących do pracy, w zdecydowanej większości dobrze ocenili wskazane wymiary współpracy ze szkołą. Uznali, że dobrze układa się im współpraca w zakresie: podejmowania aktywności w proces kształcenia dziecka (46%), motywowania go do kształcenia zawodowego (78%), podejmowania działań opiekuńczo-wychowawczych (52%) i zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dzieci (59%). Z kolei rodzice młodzieży, która miała okazję uczestniczyć w szkoleniach zawodowych, najczęściej określali współpracę ze szkołą jako przeciętną.

³⁵ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

³⁶ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

³⁷ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

Tabela 40. Ocena współpracy rodziców ze szkołą zawodową, do której uczęszczają ich dzieci

Ocena współpracy	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
zaangażowanie w proces kształcenia dziecka				
brak współpracy	1	0,9	-	-
słaba współpraca	-	-	1	3,0
przeciętna współpraca	43	37,0	20	59,0
dobra współpraca	53	46,0	12	35,0
bardzo dobra współpraca	19	16,0	1	3,0
działania motywujące dziecko do kształcenia zawodowego				
brak współpracy	-	-	-	-
słaba współpraca	-	-	-	-
przeciętna współpraca	14	12,0	12	35,0
dobra współpraca	90	78,0	14	41,0
bardzo dobra współpraca	12	10,0	8	24,0
działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do dziecka				
brak współpracy	-	-	-	-
słaba współpraca	-	-	1	3,0
przeciętna współpraca	42	36,0	19	56,0
dobra współpraca	60	52,0	11	32,0
bardzo dobra współpraca	14	12,0	3	9,0
kontakt z placówką edukacyjną				
brak współpracy	-	-	-	-
słaba współpraca	-	-	-	-
przeciętna współpraca	50	43,0	25	74,0
dobra współpraca	44	38,0	4	12,0
bardzo dobra współpraca	22	19,0	5	15,0
zaangażowanie w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka				
brak współpracy	-	-	-	-
słaba współpraca	2	2,0	-	-
przeciętna współpraca	55	47,0	22	65,0
dobra współpraca	44	38,0	8	24,0
bardzo dobra współpraca	15	13,0	4	12,0
zaangażowanie w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka				
brak współpracy	-	-	-	-
słaba współpraca	1	0,9	-	-
przeciętna współpraca	36	31,0	21	62,0
dobra współpraca	68	59,0	9	26,0
bardzo dobra współpraca	11	9,1	4	12,0
ogółem	116	100	30	100

Tabela 41. Ocena współpracy rodziców ze szkołą ogólnokształcącą, do której uczęszczają ich dzieci

Ocena współpracy	Gr KO		Gr KO-S	
	N	%	N	%
zaangażowanie w proces kształcenia dziecka				
brak współpracy	-	-	-	-
słaba współpraca	4	4,2	6 ³⁸	21,0
przeciętna współpraca	84	70,0	15	52,0
dobra współpraca	31	26,0	8	28,0
bardzo dobra współpraca	1	0,8	-	-
działania motywujące dziecko do kształcenia zawodowego				
brak współpracy	-	-	- ³⁹	-
słaba współpraca	11	10,0	6	21,0
przeciętna współpraca	63	52,0	11	38,0
dobra współpraca	46	38,0	12	41,0
bardzo dobra współpraca	-	-	-	-
działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do dziecka				
brak współpracy	-	-	- ⁴⁰	-
słaba współpraca	6	5,0	-	-
przeciętna współpraca	54	45,0	16	55,0
dobra współpraca	55	46,0	13	45,0
bardzo dobra współpraca	5	4,0	-	-
kontakt z placówką edukacyjną				
brak współpracy	-	-	- ⁴¹	-
słaba współpraca	4	3,3	2	6,0
przeciętna współpraca	40	33,4	13	47,0
dobra współpraca	72	60,0	13	47,0
bardzo dobra współpraca	4	3,3	-	-
zaangażowanie w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka				
brak współpracy	-	-	- ⁴²	-
słaba współpraca	7	5,0	-	-
przeciętna współpraca	50	42,0	9	31,0
dobra współpraca	42	35,0	15	52,0
bardzo dobra współpraca	21	18,0	5	17,0
zaangażowanie w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka				
brak współpracy	-	-	- ⁴³	-
słaba współpraca	2	2,0	1	3,0
przeciętna współpraca	32	27,0	10	34,0
dobra współpraca	62	51,0	12	41,0
bardzo dobra współpraca	24	20,0	6	21,0
ogółem	120	100	30	100

Ponad połowa z nich tak oceniła: zaangażowanie pracowników szkoły w proces kształcenia dzieci (59%), działania opiekuńczo-wychowawcze (56%), zaangażowanie w rozwijanie

³⁸ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

³⁹ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

⁴⁰ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

⁴¹ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

⁴² Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

⁴³ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

zainteresowań zawodowych (65%) i kształtowanie pozytywnych cech osobowych ich dzieci (62%). Pojedynczy rodzice nie byli zadowoleni z zaangażowania szkoły w proces kształcenia ich dzieci, kształtowania pozytywnych ich cech osobowych, a także z podejmowanych działań opiekuńczo-wychowawczych. Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, w większości przeciętnie lub dobrze ocenili wskazane wymiary współpracy ze szkołą. Uznali, że dobrze układa się im współpraca w zakresie: podejmowania działań opiekuńczo-wychowawczych (46%), kontaktu ze szkołą (60%) i zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dzieci (51%). Przeciętnie ocenili współpracę dotyczącą: podejmowania aktywności w proces kształcenia dziecka (70%), motywowania go do kształcenia zawodowego (52%) i zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych (42%).

Podobnie rodzice młodzieży nieletnich ze szkół ogólnokształcących, która miała okazję uczestniczyć w szkoleniach zawodowych, najczęściej określali współpracę ze szkołą jako dobrą: działania motywujące dziecko do nauki (41%), zaangażowanie w rozwijanie jego zainteresowań zawodowych (52%) i kształtowanie pozytywnych cech osobowych (41%). Ponad połowa z nich uznała, że zaangażowanie pracowników szkoły w proces kształcenia ich dzieci (52%) i podejmowane przez nich działania opiekuńczo-wychowawcze są na przeciętnym poziomie (55%). Tyle samo z nich (po 47%) oceniło dobrze i średnio kontakt z placówką edukacyjną.

Żaden z rodziców nieletnich ze szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych nie stwierdził, że brak jest współpracy z ich pracownikami, ale pojedyncze osoby oceniły ją słabo we wszystkich wyróżnionych wymiarach.

Z uwagi na to, że nieletni ze szkół zawodowych uczestniczą w praktykach zawodowych i mają kontakt z pracodawcami, ich rodzice mogli dokonać oceny współpracy z nimi.

Większość rodziców nieletnich ze szkół zawodowych dobrze i bardzo dobrze oceniła: zaangażowanie pracodawców w proces kształcenia ich dzieci (Gr KZ=56%, Gr KZ-S=47%), działania motywujące ich do kształcenia zawodowego (Gr KZ=66%, Gr KZ-S=45%), a poza tym rodzice młodzieży bez szkoleń zawodowych: działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do młodzieży (57%), kontakt z przedsiębiorstwem (50%) oraz zaangażowanie pracodawców w rozwijanie zainteresowań zawodowych swoich dzieci (59%). Natomiast większość rodziców nieletnich po szkoleniach zawodowych przeciętnie oceniła wskazane wymiary współpracy z przedsiębiorcami: działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do młodzieży (47%), kontakt z przedsiębiorstwem (59%), zaangażowanie w rozwijanie zainteresowań zawodowych swoich dzieci (50%) i kształtowanie u nich pozytywnych cech (41%). Pojedyncze osoby uznały, że między nimi a pracodawcami ich dzieci nie ma żadnej współpracy lub jest ona słaba.

Również rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych wypowiedzieli się na temat oczekiwania wobec pracodawców zatrudniających młodzież.

Tabela 42. Ocena współpracy rodziców z pracodawcami nieletnich ze szkół zawodowych

Ocena współpracy	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
zaangażowanie w proces kształcenia dziecka				
brak współpracy	3 ⁴⁴	2,7	2	6,0
słaba współpraca	6	5,3	1	3,0
przeciętna współpraca	40	36,0	15	44,0
dobra współpraca	49	44,0	11	32,0
bardzo dobra współpraca	13	12,0	5	15,0
działania motywujące dziecko do kształcenia zawodowego				
brak współpracy	- ⁴⁵	-	2	6,0
słaba współpraca	4	3,6	2	6,0
przeciętna współpraca	34	30,0	15	44,0
dobra współpraca	68	61,0	8	24,0
bardzo dobra współpraca	6	5,4	7	21,0
działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do dziecka				
brak współpracy	1 ⁴⁶	0,9	1	3,0
słaba współpraca	3	3,0	2	6,0
przeciętna współpraca	45	40,0	16	47,0
dobra współpraca	56	50,0	9	26,0
bardzo dobra współpraca	8	7,1	6	18,0
kontakt z przedsiębiorstwem				
brak współpracy	- ⁴⁷	-	1	3,0
słaba współpraca	7	6,0	2	6,0
przeciętna współpraca	49	43,0	20	59,0
dobra współpraca	37	32,0	6	18,0
bardzo dobra współpraca	21	18,0	5	15,0
zaangażowanie w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka				
brak współpracy	2 ⁴⁸	2,0	1	3,0
słaba współpraca	2	2,0	2	6,0
przeciętna współpraca	42	37,0	17	50,0
dobra współpraca	60	52,0	10	29,0
bardzo dobra współpraca	8	7,0	4	12,0
zaangażowanie w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka				
brak współpracy	2 ⁴⁹	2,0	2	6,0
słaba współpraca	2	2,0	5	15,0
przeciętna współpraca	57	50,0	14	41,0
dobra współpraca	49	43,0	11	32,0
bardzo dobra współpraca	4	4,0	2	6,0
ogółem	116	100	34	100

⁴⁴ W grupie tej wystąpiło 5 braków danych.

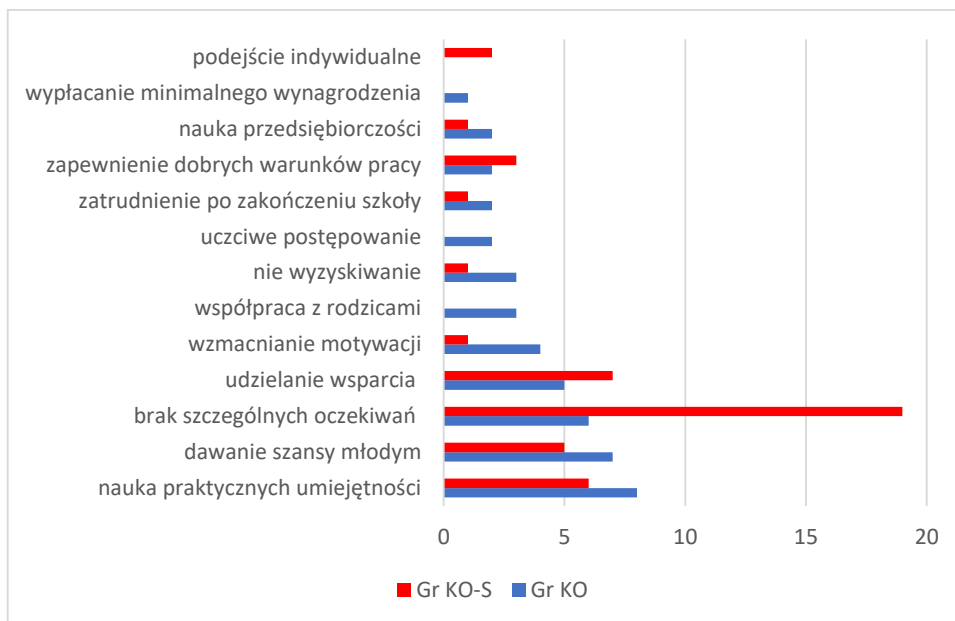
⁴⁵ W grupie tej wystąpiły 4 braki danych.

⁴⁶ W grupie tej wystąpiły 3 braki danych.

⁴⁷ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

⁴⁸ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

⁴⁹ W grupie tej wystąpiły 2 braki danych.

Wykres 19. Oczekiwania rodziców nieletnich - uczniów szkół ogólnodostępnych w procesie wspierania młodzieży na rynku pracy przez pracodawców

W opinii rodziców uczniów szkół ogólnodostępnych najważniejsze jest w procesie wspierania młodzieży na rynku pracy zadbanie o jej naukę umiejętności praktycznych, dawanie jej szansy na zatrudnienie, podjęcie stażu i praktyk zawodowych, udzielanie wszechstronnego wsparcia i zapewnienie dobrych, bezpiecznych warunków pracy. Rodzice uczniów, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych częściej oczekiwali od pracodawców wzmacniania motywacji młodzieży do pracy, sprawiedliwego postępowania wobec niej, nauki przedsiębiorczości i wypłacania minimalnego wynagrodzenia. Ważna była dla nich współpraca z pracodawcami na rzecz wspierania swoich małoletnich dzieci, rozpoczynających karierę zawodową. Natomiast rodzice młodzieży, która brała udział w szkoleniach zawodowych, zauważyli także, że istotne jest podejście indywidualne w pracy z młodymi pracownikami.

Szkolenia zawodowe, w jakich uczestniczyli nieletni w ocenie ich rodziców

Rodzice nieletnich wypowiedzieli się na temat szkoleń zawodowych, w których uczestniczyły ich nastoletnie dzieci.

Uczniowie szkół zawodowych i ogólnokształcących uczestniczyli w podobnych szkoleniach przygotowujących do wykonywania zawodu (n):

- kucharza (Gr KZ-S=3, Gr KO-S=4);
- kelnera (Gr KZ-S=3, Gr KO-S =3);
- fryzjera (Gr KZ-S=3, Gr KO-S =3);
- wizażysty (Gr KZ-S=3, Gr KO-S =2);
- pracownika do obsługi maszyn (Gr KO-S =2);
- mechanika pojazdów samochodowych (Gr KZ-S=1, Gr KO-S =1);
- cukiernika (Gr KZ-S=1, Gr KO-S =1);
- informatyka (Gr KZ-S=1, Gr KO-S =1);
- fotografa (Gr KO-S =1);
- stolarza (Gr KO-S =1).

Rodzice młodzieży wskazali źródło środków, z jakich opłacono szkolenia zawodowe, w których uczestniczyły ich dzieci. Wszystkie szkolenia zostały opłacone ze środków unijnych. Ocenili oni również wybrane motywy uczestniczenia przez ich dzieci w szkoleniach zawodowych.

Tabela 43. Motywy brania udziału przez nieletnich w szkoleniach zawodowych w opinii ich rodziców

Motywy	Gr KZ-S		Gr KO-S	
	N	%	N	%
sugestia rodziców	5	3,6	19	8,8
wybór kolegów	2	1,4	6	2,8
zainteresowania dziecka	17	12,0	17	7,9
predyspozycje dziecka	15	11,0	13	6,0
możliwość podjęcia pracy w danym zawodzie	16	12,0	14	6,5
niska cena szkolenia/bezpłatne szkolenie	21	15,0	19	8,8
ciekawa tematyka	6	4,3	13	6,0
możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy	6	4,3	8	3,7
możliwość odbycia płatnych praktyk zawodowych	16	12,0	11	5,1
jakość kształcenia	1	0,7	8	3,7
popularność szkolenia w danym kierunku	2	1,4	9	4,2
prestż firmy szkoleniowej	1	0,7	3	1,4
łatwość uzyskania zaświadczenia/certyfikatu	2	1,4	7	3,3
możliwość uzyskania zaświadczenia/certyfikatu pożądanego na rynku pracy	3	2,2	16	7,4
dobre opinie o kadrze szkolącej	2	1,4	3	1,4
ciekawe metody szkoleniowe	2	1,4	1	0,5
możliwość otrzymania stypendium szkoleniowego	3	2,2	6	2,8
chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych	3	2,2	19	8,8
namowa kuratora sądowego	11	7,9	10	4,7
namowa nauczycieli	3	2,2	5	2,3
możliwość nawiązania znajomości z pracodawcami	2	1,4	8	3,7
ogółem	139	100	215	100

Rodzice uczniów szkół zawodowych, których dzieci uczestniczyły w szkoleniach zawodowych, jako najczęstsze motywy brania udziału w szkoleniach zawodowych wskazywali: niską cenę szkolenia lub brak opłaty za nie (15%), zainteresowania dzieci (12%), możliwość podjęcia pracy w danym zawodzie (12%) i predyspozycje dzieci (11%). Według nich dla ich dzieci najmniej ważne były: jakość kształcenia podczas szkoleń (0,7%), prestiż firmy szkoleniowej (0,7%), popularność szkolenia w danym kierunku (1,4%), łatwość uzyskania zaświadczenia/certyfikatu (1,4%), pozytywne opinie o kadrze szkolącej (1,4%), ciekawe metody szkoleniowe (1,4%) oraz możliwość nawiązania znajomości z pracodawcami (1,4%).

Natomiast rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach zawodowych twierdzili, że ich dzieci najczęściej kierowały się następującymi motywami przy podejmowaniu decyzji o udziale w nich: chęcią podniesienia kwalifikacji zawodowych (9%), niską ceną szkolenia lub brakiem opłaty za szkolenie (9%), sugestią rodziców (9%), swoimi zainteresowaniami (8%), możliwością podjęcia pracy w danym zawodzie (7%), możliwością uzyskania zaświadczenia/certyfikatu pożądanego na rynku pracy (7%), swoimi predyspozycjami (6%) i ciekawą tematyką (6%). Najrzadziej dzieci ich brały pod uwagę: ciekawe metody szkoleniowe (0,5%), prestiż firmy szkoleniowej (1,4%), dobre opinie o kadrze szkoleniowej (1,4%).

Osoby uczestniczące w badaniu oceniły zgodność tematyki szkoleń zawodowych, w których brali udział nieletni z ich: wykształceniem zawodowym, zainteresowaniami i potrzebami.

Tabela 44. Zgodność tematyki szkoleń zawodowych, w których nieletni brali udział w opinii ich rodziców

Zgodność tematyki	Gr KZ		Gr KZ-S	
	N	%	N	%
z wykształceniem zawodowym nieletniego				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	2	6,0	8	27,0
średnia	15	44,0	16	53,0
raczej pozytywna	13	38,0	6	20,0
pozytywna	4	12,0	-	-
z zainteresowaniami nieletniego				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	-	-	1	5,0
średnia	18	53,0	12	71,0
raczej pozytywna	14	41,0	4	24,0
pozytywna	2	6,0	-	-
z potrzebami nieletniego				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	-	-	2	7,0
średnia	14	41,0	9	30,0
raczej pozytywna	14	41,0	15	50,0
pozytywna	6	18,0	4	13,0
ogółem	34	100	30	100

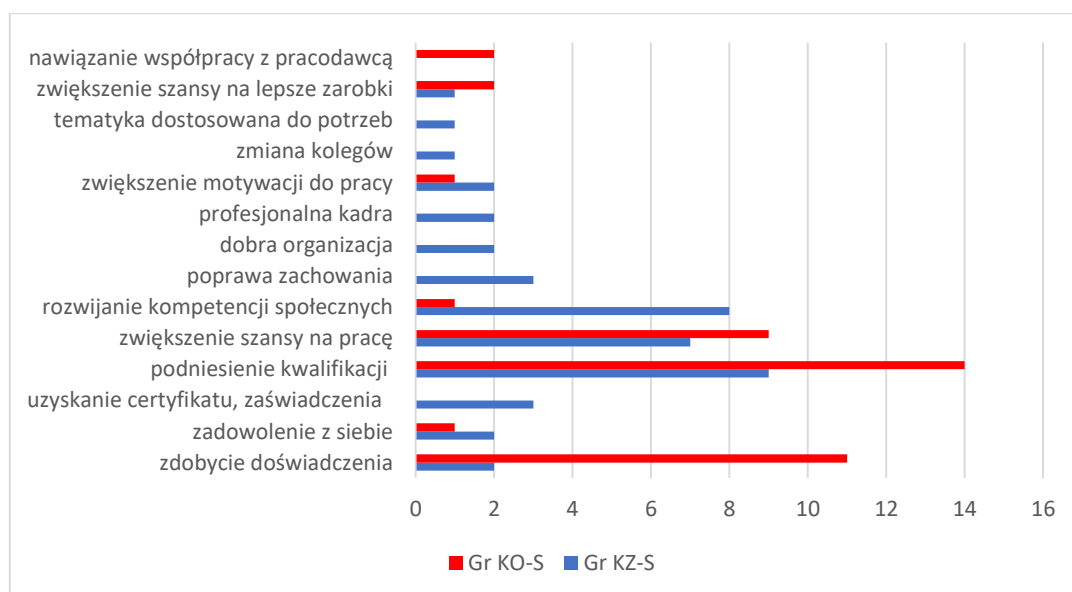
Rodzice nieletnich w większości uznali, że tematyka szkoleń, w których brały udział ich dzieci była zgodna w stopniu średnim (Gr KZ-S=44%, Gr KO-S=53%) lub wysokim (Gr K-S=38%, Gr KO-S=20%) z ich wykształceniem zawodowym. Na podobny poziom zgodności wskazywali oni w przypadku zainteresowań młodzieży (średni - Gr KZ-S=53%, Gr KO-S=71%; wysoki - Gr KZ-S=41%, Gr KO-S=24%) i jej potrzeb (średni - Gr KZ-S=41%, Gr KO-S=30%; wysoki - Gr KZ-S=41%, Gr KO-S=50%). Żaden z rodziców nie potwierdził braku powiązania tematyki szkoleń z wykształceniem zawodowym, zainteresowaniami i potrzebami swoich dzieci. Osoby uczestniczące w badaniu dokonały oceny szkoleń zawodowych, w których uczestniczyli nieletni.

Rodzice nieletnich uczących się w szkołach zawodowych w większości raczej pozytywnie ocenili szkolenia zawodowe pod względem możliwości zdobycia przez uczestników konkretnego zawodu (Gr KO=41%; Gr KO-S=40%), rozwinięcia umiejętności praktycznych (50%; Gr KO-S=63%), kształtowania lub wzmacniania pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych (Gr KO=59%; Gr KO-S=43%) i kompetencji szkoleniowców (Gr KO=47%; Gr KO-S=50%). Ponad połowa rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących (57%) przeciętnie oceniła szkolenia zawodowe, na które uczęszczały ich dzieci w zakresie kształtowania lub rozwijania ich pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych. Pojedynczy rodzice uczniów ze szkół zawodowych raczej negatywnie ocenili szkolenia w aspekcie możliwości zdobycia konkretnego zawodu (12%), pracy nad cechami i umiejętnościami psychospołecznymi uczestników (3%) i kompetencji szkoleniowców (3%).

Rodzice osób uczestniczących w szkoleniach zawodowych wskazali ich zalety.

Tabela 45. Ocena szkoleń zawodowych dokonana przez rodziców nieletnich

Ocena szkoleń	Gr KZ-S		Gr KO-S	
	N	%	N	%
zdobycie konkretnego zawodu				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	4	12,0	-	-
średnia	11	32,0	8	27,0
raczej pozytywna	14	41,0	12	40,0
pozytywna	5	15,0	10	33,0
rozwinięcie umiejętności praktycznych				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	-	-	-	-
średnia	7	21,0	5	17,0
raczej pozytywna	17	50,0	19	63,0
pozytywna	10	29,0	6	20,0
kształtowanie/wzmocnienie pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	1	3,0	-	-
średnia	9	26,0	17	57,0
raczej pozytywna	20	59,0	13	43,0
pozytywna	4	12,0	-	-
kompetencje szkoleniowców				
negatywna	-	-	-	-
raczej negatywna	1	3,0	-	-
średnia	14	41,0	6	20,0
raczej pozytywna	16	47,0	15	50,0
pozytywna	3	9,0	9	30,0
ogółem	34	100	30	100

Wykres 20. Zalety szkoleń zawodowych w opinii rodziców nieletnich uczestniczących w nich

Z perspektywy rodziców młodzieży uczestniczącej w szkoleniach ich dzieci przede wszystkim podniosły kwalifikacje zawodowe i zwiększyły szansę na zatrudnienie. Uczniowie szkół

zawodowych, w opinii swoich rodziców, rozwinęli kompetencje społeczne, uzyskali ważne zaświadczenia i certyfikaty, zdobyli doświadczenie zawodowe, zwiększyli motywację do pracy i szansę na lepsze zarobki. Podczas szkoleń omawiana była tematyka dostosowana do potrzeb młodzieży, a ich organizacja i kadra nie wzbudzały zastrzeżeń. Rodzice zauważyli, że poprawiło się zachowanie ich dzieci, zaczęły spotykać się z nowo poznanymi kolegami i były bardziej zadowolone z siebie.

Natomiast rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących podkreślili, że dzieci po szkoleniach zawodowych zdobyły doświadczenie zawodowe. Poza tym nawiązały współpracę z pracodawcami, zwiększyły szansę na wyższe zarobki, zwiększyła się ich motywacja do pracy i odczuły większe zadowolenie z siebie.

W opinii rodziców młodzieży szkół zawodowych najłagodniejszymi stronami szkoleń zawodowych, w których ona uczestniczyła były:

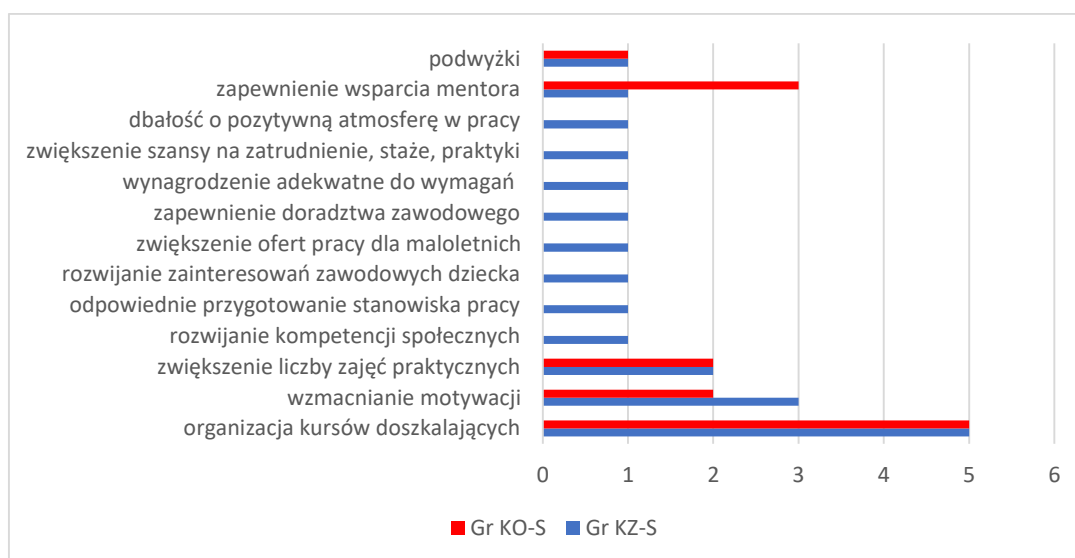
- godziny zajęć pokrywające się z czasem nauki w szkole Gr KZ-S=4;
- wysokie ich ceny Gr KZ-S=3;
- zbyt mała liczba godzin zajęć praktycznych Gr KZ-S=1;
- zbyt długie szkolenia w ciągu dnia Gr KZ-S=1.

Z kolei rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących uznali, że wadami szkoleń zawodowych, w których uczestniczyli małoletni były:

- zbyt mała liczba godzin zajęć praktycznych Gr KO-S=4;
- zbyt krótki czas szkoleń Gr KO-S=3;
- brak możliwości nawiązania współpracy z pracodawcą w celu odbycia praktyki zawodowej Gr KO-S=1;
- zbyt niskie wynagrodzenie dla uczestników za udział w szkoleniu Gr KO-S=1.

Dziesięciu rodziców uczniów szkół podstawowych i ponadgimnazjalnych nie dostrzegło słabych stron szkoleń zawodowych.

W związku z tym, że rodzice młodzieży zauważyli pewne mankamenty szkoleń zawodowych, w których uczestniczyła ona, podzielili się swoimi oczekiwaniami wobec pracodawców w tym zakresie.

Wykres 21. Oczekiwania rodziców młodzieży uczestniczącej w szkoleniach zawodowych wobec pracodawców

Rodzice młodzieży oczekiwali od pracodawców przede wszystkim: organizacji kursów

doszkalających, wzmocnienia motywacji małoletnich do pracy, zwiększenia liczby godzin zajęć praktycznych, zapewnienia wsparcia mentora, mistrza i podwyżek młodym pracownikom. Poza tym pojedynczy rodzice uczniów szkół zawodowych chcieliby, aby pracodawcy: rozwijali kompetencje społeczne i zainteresowania ich dzieci, odpowiednio przygotowali stanowiska pracy, zapewnili wsparcie doradcy zawodowego, zadbali o pozytywną atmosferę w pracy, zwiększyli szanse młodzieży na zatrudnienie, staż i praktyki. W ich opinii dzieci powinny mieć możliwość odbycia szkoleń przygotowujących do zawodu:

- kelnera (Gr KZ-S=2);
- fryzjera (Gr KZ-S=2);
- cukiernika (Gr KZ-S=1);
- kucharza (Gr KZ-S=1);

oraz kursu prawa jazdy oraz innych szkoleń kończących się egzaminem i uzyskaniem certyfikatu (Gr KZ-S=2).

Dla porównania rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych oczekiwali, że ich dzieci wezmą udział w szkoleniach komputerowych (Gr KO-S=2), językowych (Gr KO-S=1) lub innych, „po których mogłyby uzyskać dobrą pracę” (Gr KO-S=1).

Tabela 46. Szanse na zatrudnienie nieletniego po ukończeniu szkoleń zawodowych

Szanse	Gr KZ-S		Gr KO-S ⁵⁰	
	N	%	N	%
żadne	-	-	-	-
niewielkie	-	-	-	-
średnie	9	26,0	7	24,0
duże	19	56,0	17	59,0
bardzo duże	6	18,0	5	17,0
ogółem	34	100	34	100

W opinii rodziców nieletnich, którzy brali udział w szkoleniach zawodowych, ich dzieci mają szansę za zatrudnienie w stopniu wysokim (Gr KZ-S=56%, Gr KO-S=59%), przeciętnym (Gr KZ-S=26%, Gr KO-S=24%) i bardzo wysokim (Gr KZ-S=18%, Gr KO-S=17%).

Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych i ogólnokształcących

Różnice w dokonanej przez rodziców ocenie motywów wyboru szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej przez nieletnich

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych oraz ze szkół ogólnokształcących różnie ocenili czynniki, którymi kierowały się ich nastoletnie dzieci przy wyborze szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej. Więcej rodziców uczniów szkół zawodowych uznało, że ich dzieci kierowały się przy wyborze szkoły średniej: wyborem kolegów, swoimi zainteresowaniami, możliwością podjęcia pracy w konkretnym zawodzie, najbliższą lokalizacją szkoły, ciekawą ofertą edukacyjną szkoły, możliwością znalezienia dobrze płatnej pracy, możliwością odbycia płatnych praktyk zawodowych, popularnością danego kierunku, niewielkimi wymaganiami względem uczniów, dobrymi opiniami o kadrze nauczającej, możliwością zatrudnienia po zakończonych praktykach w miejscu ich odbywania, chęcią podniesienia kwalifikacji zawodowych.

⁵⁰ Jedna osoba nie udzieliła odpowiedzi.

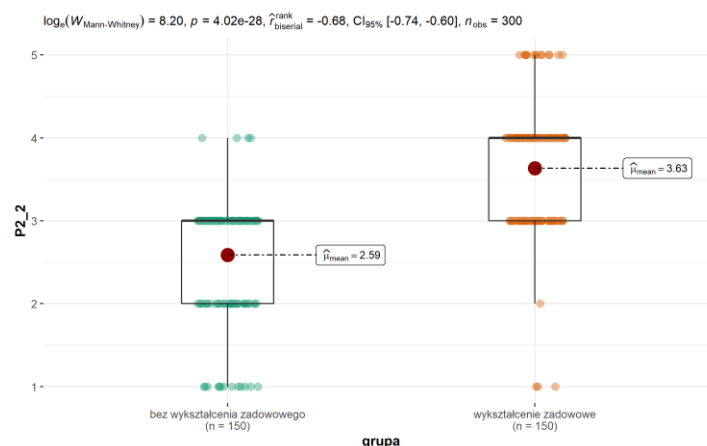
Natomiast więcej rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących wskazało na następujące czynniki, którymi kierowały się ich dzieci przy wyborze szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej: sugestią rodzica, swoimi predyspozycjami, swoimi wynikami egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej lub podstawowej, wysokim poziomem nauczania w szkole, poczuciem bezpieczeństwa w szkole, możliwością uzyskania wsparcia psychopedagogicznego, prestiżem szkoły, namową kuratora sądowego oraz namową nauczycieli.

Różnice w ocenie rodziców kształcenia i wychowania na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym swoich nastoletnich dzieci

Występują istotne statystycznie różnice między badanymi grupami rodziców. Rodzice uczniów szkół zawodowych lepiej ocenili kształcenie i wychowanie w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej w zakresie:

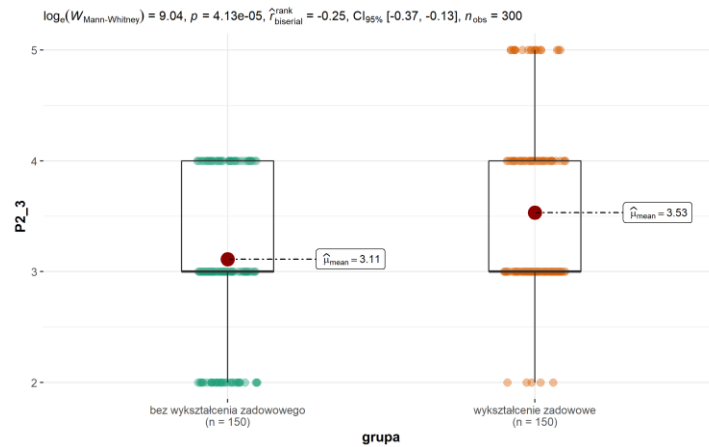
- zdobycia konkretnego zawodu (Gr KO – M=2,6; Gr KZ – M=3,6) ($p < 0,001$);
- podniesienia poziomu wiedzy (Gr KO – M=3,1; Gr KZ – M=3,5) ($p < 0,001$);
- rozwijania umiejętności praktycznych (Gr KO – M=3,0; Gr KZ – M=3,5) ($p < 0,001$);
- kształtowania/wzmocnienia pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych (Gr KO – M=3,6; Gr KZ – M=3,2) ($p < 0,001$);
- udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,8) ($p < 0,001$);
- znajomości rynku pracy (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,6) ($p < 0,001$);
- nawiązania kontaktu z pracodawcami (Gr KO – M=3,0; Gr KZ – M=3,6) ($p < 0,001$);
- rozwijania zainteresowań (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,7) ($p < 0,01$).

Na wykresach 22-29 przedstawiono opisane różnice między badanymi rodzicami.

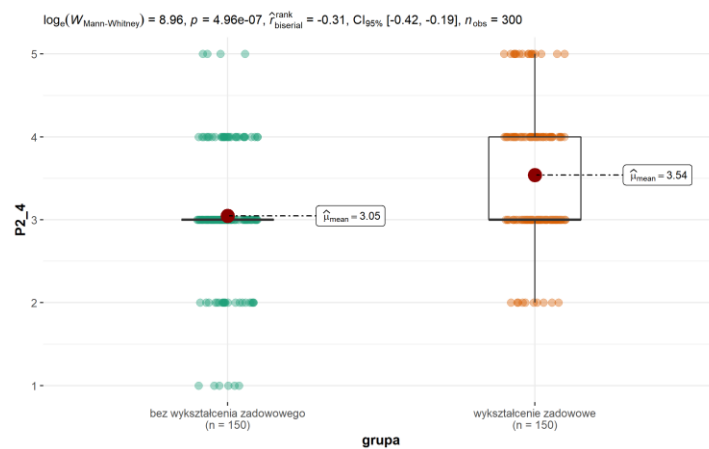

Wykres 22. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat zdobycia przez dziecko konkretnego zawodu

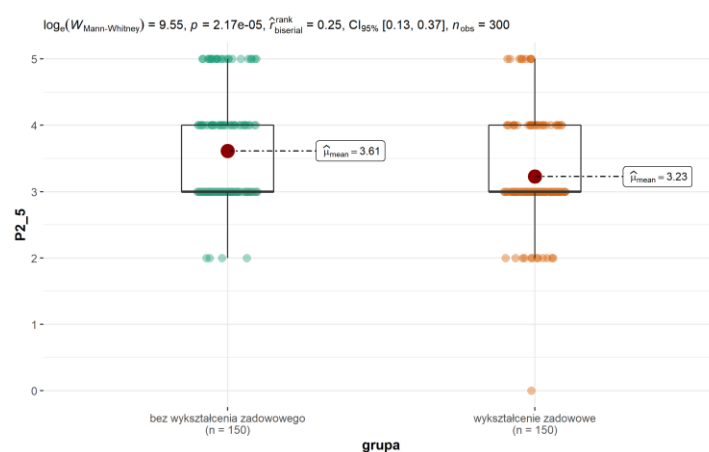

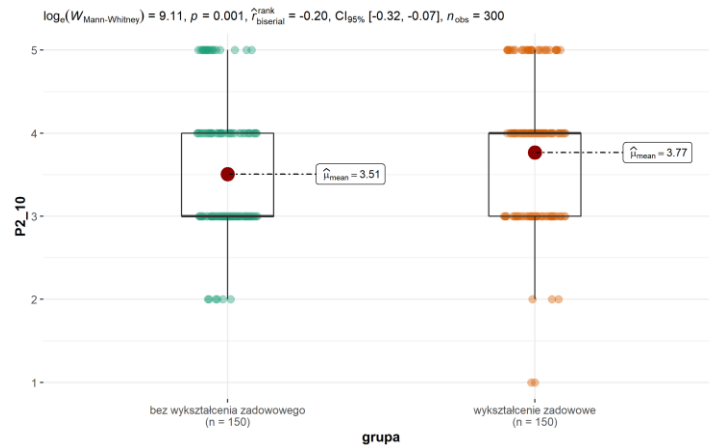
Wykres 23. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat podniesienia poziomu wiedzy młodzieży

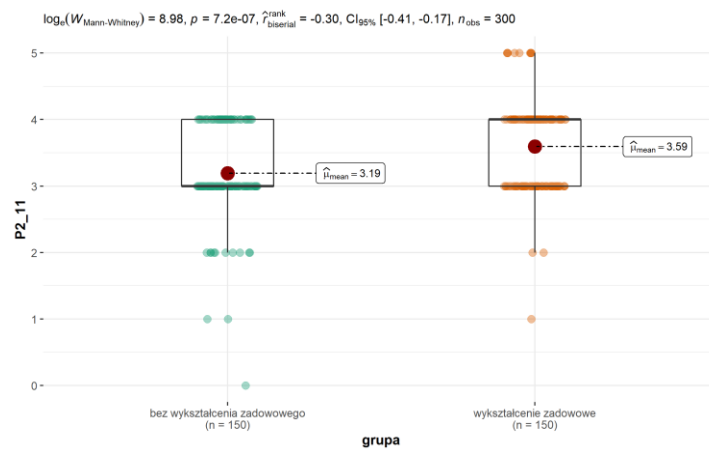
Wykres 24. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat rozwijania umiejętności praktycznych

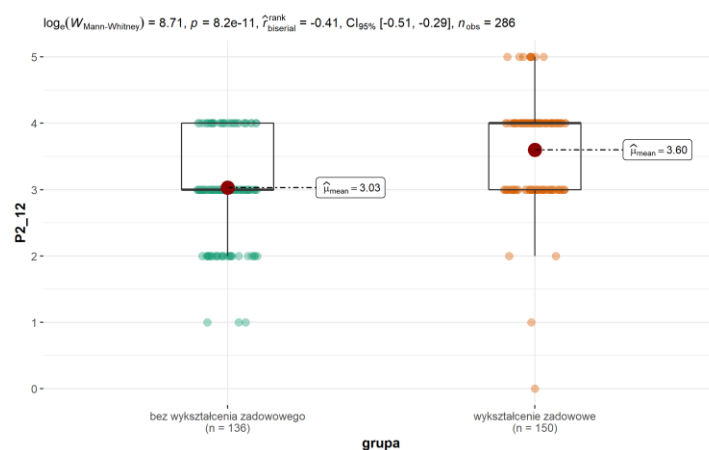
Wykres 25. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat kształtowania/wzmacniania pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych

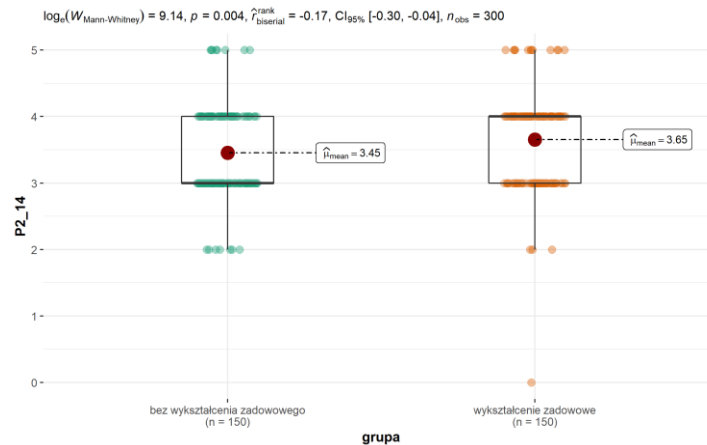
Wykres 26. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Wykres 27. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat znajomości rynku pracy

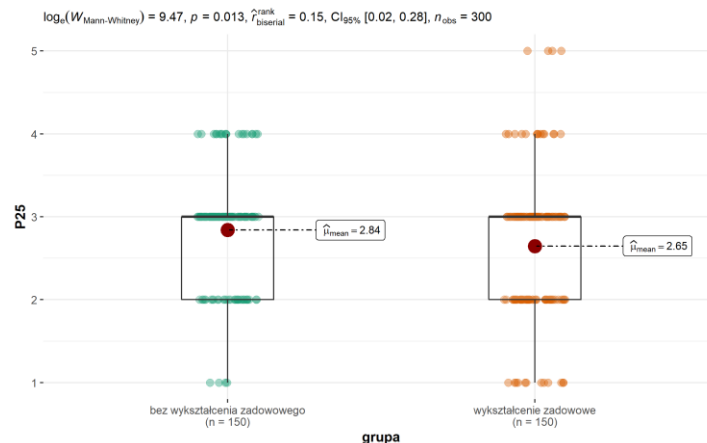
Wykres 28. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat nawiązania kontaktu z pracodawcami

Wykres 29. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat rozwijania zainteresowań

Różnica w opinii rodziców na temat kontynuacji nauki przez nieletnich

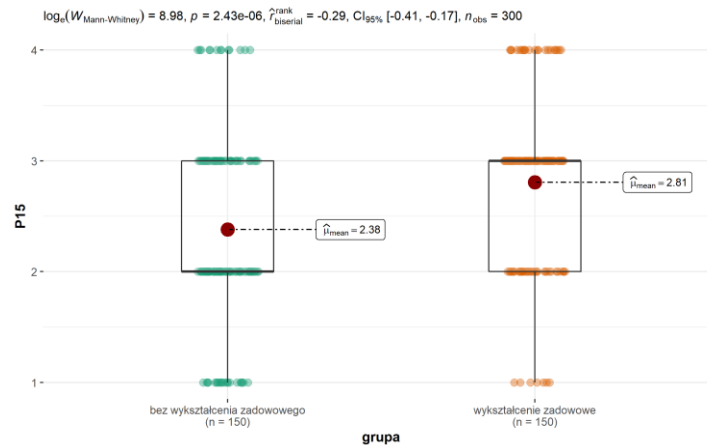
Badani rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących istotnie częściej twierdzili, że ich dzieci zastanawiają się nad zmianą wybranego kierunku (Gr KO – M=2,8; Gr KZ – M=2,6) ($p < 0,05$). Wykres 30 ilustruje tę różnicę.

Wykres 30. Różnica w opinii rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotycząca częstości sugerowania przez dziecko zmiany wybranego kierunku zawodowego

Różnica w poziomie wiedzy prawnej rodziców nieletnich na temat kształcenia ich dzieci

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych wyżej ocenili swoją wiedzę na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez dzieci kierunku w porównaniu do rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących (Gr KO – M=2,4; Gr KZ – M=2,8) ($p < 0,001$). Dane dotyczące tego aspektu przedstawiono na wykresie 31.

Wykres 31. Różnica w poziomie wiedzy prawnej dotyczącej dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez dzieci kierunku rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących i zawodowych

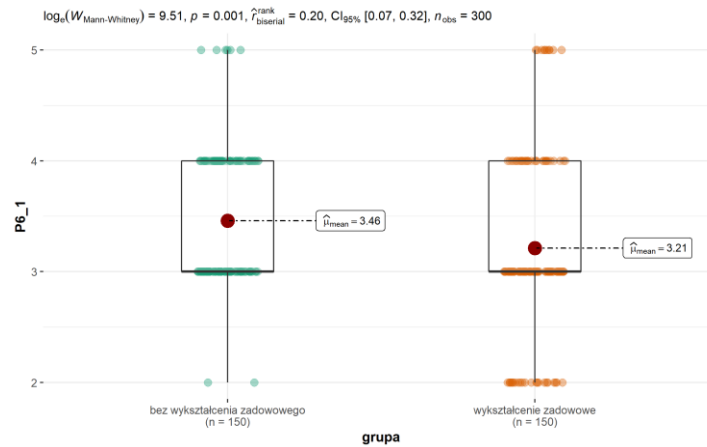
Różnice w opiniach rodziców nieletnich na temat zatrudnianie małoletnich

Badani rodzice różnie ocenili stopień wpływu poszczególnych przyczyn na problemy z przyszłym zatrudnieniem małoletnich dzieci. Rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących uznali, że w większym stopniu na problem ze znalezieniem pracy dziecka będą mieć:

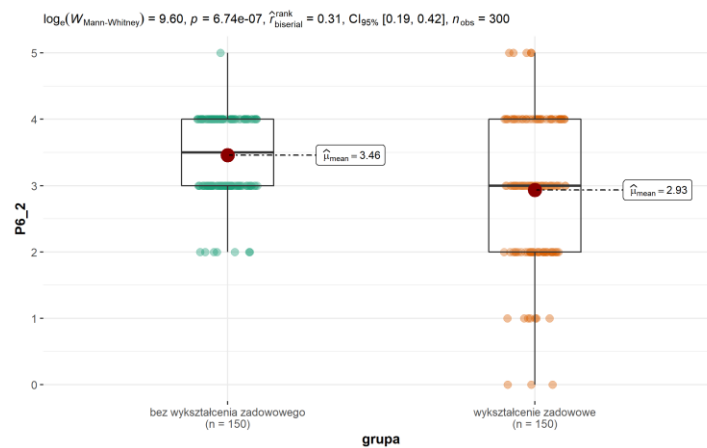
- brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,2) ($p < 0,001$);
- duże bezrobocie (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=2,9) ($p < 0,001$);
- zatrudnianie pracowników „po znajomości” (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,1) ($p < 0,001$);
- niewystarczające praktyczne umiejętności dziecka (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=3,1) ($p < 0,001$);
- niewystarczająca znajomość języka obcego dziecka (Gr KO – M=3,6; Gr KZ – M=3,0) ($p < 0,001$);
- niski poziom kompetencji psychospołecznych dziecka (Gr KO – M=3,3; Gr KZ – M=3,0) ($p < 0,001$);
- negatywne cechy osobowości dziecka (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=3,1) ($p < 0,01$);
- złe zachowanie dziecka (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=3,1) ($p < 0,05$).

Z kolei rodzice uczniów ze szkół zawodowych stwierdzili, że większy problem ze znalezieniem pracy będą ich dzieci miały z powodu braku stażu pracy dziecka (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,4) ($p < 0,01$).

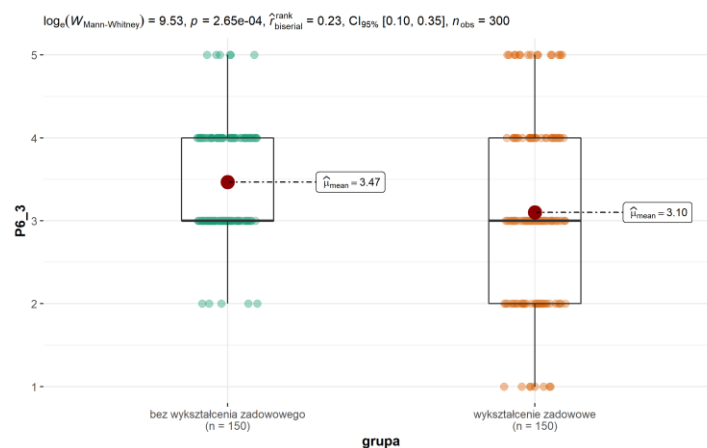
Na wykresach 32-40 przedstawiono dane dotyczące różnic między badanymi grupami rodziców w zakresie opinii na temat problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka.

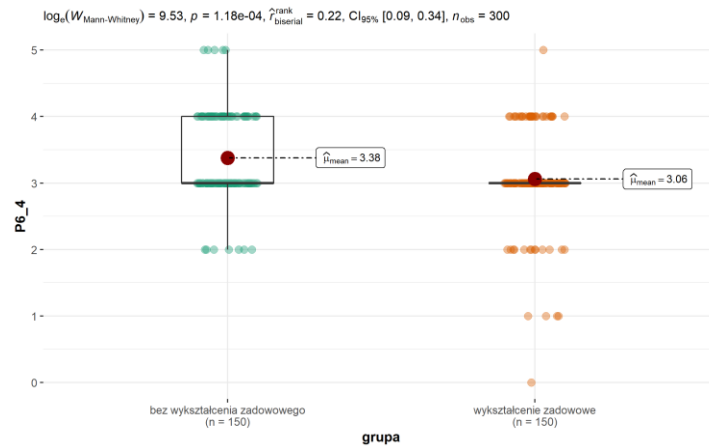
Wykres 32. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat braku zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

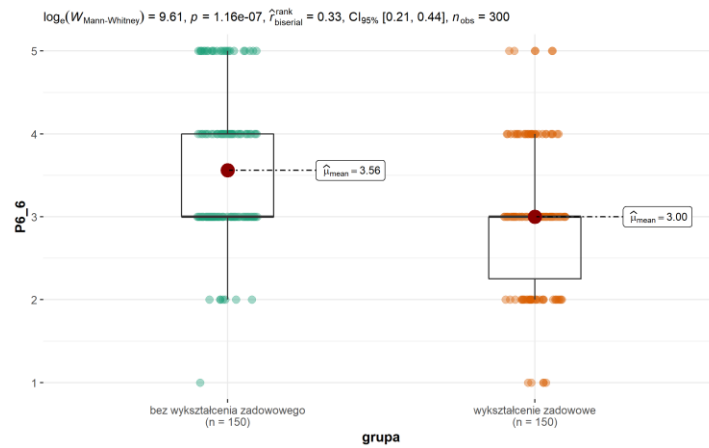
Wykres 33. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat dużego bezrobocia jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

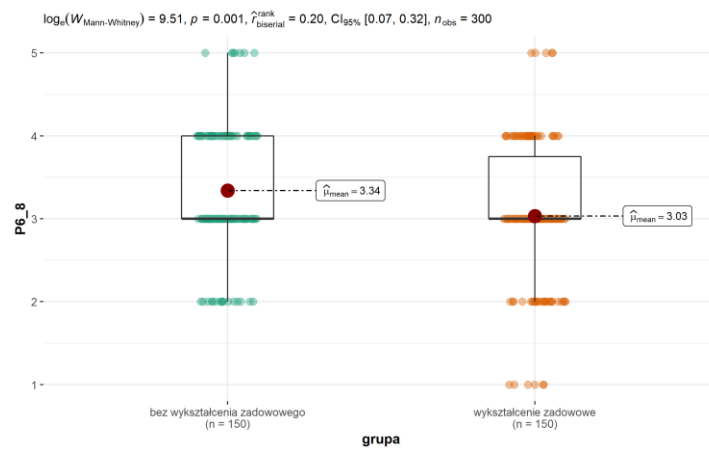
Wykres 34. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat zatrudniania pracowników „po znajomości” jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

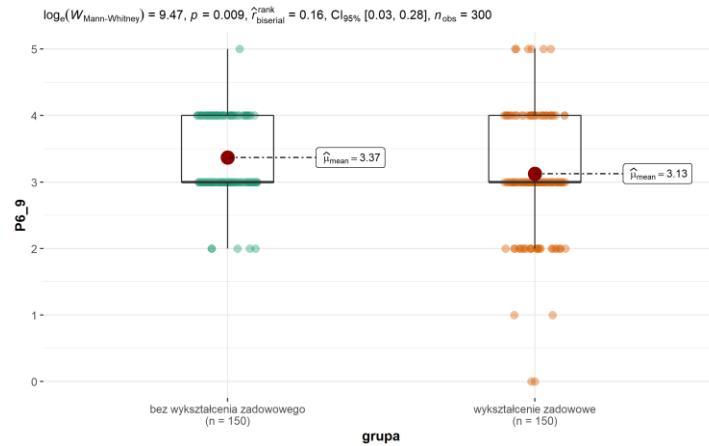
Wykres 35. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat niewystarczających praktycznych umiejętności u dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

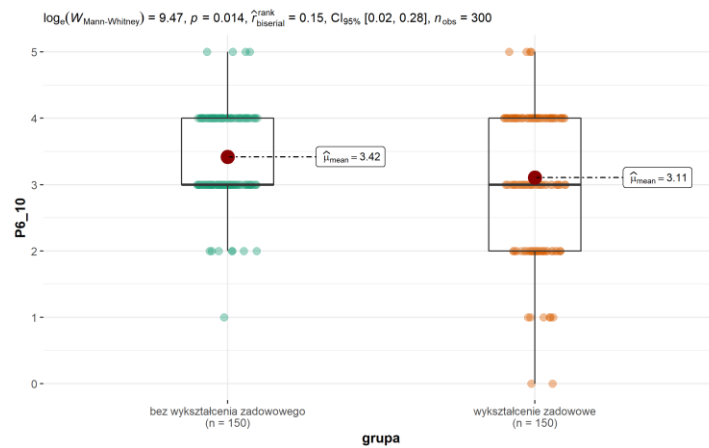
Wykres 36. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat niewystarczającej znajomości języka obcego jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

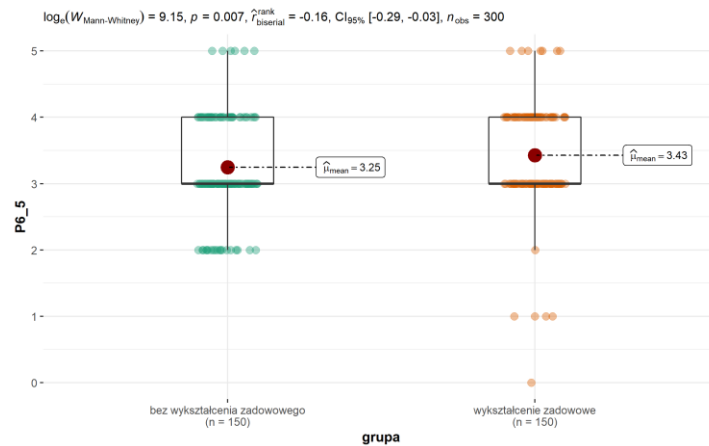
Wykres 37. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat niskiego poziomu kompetencji psychospołecznych dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

Wykres 38. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat negatywnych cech osobowości dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

Wykres 39. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat złego zachowania dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

Wykres 40. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat braku stażu pracy dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

Różnice w opinii rodziców na temat zasobów nieletnich

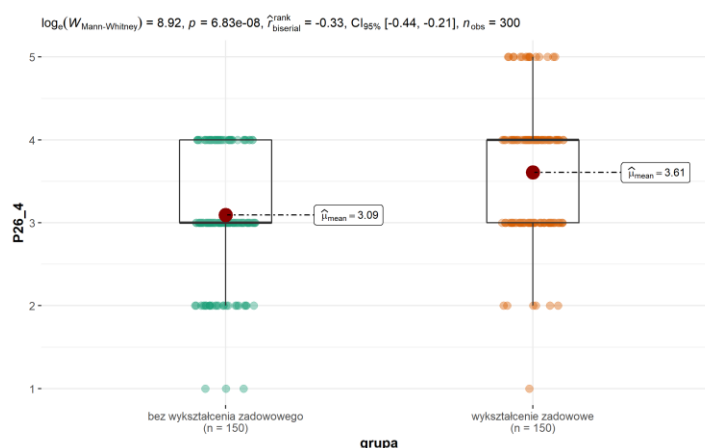
Wystąpiły istotne statystycznie różnice między badanymi grupami w zakresie oceny posiadania przez dzieci wiedzy i poszczególnych umiejętności. Rodzice uczniów szkół zawodowych wyżej ocenili posiadanie przez swoje dzieci:

- wiedzy zawodowej (Gr KO – M=3,1; Gr KZ – M=3,6) ($p<0,001$);
- umiejętności praktycznych/zawodowych (Gr KO – M=2,8; Gr KZ – M=3,4) ($p<0,001$);
- umiejętności komunikacyjnych (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=3,6) ($p<0,001$);
- umiejętności organizacyjnych (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,5) ($p<0,001$);
- umiejętności kierowniczych (Gr KO – M=2,8; Gr KZ – M=3,2) ($p<0,001$);
- umiejętności komunikowania się w językach obcych (Gr KO – M=2,7; Gr KZ – M=3,0) ($p<0,001$);
- umiejętności pracy w grupie (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,5) ($p<0,01$).

Z kolei rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych wyżej ocenili posiadanie przez ich nastoletnie dzieci:

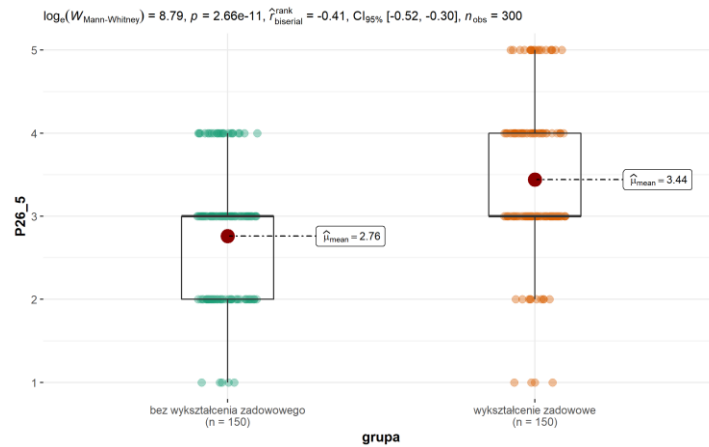
- wiedzy ogólnej (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,2) ($p<0,001$);
- umiejętności rozwiązywania konfliktów (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,0) ($p<0,05$).

Na wykresach 41-49 przedstawiono te różnice w formie graficznej.

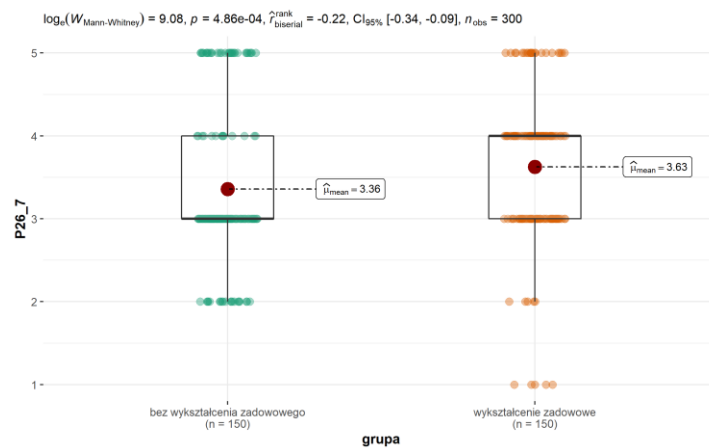

Wykres 41. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko wiedzy zawodowej

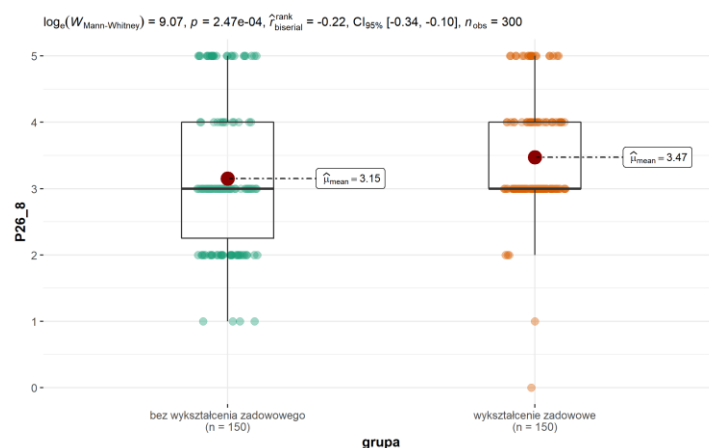

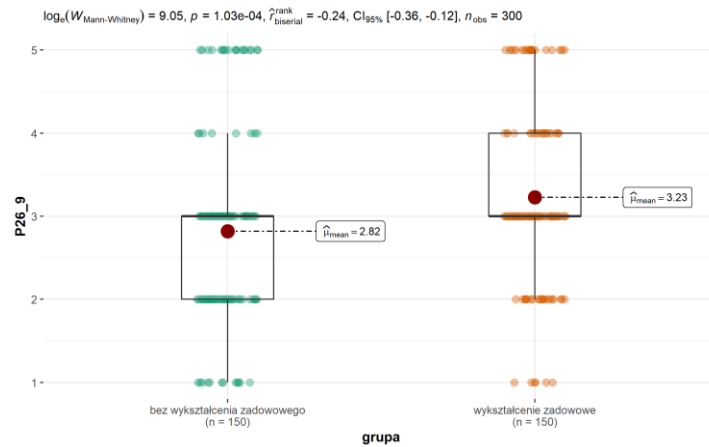
Wykres 42. Różnice w ocenie stopnia posiadania przez dziecko umiejętności praktycznych/zawodowych dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych

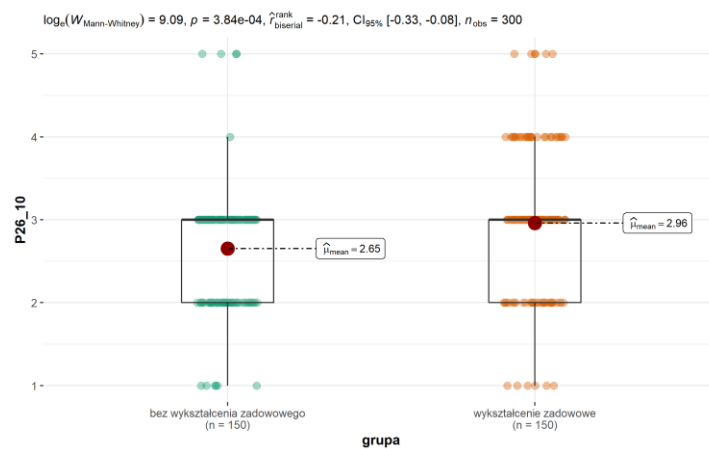
Wykres 43. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności komunikacyjnych

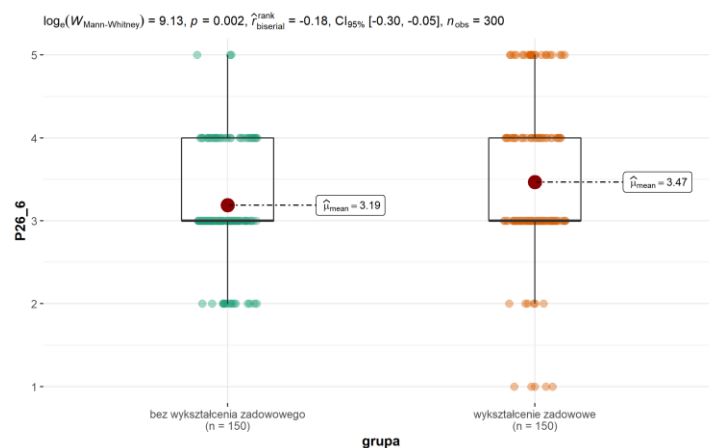
Wykres 44. Różnice w ocenie stopnia posiadania przez dziecko umiejętności organizacyjnych dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych

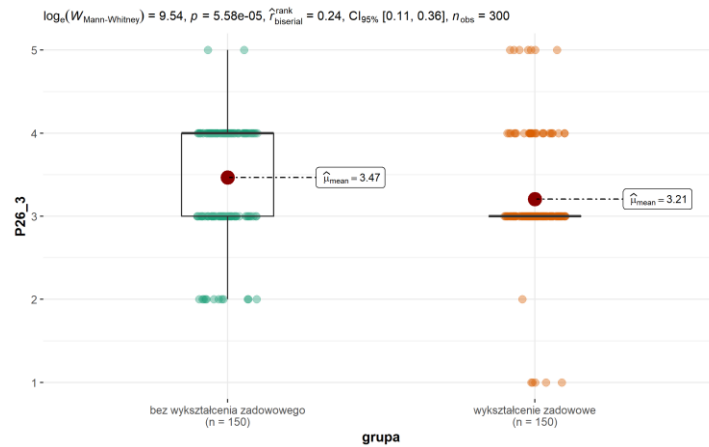
Wykres 45. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności kierowniczych.

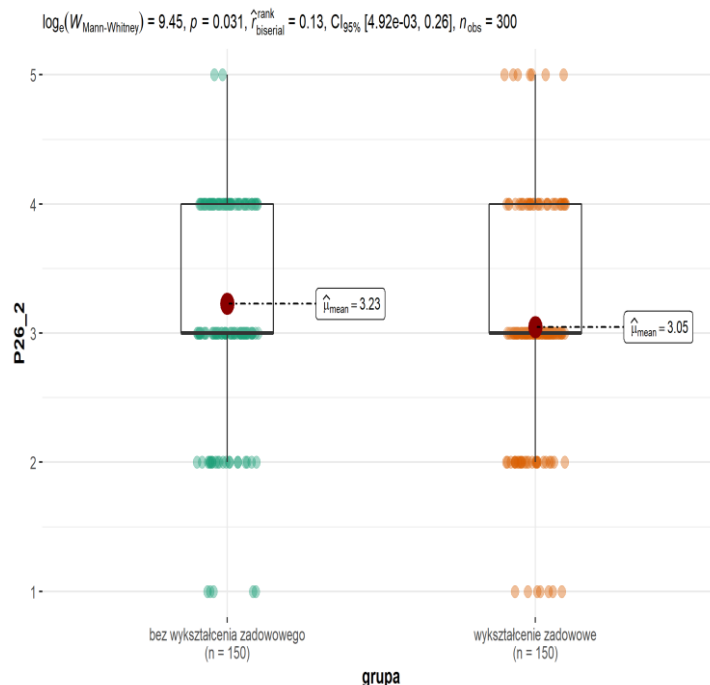
Wykres 46. Różnice w ocenie stopnia posiadania przez dziecko umiejętności komunikowania się w językach obcych dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych

Wykres 47. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności pracy w grupie

Wykres 48. Różnice w ocenie dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko wiedzy ogólnej

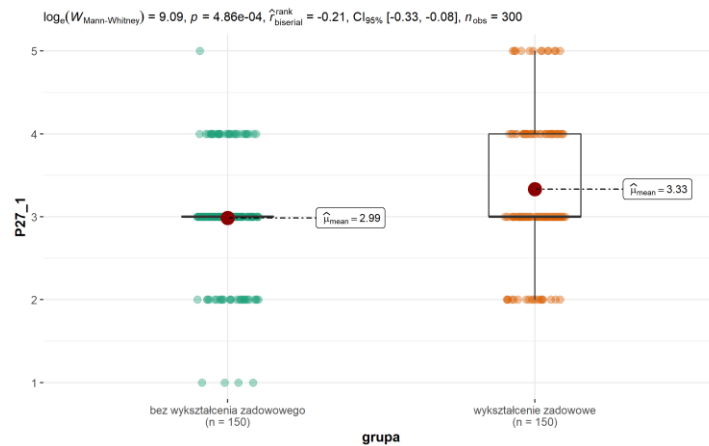

Wykres 49. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności rozwiązywania konfliktów

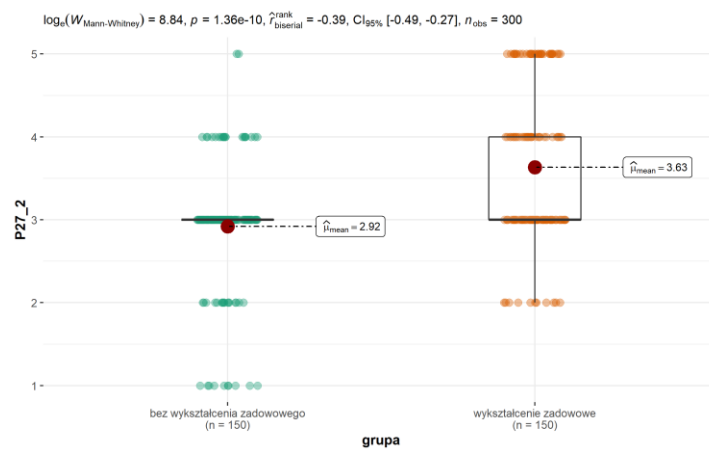
Rodzice młodzieży ze szkół zawodowych wyżej ocenili posiadanie przez swoje dzieci takich pozytywnych cech jak:

- sumienność (Gr KO – M=3,0; Gr KZ – M=3,3) ($p < 0,001$);
- pracowitość (Gr KO – M=2,9; Gr KZ – M=3,6) ($p < 0,001$);
- punktualność (Gr KO – M=3,0; Gr KZ – M=3,4) ($p < 0,001$);
- ambicja (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,4) ($p < 0,001$);
- samodzielność (Gr KO – M=3,6; Gr KZ – M=4,0) ($p < 0,001$);
- odpowiedzialność (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=3,7) ($p < 0,001$);
- kreatywność (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=4,0) ($p < 0,001$);
- uprzejmość (Gr KO – M=3,4; Gr KZ – M=3,6) ($p < 0,01$);
- samoocena (Gr KO – M=3,8; Gr KZ – M=4,1) ($p < 0,01$).

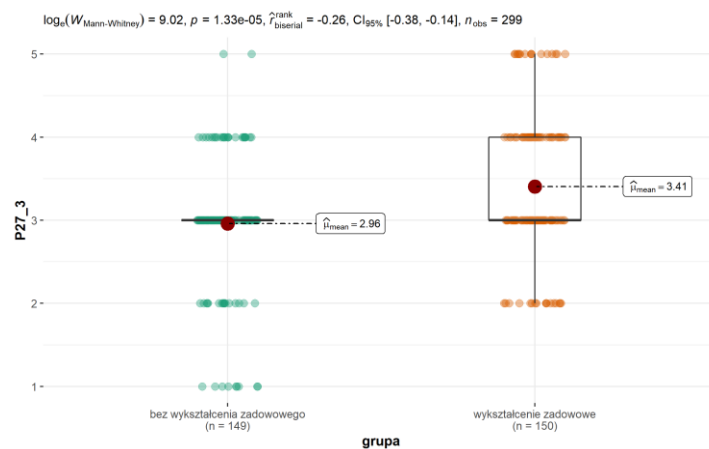
Na wykresach 50-58 przedstawiono różnice między badanymi grupami dotyczące opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko określonych cech.

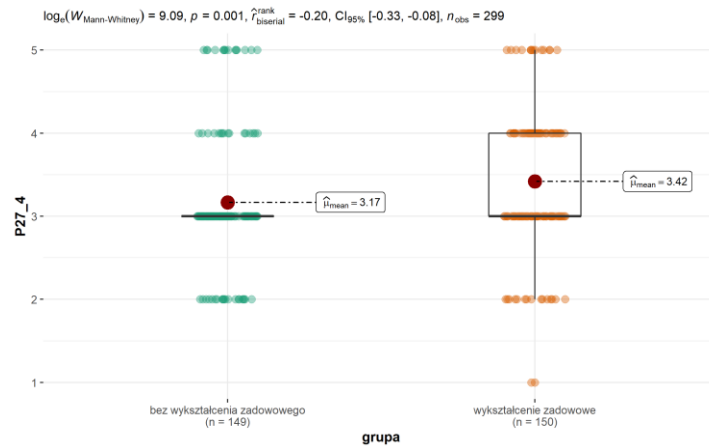
Wykres 50. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak sumienność

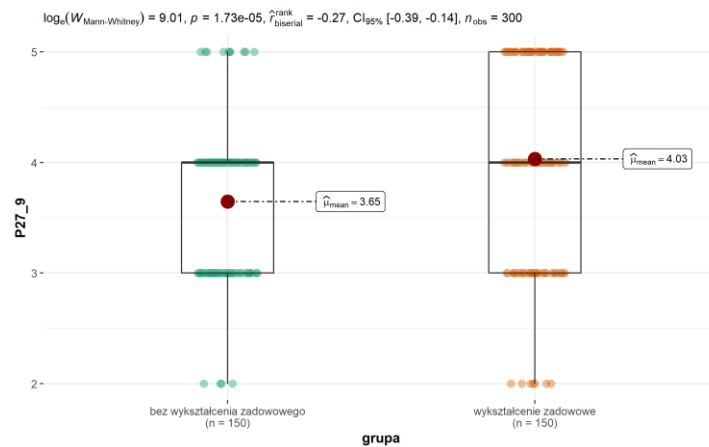
Wykres 51. Różnice w posiadaniu przez dzieci takiej pozytywnej cechy jak pracowitość w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych

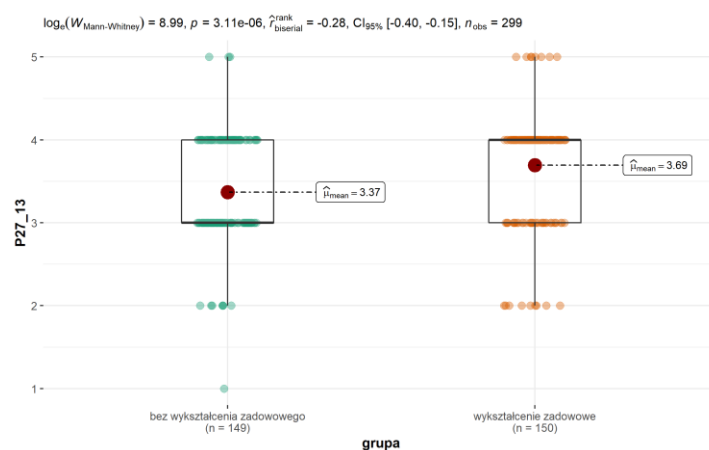
Wykres 52. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak punktualność

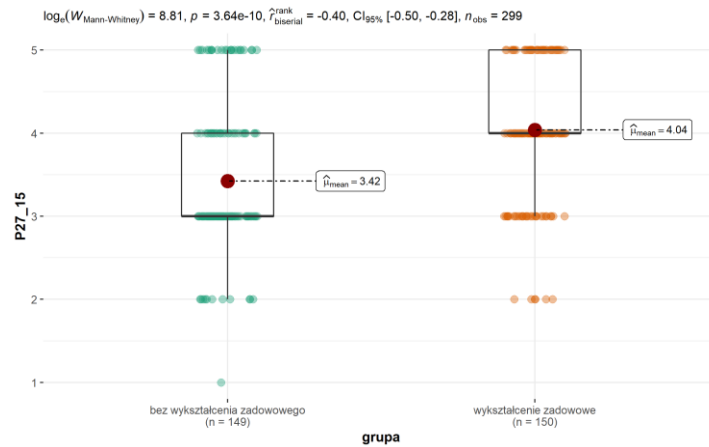
Wykres 53. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak ambicja

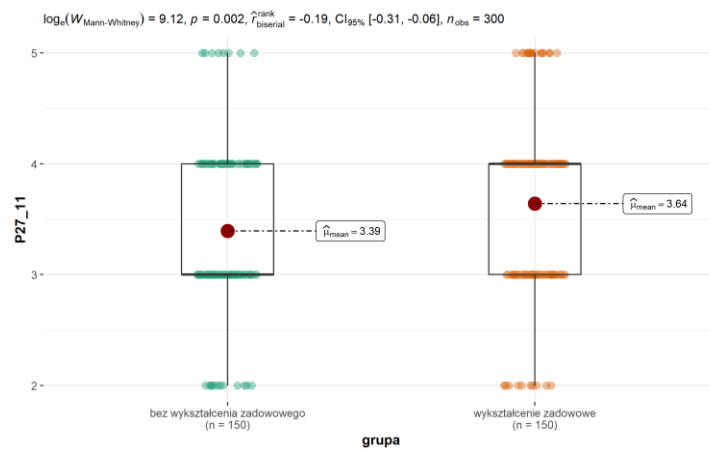
Wykres 54. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak samodzielność

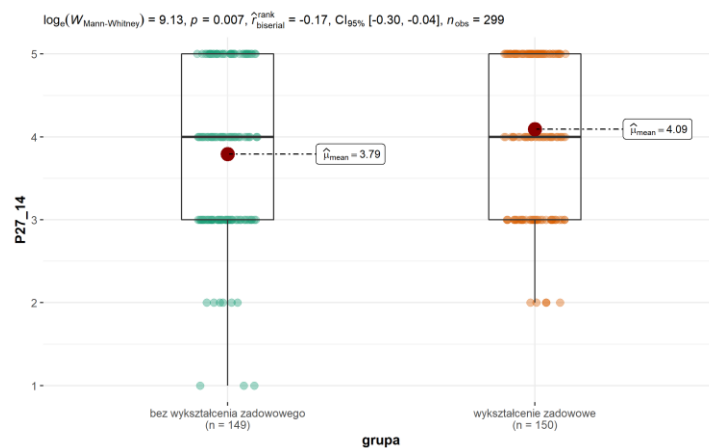
Wykres 55. Różnice w ocenie posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak odpowiedzialność dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych

Wykres 56. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak kreatywność

Wykres 57. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak uprzejmość

Wykres 58. Różnice w ocenie dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak samoocena

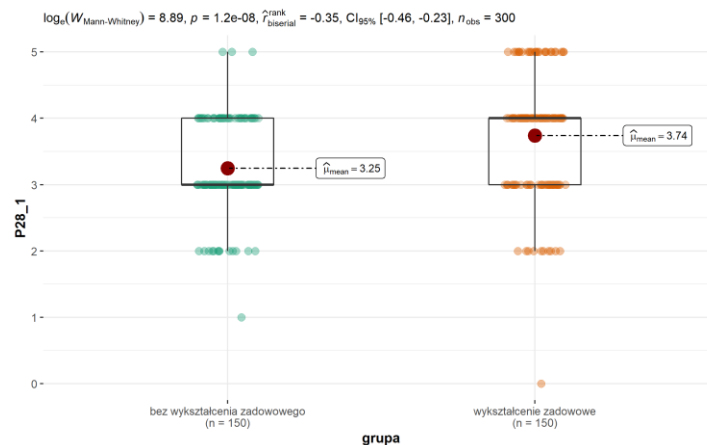
Różnice w opinii rodziców na temat wsparcia udzielanego nieletnim

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych w porównaniu do rodziców młodzieży ze szkół ogólnodostępnych wyżej ocenili wsparcie w procesie kształcenia oferowane ich dzieciom przez:

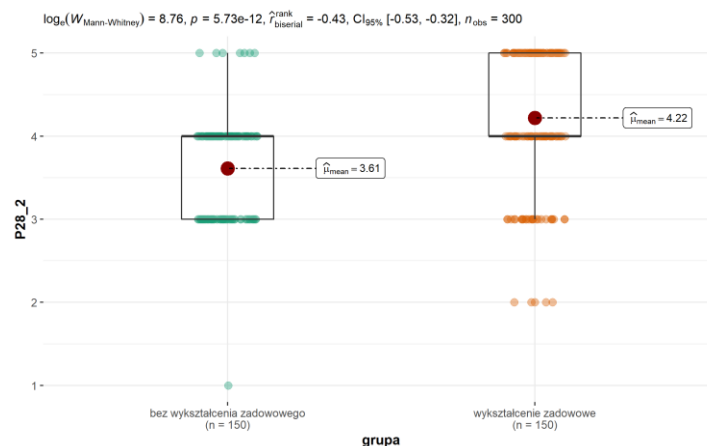
- nauczycieli przedmiotów ogólnych (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,7) ($p < 0,001$);
- rodziców (Gr KO – M=3,6; Gr KZ – M=4,2) ($p < 0,001$);
- kolegów (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,9) ($p < 0,001$);
- kuratorów sądowych (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=4,1) ($p < 0,001$);
- wychowawców (Gr KO – M=3,7; Gr KZ – M=4,1) ($p < 0,001$);
- pedagoga/psychologa szkolnego (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,9) ($p < 0,001$);
- pracodawców (Gr KO – M=2,9; Gr KZ – M=3,6) ($p < 0,001$).

Z kolei rodzice młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących wyżej ocenili wsparcie otrzymywane od doradcy zawodowego (Gr KO – M=3,6; Gr KZ – M=2,9) ($p < 0,001$).

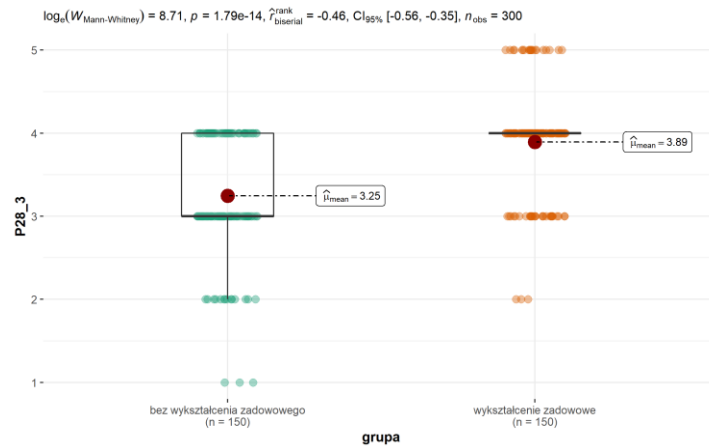
Różnice te zostały przedstawione na wykresach 59-65.

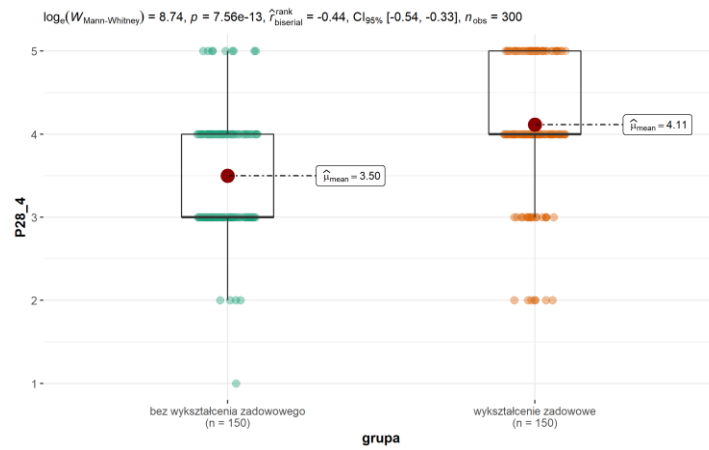
Wykres 59. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez nauczycieli przedmiotów ogólnych

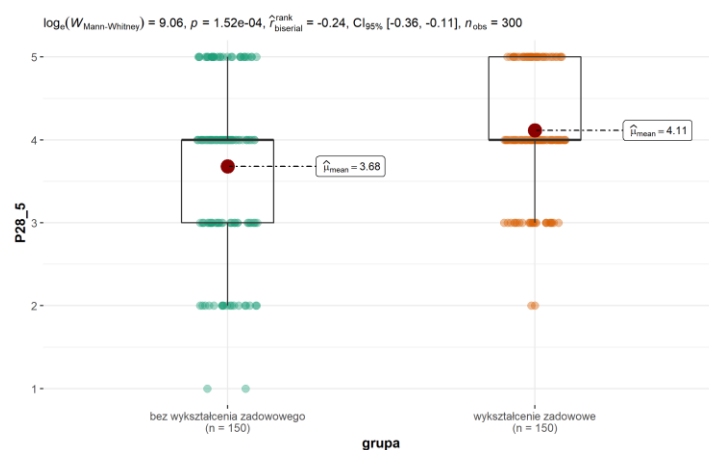
Wykres 60. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez rodziców

Wykres 61. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez kolegów

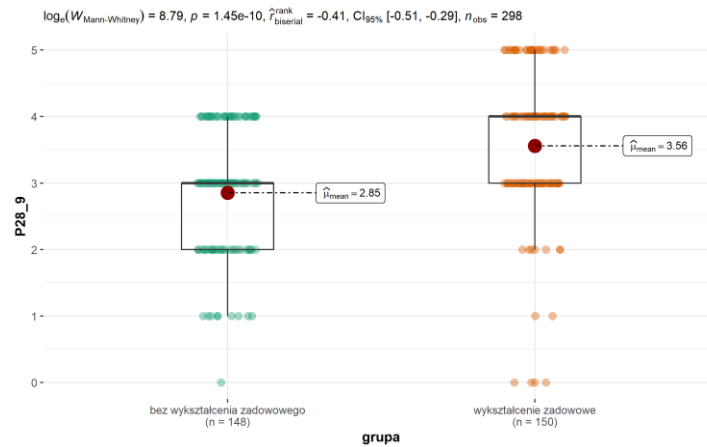

Wykres 62. Różnice w opinii wyrażonej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez kuratorów sądowych

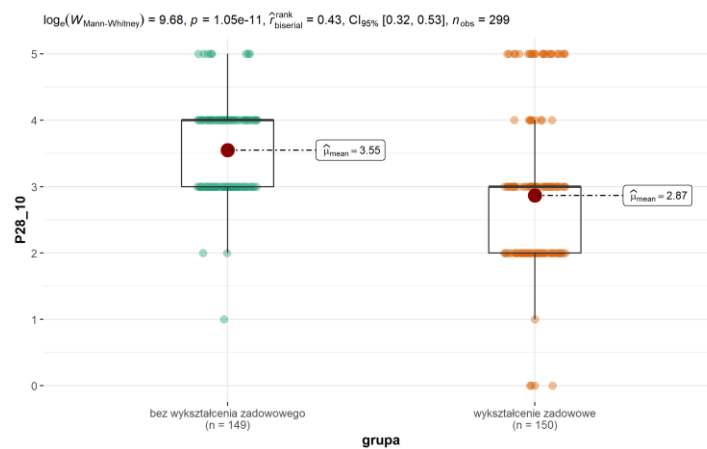

Wykres 63. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez wychowawców

Wykres 64. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez pracodawców

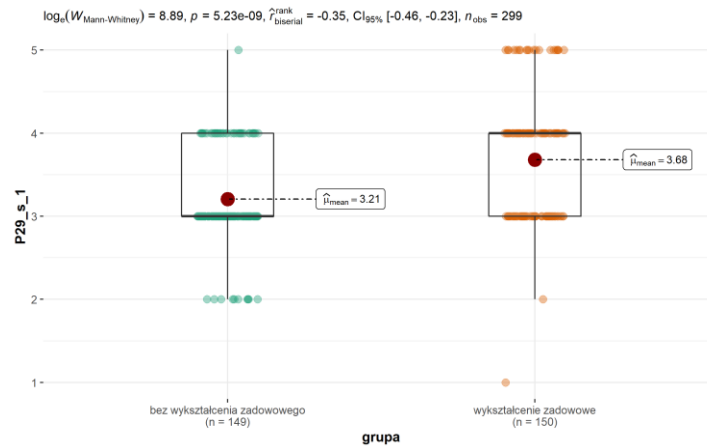
Wykres 65. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez doradcę zawodowego

Różnice w opinii rodziców na temat ich współpracy ze szkołami i przedsiębiorstwami

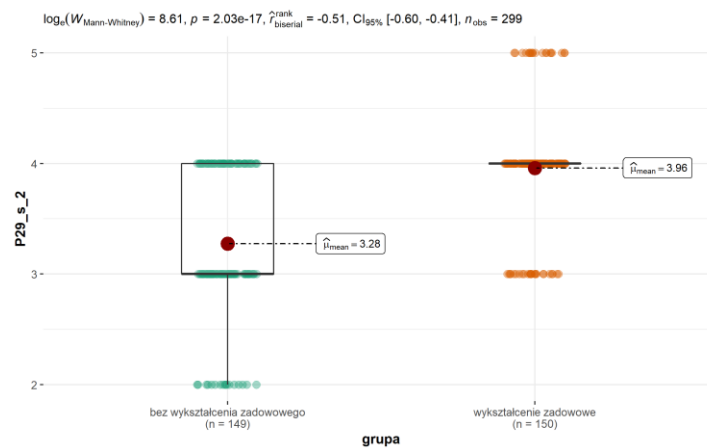
Wystąpiły istotne statystycznie różnice między badanymi grupami w zakresie oceny współpracy ze szkołą. Rodzice uczniów ze szkół zawodowych w porównaniu do rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących wyżej ocenili współpracę ze szkołą w obszarze:

- zaangażowania w proces kształcenia dziecka (Gr KO – M=3,2; Gr KZ – M=3,7) ($p < 0,001$);
- działania motywującego dziecko do kształcenia zawodowego (Gr KO – M=3,3; Gr KZ – M=4,0) ($p < 0,001$);
- działań opiekuńczo-wychowawczych (Gr KO – M=3,5; Gr KZ – M=3,7) ($p < 0,05$);
- zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowości dziecka (Gr KO – M=3,9; Gr KZ – M=3,7) ($p < 0,05$).

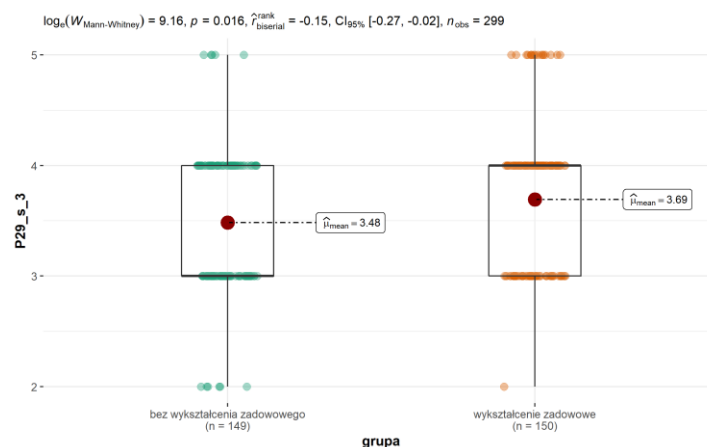
Na wykresach 66-69 przedstawiono różnice między badanymi grupami rodziców w omawianym aspekcie.

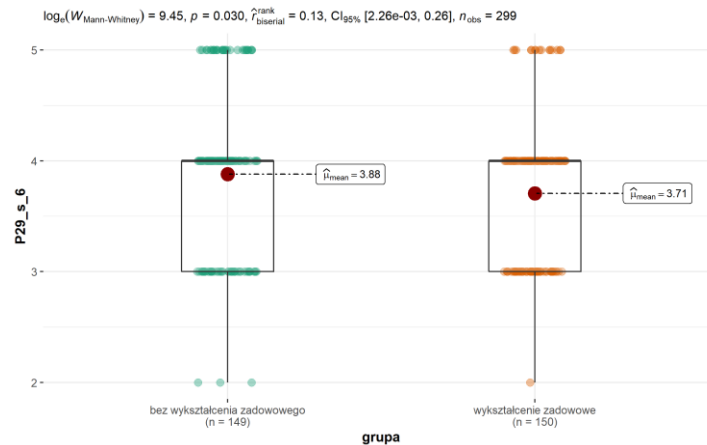
Wykres 66. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze zaangażowania w proces kształcenia dziecka

Wykres 67. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej współpracy ze szkołą w obszarze działania motywującego dziecko do kształcenia zawodowego

Wykres 68. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze działań opiekuńczo-wychowawczych

Wykres 69. Różnice w opinii wyrażonej przez rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowości dziecka

Brak różnic w opiniach badanych rodziców uczniów szkół zawodowych oraz ogólnokształcących

Nie występują różnice istotne statystycznie między badanymi rodzicami uczniów szkół zawodowych oraz ogólnokształcących w zakresie:

- oceny takiego aspektu kształcenia i wychowania jak: „dobre” środowisko rówieśnicze, kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych, podejmowanie działań opiekuńczo-wychowawczych i doradztwo zawodowe;
- oceny stopnia szansy na zatrudnienie dziecka po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej/ponad gimnazjalnej;
- postrzegania takich przyczyn problemu z przyszłym zatrudnieniem jak: niewystarczające umiejętności dziecka obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych, nieodpowiednie środowisko rówieśnicze dziecka i nadzór kuratora;
- opinii na temat mniejszych szans na zatrudnienie w porównaniu z rówieśnikami, którzy nie są objęci nadzorem kuratora;
- oceny przygotowania dziecka do podjęcia pracy zawodowej;
- oceny poziomu swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich;
- adekwatności wynagrodzenia osób młodocianych do wykonywanej przez nich pracy;
- motywacji dziecka do nauki wybranego zawodu;
- oceny posiadania przez dziecko takich umiejętności jak: umiejętność radzenia sobie ze stresem oraz umiejętność obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych;
- oceny posiadania przez dziecko takich cech pozytywnych jak: szczerłość, uczciwość, asertywność, kultura osobista, opanowanie i wrażliwość;
- oceny swojej współpracy ze szkołą w aspekcie kontaktu z placówką edukacyjną oraz zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka.

Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych

Różnice w dokonanej przez rodziców ocenie motywów wyboru szkoły ogólnokształcącej przez nieletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między rodzicami uczniów uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych w zakresie czynników, które miały wpływ na wybór szkoły średniej przez dziecko. Istotnie więcej rodziców uczniów bez szkoleń wskazało takie czynniki, które miały wpływ na wybór szkoły średniej jak:

- wyniki egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej lub podstawowej dziecka;
- ciekawa oferta edukacyjna szkoły;
- możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy;
- popularność danego kierunku;
- poczucie bezpieczeństwa w szkole;
- możliwość uzyskania wsparcia psychopedagogicznego;
- prestiż szkoły;
- niewielkie wymagania względem uczniów;
- dobre opinie o kadrze nauczającej;
- możliwość nawiązania znajomości z pracodawcami;
- namowa nauczycieli.

Z kolei więcej rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach wskazało:

- sugestię rodzica;
- wybór kolegów;
- zainteresowania dziecka;
- predyspozycje dziecka;
- możliwość podjęcia pracy w tym zawodzie;
- najbliższa lokalizacja szkoły;
- możliwość odbycia płatnych praktyk zawodowych;
- wysoki poziom nauczania w szkole;
- chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych;
- namowa kuratora sądowego.

Różnice w ocenie rodziców kształcenia i wychowania swoich nastoletnich dzieci uczestniczących i nie uczestniczących w szkoleniach na poziomie ponadgimnazjalnym/ponadpodstawowym

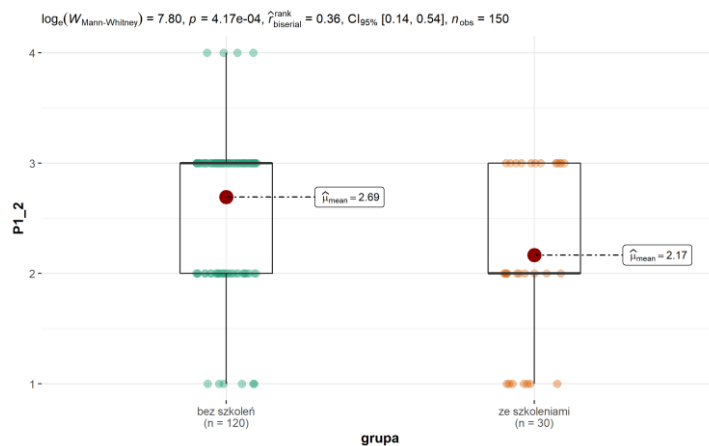
Między średnimi wynikami dotyczącymi oceny kształcenia i wychowania nieletnich z ogólnokształcących szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych wystąpiły różnice istotne statystycznie. Rodzice młodzieży, która nie uczestniczyła w szkoleniach, zdecydowanie wyżej ocenili następujące aspekty:

- możliwość zdobycia przez dzieci konkretnego zawodu (Gr KO – M=2,7; Gr KO-S - M=2,2) ($p<0,001$);
- możliwość nawiązania przez nie kontaktu z pracodawcami (Gr KO – M=3,1; Gr KO-S - M=2,3) ($p<0,001$);
- rozwijanie umiejętności praktycznych (Gr KO – M=3,1; Gr KO-S - M=2,7) ($p<0,05$);

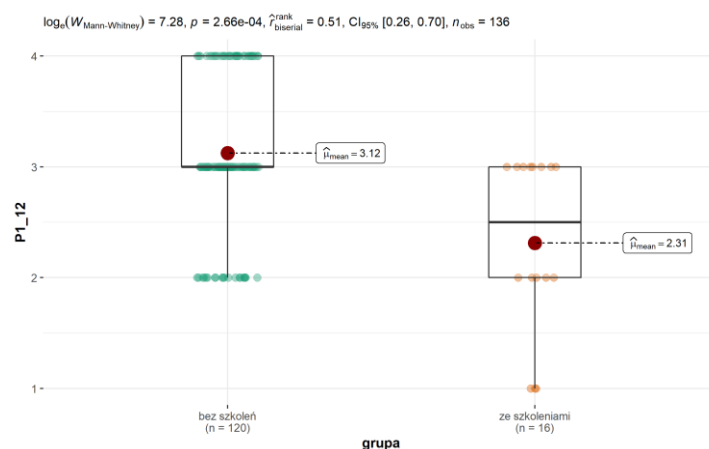
- podejmowanie działań opiekuńczo-wychowawczych (Gr KO – M=3,6; Gr KO-S - M=3,3) ($p < 0,05$).

Z kolei rodzice uczniów nieuczestniczących w szkoleniach wyżej ocenili podniesienie poziomu wiedzy młodzieży (Gr KO – M=3,0; Gr KO-S - M=3,4) ($p < 0,05$).

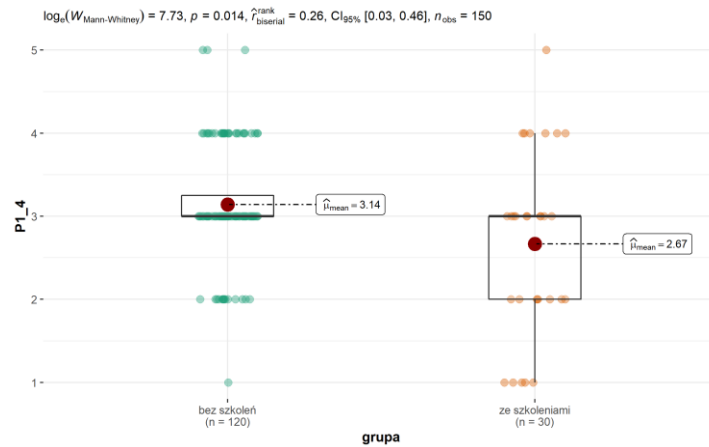
Na wykresach 70-74 przedstawiono dane dotyczące istotnych statystycznie różnic w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat poszczególnych aspektów kształcenia i wychowania dzieci.

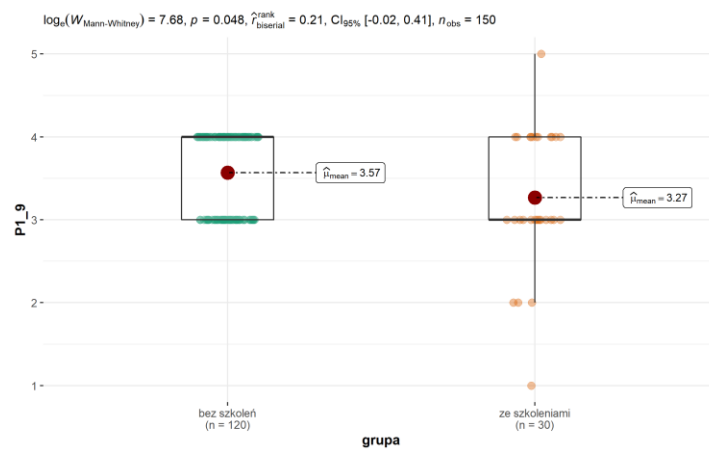
Wykres 70. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowości dziecka

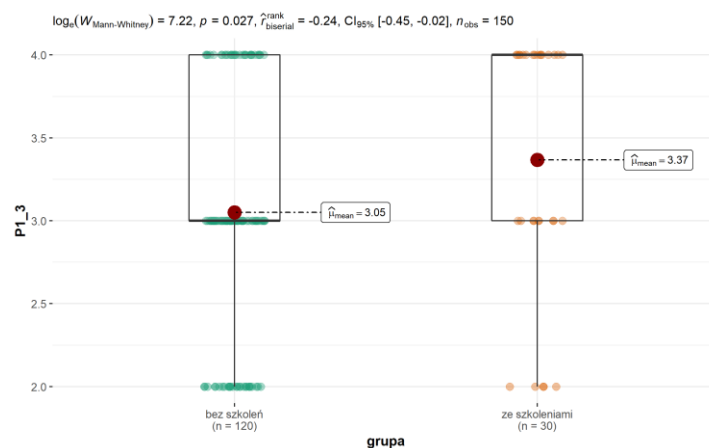
Wykres 71. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczących możliwości nawiązania przez nie kontaktu z pracodawcami

Wykres 72. Różnice w opiniach wyrażonych przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat rozwijania umiejętności praktycznych

Wykres 73. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat podejmowania działań opiekuńczo-wychowawczych

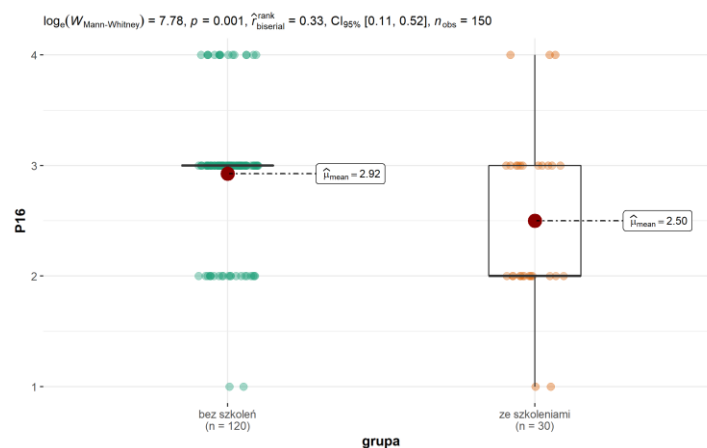
Wykres 74. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych odnośnie podniesienia poziomu wiedzy młodzieży

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między rodzicami młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach zawodowych i bez szkoleń w zakresie rodzaju przygotowania zawodowego potrzebnego ich dziecku przed podjęciem pracy. Rodzice uczniów szkół

ogólnokształcących, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach, częściej wskazywali, że ich dzieci potrzebują przygotowania zawodowego w postaci: praktyk, szkoleń zawodowych, szkoleń komputerowych oraz warsztatów z doradztwa zawodowego. Natomiast rodzice uczniów, którzy uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, częściej wskazywali na studia wyższe, staż zawodowy, naukę na kolejnym szczeblu edukacji, kursy językowe oraz wizyty studyjne w przedsiębiorstwach.

Różnica w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących na temat kontynuacji nauki przez nieletnich po szkoleniach zawodowych i bez szkoleń

Między rodzicami uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń wystąpiły istotne statystycznie różnice w zakresie częstości wykazywania chęci zmiany szkoły przez dzieci. Rodzice młodzieży, która nie brała udziału w szkoleniach, istotnie częściej wskazywali, że ich dzieci sugerują zmianę szkoły (Gr KO – M=2,9; Gr KO-S - M=2,5) ($p < 0,001$).

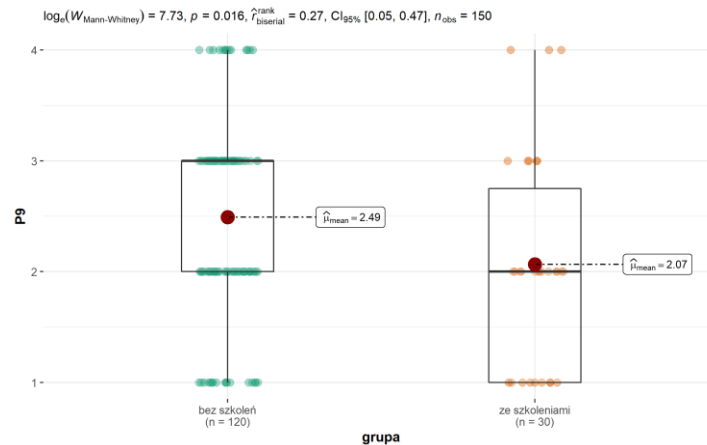

Wykres 75. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat chęci zmiany szkoły przez dziecko

Różnica w poziomie wiedzy prawnej rodziców nieletnich na temat kształcenia ich dzieci uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między średnimi wynikami w zakresie oceny poziomu swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudnienia małoletnich dokonanej przez rodziców uczniów szkół ogólnodostępnych, którzy brali lub nie brali udziału w szkoleniach. Rodzice uczniów, którzy nie ukończyli szkoleń, istotnie wyżej ocenili poziom swojej wiedzy na ten temat (Gr KO – M=2,5; Gr KO-S - M=2,1) ($p < 0,05$).

Na wykresie 76 przedstawiono dane obrazujące różnice między badanymi grupami rodziców w omawianym zakresie.

Wykres 76. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych poziomu swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia przez dziecko

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między rodzicami uczniów ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych dotyczące znajomości praw i obowiązków dziecka wynikających z umowy o pracę. Więcej rodziców uczniów bez szkoleń zawodowymi nie znała tych praw i obowiązków w porównaniu do rodziców uczniów po tych szkoleniach ($p < 0,05$).

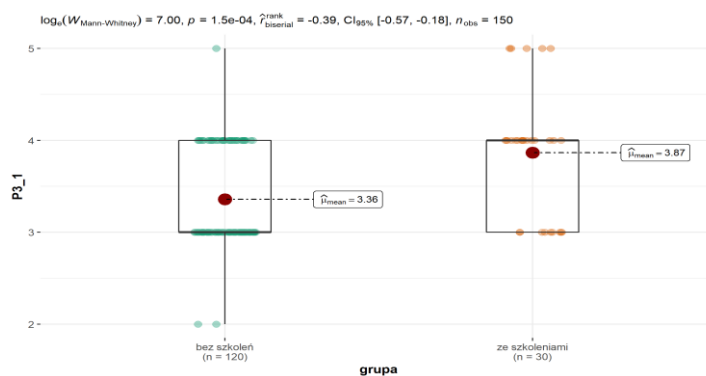
Różnice w opiniach rodziców nieletnich na temat zatrudnianie małoletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między średnimi wynikami dotyczącymi przyczyn problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka w opinii badanych. Rodzice młodzieży, która brała udział w szkoleniach, zdecydowanie częściej upatrywali ewentualną przyczynę problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka w:

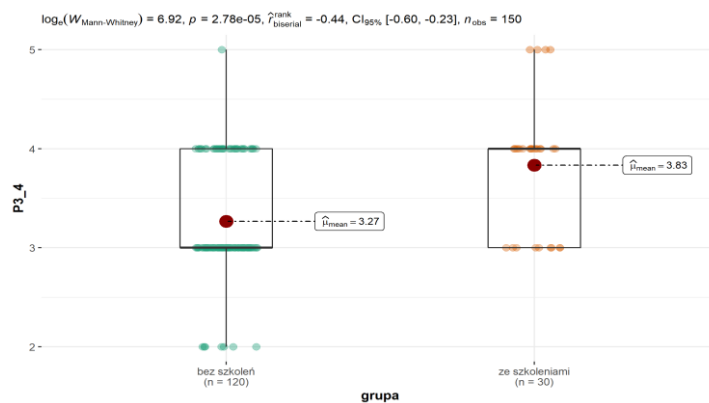
- braku odpowiedniego przygotowania do zawodowego (Gr KO – M=3,4; Gr KO-S - M=3,9) ($p < 0,001$);
- niewystarczających praktycznych umiejętności dziecka (Gr KO – M=3,3; Gr KO-S - M=3,8) ($p < 0,001$);
- braku stażu pracy dziecka (Gr KO – M=3,1; Gr KO-S - M=3,8) ($p < 0,001$);
- zatrudnianiu pracowników „po znajomości” (Gr KO – M=3,4; Gr KO-S - M=3,8) ($p < 0,01$);
- niskim poziomie kompetencji psychospołecznych dziecka (Gr KO – M=3,2; Gr KO-S - M=3,7) ($p < 0,01$);
- nieodpowiednim środowisku rówieśniczym dziecka (Gr KO – M=3,0; Gr KO-S - M=3,3) ($p < 0,01$);
- niewystarczającej umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych przez dziecko (Gr KO – M=3,0; Gr KO-S - M=3,4) ($p < 0,05$);
- złym zachowaniu dziecka (Gr KO – M=3,4; Gr KO-S - M=3,6) ($p < 0,05$).

Na wykresach 77-84 przedstawiono dane dotyczące istotnych statycznie różnic w zakresie postrzegania przyczyn występowania problemów z przyszłym zatrudnieniem młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych między badanymi grupami rodziców.

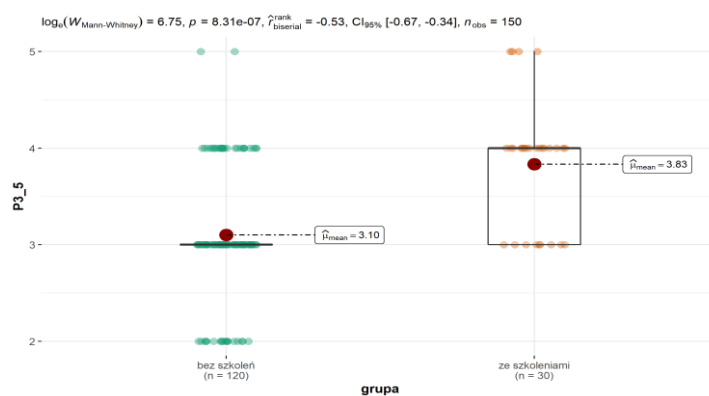

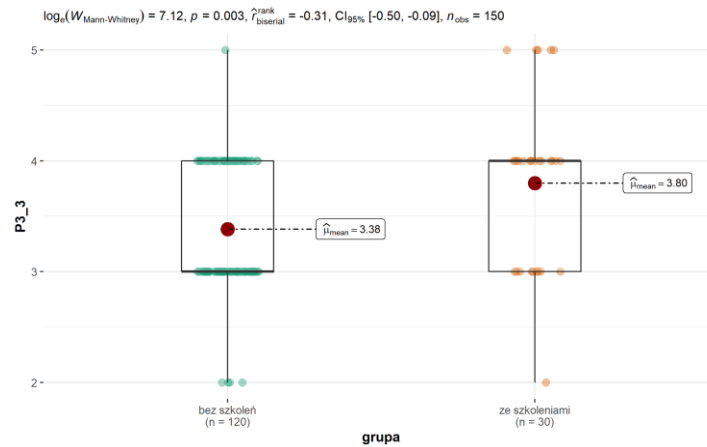
Wykres 77. Wykres . Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat braku odpowiedniego przygotowania zawodowego jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka

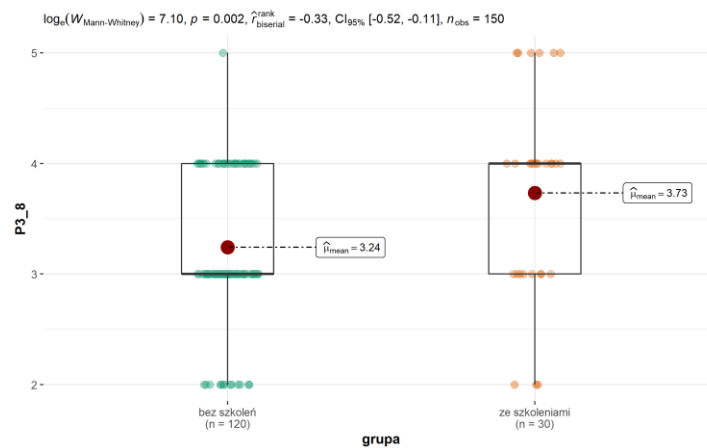
Wykres 78. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące niewystarczających praktycznych umiejętności dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka

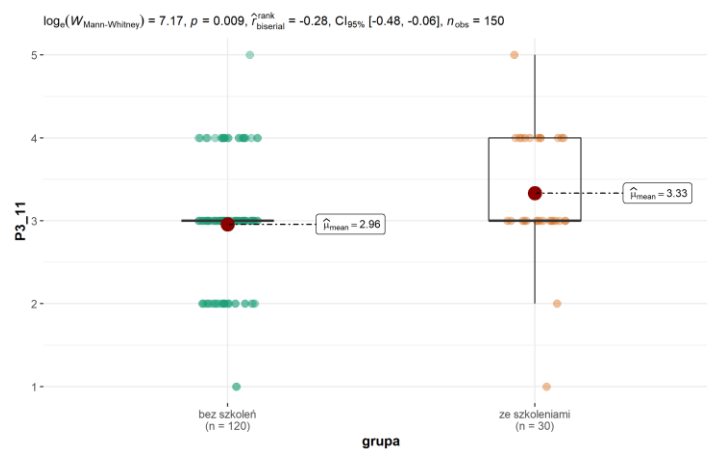
Wykres 79. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat braku stażu pracy dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka

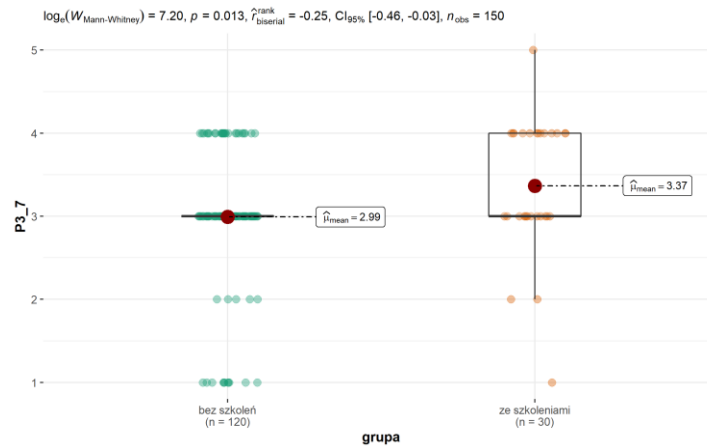
Wykres 80. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące zatrudniania pracowników „po znajomości” jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka

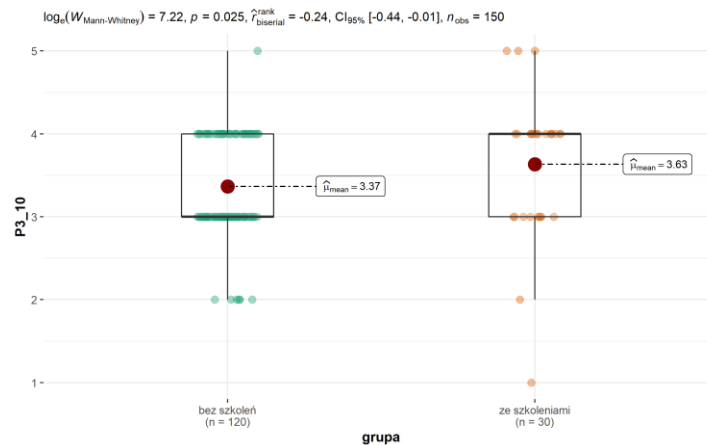
Wykres 81. Różnice w opiniach na temat niskiego poziomu kompetencji psychospołecznych dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka wyrażonych przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych

Wykres 82. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczących nieodpowiedniego środowiska rówieśniczego dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka

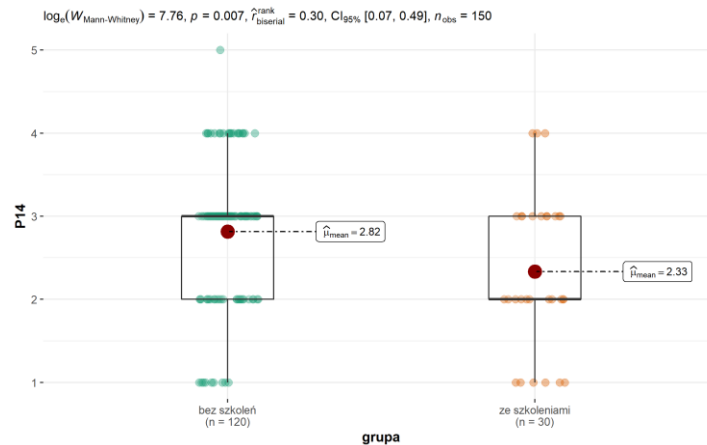

Wykres 83. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat niewystarczającej umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych przez dziecko jako przyczyny ewentualnych problemów ze znalezieniem pracy przez dziecko

Wykres 84. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych odnośnie złego zachowania dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka

Między badanymi rodzicami młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń wystąpiły istotne statystycznie różnice w zakresie oceny adekwatności wysokości wynagrodzenia osób młodocianych do wykonywanej przez nich pracy. Rodzice nastolatków nieuczestniczących w szkoleniach w większym stopniu uznali, że wynagrodzenie tych osób jest adekwatne do wykonywanej przez nich pracy (Gr KO – M=2,8; Gr KO-S - M=2,3) ($p < 0,01$). Na wykresie 85 przedstawiono różnice między badanymi grupami w tym zakresie.

Wykres 85. Różnice w ocenie adekwatności wysokości wynagrodzenia osób młodocianych do wykonywanej przez nich pracy dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych

Różnice w opinii rodziców na temat zasobów nieletnich uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych

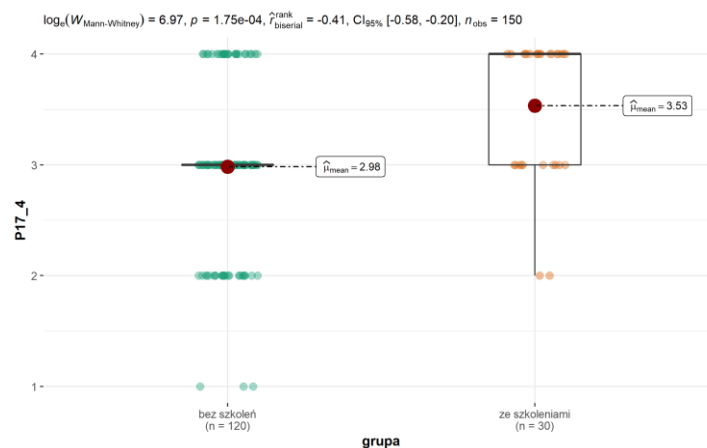
Wystąpiły istotne statystycznie różnice między rodzicami młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń w zakresie oceny posiadania wiedzy/umiejętności przez dzieci. Rodzice uczniów uczestniczących w szkoleniach w porównaniu do rodziców uczniów bez szkoleń istotnie wyżej ocenili:

- posiadaną wiedzę zawodową (Gr KO – M=3,0; Gr KO-S - M=3,5) ($p < 0,001$);
- umiejętności praktyczne/zawodowe (Gr KO – M=2,7; Gr KO-S - M=3,1) ($p < 0,01$);
- umiejętność rozwiązywania konfliktów przez dziecko (Gr KO – M=3,1; Gr KO-S - M=3,6) ($p < 0,01$).

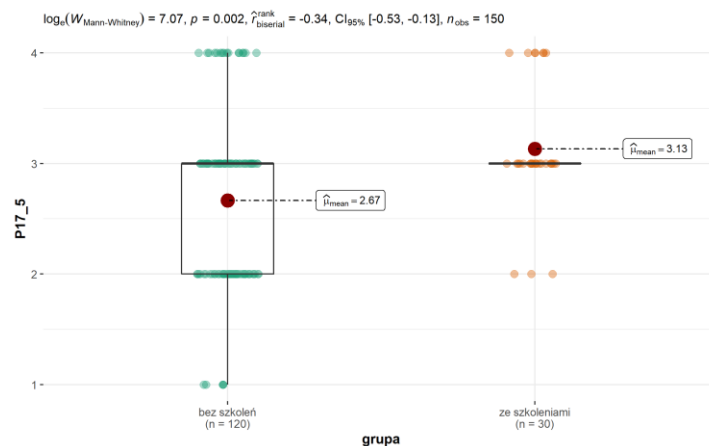
Rodzice dzieci bez szkoleń wyżej ocenili stopień posiadanych przez dziecko:

- umiejętności kierowniczych (Gr KO – M=3,0; Gr KO-S - M=2,0) ($p < 0,001$);
- umiejętności organizacyjnych (Gr KO – M=3,2; Gr KO-S - M=2,8) ($p < 0,05$).

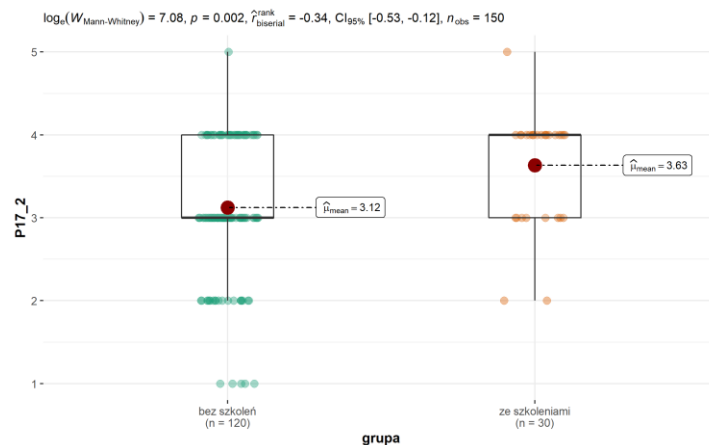
Na wykresach 86-90 zostały przedstawione różnice między grupami rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń w zakresie oceny posiadania wiedzy/umiejętności przez dziecko.

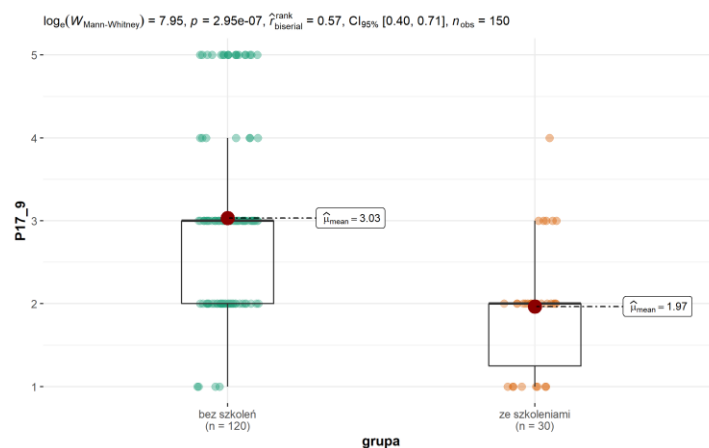
Wykres 86. Różnice w opiniach rodziców z Gr KO i Gr KO-S na temat posiadanej przez dziecko wiedzy zawodowej

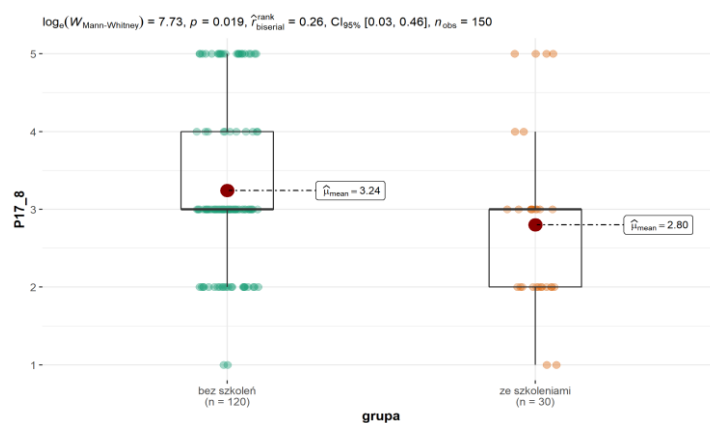
Wykres 87. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych dotyczące umiejętności praktycznych/zawodowych dziecka

Wykres 88. Różnice w opiniach rodziców na temat umiejętności rozwiązywania konfliktów przez dziecko (Gr KO i Gr KO-S)

Wykres 89. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych na temat umiejętności kierowniczych dziecka

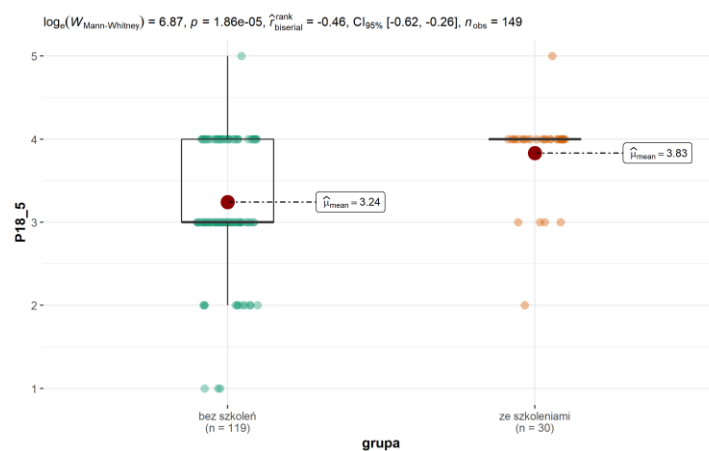

Wykres 90. Różnice w opiniach rodziców z Gr KO i Gr KO-S na temat umiejętności organizacyjnych dziecka

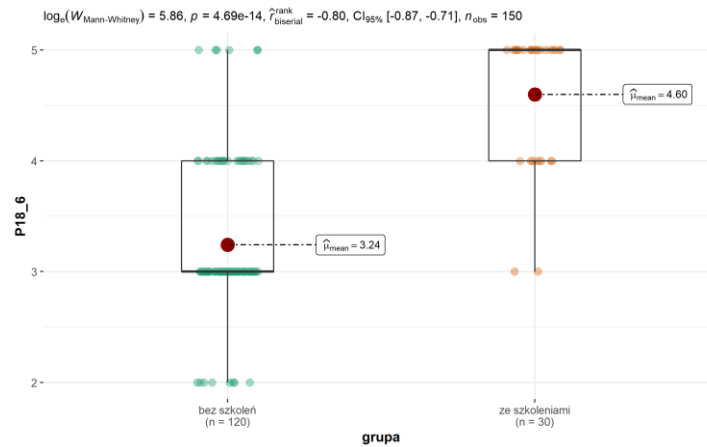
Rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących, którzy ukończyli szkolenia zawodowe, w porównaniu do rodziców, których dzieci nie brały udziału w takich szkoleniach, wyżej ocenili posiadanie przez dziecko takich pozytywnych cech jak:

- szczerść (Gr KO – M=3,2; Gr KO-S - M=3,8) ($p < 0,001$);
- uczciwość (Gr KO – M=3,2; Gr KO-S - M=4,6) ($p < 0,001$);
- samoocena (Gr KO – M=3,6; Gr KO-S - M=4,5) ($p < 0,001$).

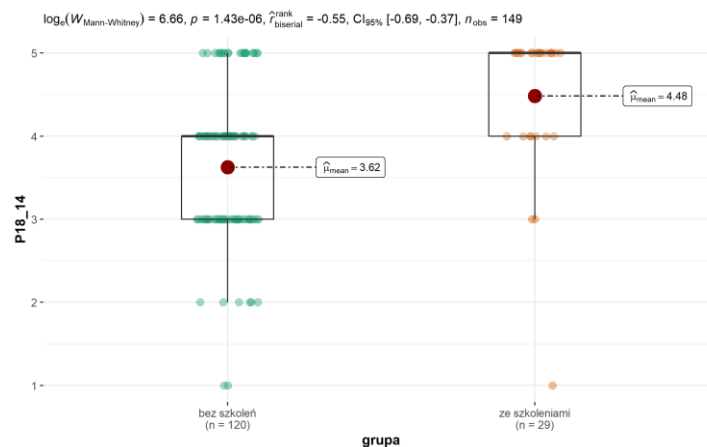
Na wykresach 91-93 przedstawiono dane dotyczące różnic w opiniach rodziców na temat cech posiadanych przez dziecko.

Wykres 91. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych na temat szczerści jako cechy charakteryzującej dziecko

Wykres 92. Różnice w opiniach rodziców dotyczące uczciwości jako cechy charakteryzującej dziecko (Gr KO i Gr KO-S)

Wykres 93. Różnice w opiniach rodziców z Gr KO i Gr KO-S na temat samooceny jako cechy pozytywnie charakteryzującej dziecko

Brak różnic w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach

Rodzice młodzieży uczestniczącej i nieuczestniczącej w szkoleniach zawodowych podobnie ocenili:

- takie aspekty kształcenia i wychowania nieletnich jak: środowisko rówieśnicze swoich dzieci, kształtowanie lub wzmacnianie pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych, kompetencje nauczycieli, udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej ich dzieciom, doradztwo zawodowe, rozwijanie ich zainteresowań oraz ich znajomość rynku pracy;
- szanse za zatrudnienie swoich dzieci po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej;
- szanse na zatrudnienie dziecka w porównaniu z rówieśnikami, którzy nie są objęci nadzorem kurator sądowego;
- stopień przygotowania dziecka do podjęcia pracy;
- poziom swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia przez dziecko;

- stopień motywacji dziecka do nauka;
- poziom wiedzy ogólnej dzieci;
- stopień umiejętności posiadanych przez dzieci: radzenia sobie ze stresem, pracy w grupie, komunikacyjnych, komunikowania się w językach obcych oraz obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych;
- stopień posiadania takich pozytywnych cech jak: sumienność, pracowitość, punktualność, ambicja, asertywność, kultura osobista, samodzielność, opanowanie, uprzejmość, wrażliwość, odpowiedzialność i kreatywność;
- stopień wsparcia dziecka w procesie kształcenia przez: nauczycieli, rodziców, kolegów, kuratorów sądowych, wychowawców, pedagoga/psychologa szkolnego, pracodawców i doradcy zawodowego.

Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych

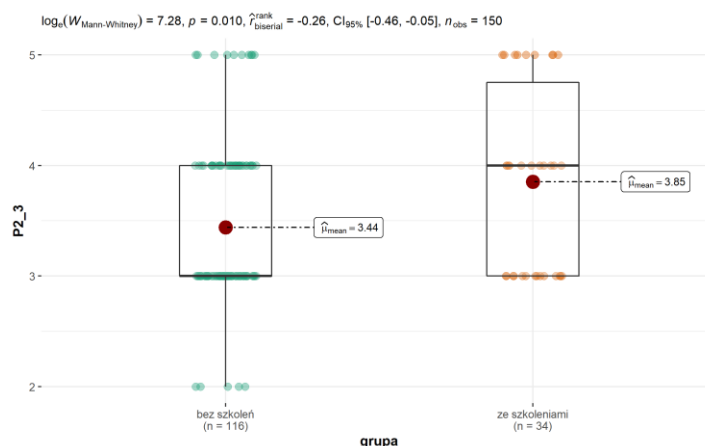
Różnice w ocenie rodziców kształcenia i wychowania nieletnich ze szkół zawodowych biorących i niebiorących udziału w szkoleniach zawodowych

Między średnimi wynikami dotyczącymi oceny kształcenia i wychowania nieletnich ze szkół zawodowych wystąpiły różnice istotne statystycznie. Rodzice młodzieży, która uczestniczyła w szkoleniach, zdecydowanie wyżej ocenili następujące aspekty:

- podniesienie poziomu wiedzy młodzieży (Gr KZ – M=3,4; Gr KZ-S - M=3,9) ($p < 0,01$);
- kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych (Gr KZ – M=3,6; Gr KZ-S - M=3,9) ($p < 0,05$);
- podejmowanie działań opiekuńczo-wychowawczych (Gr KZ – M=3,4; Gr KZ-S - M=3,7) ($p < 0,05$).

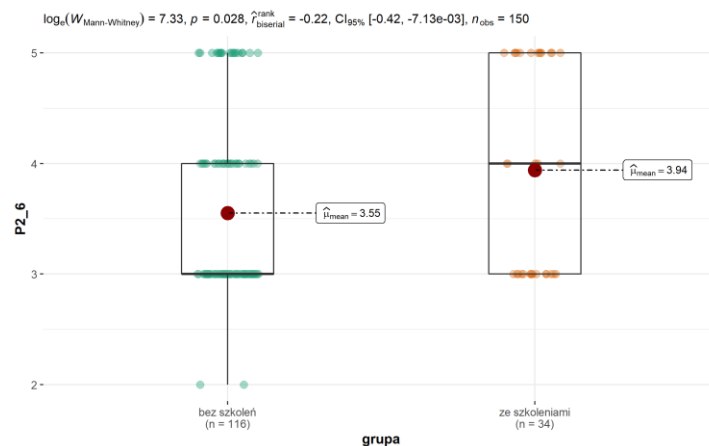
Natomiast ci rodzice niżej ocenili rozwijanie zainteresowań (Gr KZ – M=3,7; Gr KZ-S - M=3,4) ($p < 0,05$).

Na wykresach 94-97 przedstawiono dane dotyczące istotnych statystycznie różnic w opiniach rodziców młodzieży ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat aspektów kształcenia i wychowania w szkole.

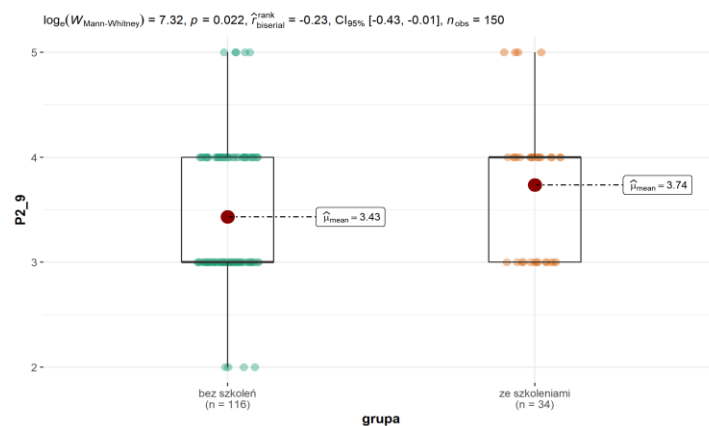

Wykres 94. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat podniesienia poziomu wiedzy młodzieży

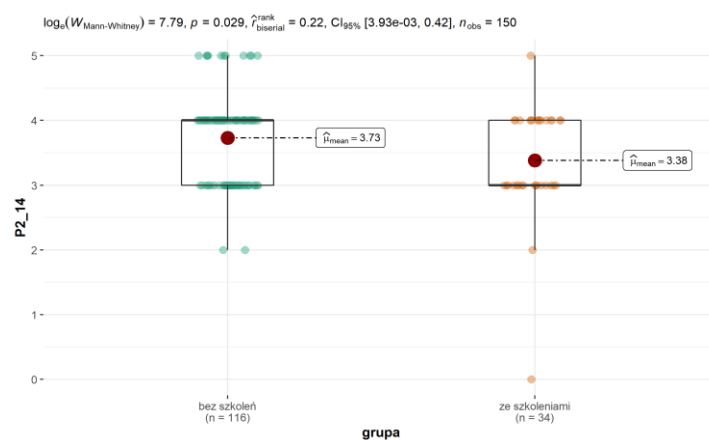

Wykres 95 . Różnice w opiniach rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S dotyczące kompetencji nauczycieli przedmiotów ogólnych

Wykres 96. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące podejmowanych działań opiekuńczo-wychowawczych

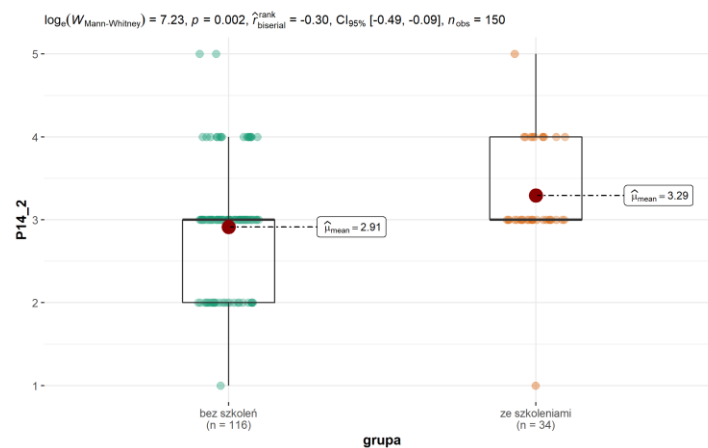
Wykres 97. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat rozwijania zainteresowań

Występują istotne statystycznie różnice między rodzicami uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach w zakresie opinii na temat rodzaju dodatkowego przygotowania zawodowego potrzebnego ich dzieciom do podjęcia pracy.

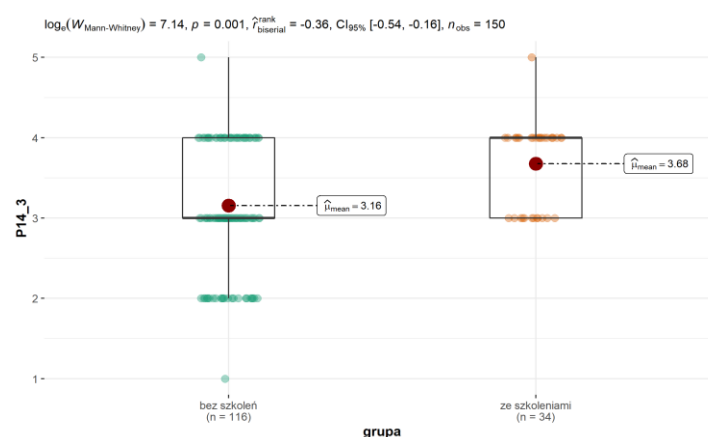
Istotnie więcej rodziców uczniów bez szkoleń zawodowych stwierdziło, że ich dzieci potrzebują dodatkowego przygotowania zawodowego przed podjęciem pracy w postaci: szkoleń zawodowych, studiów wyższych oraz warsztatów z doradztwa zawodowego. Natomiast istotnie więcej rodziców młodzieży uczestniczącej w szkoleniach uznało, że dzieciom potrzeba dodatkowego przygotowania w postaci: praktyk, stażu zawodowego, kursów językowych oraz szkoleń komputerowych.

Rodzice uczniów młodzieży ze szkół zawodowych ze szkoleniami i bez szkoleń różnie ocenili stopień wykorzystywania wiedzy nabytej w szkole przez dzieci. Rodzice uczniów biorących udział w szkoleniach uważali, że ich dzieci w większym stopniu wykorzystują wiedzę nabytą w szkole podczas wykonywanej pracy (Gr KZ – M=2,9; Gr KZ-S - M=3,3) ($p < 0,01$) oraz w życiu codziennym (Gr KZ – M=3,2; Gr KZ-S - M=3,7) ($p < 0,001$).

Na wykresach 98 i 99 przedstawiono w formie graficznej omawiane różnice.

Wykres 98. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat wykorzystywania wiedzy nabytej w szkole podczas wykonywanej pracy

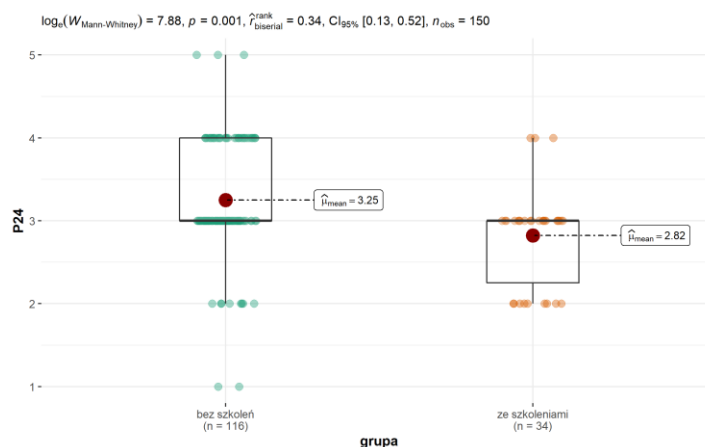

Wykres 99. Różnice w opiniach rodziców na temat wykorzystywania wiedzy nabytej w szkole w życiu codziennym (Gr KZ i Gr KZ-S)

Różnice w opiniach rodziców na temat kontynuacji nauki przez nieletnich – uczniów szkół zawodowych uczestniczący i nieuczestniczący w szkoleniach zawodowych

Rodzice uczniów nieuczestniczących w szkoleniach uznali, że ich dzieci mają większą motywację do nauki wybranego zawodu niż rodzice młodzieży biorącej udział w szkoleniach zawodowych (Gr KZ – M=3,2; Gr KZ-S - M=2,8) ($p < 0,001$).

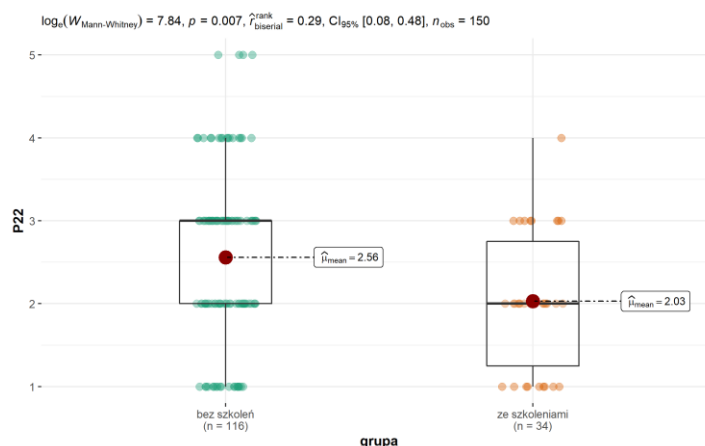
Na wykresie 100 przedstawiono różnice w tym aspekcie między badanymi grupami.

Wykres 100. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat motywacji dziecka do nauki wybranego zawodu

Występują różnice istotne statystycznie w zakresie oceny prawdopodobieństwa kontynuowania przez dziecko nauki zawodu w danym kierunku na wyższym szczeblu edukacji między badanymi grupami. Rodzice uczniów bez szkoleń zawodowych częściej wskazywali, że jest to możliwe (Gr KZ – M=2,6; Gr KZ-S - M=2,0) ($p < 0,01$).

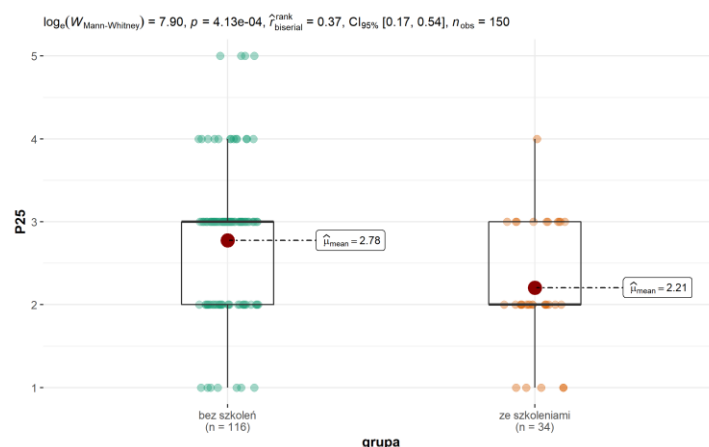
Dane te zostały zilustrowane na wykresie 101.

Wykres 101. Różnice w opinii rodziców dotyczące kontynuowania nauki zawodu w danym kierunku przez dziecko na wyższym szczeblu edukacji (Gr KZ i Gr KZ-S)

Rodzice uczniów bez szkoleń zawodowych w porównaniu do rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach częściej wskazują na to, że ich dziecko zastanawia się nad zmianą wybranego kierunku (Gr KZ – M=2,8; Gr KZ-S - M=2,2) ($p < 0,001$).

Na wykresie 102 przedstawiano różnice między badanymi rodzicami uczniów szkół zawodowych i ogólnokształcących w omawianym aspekcie.

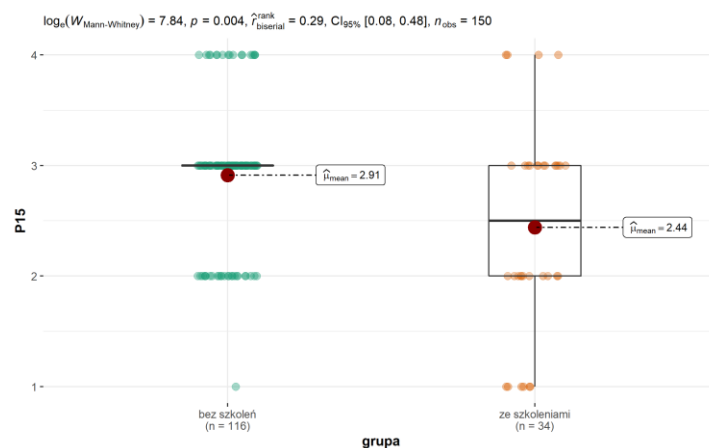

Wykres 102. Różnice w opinii wyrażonej przez rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S odnośnie częstości sugerowania przez dziecko chęci zmiany szkoły

Różnica w poziomie wiedzy prawnej rodziców nieletnich na temat kształcenia ich dzieci (Gr KZ i Gr KZ-S)

Rodzice uczniów nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych wyżej ocenili poziom swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez ich dziecko kierunku niż rodzice młodzieży z takimi szkoleniami (Gr KZ – M=2,9; Gr KZ-S - M=2,4) ($p < 0,01$).

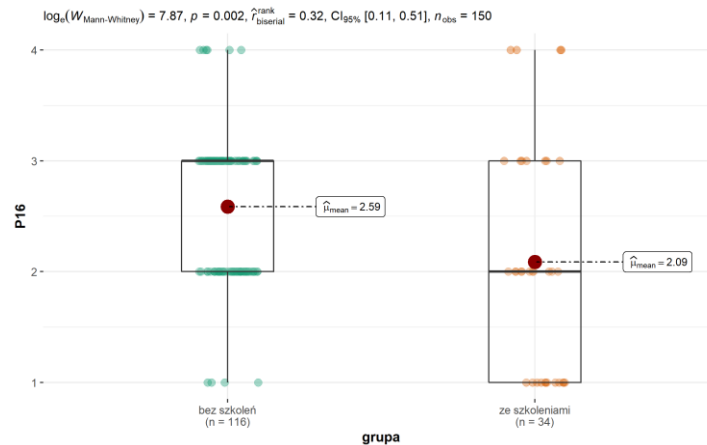
Na wykresie 103 przedstawiano te różnice między badanymi grupami rodziców.

Wykres 103. Różnice w ocenie poziomu wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez dziecko kierunku rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących w szkoleniach i nieuczestniczących w nich

Rodzice uczniów, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, ocenili wyżej poziom swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich w porównaniu do rodziców młodzieży, która brała udział w szkoleniach (Gr KZ – M=2,6; Gr KZ-S - M=2,1) ($p < 0,01$).

Różnice w tym aspekcie przedstawiono w formie graficznej na wykresie 104.

Wykres 104. Różnice w ocenie poziomu wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uczestniczących w szkoleniach i nieuczestniczących w nich

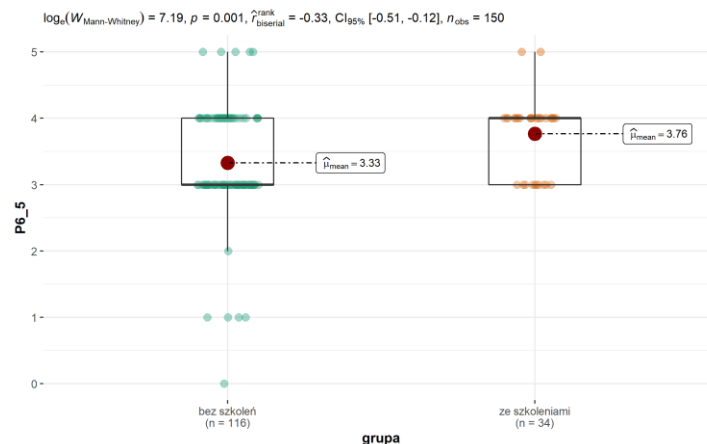
Różnice w opiniach rodziców nieletnich na temat zatrudniania małoletnich (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między rodzicami uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych. Rodzice młodzieży, którzy ukończyli szkolenia, stwierdzili, że większy wpływ na problemy z przyszłym zatrudnieniem dziecka może mieć:

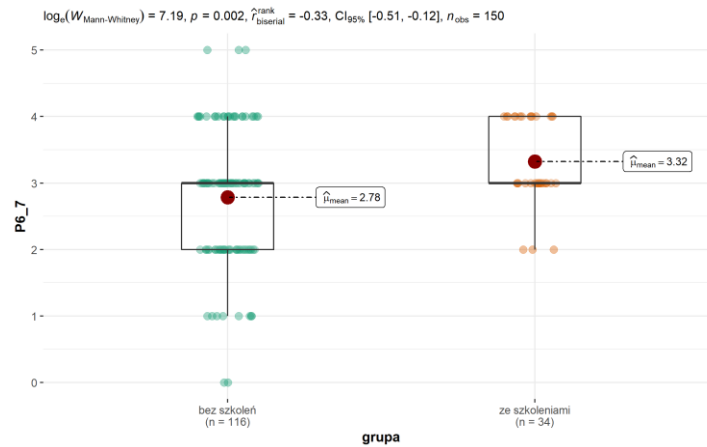
- brak stażu pracy dziecka (Gr KZ – M=3,3; Gr KZ-S - M=3,8) ($p < 0,001$);
- niewystarczające umiejętności dziecka obsługi komputera i potasowych programów informatycznych (Gr KZ – M=2,8; Gr KZ-S - M=3,3) ($p < 0,01$);
- niski poziom kompetencji psychospołecznych dziecka (Gr KZ – M=2,9; Gr KZ-S - M=3,4) ($p < 0,01$);
- zatrudnianie pracowników „po znajomości” (Gr KZ – M=3,0; Gr KZ-S - M=3,4) ($p < 0,05$);
- nadzór kuratora (Gr KZ – M=2,8; Gr KZ-S - M=3,2) ($p < 0,05$).

Natomiast rodzice uczniów, którzy nie brali udziału w szkoleniach twierdzą, że większy wpływ na problem z zatrudnieniem dziecka ma brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko (Gr KZ – M=3,3; Gr KZ-S - M=3,0) ($p < 0,05$).

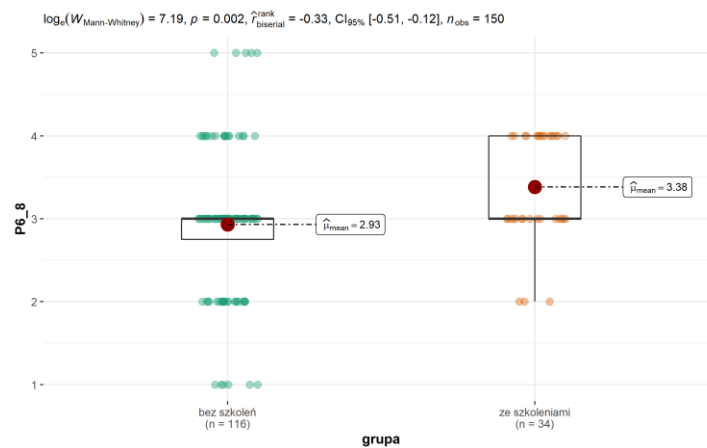
Na wykresach 105-110 przedstawiono różnice w opiniach rodziców na temat problemów z przyszłym zatrudnieniem ich dzieci.

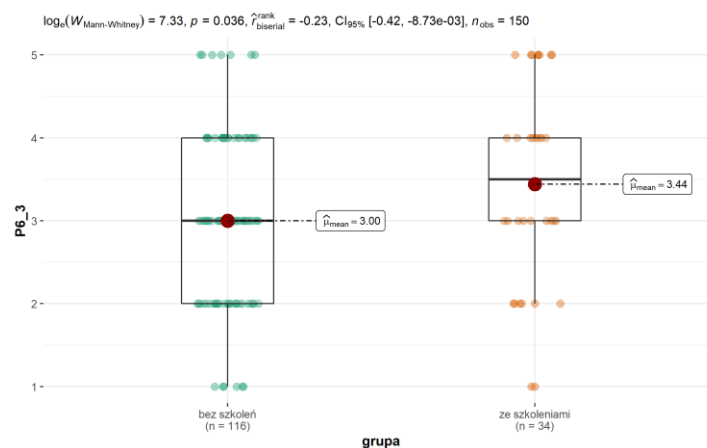
Wykres 105. Różnice w opiniach rodziców młodzieży na temat braku stażu pracy dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)

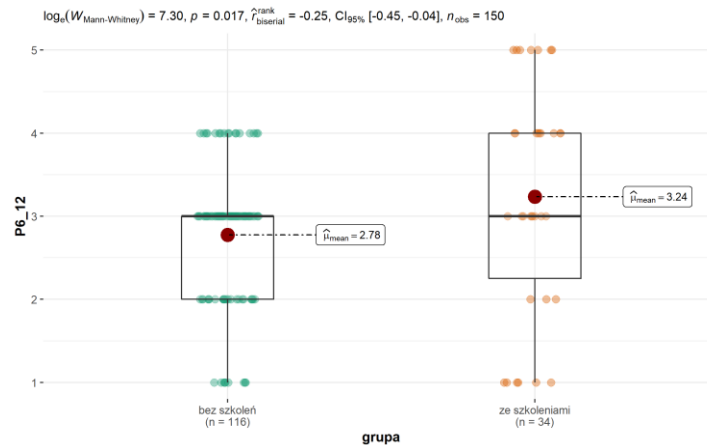
Wykres 106. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące niewystarczających umiejętności u dziecka obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem

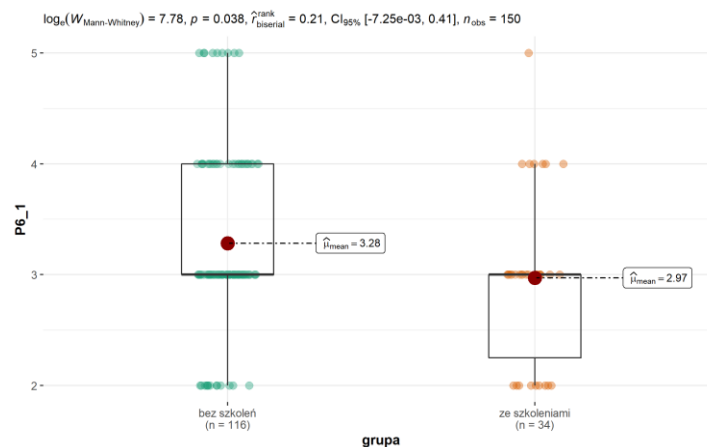
Wykres 107. Różnice w opiniach rodziców na temat niskiego poziomu kompetencji psychospołecznych jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wykres 108. Porównanie opinii rodziców młodzieży ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat zatrudnienia pracowników „po znajomości” jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

Wykres 109. Różnice w opiniach rodziców odnośnie nadzoru kuratora jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wykres 110. Różnice w opiniach rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat braku zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka

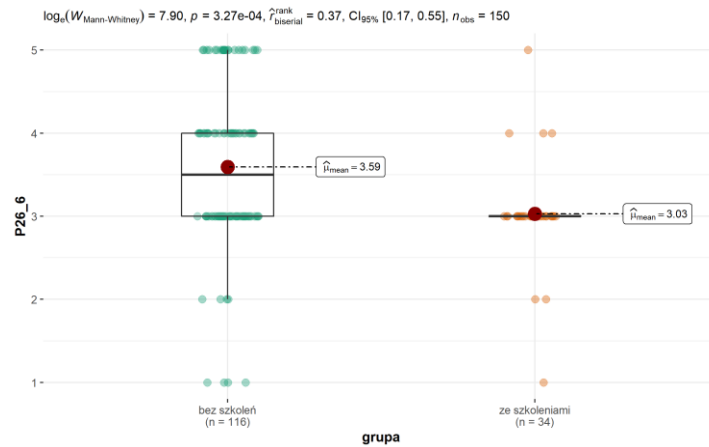
Różnice w opinii rodziców na temat zasobów nietletnich (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wystąpiły istotne statystycznie różnice między badanymi grupami rodziców w zakresie oceny posiadanych przez ich dzieci umiejętności. Rodzice uczniów bez szkoleń zdecydowanie częściej wskazywali na takie posiadane przez nie umiejętności jak:

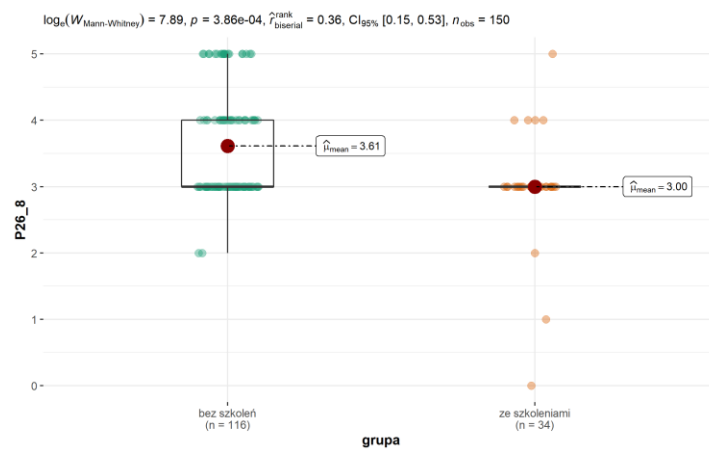
- umiejętność pracy w grupie (Gr KZ – M=3,6; Gr KZ-S - M=3,0) ($p < 0,001$);
- umiejętności organizacyjne (Gr KZ – M=3,6; Gr KZ-S - M=3,0) ($p < 0,001$);
- umiejętność obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (Gr KZ – M=3,5; Gr KZ-S - M=3,0) ($p < 0,001$);
- umiejętność komunikowania się w językach obcych (Gr KZ – M=3,0; Gr KZ-S - M=2,7) ($p < 0,05$).

Z kolei rodzice uczniów uczestniczących w szkoleniach zawodowych ocenili wyżej umiejętność rozwiązywania konfliktów przez dzieci w porównaniu do rodziców młodzieży nieuczestniczących w szkoleniach (Gr KZ – M=3,0; Gr KZ-S - M=3,3) ($p < 0,05$).

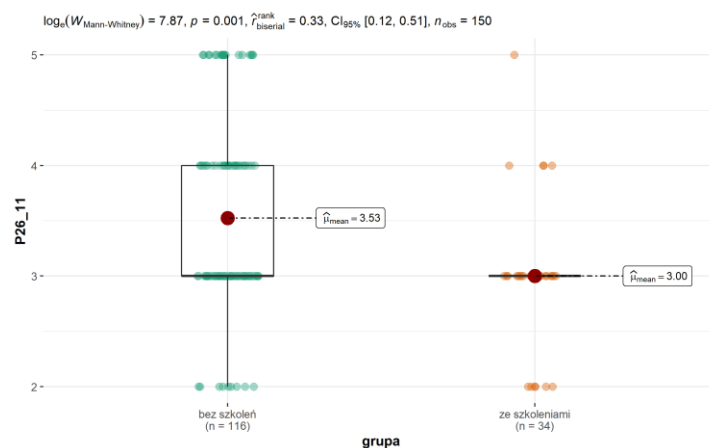
Na wykresach 111-115 przedstawiono dane dotyczące omawianych różnic.

Wykres 111. Różnice w opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko umiejętności pracy w grupie (Gr KZ i Gr KZ-S)

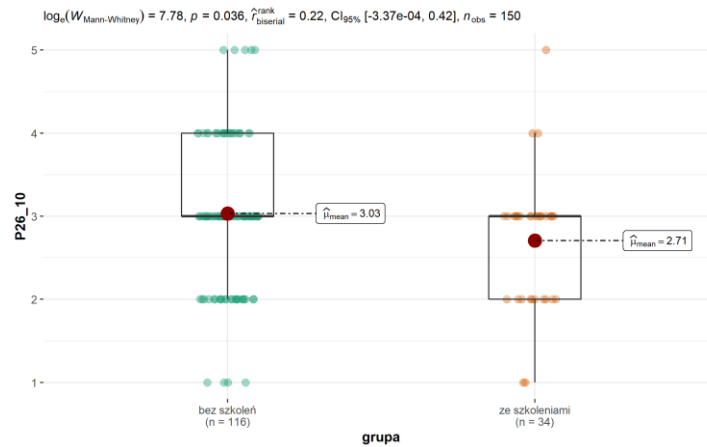

Wykres 112. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko umiejętności organizacyjnych

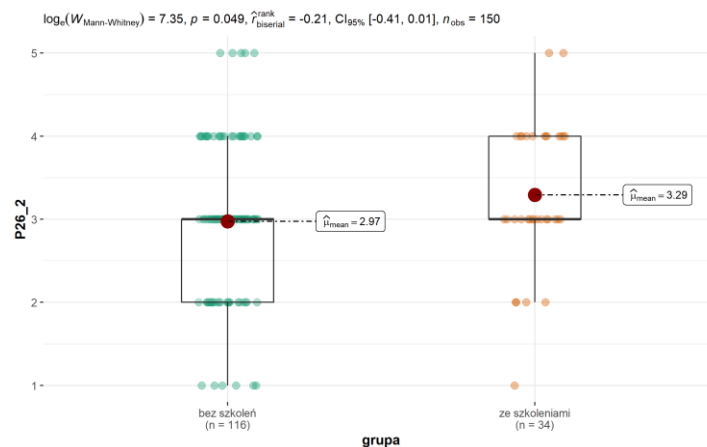

Wykres 113. Różnice w opinii rodziców dotyczącej posiadania przez dziecko umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wykres 114. Różnice w opinii rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat posiadania przez dziecko umiejętności komunikowania się w językach obcych

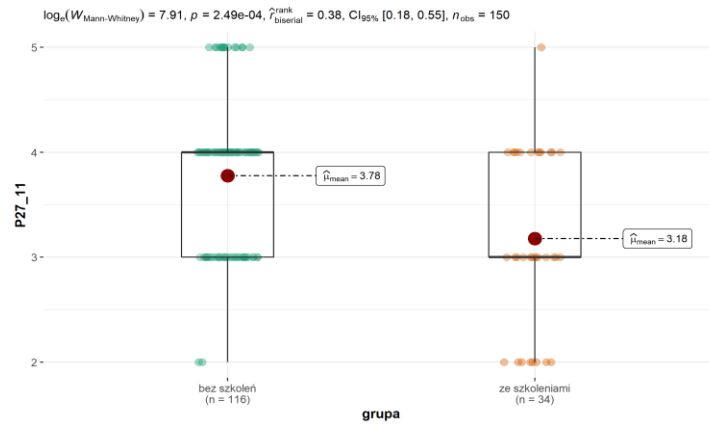

Wykres 115. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko umiejętności rozwiązywania konfliktów

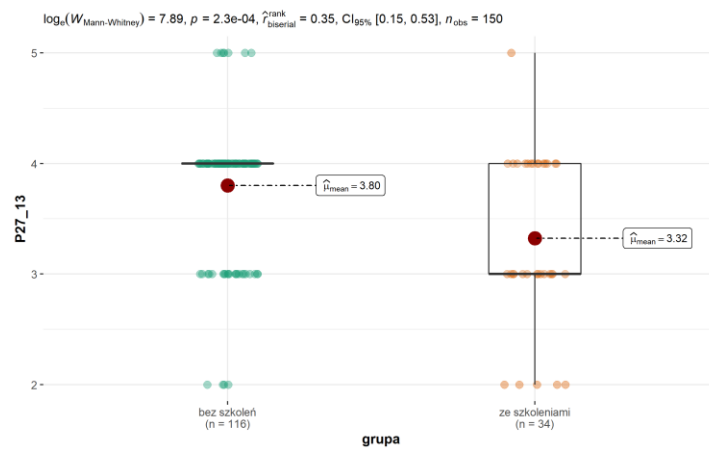
Między badanymi grupami rodziców występują istotne statystycznie różnice w zakresie oceny stopnia posiadania określonych cech pozytywnych przez dziecko. Rodzice uczniów, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach, istotnie częściej wskazywali, że ich dzieci charakteryzują się:

- uprzejmością (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,2) ($p<0,001$);
- odpowiedzialnością (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,3) ($p<0,001$);
- kreatywnością (Gr KZ – M=4,2; Gr KZ-S - M=3,5) ($p<0,001$);
- uczciwością (Gr KZ – M=3,4; Gr KZ-S - M=2,9) ($p<0,01$);
- samodzielnością (Gr KZ – M=4,2; Gr KZ-S - M=3,6) ($p<0,01$);
- wrażliwością (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,3) ($p<0,01$);
- asertywnością (Gr KZ – M=3,5; Gr KZ-S - M=3,1) ($p<0,05$);
- kulturą osobistą (Gr KZ – M=3,6; Gr KZ-S - M=3,3) ($p<0,05$);
- samooceną (Gr KZ – M=4,2; Gr KZ-S - M=3,7) ($p<0,05$).

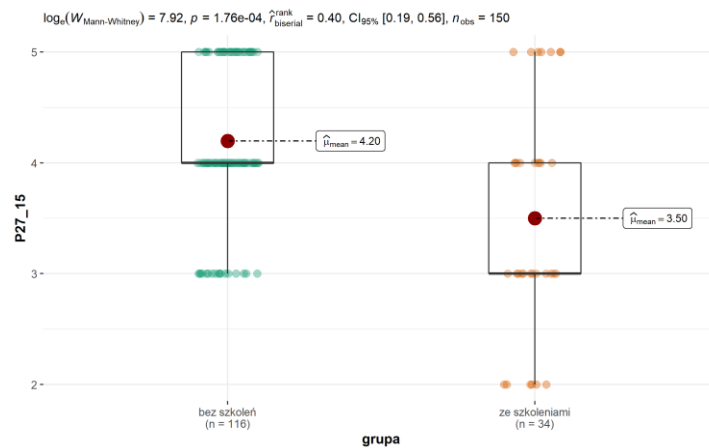
Na wykresach 116-124 przedstawiono dane ukazujące różnice w opiniach badanych rodziców w omawianym zakresie.

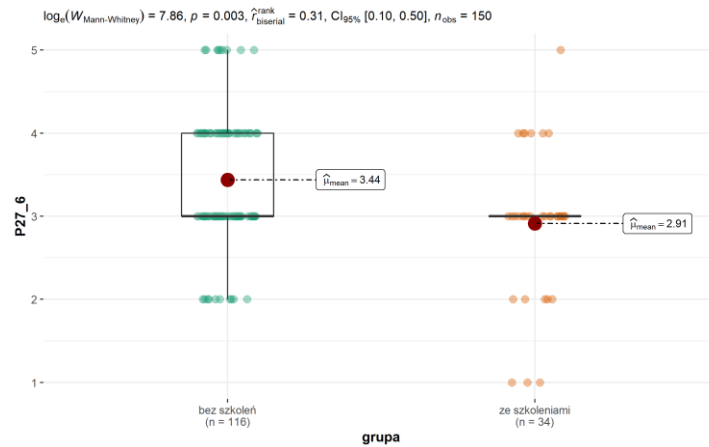
Wykres 116. Różnice w opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak uprzejmość (Gr KZ i Gr KZ-S)

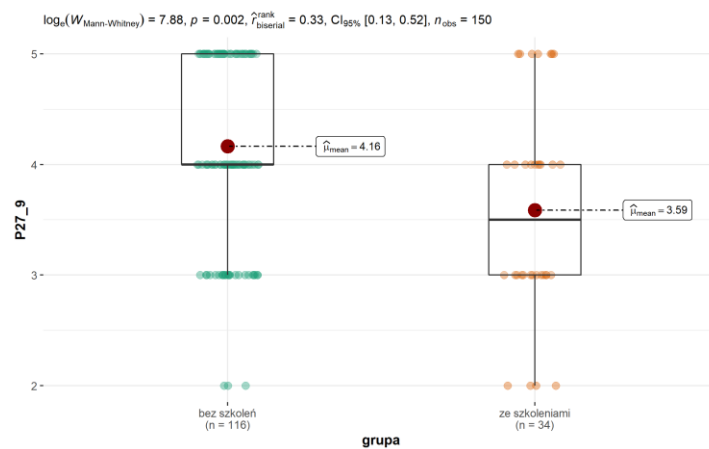
Wykres 117. Różnice w opinii rodziców młodzieży szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak odpowiedzialność

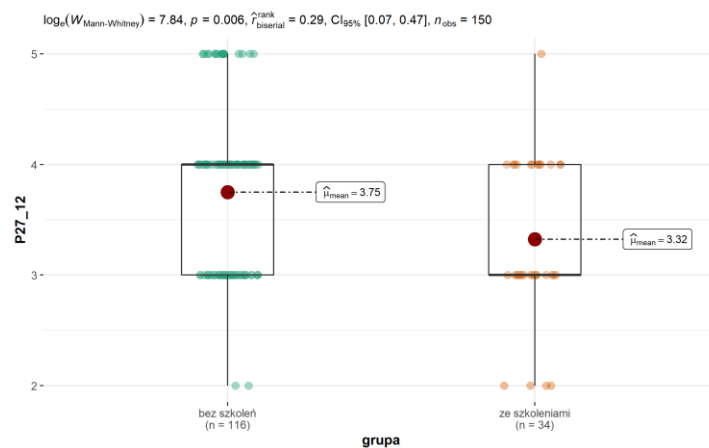
Wykres 118. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach dotyczącej posiadania przez dziecko takiej cechy jak kreatywność

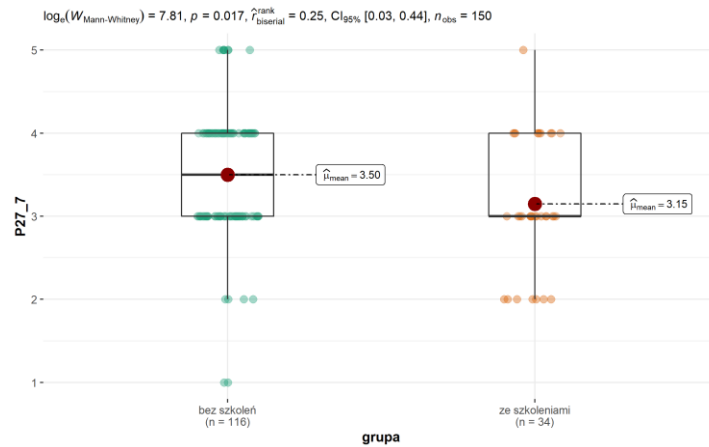
Wykres 119. Porównanie opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak ucziwość

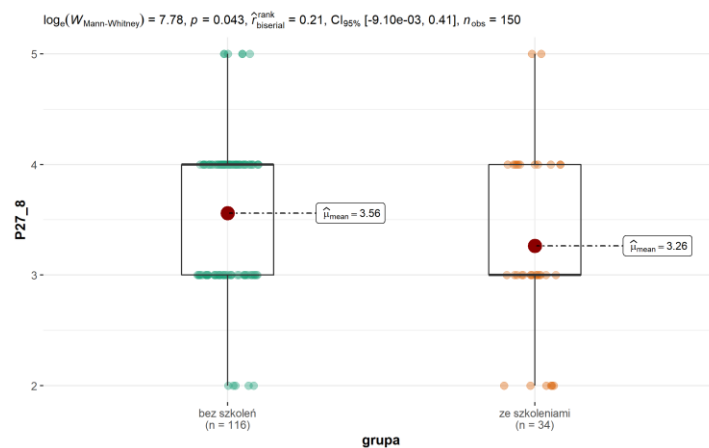
Wykres 120. Różnice w opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak samodzielność (Gr KZ i Gr KZ-S)

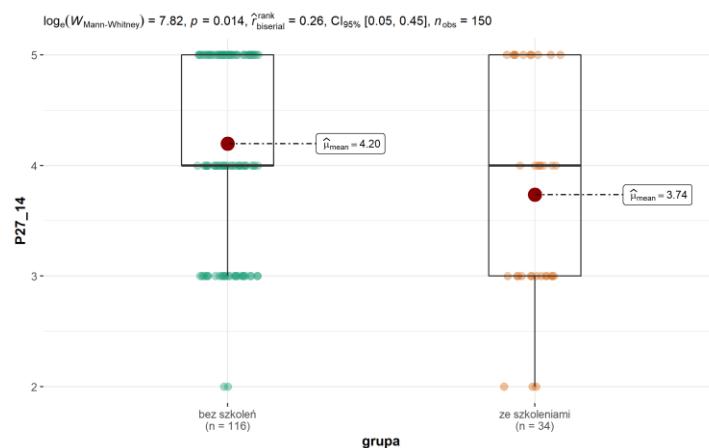
Wykres 121. Porównanie opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak wrażliwość

Wykres 122. Różnice w opinii rodziców dotyczącej posiadania przez dziecko takiej cechy jak asertywność (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wykres 123. Różnice w opinii rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak kultura osobista

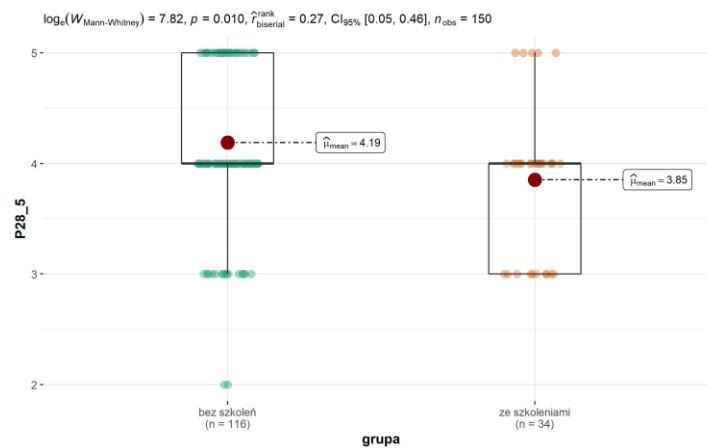
Wykres 124. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak samoocena

Różnice w opinii rodziców na temat wsparcia udzielanego nieletnim (Gr KZ i Gr KZ-S)

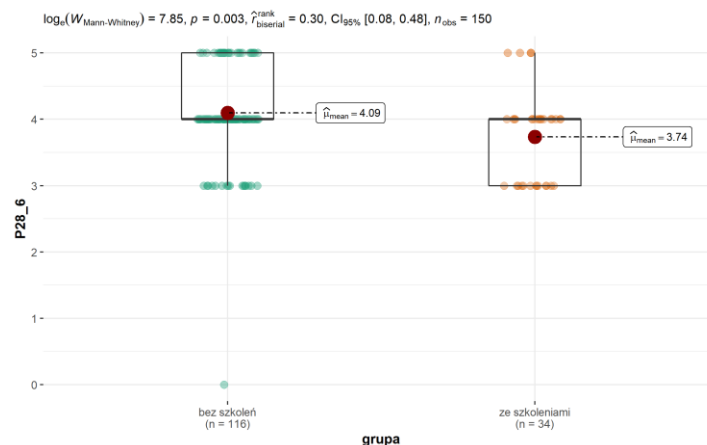
Występują istotne statystycznie różnice między badanymi grupami rodziców w zakresie oceny wsparcia uczniów w procesie kształcenia. Rodzice uczniów szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach, w porównaniu do rodziców uczniów ze szkoleniami ocenili, że dzieci mogą bardziej liczyć na wsparcie:

- wychowawców (Gr KZ – M=4,2; Gr KZ-S - M=3,9) ($p < 0,01$);
- nauczycieli praktycznej nauki zawodu (Gr KZ – M=4,1; Gr KZ-S - M=3,7) ($p < 0,01$);
- rodziców (Gr KZ – M=4,3; Gr KZ-S - M=3,8) ($p < 0,05$);
- nauczycieli przedmiotów zawodowych (Gr KZ – M=3,9; Gr KZ-S - M=3,6) ($p < 0,05$).

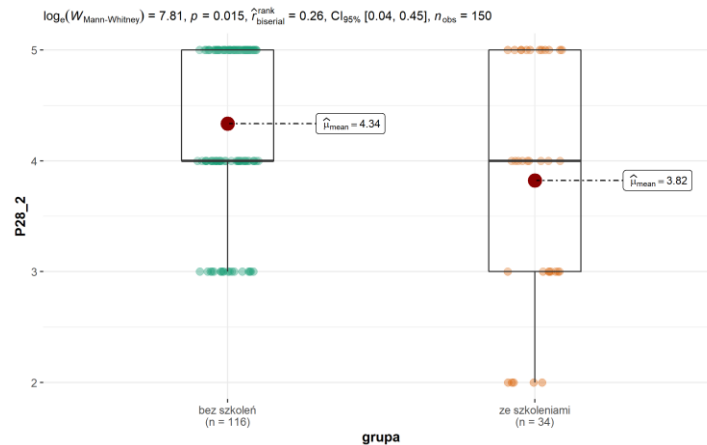
Na wykresach 125-128 przedstawiono różnice w opiniach badanych rodziców dotyczące udzielania wsparcia przez poszczególnej osoby.

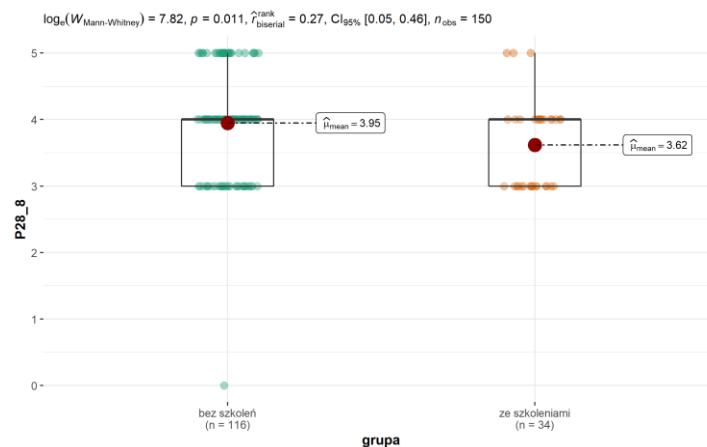
Wykres 125. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez wychowawców

Wykres 126. Różnice w ocenie rodziców udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez nauczycieli praktycznej nauki zawodu (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wykres 127. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez rodziców

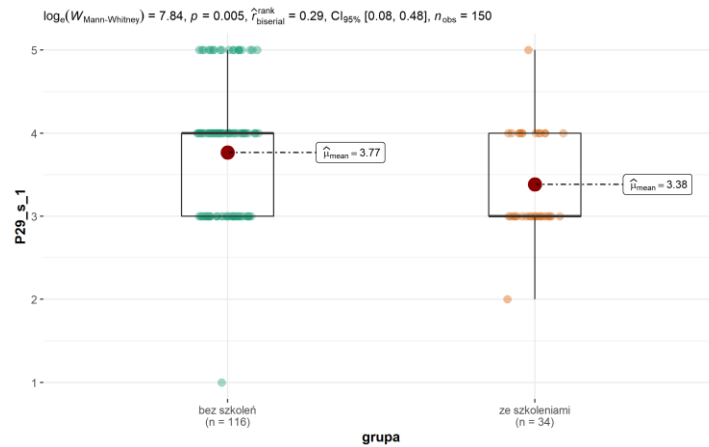
Wykres 128. Różnice w ocenie udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez nauczycieli przedmiotów zawodowych dokonanej przez rodziców (Gr KZ i Gr KZ-S)

Różnice w opinii rodziców na temat ich współpracy ze szkołami i przedsiębiorstwami (Gr KZ i Gr KZ-S)

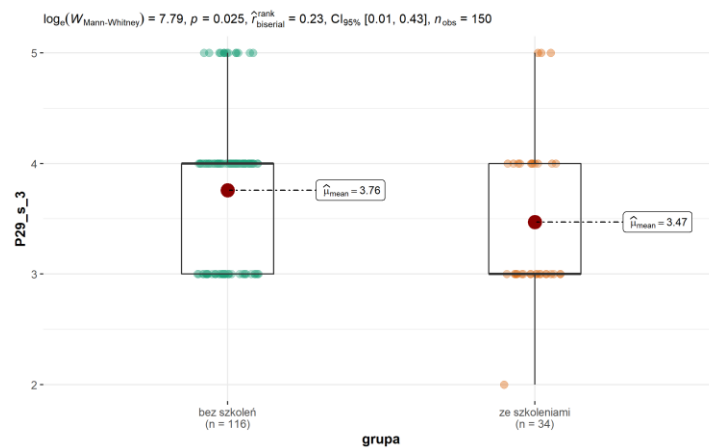
Między badanymi grupami rodziców występują istotne statystycznie różnice w zakresie oceny współpracy rodzica ze szkołą. Rodzice uczniów nieuczestniczących w szkoleniach lepiej ocenili swoją współpracę ze szkołą w takich obszarach jak:

- -zaangażowanie w proces kształcenia dziecka (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,4) ($p < 0,01$);
- działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do dziecka (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,5) ($p < 0,05$);
- kontakt z placówką edukacyjną (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,4) ($p < 0,01$);
- zaangażowanie w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka (Gr KZ – M=3,8; Gr KZ-S - M=3,5) ($p < 0,05$).

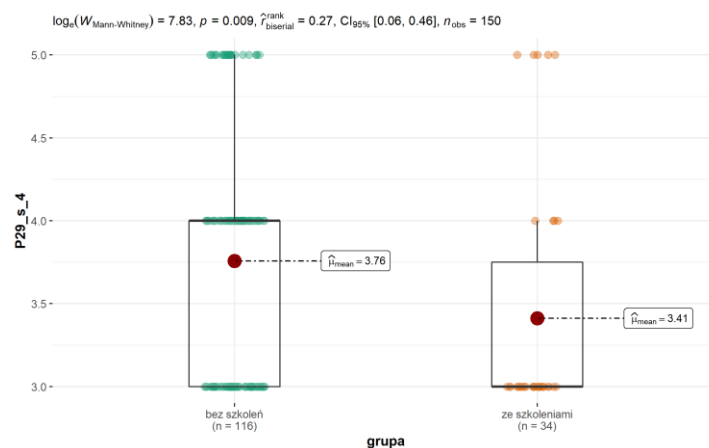
Na wykresach 129-132 przedstawiono dane dotyczące różnic w zakresie opinii badanych rodziców na temat współpracy ze szkołą we wskazanych obszarach.

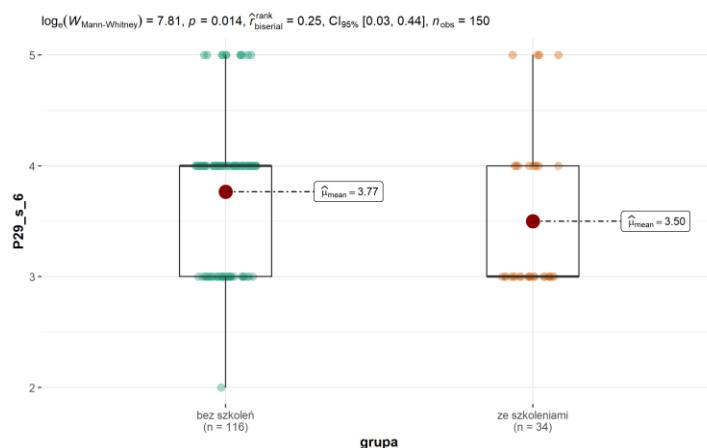
Wykres 129. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat współpracy ze szkołą w zakresie zaangażowania w proces kształcenia dziecka

Wykres 130. Różnice w opinii rodziców dotyczącej współpracy ze szkołą w zakresie działań opiekuńczo-wychowawczych skierowanych do dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)

Wykres 131. Różnice w opinii rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat współpracy ze szkołą w zakresie kontaktu z placówką edukacyjną

Wykres 132. Różnice w opinii rodziców na temat współpracy ze szkołą w zakresie zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)

Brak różnic w opiniach rodziców nieletnich ze szkół zawodowych, których dzieci uczestniczyły oraz nieuczestniczyły w szkoleniach zawodowych

Rodzice uczniów szkół zawodowych uczestniczących w szkoleniach oraz rodzice młodzieży niebiorącej udziału w szkoleniach zawodowych podobnie ocenili:

- czynniki, które wpłynęły na wybór przez ich dziecko szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej;
- kształcenie i wychowanie w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej, do której uczęszcza dziecko w obszarze: „dobrego” środowiska rówieśniczego, zdobycia konkretnego zawodu, rozwijania umiejętności praktycznych, kształtowania/wzmocnienia pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych, kompetencji nauczycieli przedmiotów zawodowych, kompetencji nauczycieli praktycznej nauki zawodu, udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, znajomości rynku pracy, nawiązania kontaktu z pracodawcami, doradztwa zawodowego;
- szanse na uzyskanie zatrudnienia przez dziecko po ukończeniu szkoły;
- następujące przyczyny problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka: duże bezrobocie, niewystarczające praktyczne umiejętności dziecka, niewystarczającą znajomość języka obcego przez dziecko, negatywne cechy osobowości dziecka, złe zachowanie dziecka, nieodpowiednie środowisko rówieśnicze dziecka
- szanse na zatrudnienie dziecka z porównaniu z rówieśnikami, którzy nie są objęci nadzorem kuratora sądowego;
- stopień przygotowania ich dziecka do podjęcia pracy;
- sposoby usprawnienia kształcenia zawodowego dziecka;
- praktyki zawodowe swojego dziecka w aspekcie przygotowania do pracy;
- proponowane zmiany w organizacji i przebiegu praktyk zawodowych;
- wykorzystywanie przez dziecko wiedzy nabytej w szkole podczas odbywania praktyk zawodowych;
- brak swojej znajomości praw i obowiązków dziecka wynikających z umowy o pracę;
- adekwatność wysokości wynagrodzenia osób młodocianych do wykonywanej przez nich pracy;
- stopień przekonania przez dziecko o słuszności podjęcia nauki na dany kierunku;

- posiadanie przez dzieci umiejętności: radzenia sobie ze stresem, praktycznych/zawodowych, komunikacyjnych, kierowniczych;
- posiadanie wiedzy ogólnej oraz wiedzy zawodowej;
- cechy pozytywne dziecka: sumienność, pracowitość, punktualność, ambicja, szczerść, opanowanie;
- wsparcie udzielane dziecku przez: nauczycieli przedmiotów ogólnych, kolegów, kuratorów sądowych, pedagoga/psychologa szkolnego, pracodawców, doradcę zawodowego;
- współpracę ze szkołą w zakresie: działania motywującego dziecko do kształcenia zawodowego oraz zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka;
- współpracę z pracodawcą w zakresie:
  - zaangażowania w proces kształcenia dziecka,
  - działań motywujących dziecko do kształcenia zawodowego,
  - działań opiekuńczo-wychowawczych skierowanych do dziecka,
  - kontaktu z przedsiębiorstwem,
  - zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych dziecka,
  - zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka;
- wsparcie w zakresie rozwijania zainteresowań zawodowych dziecka zarówno w szkole, jak i u pracodawcy, u którego dziecko odbywa praktyki.

IV. Wnioski z badań

Przeprowadzenie analiz statystycznych umożliwiło udzielenie odpowiedzi na pytania szczegółowe.

1. Jakie były motywy podjęcia nauki w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej przez nieletnich w opinii ich rodziców?

Rodzice uczniów szkół zawodowych, których dzieci nie uczestniczyły w szkoleniach zawodowych, jako najczęstsze motywy wyboru przez nich szkoły średniej wskazywali: zainteresowania dzieci, sugestie rodziców oraz możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy. Z kolei rodzice nieletnich uczących się w szkołach zawodowych, po szkoleniach zawodowych, stwierdzili, że dla ich dzieci najważniejsze przy wyborze szkoły były: możliwość zatrudnienia po zakończonych praktykach w miejscu ich odbywania, ich zainteresowania oraz niewielkie wymagania względem uczniów.

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, w opinii rodziców najczęściej wskazywali takie czynniki jak: sugestie rodziców, wyniki egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej/podstawowej, swoje predyspozycje oraz wysoki poziom nauczania w szkole. Natomiast według rodziców nieletnich uczących się w szkołach ogólnokształcących po szkoleniach przy wyborze szkoły średniej, brali przede wszystkim pod uwagę: swoje predyspozycje, wysoki poziom nauczania w szkole, sugestie rodziców oraz swoje zainteresowania.

2. Jak rodzice nieletnich oceniają kształcenie i wychowanie w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej swoich nastoletnich dzieci?

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych ocenili:

- przeciętnie środowisko rówieśnicze swoich dzieci;
- raczej pozytywnie możliwość zdobycia konkretnego zawodu przez swoje dzieci;
- przeciętnie lub raczej pozytywnie możliwość rozwijania umiejętności praktycznych przez młodzież;
- przeciętnie możliwość kształtowania/wzmacniania cech psychospołecznych swoich dzieci;
- dobrze kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych, zawodowych oraz praktycznej nauki zawodu;
- pozytywnie pomoc psychopedagogiczną w szkole;
- rozeznanie ich dzieci na rynku pracy jako dobre lub przeciętne;
- raczej pozytywnie lub przeciętnie nawiązywanie przez ich dzieci współpracy z pracodawcami podczas kształcenia;
- doradztwo zawodowe w szkołach jako przeciętne lub raczej pozytywne.

Ponadto rodzice uczniów ze szkół zawodowych bez szkoleń na poziomie przeciętnym ocenili możliwość podniesienia poziomu wiedzy swoich dzieci oraz działania opiekuńczo-wychowawcze podejmowane w szkołach. Według rodziców tych nieletnich ich dzieci raczej miały możliwość rozwijania swoich zainteresowań w szkole.

Rodzice młodzieży uczącej się w takich szkołach, które brały udział w szkoleniach, możliwość podniesienia poziomu wiedzy swoich dzieci oraz działania opiekuńczo-wychowawcze podejmowane w szkołach cenili na poziomie przeciętnym lub raczej pozytywnym. W opinii

rodziców ich dzieci na poziomie przeciętnym miały możliwość rozwijania swoich zainteresowań w szkole.

Rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących przeciętnie ocenili: szkolne środowisko rówieśnicze swoich dzieci; możliwość rozwijania umiejętności praktycznych swoich dzieci w szkole; możliwość kształtowania lub wzmacniania cech psychospołecznych w szkole; udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej swoim dzieciom; znajomość rynku pracy przez swoje dzieci oraz możliwość zawarcia przez swoje dzieci znajomości z pracodawcami. Kompetencje nauczycieli nastoletnich dzieci oceniali raczej pozytywnie, a na temat doradztwa zawodowego w szkole wypowiadali się raczej pozytywnie lub pozytywnie.

Według rodziców nieletnich uczących się w szkołach ogólnokształcących, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, ich dzieci w stopniu przeciętnym mogą zdobyć konkretny zawód w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej oraz poszerzyć swoją wiedzę. Natomiast działania opiekuńczo-wychowawcze podejmowane w szkołach oceniali raczej pozytywnie. Zdania tej grupy rodziców były podzielone w kwestii możliwości rozwijania przez dziecko zainteresowań w szkole – rodzice ocenili ten aspekt przeciętnie lub raczej pozytywnie. Rodzice uczniów po szkoleniach zawodowych krytycznie ocenili szkoły swoich dzieci w zakresie przygotowania ich do wykonywania konkretnego zawodu. Z kolei możliwość podniesienia poziomu wiedzy młodzieży ocenili raczej pozytywnie. Na poziomie przeciętnym rodzice ci ocenili działania opiekuńczo-wychowawcze podejmowane w szkołach.

Według **rodziców uczniów szkół zawodowych**, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, ich dzieci wymagają dodatkowego wsparcia w przygotowaniu zawodowym poprzez organizację przede wszystkim: szkoleń zawodowych, praktyk, stażu zawodowego. Natomiast według rodziców młodzieży, która brała udział w szkoleniach zawodowych, ich dzieci potrzebują wsparcia w zakresie: organizacji praktyk, stażu zawodowego i szkoleń komputerowych.

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących bez szkoleń zawodowych uznali, że ich dzieci powinny mieć przede wszystkim zapewnione: szkolenia zawodowe, praktyki oraz staż zawodowy. W opinii rodziców nieletnich po szkoleniach zawodowych ich dzieci wymagają dodatkowego wsparcia w przygotowaniu do pracy w postaci: podjęcie nauki na kolejnym etapie kształcenia, organizacji stażu zawodowego oraz kursów językowych.

Rodzice nieletnich dość wysoko ocenili praktyki zawodowe swoich nastoletnich dzieci.

W kwestii zmian proponowanych przez rodziców dotyczących kształcenia zawodowego wyniki były porównywalne. Po ok. ¼ rodziców wskazało na: wykorzystywanie podczas praktyk więcej ciekawych i nowatorskich metod nauczania, większą indywidualizację pracy z ich dziećmi, większe zaangażowanie pracodawców w kształcenie młodzieży oraz zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne.

Najwięcej rodziców nieletnich bez szkoleń zawodowych i z takimi szkoleniami uznało, że w dużym stopniu lub częściowo ich dzieci wykorzystywały wiedzę nabytą w szkole podczas odbytych praktyk. W opinii rodziców ich dzieci częściowo korzystają z tej wiedzy przy wykonywaniu pracy. Zdaniem rodziców nieletnich bez szkoleń ich dzieci korzystają z wiedzy nabytej w szkole częściowo w życiu codziennym, a rodzice uczniów po szkoleniach, że w dużym stopniu. Według rodziców uczniów szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach, w szkołach ich dzieci należy zwrócić uwagę na: uatrakcyjnienie zajęć praktycznych i teoretycznych, zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne oraz ściślejsze powiązanie teorii z praktyką

Natomiast rodzice nieletnich po szkoleniach zawodowych oczekiwali, aby w szkołach ich dzieci zwrócono większą uwagę na: uatrakcyjnienie zajęć praktycznych i teoretycznych, zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na kształcenie praktyczne oraz zwiększenie związku teorii z praktyką.

3. Jakie są zalety i mankamenty kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej nieletnich w opinii ich rodziców?

Rodzice uczniów szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, uznali za największe walory kształcenia zawodowego: przygotowanie ich dzieci do konkretnego zawodu, zwiększenie szansy na znalezienie przez nie pracy, nabycie wiedzy zawodowej oraz poznanie rzeczywistych warunków pracy. Natomiast dla rodziców młodzieży, która uczestniczyła w szkoleniach zawodowych istotna była możliwość zdobycia zawodu oraz rozwijanie umiejętności zawodowych.

Rodzice młodzieży, która nie uczestniczyła w szkoleniach zawodowych, wskazała na takie mankamenty kształcenia w szkole średniej jak: brak powiązania teorii z praktyką, niska jakość kształcenia, niesatysfakcjonująca współpraca lub niewielka aktywność pracodawców w zakresie wspierania nieletnich w ich karierze zawodowej oraz brak korelacji treści programu nauczania z potrzebami rynku pracy i zbyt mała liczba praktyk zawodowych. Natomiast rodzice młodzieży, która brała udział w szkoleniach zawodowych, wskazywali na: niską jakość nauczania języków obcych, niski prestiż szkół oraz zbyt małą liczbę praktyk.

4. Jakie są opinie rodziców na temat kontynuowania nauki zawodu w wybranym kierunku przez swoje nastoletnie dzieci?

Połowa rodziców nieletnich uczących się w szkołach zawodowych bez szkoleń zawodowych oraz większość rodziców uczniów po szkoleniach uznało, że ich dzieci częściowo są przekonane o słuszności podjęcia nauki w danym kierunku.

Prawie połowa rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach oraz prawie 1/3 drugiej grupy rodziców uznała, że istnieje niewielkie prawdopodobieństwo kontynuowania przez dziecko nauki w danym kierunku. Dodatkowo prawie 1/3 rodziców młodzieży niebiorącej udziału w szkoleniach stwierdziło, że takie prawdopodobieństwo istnieje w stopniu przeciętnym. Najwięcej rodziców zarówno uczniów ze szkół branżowych i technikum, jak i ze szkół ogólnokształcących przyznało, że motywacja do nauki wybranego zawodu ich dzieci jest przeciętna. Najwięcej rodziców uczniów szkół zawodowych i ogólnokształcących, którzy brali udział w szkoleniach, stwierdziło, że ich dzieci w stopniu umiarkowanym chcą dokonać zmiany wybranego kierunku. Około połowa rodziców młodzieży z obu typu szkół bez szkoleń zawodowych oceniła, że ich dzieci w niewielkim stopniu deklarują taką zmianę.

5. Jaką wiedzę posiadają rodzice nieletnich na temat prawnych aspektów kształcenia zawodowego swoich dzieci?

Większość rodziców nieletnich ze szkół zawodowych, którzy nie ukończyli szkoleń zawodowych, oceniła poziom swojej wiedzy prawnej dotyczącej dalszego kształcenia zawodowego swoich dzieci jako średni. Deficyty w tym zakresie ma połowa rodziców uczniów tego typu szkół, którzy brali udział w szkoleniach zawodowych oraz ponad połowa rodziców młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących. Z kolei deficyty w zakresie wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudnienia mają rodzice w każdej z czterech grup.

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych znają prawa i obowiązki wynikających z umowy o pracę małoletnich, natomiast rodzice młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących nie mają takiej wiedzy.

6. Jakie są opinie rodziców nieletnich na temat pracy małoletnich?

Zarówno w opinii rodziców nieletnich ze szkół zawodowych, jak i rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących ich dzieci mają przeciętne lub duże szanse na zatrudnienie po ukończeniu szkoły. Ponad połowa rodziców uczniów obu typów szkół wskazała na następujące czynniki, które mogą wpływać na problem z uzyskaniem zatrudnienia przez ich dzieci: niewystarczające praktyczne umiejętności dzieci, brak stażu pracy dzieci, niewystarczająca znajomość języka obcego przez dzieci, niewystarczające umiejętności dzieci z zakresu obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych, niski poziom ich kompetencji psychospołecznych, negatywne cechy osobowości, nieodpowiednie środowisko rówieśnicze i objęcie ich nadzorem kuratora sądowego. Rodzice młodzieży uczącej się w szkołach zawodowych wskazali dodatkowo brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształcą się ich dzieci oraz duże bezrobocie, a rodzice uczniów szkół ogólnokształcących na brak odpowiedniego przygotowania zawodowego dzieci oraz zatrudnianie pracowników „po znajomości”. Rodzice uczniów ze szkół zawodowych ocenili, że w stopniu przeciętnym jest adekwatne wynagrodzenie małoletnich do ich pracy. Podobną opinię wyrazili rodzice młodzieży szkół ogólnokształcących bez szkoleń, a rodzice uczniów tego typu szkoły po szkoleniach tę adekwatność oceniło jako przeciętną lub niewielką.

W kwestii mniejszych szans na zatrudnienie nieletnich w porównaniu do rówieśników nie objętych nadzorem kuratora sądowego zdania rodziców były podzielone, mianowicie rodzice uczniów wszystkich typów szkół stwierdzili, że zgadzają się z tym twierdzeniem w stopniu przeciętnym lub niewielkim. Najwięcej rodziców nieletnich ze szkół zawodowych oraz szkół ogólnokształcących twierdziło, że ich dzieci są częściowo lub w dużym stopniu przygotowane do pracy.

7. Jakie są zalety i wady zatrudniania małoletnich w ocenie rodziców nieletnich?

Rodzice nieletnich ze szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, najbardziej zwracali uwagę na takie zalety zatrudniania małoletnich jak: rozwijanie u nich kompetencji społecznych, możliwość zarobienia pieniędzy, większą szansę na znalezienie pracy, zdobycie doświadczenia, naukę szacunku do pracy i rozwijanie umiejętności praktycznych niezbędnych w zawodzie. Rodzice nieletnich przygotowujących się do zawodu w szkole i podczas szkoleń zawodowych bardzo podobnie oceniali zatrudnienie małoletnich.

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, największą wartość w zatrudnianiu małoletnich dostrzegali w zdobywaniu doświadczenia i wiedzy oraz możliwości zarabiania pieniędzy, aczkolwiek twierdzili, że dzięki pracy możliwa jest: szansa na poprawę zachowania, nauka szacunku dla pracy i pieniędzy oraz rozwijanie kompetencji społecznych ich dzieci. Ważne było dla nich, aby młodzi ludzie „doświadczali jak smakuje życie osób dorosłych”. Natomiast rodzice tych uczniów nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, podkreślili, że praca we wczesnym etapie życia pomaga poznać wartość pieniędzy oraz nauczyć się szacunku do pracy, umożliwia zarobienie pieniędzy i zdobycie doświadczenia zawodowego.

Rodzice uczniów uczęszczających do szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach zawodowych, najczęściej twierdzili, że nie dostrzegają wad zatrudniania małoletnich, że

młodzi ludzie nie rozwijają umiejętności praktycznych, doświadczają trudności w nawiązywaniu współpracy z pracodawcami i nie są przygotowywani do pracy zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami na rynku pracy. Zwrócili także uwagę na to, że małoletni zbyt mało zarabiają, nie mają możliwości rozwijania kompetencji społecznych, zbyt długo pracują, na niekorzystnych warunkach, nie są wystarczająco wspierani, indywidualnie prowadzeni.

Z kolei rodzice uczniów szkół zawodowych po szkoleniach zawodowych wśród największych mankamentów zatrudniania małoletnich wskazali: przykładanie zbyt małej wagi do rozwijania kompetencji społecznych. Zauważyli, że podjęcie pracy przez młodzież staje się okazją do unikania nauki. Według nich pracodawcy nie stosują zasady indywidualizacji, zbyt rzadko doceniają swoich najmłodszych pracowników i zbyt mało im płacą.

Uczestnicy sondażu, których nastoletnie dzieci uczą się w szkołach ogólnodostępnych i nie brały udziału w szkoleniach zawodowych, podkreślali, że największą wadą zatrudniania małoletnich jest brak u nich umiejętności praktycznych. Według nich trudno jest młodzieży nawiązać współpracę z pracodawcami. Nie jest ona przygotowywana do wykonywania zawodu zgodnie z potrzebami pracodawców. Zbyt mało ona zarabia, zbyt długo pracuje, na niekorzystnych warunkach. Nie ma możliwości rozwijania kompetencji społecznych. Pracodawcy nie indywidualizują jej pracy, nie doceniają jej wysiłków i gorzej traktują absolwentów szkół zawodowych niż ogólnokształcących. Podobne poglądy na ten temat wyrażali rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych, którzy uczestniczyli w szkoleniach zawodowych. Niemniej jednak najwięcej z nich przyznało, że nie dostrzega słabych stron zatrudniania małoletnich lub nie wie, co to mogłoby być. Pojedyncze osoby zwróciły uwagę na nieodpowiednie warunki pracy dla młodzieży, co należy wiązać z: brakiem nadzoru nad ich bezpieczeństwem, przydzielaniem zbyt ciężkich i czasochłonnych prac oraz nieprzestrzeganiem przepisów BHP.

8. Jakie zasoby osobiste i deficyty mają nieletni w opinii ich rodziców?

Według **rodziców uczniów szkół zawodowych** zarówno po szkoleniach, jak i bez szkoleń, zasobami ich dzieci są: umiejętności komunikacyjne, umiejętności praktyczne oraz posiadanie szerokiej wiedzy zawodowej. Deficytami młodzieży ze szkół zawodowych bez szkoleń w opinii rodziców są: brak umiejętności rozwiązywania konfliktów, brak umiejętności komunikowania się w językach obcych oraz brak umiejętności radzenia sobie ze stresem, a młodzieży po szkoleniach – brak umiejętności komunikowania się w językach obcych, brak umiejętności kierowniczych oraz obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych. Najczęściej rodzice nieletnich ze szkół zawodowych, którzy nie odbyli szkoleń zawodowych, stwierdzali, że ich dzieci posiadają takie cechy jak: kreatywność, odpowiedzialność, wysoką samoocenę, samodzielność, uprzejmość, wrażliwość, kulturę osobistą, opanowanie i asertywność. Natomiast brakuje im: ambicji, uczciwości, opanowania oraz punktualności. Z kolei rodzice młodzieży uczącej się w szkołach zawodowych po szkoleniach zawodowych wskazali przede wszystkim na: wysoką samoocenę, samodzielność, kreatywność oraz sumienność jako zasoby młodzieży. Natomiast największe deficyty upatrują w takich cechach jak: uczciwość, uprzejmość, sumienność, pracowitość, punktualność oraz asertywność.

Rodzice młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących upatrują zasoby swoich dzieci w posiadaniu: szerokiej wiedzy ogólnej, umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych. Ponadto rodzice uczniów po szkoleniach wskazywali na posiadaną wiedzę zawodową i umiejętność radzenia sobie ze stresem. Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy brali udział w szkoleniach zawodowych najwyżej ocenili takie cechy jak: uczciwość, szczerowość, wysoka

samoocena, samodzielność, wrażliwość, kulturę osobistą oraz asertywność. Najczęściej wskazywali na deficyty w zakresie: sumienności, pracowitości, ambicji, punktualności oraz kreatywności. W opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących bez szkoleń ich dzieci najczęściej deficytów mają w takich obszarach jak: umiejętności praktyczne, kierownicze oraz komunikowania się w językach obcych. Natomiast rodzice młodzieży, która uczestniczyła w szkoleniach zawodowych, wskazała, że ich dzieci mają największe braki w zakresie umiejętności kierowniczych oraz organizacyjnych. Rodzice młodzieży ze szkół ogólnokształcących bez szkoleń zawodowych najczęściej wskazywali na takie zasoby dzieci jak: samodzielność, wysoka samoocena, kultura osobista, opanowanie oraz wrażliwość. Z kolei deficyty swoich dzieci upatrują w: punktualności, sumienności oraz pracowitości.

9. Na czyje wsparcie mogą liczyć nieletni w procesie kształcenia w opinii rodziców?

Rodzice nieletnich ze szkół zawodowych najczęściej wskazywali na kuratorów sądowych, wychowawców, nauczycieli praktycznej nauki zawodu oraz kolegów jako na osoby, na których pomoc może liczyć młodzież. Z kolei rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących uważali, że dziecko może uzyskać wsparcie od: wychowawców, rodziców, pedagogów/psychologów szkolnych oraz doradców zawodowych. Według większości rodziców uczniów ze szkół zawodowych ich dzieci uzyskują w szkole przeciętne lub duże wsparcie w zakresie rozwijania zainteresowań zawodowych. Pracodawcy udzielają tego rodzaju wsparcia uczniom po szkoleniach zawodowych na poziomie przeciętnym lub wysokim, a uczniom bez szkoleń na poziomie przeciętnym lub niewielkim.

10. Jak rodzice nieletnich oceniają współpracę ze szkołą i przedsiębiorstwami?

Rodzice nieletnich uczących się w szkołach zawodowych, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach dodatkowych przygotowujących do pracy, w zdecydowanej większości dobrze ocenili takie wymiary współpracy ze szkołą jak: zaangażowanie w proces kształcenia dziecka, motywowania go do kształcenia zawodowego, podejmowania działań opiekuńczo-wychowawczych i zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dzieci.

Z kolei rodzice młodzieży, która miała okazję uczestniczyć w szkoleniach zawodowych, najczęściej określali współpracę ze szkołą jako przeciętną w obszarze: zaangażowania pracowników szkoły w proces kształcenia dzieci, działań opiekuńczo-wychowawczych, zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych i kształtowania pozytywnych cech osobowych ich dzieci.

Rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, uznali, że dobrze układa się im współpraca ze szkołą w zakresie: podejmowania działań opiekuńczo-wychowawczych, kontaktu ze szkołą i zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dzieci. Przeciętnie ocenili współpracę dotyczącą: podejmowania aktywności w proces kształcenia dziecka, motywowania go do kształcenia zawodowego i zaangażowania w rozwijanie zainteresowań zawodowych.

Rodzice młodzieży nieletnich ze szkół ogólnokształcących, która uczestniczyła w szkoleniach zawodowych, najczęściej określali współpracę ze szkołą jako dobrą w takich aspektach jak: działania motywujące dziecko do nauki, zaangażowanie w rozwijanie jego zainteresowań zawodowych i kształtowanie pozytywnych cech osobowych. Natomiast na jako przeciętne ocenili zaangażowanie pracowników szkoły w proces kształcenia ich dzieci i podejmowane przez nich działania opiekuńczo-wychowawcze. Kontakt z placówką edukacyjną został oceniony dobrze i średnio.

Dodatkowo **rodzice nieletnich ze szkół zawodowych** wypowiedzieli się na temat współpracy z pracodawcami. Dobrze i bardzo dobrze ocenili: zaangażowanie pracodawców w proces kształcenia ich dzieci, działania motywujące ich do kształcenia zawodowego, a poza tym rodzice młodzieży bez szkoleń zawodowych: działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do młodzieży, kontakt z przedsiębiorstwem oraz zaangażowanie pracodawców w rozwijanie zainteresowań zawodowych swoich dzieci. Ponadto większość rodziców nieletnich po szkoleniach zawodowych przeciętnie oceniła takie aspekty współpracy z przedsiębiorcami jak: działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do młodzieży, kontakt z przedsiębiorstwem, zaangażowanie w rozwijanie zainteresowań zawodowych swoich dzieci i kształtowanie u nich pozytywnych cech.

11. Jak rodzice nieletnich oceniają szkolenia zawodowe, w których uczestniczyli ich nastoletnie dzieci?

Rodzice uczniów szkół zawodowych, których dzieci uczestniczyły w szkoleniach zawodowych, jako najczęstsze motywy brania udziału w szkoleniach zawodowych wskazywali: niską cenę szkolenia lub brak opłaty za nie, zainteresowania dzieci, możliwość podjęcia pracy w danym zawodzie i predyspozycje dzieci. Z kolei **rodzice nieletnich ze szkół ogólnokształcących** uznali, że ich dzieci najczęściej kierowały się przy podejmowaniu decyzji o udziale w nich: chęcią podniesienia kwalifikacji zawodowych, niską ceną szkolenia lub brakiem opłaty za szkolenie, sugestią rodziców oraz swoimi zainteresowaniami. Rodzice nieletnich zarówno uczących się w szkołach zawodowych, jak i ogólnokształcących, w większości uznali, że tematyka szkoleń, w których brały udział ich dzieci była zgodna w stopniu średnim lub wysokim z: wykształceniem zawodowym dziecka, jego zainteresowaniami i potrzebami.

Rodzice nieletnich ze szkół zawodowych w większości raczej pozytywnie ocenili szkolenia zawodowe pod względem możliwości zdobycia przez uczestników konkretnego zawodu, rozwinięcia umiejętności praktycznych, kształtowania lub wzmacniania pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych i kompetencji szkoleniowców. Ponad połowa rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących przeciętnie oceniła szkolenia zawodowe, na które uczęszczały ich dzieci w zakresie kształtowania lub rozwijania ich pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych. Wskazując na korzyści z udziału dzieci w szkoleniach zawodowych, rodzice stwierdzili, że przede wszystkim podniosły kwalifikacje zawodowe i zwiększyły szansę na zatrudnienie. Oczekiwania rodziców od pracodawców dotyczyły głównie: organizacji kursów doszkalających, wzmacniania motywacji małych do pracy, zwiększenia liczby godzin zajęć praktycznych, zapewnienia wsparcia mentora, mistrza i podwyżek młodym pracownikom. Według rodziców nieletni udział w szkoleniach zawodowych przez ich dzieci sprawił, że mają szansę za zatrudnienie w stopniu wysokim i bardzo wysokim.

12. Czy występują różnice w opiniach rodziców nieletnich kształcących się w szkołach zawodowych i szkołach ogólnokształcących na temat kształcenia zawodowego, zatrudniania małych, a jeśli tak to jakie?

Hipoteza sformułowana do pytania nr 12 częściowo potwierdziła się.

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych oraz ze szkół ogólnokształcących różnie ocenili czynniki, którymi kierowało się dziecko przy wyborze szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej.

Rodzice uczniów szkół zawodowych istotnie lepiej ocenili kształcenie i wychowanie w szkole ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej w zakresie: zdobycia konkretnego zawodu;

podniesienia poziomu wiedzy; rozwijania umiejętności praktycznych; kształtowania/wzmocnienia pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych; udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej; znajomości rynku pracy; nawiązania kontaktu z pracodawcami oraz rozwijania zainteresowań.

Badani rodzice uczniów ze szkół ogólnokształcących istotnie częściej stwierdzali, że ich dziecko zastanawia się nad zmianą wybranego kierunku.

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych wyżej ocenili swoją wiedzę na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez dziecko kierunku w porównaniu do rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących

Według **rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących** częstszą przyczyną problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka będzie: brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko; duże bezrobocie; zatrudnianie pracowników „po znajomości”, niewystarczające praktyczne umiejętności dziecka, niewystarczająca znajomość języka obcego dziecka; niski poziom kompetencji psychospołecznych dziecka; negatywne cechy osobowości dziecka oraz złe zachowanie dziecka. Natomiast rodzice uczniów ze szkół zawodowych częściej upatrywali przyczyn problemów ze znalezieniem pracy w braku stażu pracy dziecka.

Według **rodziców uczniów szkół zawodowych** ich dzieci w porównaniu do młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących w opinii ich rodziców posiadają w większym stopniu: wiedzę zawodową, umiejętność praktycznych/zawodowych, umiejętności komunikacyjnych, umiejętności organizacyjnych, umiejętności kierownicze, umiejętności komunikowania się w językach obcych oraz umiejętności pracy w grupie, a także takie cechy jak sumienność, pracowitość, punktualność, ambicję, samodzielność, odpowiedzialność, kreatywność, uprzejmość oraz samoocenę. Z kolei rodzice uczniów szkół ogólnodostępnych wyżej ocenili posiadanie przez ich dzieci wiedzy ogólnej oraz umiejętności rozwiązywania konfliktów.

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych w porównaniu do rodziców młodzieży ze szkół ogólnodostępnych uważali, że w większym stopniu wsparcie w procesie kształcenia oferowane jest dziecku przez: nauczycieli przedmiotów ogólnych, rodziców, kolegów, kuratorów sądowych, wychowawców, pedagoga/psychologa szkolnego oraz pracodawców. Natomiast **rodzice młodzieży uczącej się w szkołach ogólnokształcących** wyżej ocenili wsparcie otrzymywane od doradcy zawodowego.

Rodzice uczniów ze szkół zawodowych w porównaniu do rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących wyżej ocenili współpracę ze szkołą w zakresie: zaangażowania w proces kształcenia dziecka, działań motywujących dziecko do kształcenia zawodowego, działań opiekuńczo-wychowawczych oraz zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowości dziecka.

13. Czy występują różnice w opiniach rodziców nieletnich uczestniczących w szkoleniach zawodowych i tych nie biorących w nich udziału na temat kształcenia swoich dzieci i ich zatrudnienia, a jeśli tak to jakie?

Hipoteza sformułowana do pytania nr 13 częściowo potwierdziła się.

W celu oceny, czy występują różnice między opiniami rodziców uczniów uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych, dokonano dwóch porównań. Pierwsze zostało przeprowadzone między rodzicami uczniów szkół ogólnokształcących, a drugie szkół zawodowych.

Rodzice uczniów szkół ogólnokształcących bez szkoleń i po szkoleniach różnie ocenili czynniki, które miały wpływ na wybór szkoły średniej przez dziecko. Istotnie więcej rodziców uczniów bez szkoleń wskazało na: wyniki egzaminów zewnętrznych po szkole gimnazjalnej lub

podstawowej dziecka, ciekawą ofertę edukacyjną szkoły, możliwość znalezienia dobrze płatnej pracy, popularność danego kierunku, poczucie bezpieczeństwa w szkole, możliwość uzyskania wsparcia psychopedagogicznego, prestiż szkoły, niewielkie wymagania względem uczniów, dobre opinie o kadrze nauczającej, możliwość nawiązania znajomości z pracodawcami oraz namowę nauczycieli. Natomiast więcej rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach wskazało: sugestię rodzica, wybór kolegów, zainteresowania dziecka, predyspozycje dziecka, możliwość podjęcia pracy w tym zawodzie, najbliższą lokalizację szkoły, odbycia płatnych praktyk zawodowych, wysoki poziom nauczania w szkole, chęć podniesienia kwalifikacji zawodowych oraz namowę kuratora sądowego. Rodzice młodzieży ze szkół ogólnokształcących, która nie uczestniczyła w szkoleniach, zdecydowanie wyżej ocenili następujące aspekty oceny kształcenia i wychowania nieletnich: możliwość zdobycia przez dzieci konkretnego zawodu, możliwość nawiązania przez nie kontaktu z pracodawcami, rozwijanie umiejętności praktycznych oraz podejmowanie działań opiekuńczo-wychowawczych. Natomiast rodzice uczniów nieuczestniczących w szkoleniach wyżej ocenili podniesienie poziomu wiedzy młodzieży. Rodzice uczniów szkół ogólnokształcących, którzy nie uczestniczyli w szkoleniach, częściej wskazywali na: praktyki, szkolenia zawodowe, szkolenia komputerowe oraz warsztaty z doradztwa zawodowego jako na dodatkowe elementy przygotowania zawodowego potrzebne ich dziecku. Natomiast rodzice uczniów, którzy uczestniczyli w szkoleniach zawodowych, częściej wskazywali na studia wyższe, staż zawodowy, naukę na kolejnym szczeblu edukacji, kursy językowe oraz wizyty studyjne w przedsiębiorstwach. Rodzice młodzieży, która nie brała udziału w szkoleniach, w porównaniu do rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach zawodowych, istotnie częściej wskazywali, że ich dziecko przejawia chęć zmiany szkoły. Ponadto wyżej ocenili poziom swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudnienia małoletnich. Natomiast więcej tych rodziców nie znała praw i obowiązków dziecka wynikających z umowy o pracę. Rodzice młodzieży, która brała udział w szkoleniach, w porównaniu do rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących bez szkoleń, widzieli przyczynę problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka w: braku odpowiedniego przygotowania do zawodowego, niewystarczających praktycznych umiejętności dziecka, braku stażu pracy dziecka, zatrudnianiu pracowników „po znajomości”, niskim poziomie kompetencji psychospołecznych dziecka, nieodpowiednim środowisku rówieśniczym dziecka, niewystarczającej umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych przez dziecko oraz złym zachowaniu dziecka. Rodzice nastolatków nieuczestniczących w szkoleniach w większym stopniu uznali, że wynagrodzenie osób młodocianych jest adekwatne do wykonywanej przez nich pracy.

Rodzice uczniów uczestniczących w szkoleniach w porównaniu do rodziców uczniów bez szkoleń istotnie wyżej ocenili: posiadaną wiedzę zawodową, umiejętności praktyczne/zawodowe, umiejętność rozwiązywania konfliktów przez dziecko, a także w istotnie większym stopniu ocenili posiadanie przez dziecko takich pozytywnych cech jak: szczerść, uczciwość oraz wysoka samoocena. Rodzice dzieci bez szkoleń wyżej ocenili stopień posiadanych przez dziecko umiejętności kierowniczych oraz umiejętności organizacyjnych.

Rodzice młodzieży ze szkół zawodowych, która uczestniczyła w szkoleniach, w porównaniu do rodziców uczniów, którzy nie brali udziału w szkoleniach, zdecydowanie wyżej ocenili takie obszary kształcenia i wychowania jak: podniesienie poziomu wiedzy młodzieży, kompetencje nauczycieli przedmiotów ogólnych oraz podejmowanie działań opiekuńczo-wychowawczych, a niżej ocenili rozwijanie zainteresowań. Istotnie więcej rodziców uczniów bez szkoleń zawodowych stwierdziło, że ich dzieci potrzebują dodatkowego przygotowania zawodowego

przed podjęciem pracy w postaci: szkoleń zawodowych, studiów wyższych oraz warsztatów z doradztwa zawodowego. Natomiast istotnie więcej rodziców młodzieży uczestniczącej w szkoleniach uznało, że dzieciom potrzeba dodatkowego przygotowania w postaci: praktyk, stażu zawodowego, kursów językowych oraz szkoleń komputerowych.

Rodzice uczniów biorących udział w szkoleniach uważali, że ich dzieci w większym stopniu wykorzystują wiedzę nabytą w szkole podczas wykonywanej pracy oraz w życiu codziennym, ale jednocześnie mają mniejszą motywację do nauki wybranego zawodu niż rodzice młodzieży biorącej udział w szkoleniach zawodowych, a także prawdopodobieństwo kontynuowania przez nich nauki zawodu w danym kierunku na wyższym szczeblu edukacji jest mniejsze.

Rodzice uczniów bez szkoleń zawodowych w porównaniu do rodziców uczniów uczestniczących w szkoleniach częściej wskazują na to, że ich dziecko zastanawia się nad zmianą wybranego kierunku. Także wyżej ocenili poziom swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez ich dziecko kierunku oraz poziom swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich niż rodzice młodzieży z takimi szkoleniami.

Rodzice młodzieży, którzy ukończyli szkolenia, stwierdzili, że problemy z przyszłym zatrudnieniem dziecka mogą mieć związek z: brakiem stażu pracy dziecka; niewystarczającymi umiejętnościami dziecka obsługi komputera i potasowych programów informatycznych, niskim poziomem kompetencji psychospołecznych dziecka, zatrudnianiem pracowników „po znajomości”, nadzorem kuratora. Natomiast rodzice uczniów, którzy nie brali udziału w szkoleniach twierdzili, że większy wpływ na problem z zatrudnieniem dziecka ma brak zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko. Rodzice uczniów bez szkoleń w porównaniu do rodziców młodzieży po szkoleniach częściej wskazywali na posiadane przez ich dzieci takich zasobów jak: umiejętność pracy w grupie, umiejętności organizacyjne, umiejętność obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych, umiejętność komunikowania się w językach obcych, a także cechowanie się uprzejmością, odpowiedzialnością, kreatywnością, uczciwością, samodzielnością, wrażliwością, kulturą osobistą, asertywnością, oraz wysoką samooceną.

Z kolei rodzice uczniów uczestniczących w szkoleniach zawodowych ocenili wyżej umiejętność rozwiązywania konfliktów przez dzieci w porównaniu do rodziców młodzieży nieuczestniczących w szkoleniach. Rodzice uczniów szkół zawodowych, którzy nie brali udziału w szkoleniach, w porównaniu do rodziców uczniów ze szkoleniami uznali, że dzieci mogą bardziej liczyć na wsparcie: wychowawców, nauczycieli praktycznej nauki zawodu, rodziców oraz nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Rodzice uczniów nieuczestniczących w szkoleniach lepiej ocenili swoją współpracę ze szkołą w obszarze: zaangażowania w proces kształcenia dziecka, działania opiekuńczo-wychowawcze skierowane do dziecka, kontakt z placówką edukacyjną oraz zaangażowanie w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka.

V. Dobre praktyki i rekomendacje⁵¹

Dobre praktyki

Minister Edukacji i Nauki, Przemysław Czarnek⁵², przedstawił kierunki realizacji polityki oświatowej w naszym kraju na rok szkolny 2021/2022. Zwrócił uwagę między innymi na konieczność wdrażania Zintegrowanej Strategii Umiejętności – rozwój umiejętności zawodowych w edukacji oraz sprawdzania zgodności z przepisami prawa kształcenia na kwalifikacyjnych kursach zawodowych i kursach umiejętności zawodowych. Oznacza to, że są to priorytety dla szkolnictwa zawodowego na najbliższy czas.

Ze względu na skutki globalizacji i zmiany społeczno-gospodarcze na świecie wymagania stawiane pracownikom są coraz większe. Dlatego jednym z praktycznych rozwiązań w procesie kształcenia zawodowego młodzieży jest mobilność międzynarodowa uczniów (N. Zolotareva, O. Oleynikova, 2015, s. 12). Dzięki niej młodzież: uczy się języków obcych, ma większe poczucie wartości i pewności siebie, rozwija się w sferze osobistej, doskonalą swoje umiejętności zawodowe i międzykulturowe, zdobywa wiedzę praktyczną, staje się bardziej samodzielna, zdobywa doświadczenia międzynarodowe, a tym samym zwiększa szansę na zatrudnienie na rynku krajowym i międzynarodowym (J. Brandsma, C. Bruin-Mosch, 2006, s. 46).

W związku z tym młodzi ludzie powinni posiadać:

- kompetencje zawodowe międzynarodowego specjalisty;
- kompetencje językowe;
- kompetencje międzykulturowe.

W procesie kształcenia przyszłego pracownika, który będzie przygotowany do pracy w różnych krajach, należy: eksponować działanie w praktyce, wzmacniać jego samodzielności, przekazywać wszechstronną wiedzę połączoną z ćwiczeniem wielu różnych umiejętności, w tym społecznych. Nauczanie takie powinno przebiegać w rzeczywistych sytuacjach (N. Zolotareva, O. Oleynikova, 2015, s. 14-15).

Innym rozwiązaniem, które warto promować wśród młodzieży jest przygotowanie zawodowe pod kątem przyszłej pracy w przedsiębiorstwach rodzinnych rozumianych jako podmiot gospodarczy, w którym zarządzanie i własność pozostają w rękach rodziny (Ł. Sułkowski, za: E. Więcek-Janka, 2011, s. 607). Największe zapotrzebowanie w Polsce jest na zawody w branży produkcyjnej, handlowej i usługowej, ze szczególnym podkreśleniem umiejętności specjalistycznych (E. Więcek-Janka, 2011, s. 614).

Drugim środowiskiem bardzo ważnym z perspektywy ukierunkowania rozwoju zawodowego młodzieży, po rodzinie, jest szkoła. Dlatego tak ważna jest dbałość o współpracę rodziców z pracownikami szkoły w tym zakresie.

Marzena Kędra⁵³ proponuje praktyczne działania wzmacniające tę współpracę:

- organizację szkolnej debaty na temat współpracy;
- opracowanie wieloletniego programu rozwijania współpracy;
- organizację dla rad pedagogicznych szkoleń na temat współpracy;
- omawianie różnorodnych działań podejmowanych w szkole, dzielenie się doświadczeniami w gronie wszystkich członków społeczności szkolnej;
- prowadzenie systematycznej ewaluacji opracowanego programu współpracy.

⁵¹ Dobre praktyki i rekomendacje zostały opracowane przez autorkę raportu we współpracy z zespołem ekspertów zewnętrznych, tj. dr F. Furman, dr D. Majerek, mgr P. Żywiecki, mgr J. Rusinkiewicz, mgr I. Lipiec, mgr A. Janik-Barciś.

⁵² DKO-WNP.4092.46.2021.DB, www.mein.edu.pl, data dostępu: 04.08.2021.

⁵³ M. Kędra, Włączanie rodziców w edukację dzieci, ORE, <https://ore.edu.pl>, data dostępu: 04.08.2021, s. 4.

Z kolei Annie Feyfant i Olivier Rey⁵⁴ proponują adaptację sprawdzonych we francuskich szkołach frenetowskich sposobów na poprawę współpracy rodziców z nauczycielami:

- prowadzenie książeczki rozwoju, w której zapisywane są najważniejsze informacje o postępach uczniów, dzięki czemu rodzice mogą właściwie wspierać i motywować dzieci do rozwoju;
- prowadzenie zeszytu korespondencji, w którym zarówno nauczyciele jak i rodzice zapisują ważne informacje, które mają miejsce w szkole i domu;
- prowadzenie dziennika dnia przez uczniów, którzy zapisują najważniejsze wydarzenia, efekty pracy, trudności w nauce, na jakie napotykają;
- przygotowanie tablicy ogłoszeń dla rodziców.

Do tego repertuaru propozycji Bogdan Jankowski dodaje:⁵⁵

- organizację kreatywnych spotkań z rodzicami, którzy mogą być aktywni, zgłaszać swoje pomysły;
- prowadzenie zebrania rodziców przez jednego z nich;
- organizację zajęć z udziałem uczniów i ich rodziców;
- organizację zajęć prowadzonych przez uczniów dla rodziców.

Z kolei Maciej Barczak⁵⁶ (2019, s. 26) proponuje konstruowanie Indywidualnego Planu Kariery (IPK) rozumianego jako narzędzie w procesie planowania własnego rozwoju edukacyjno-zawodowego. Według Anny Paszkowskiej-Rogacz dobrze opracowany IPK jest: sformułowany pozytywnie, założone efekty są mierzalne i możliwe do osiągnięcia w krótkiej perspektywie czasowej, skorelowany z systemem wartości dziecka, uwzględniający poczucie własnej wartości i kompetencje dziecka.

IPK składa się z trzech części:

Część I - Moje zasoby: preferencje zawodowe, zainteresowania, pasje, wiedza, umiejętności, wartości;

Część II - Zawód, którego się uczyć i który chciałbym wykonywać;

Część III - Indywidualny plan działania.⁵⁷

Sprawdzoną praktyką są także funkcjonujące od lat różne systemy stypendialne dla zdolnej młodzieży, która z przyczyn od siebie niezależnych, jak status materialny rodziny, pochodzenie z małych – odległych miejscowości, problemy rodzinne, ma ograniczony dostęp do „nowoczesności” i szeroko rozumianego wsparcia. Ostatnie lata pokazały wielorakość rozwiązań pomocy stypendialnej. Przykładem dobrych praktyk są propozycje rozwiązań regionalnych. Funkcjonujący od lat program: „Wsparcie stypendialne dla uczniów zdolnych – szkolnictwo zawodowe – rok szkolny 2021/2022” (edycja najnowsza), realizowany jest w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa IX Jakość edukacji i kompetencji w regionie, Działanie 9.6 Wsparcie stypendialne dla uczniów, Poddziałanie 9.6.2 Wsparcie stypendialne dla uczniów zdolnych – szkolnictwo zawodowe. Celem projektu wsparcia współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego jest rozwijanie kompetencji zawodowych oraz

---

⁵⁴ M. Kędra, Włączanie..., s. 6-7.

⁵⁵ B. Jankowski, Szkoła także dla rodziców, https://www.npseo.pl/data/various/files/rodzice_w_szkole_-_artykul.pdf, data dostępu: 04.08.2021.

⁵⁶ M. Barczak, Jak wspierać uczniów ponadpodstawowych szkół zawodowych w projektowaniu rozwoju edukacyjno-zawodowego? Poradnik dla rodzica. www.cdzdm.pl, data dostępu: 04.08.2021, s. 26.

⁵⁷ M. Barczak, Jak wspierać uczniów ponadpodstawowych szkół zawodowych w projektowaniu rozwoju edukacyjno-zawodowego? Poradnik dla rodzica. www.cdzdm.pl, data dostępu: 04.08.2021, s. 26-33.

wykształcenie wykwalifikowanej kadry pracowniczej spośród absolwentów szkół kształcących się w konkretnym zawodzie, a także – co jest istotne z punktu widzenia zmieniającej się przestrzeni zawodowej i zapotrzebowania na fachowców w danej dziedzinie – wzbogacenie oferty edukacyjnej szkół. Zamierzeniem autorów projektu, który sprawdza się od lat jest udzielenie wsparcia stypendialnego w okresie od września do czerwca dużej grupie uczniów – w tym z niepełnosprawnością – kształcących się na terenie województwa podkarpackiego, znajdujących się w niekorzystnej sytuacji materialnej, którzy osiągają wysokie wyniki w nauce. Mając na uwadze niezmiernie ważną kwestię wsparcia systemowego dla młodych ludzi, opracowano w tym projekcie warunki opieki dydaktycznej ze strony nauczycieli, pedagogów szkolnych i doradców zawodowych, których celem jest pomoc w osiąganiu kolejnych sukcesów edukacyjnych. Nie zapomniano o bardzo istotnym wsparciu emocjonalnym uczniów w trudnych momentach oraz pomocy i poradach w kwestii roztropnego wykorzystania stypendium na cele edukacyjne, a także o monitorowaniu osiągnięć edukacyjnych uczniów objętych programem. Ważną kwestią jest tu także indywidualizacja nauczania, przejawiająca się m.in. opracowaniem Indywidualnych Planów Rozwoju edukacyjnego (IPR), które winny prowadzić do wzrostu zarówno kompetencji społecznych, jak i zawodowych, gdyż jedne i drugie odgrywają kluczową rolę w procesie osiągnięcia sukcesu zawodowego⁵⁸.

Dobłą praktyką związaną z kształceniem zawodowym w szkole średniej jest program Erasmus. Przykład taki stanowi Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (PO WER) w ramach projektu „Międzynarodowa mobilność edukacyjna uczniów i absolwentów oraz kadry kształcenia zawodowego” pt. *„Wyrównywanie szans na rynku pracy poprzez udział w zagranicznych stażach i praktykach”*. Założeniem tego projektu jest głównie zwiększenie kompetencji zawodowych uczniów kształcących się na kierunkach funkcjonujących w konkretnych szkołach poprzez dodatkowe zajęcia i kursy rozwijające umiejętności praktyczne w zawodzie, umiejętności informatyczne, biegłość w posługiwaniu się językiem obcym, kulturoznawstwo kraju partnerskiego oraz zajęcia rozwijające umiejętności społeczne i komunikacyjne. Głównym celem projektu jest wspieranie mobilności uczniów kształcących się zawodowo na międzynarodowych rynkach pracy, ich doskonalenie zawodowe oraz późniejsza możliwość wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce, wzmocnienie potencjału społecznego instytucji, uczestników kształcenia i szkolenia zawodowego oraz zdobycie przez uczniów unikatowych doświadczeń zawodowych na europejskim rynku pracy, poprzez poznanie zasad funkcjonowania europejskich przedsiębiorstw. Uczniowie mają możliwość wzięcia udziału w stażu zagranicznym w kraju partnerskim (atrakcyjne kraje europejskie). Projekt jest odpowiedzią na zmieniające się zawodowe warunki oraz wzrastającą konkurencję na lokalnym i europejskim rynku pracy⁵⁹. Istotne z punktu widzenia rodziców dziecka jest to, że stopniowo w każdej części powinni ograniczać swoje wsparcie, ponieważ na etapie konstruowania Indywidualnego planu działania dziecko możliwie samodzielnie powinno formułować cele i konkretne działania, co zwiększa prawdopodobieństwo realizacji ich w praktyce.

Jako dobra praktyka może posłużyć rozwiązanie Niemców, którzy promują kształcenie zawodowe i doradzają rodzicom, co należy wziąć pod uwagę przy wyborze ścieżki edukacyjno-

---

⁵⁸ <https://www.podkarpackie.edu.pl/>, data dostępu: 04.10.2021.

⁵⁹ <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/wiadomosci/miedzynarodowa-mobilnosc-edukacyjna-uczniow-i-absolwentow-oraz-kadry-ksztalcenia-zawodowego-informacja-o-projekcie>, data dostępu: 05.10.2021.

zawodowej dziecka oraz gdzie szukać fachowego wsparcia w tym zakresie. Rady dla rodziców zawarte są w poradniku KAUSA⁶⁰:

- rozmowa z dzieckiem na temat wyboru zawodu;
- analiza ocen dziecka z poszczególnych przedmiotów i praktyk zawodowych;
- konsultacje z nauczycielami, wychowawcami;
- ocena możliwości i szans odbycia praktyki;
- udział w targach edukacyjnych;
- analiza ogłoszeń o nauce zawodu w zakładach pracy;
- analiza rynku pracy w środowisku lokalnym;
- wizyta z dzieckiem w Agencji Pracy;
- wizyta w Centrum Informacji Zawodowej;
- odwiedziny stron internetowych z informacjami o miejscach pracy, praktyk zawodowych, predyspozycjach i zainteresowaniach zawodowych młodzieży (np. www.berufenet.arbeitsagentur.de, www.berufe.tv, www.planet-beruf.de, www.jobboerse.arbeitsagentur.de, www.kursnet.arbeitsagentur.de) oraz internetowych giełd pracy;
- wizyty w Izbach Przemysłowo-Handlowych oraz Izbach Rzemieślniczych;
- motywowanie dzieci do nauki dwóch języków obcych;
- wybór nietypowego zawodu, zgodnego z zainteresowaniami dziecka;
- wyjazdy za granicę w ramach stażu czy praktyk zawodowych;
- korzystanie z patronatów edukacyjnych (np. www.aktion-zusammen-wachsen.de);
- wizyta w Służbie Imigracyjnej dla Młodzieży (Jugendmigrationsdienste) (www.jmd-portal.de);
- wizyta w punkcie konsultacyjnym Inicjatywy Lokalnego Wspierania Młodzieży JUGEND STÄRKEN (www.jugend-staerken.de/standorte.html);
- wizyta w punkcie konsultacyjnym KAUSA (www.kausa-servicestellen.de).

Rodzice wraz z dziećmi poszukujący wsparcia informacyjnego w procesie wyboru ścieżki kariery mogą skorzystać z pomocy specjalistów w naszym kraju m.in. w:⁶¹

- szkołach (przede wszystkim: pedagog szkolny, doradca zawodowy, nauczyciel WDŻ, nauczyciel przedsiębiorczości, nauczyciel przedmiotów zawodowych, wychowawca);
- poradniach psychologiczno – pedagogicznych;
- Centrum Rozwoju Doradztwa Zawodowego WCIES (www.crdz.wcies.edu.pl);
- Centrum Informacji i Doradztwa Młodzieżowego w Pałacu Młodzieży (e-mail: ciidm@pm.waw.pl);
- Internecie (na profesjonalnych stronach);
- przedsiębiorstwach, zakładach pracy;
- Ośrodka Rozwoju Edukacji;
- Ochotniczym Hufcu Pracy;
- urzędach pracy.

---

⁶⁰ KAUSA Poradnik dla rodziców: Kształcenie zawodowe w Niemczech, Rodzice – migranci wspierają swe dzieci na starcie w życie zawodowe, [https://www.krefeld.de/c125816800255f11/files/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf/\\$file/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf?openelement](https://www.krefeld.de/c125816800255f11/files/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf/$file/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf?openelement), data dostępu: 05.08.2021, s. 8-13.

⁶¹ Prezentacja dla rodziców. Biuro Edukacji, <https://edukacja.warszawa.pl>, data dostępu: 04.08.2021.

Rekomendacje

Po analizie zebranego materiału badawczego od rodziców nieletnich możliwe jest sformułowanie kilku rekomendacji.

Ważnym elementem przygotowania młodzieży do pracy jest dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy. Oznacza to konieczność prowadzenia przez szkoły permanentnej i dokładnej analizy sytuacji zapotrzebowania na specjalistów w danym środowisku lokalnym i proponowanie zajęć, które wyposażą młodych ludzi w konkretne umiejętności. Niezbędne jest uwzględnianie zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego na krajowym i wojewódzkim rynku pracy w poszczególnych województwach ogłaszane w formie obwieszczenia Ministra Edukacji Narodowej. Prognoza ta ma na celu wskazanie, w jakim kierunku powinna rozwijać się oferta szkolnictwa branżowego w odniesieniu do potrzeb krajowego i wojewódzkiego rynku pracy. W prognozie uwzględniane są dane Instytutu Badań Edukacyjnych opracowane w szczególności na podstawie statystyki publicznej, danych z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i Systemu Informacji Oświatowej, opinii rad sektorowych do spraw kompetencji Rady Programowej do spraw kompetencji, a także ministrów właściwych dla zawodów szkolnictwa branżowego.

Oznacza to konieczność zaciśnienia współpracy placówek oświatowych z pracodawcami, którzy przyjmą młodzież do własnych firm w ramach praktyk, a potem stażu zawodowego, aby mogła ona przeciwiczyć w praktyce zdobytą wiedzę i rozwinąć swoje umiejętności. Praktyki można także zaimplementować także w szkołach ogólnokształcących, które mogłyby poprzedzić spotkania ze specjalistami i włączając ich również w realizację podstawy programowej. Praca w rzeczywistych warunkach umożliwi młodzieży podjęcie bardziej świadomej decyzji, co do wyboru dalszej ścieżki kształcenia zawodowego. Może ona wówczas zdecydować, czy chce kontynuować wybrany kierunek, czy może zmienić go na ten bardziej odpowiadający jej zainteresowaniom i predyspozycjom. Gdy młody człowiek rozpocznie pracę, nie może być pozostawiony sobie sam. Po rozpoznaniu jego zasobów, pracodawca może dopasować do niego odpowiednie stanowisko pracy i wspierać go w dalszym rozwoju zawodowym dzięki organizowanym dodatkowym formom doszkalania. Wówczas młody pracownik będzie zmotywowany do podejmowania wysiłku w kierunku rozwoju własnej kariery zawodowej, a pracodawca będzie zadowolony z jego profesjonalnego podejścia do pracy.

Inną propozycją jest organizowanie obowiązkowych szkoleń branżowych dla nauczycieli kształcenia zawodowego w formie stażu w zakładach pracy. Wykonywanie czynności zawodowych w realnym środowisku pracy w nauczanym zawodzie pozwoli nauczycielom na poznanie aktualnych trendów obowiązujących w danym zawodzie w zakresie wyposażenia, zapotrzebowania na dane usługi/produkty. Praktyczne szkolenie nauczyciela z pewnością przełoży się zarówno na podniesienie jakości zajęć, jak i na ich atrakcyjność. Umożliwi to realizację w szkole różnorodnych projektów w celu pobudzenia aktywności i przedsiębiorczości uczniów, dzięki aranżowaniu inicjatyw lokalnych, np. targów edukacyjnych. Szkoły zobligowane są do stałego aktualizowania swojej wiedzy o zmianach społecznych, technologicznych i politycznych w kraju i na świecie, w celu zaproponowania młodzieży dodatkowych szkoleń i kursów kończących się certyfikatami zgodnymi z efektami Polskiej Ramy Kwalifikacyjnej, co umożliwi jej podjęcie zatrudnienia w wielu państwach. Z pewnością koniecznymi zajęciami dodatkowymi powinny być te, które mają na celu rozwijanie informatycznych oraz kompetencji językowych, zwłaszcza w zakresie słownictwa branżowego i kompetencji skutecznego porozumienia się w języku obcym. O ile kilkanaście lat

temu znajomość języka angielskiego i obsługi komputera traktowane były jako dodatkowe walory kandydata do pracy, o tyle obecnie są uznawane za podstawowe. Nie chodzi jednak o zdobywanie teoretycznej wiedzy o języku czy komputerach, a rozwijanie praktycznych umiejętności, np. sprawne komunikowanie się w mowie i piśmie w języku obcym, wykorzystywanie formuł matematycznych w Excelu itd. Oznacza to konieczność zerwania z wiedzą encyklopedyczną i nauczaniem na podstawie książek, na rzecz nauki prowadzenia konwersacji z młodzieżą z zagranicy przez komunikatory internetowe, realizowania z nią projektów edukacyjnych, co wymaga nabycia przez pracowników szkoły nowych kompetencji – posługiwania się językiem obcym, umiejętności przygotowania wniosku do konkursu o dofinansowanie współpracy międzynarodowej itp.

Istotnym elementem przygotowania młodzieży do podjęcia aktywności zawodowej w przyszłości powinno być także zwiększenie liczby godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego już na poziomie końcowych klas szkoły podstawowej, czyli tuż przed ważnym momentem podejmowania decyzji o kierunku kształcenia na kolejnym szczeblu edukacji. Obecne 10 godzin dydaktycznych zajęć, to zdecydowanie za mało, aby móc dobrze poznać możliwości, zainteresowania i predyspozycje dojrzewającej młodzieży. Jeżeli decyzja dotycząca wyboru szkoły i przyszłego zawodu będzie nieprzemyślana – podjęta pod wpływem chwili (np. z braku wiedzy na temat zawodów, braku rozeznania swoich umiejętności, deficytu informacji odnośnie kierunków kształcenia w szkołach średnich w swoim regionie, czy też kierowanie się wyborami rówieśników), wyzwalać będzie frustrację, stres, poczucie niezadowolenia, brak satysfakcji i w rezultacie brak chęci do pracy i rozwoju na płaszczyźnie zawodowej. Zwiększenie liczby godzin doradztwa zawodowego i nadanie tym zajęciom wyższej rangi z całą pewnością otworzy młodym ludziom drogę do sukcesu. Doradztwo zawodowe uwzględnia bowiem zarówno możliwości psychofizyczne młodzieży, jej sytuację życiową, potrzeby rynku pracy a także możliwości systemu edukacyjnego w konkretnej przestrzeni. Biorąc pod uwagę uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (również tych zagrożonych niedostosowaniem społecznym lub niedostosowanych do życia w społeczności) – doradztwo zawodowe daje możliwość identyfikowania trudności jednostek oraz tworzenia indywidualnej drogi edukacyjno-zawodowej przy użyciu różnych innowacyjnych metod. Rodzina – a zwłaszcza rodzice – jednego z najważniejszych podmiotów procesu edukacji, jakim jest młody człowiek, odgrywa zawsze znaczącą rolę w jego życiu na wielu płaszczyznach. Wsparcie, jakiego mogą udzielić rodzice swoim dzieciom jest nieocenioną wartością. Jednakże rodzice nie zawsze mają wiedzę na temat tego jak wspierać. Jak sami często twierdzą – *„brakuje im narzędzi i odwagi, by wspierać”* (doświadczenia pedagoga szkolnego). Dlatego warto zastanowić się nad możliwością doksztalcenia rodziców – zwłaszcza nieletnich – właśnie na tej płaszczyźnie. Warto byłoby opracować cykliczne szkolenia warsztatowe na przykład z zakresu komunikacji w rodzinach, pomocy w odkrywaniu zainteresowań i predyspozycji dziecka, czy też w zakresie rozpoznawania ich uczuć, potrzeb i emocji. W ofercie szkół brakuje również szkoleń z doradztwa zawodowego dla rodziców, które powinny iść w parze z doradztwem zawodowym dla uczniów na poziomie szkoły. Rodzice są podstawowymi opiekunami (zarówno w sferze prawnej jak i praktycznej) małoletnich dzieci. Powinni być zatem w jak największym stopniu świadomi regulacji prawnych, dotyczących praw i obowiązków zatrudnionych i zarazem uczących się małoletnich dzieci. Jako dobre praktyki powinno rekomendować się zatem w tym miejscu podjęcie wszelkich działań zmierzających do wzmocnienia świadomości prawnej rodziców w sprawach zatrudniania i nauki nieletnich, zwłaszcza – w omawianym wypadku – z uwzględnieniem specyfiki regulacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. W tym celu zaleca się między innymi:

- prowadzenie szkoleń, kursów, seminariów, itp. dla rodziców nieletnich, których przedmiotem będą regulacje prawne dotyczące zatrudniania nieletnich, prawa do nauki jako najważniejszego z praw tej kategorii osób, szczególnej ochrony nieletnich, wychowawczych i resocjalizacyjnych aspektów zatrudniania nieletnich. Prowadzeniem tego rodzaju szkoleń powinny zajmować się osoby i instytucje posiadające wystarczające zasoby merytoryczne, przede wszystkim specjaliści z zakresu powyższych regulacji – pracownicy wymiaru sprawiedliwości, sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, radcy prawni, kuratorzy sądowi, pracownicy naukowcy z zakresu nauk społecznych (prawo, resocjalizacja, kryminologia, pedagogika, psychologia, itp.);
- zaznajomienie rodziców dzieci o treści regulacji prawnych dotyczących zatrudniania nieletnich – np. poprzez przekazywanie im pisemnego opracowanego wyciągu z powyższych regulacji, określającego prawa i obowiązki nieletnich oraz ich pracodawców. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na znajomość przez rodziców przepisów umożliwiających ochronę zatrudnionych i uczących się małoletnich dzieci przed szeroko pojętym wyzyskiem i nadużyciami m.in. ze strony pracodawców oraz przepisów umożliwiających skuteczne przeciwdziałanie niepożądanym sytuacjom, w rodzaju wspomnianych w raporcie nadużyć, jak np. nieprzestrzeganie limitów godzin pracy małoletnich (przepisy dotyczące ochrony sądowej stosunku pracy, ochrona ze strony Państwowej Inspekcji Pracy);
- zapoznavanie samych nieletnich uczestniczących w określonych w raporcie systemach zatrudniania i przyuczania z ich prawami oraz obowiązkami a także korzyściami płynącymi z podjęcia wszelkiego rodzaju pracy jak i nauki. Wskutek takiej informacji nieletni nie tylko staje się świadomy swojej sytuacji prawnej, swoich praw i obowiązków ale potencjalnie może także uzyskać większą motywację do podjęcia działania w sferze pracy i nauki. Zapoznavanie się nieletnich powinno uwzględniać ich poziom wykształcenia, inteligencję, umiejętność zrozumienia przekazywanych treści. Raczej więc w tym miejscu wskazane są formy o charakterze „popularnonaukowym” – rozmowy z nieletnimi a nie specjalistyczne szkolenia. Jako prowadzący powinni w tym miejscu występować przede wszystkim osoby mające bezpośredni kontakt z nieletnim a więc kuratorzy sądowi, kuratorzy społeczni, wychowawcy, opiekunowie, itp.
- wzmacnianie świadomości prawnej osób odpowiedzialnych za prawidłowy przebieg postępowania z nieletnim a więc kuratorów, wychowawców, nauczycieli, itp.;
- wzmacnianie świadomości nauczycieli w zakresie kontaktów z rodzicami dziećmi w obszarze zatrudniania małoletnich uczących się;
- działania na rzecz udzielania bezpłatnej pomocy prawnej rodzicom małoletnich zatrudnionych oraz uczących się, np. w formie bezpłatnej pomocy prawnej ze strony instytucji samorządu terytorialnego, sprawującego nadzór nad szkołami, w których uczą się małoletni; powyższe powinno dotyczyć zwłaszcza rodziców znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej;
- działania na rzecz uświadamiania pracodawców o prawnym obowiązku współpracy z rodzicami zatrudnionych małoletnich jako ich opiekunów;
- monitorowanie przepisów prawnych, opracowywanie projektów zmian we współpracy z praktykami oraz ośrodkami badawczo-dydaktycznymi;
- śledzenie zagranicznych rozwiązań prawnych w zakresie zatrudniania i nauki nieletnich oraz analiza ich celowości zastosowania w Polsce;
- działalność na rzecz zmian w prawie.

Ze względu na to, że nieletni wykazują specyficzne deficyty w zakresie psychospołecznego funkcjonowania, niezbędne jest prowadzenie z nimi w szkole oraz w ośrodkach kuratorskich warsztatów z zakresu rozwijania kompetencji społecznych, które ważne są z perspektywy przedsiębiorców. Posiadanie bowiem wiedzy i umiejętności nie wystarcza do wywiązywania się w sposób rzetelny z obowiązków służbowych. Odpowiedzialność, punktualność, komunikatywność, umiejętność radzenia sobie ze stresem itd. gwarantują, że pracownik umie odnaleźć się w każdej sytuacji w swojej pracy. Kształtowanie kompetencji personalnych i społecznych (KPS) oraz organizacja pracy małych zespołów (OMZ) to jedne z najistotniejszych elementów podstawy programowej kształcenia w zawodzie. Jednak jak pokazuje praktyka szkolna są to treści, na które brakuje czasu, nie ma opracowanych narzędzi do prowadzenia zajęć warsztatowych. O tym, jak ważne jest kształcenie kompetencji psychospołecznych wskazują pracodawcy poszczególnych branż, podkreślając często, że łatwiej jest nauczyć młodego pracownika umiejętności praktycznych niż wyrobić w nim: odpowiedzialność, punktualność, umiejętność skutecznego komunikowania się czy współpracy w zespole. Konieczne jest w związku tym z jednej strony zapewnienie nauczycielom odpowiednich narzędzi, materiałów do prowadzenia zajęć oraz wsparcia metodycznego. Z drugiej strony warto organizować zajęcia dodatkowe mające na celu kształtowanie kompetencji psychospołecznych w formie projektów, warsztatów, a także uwzględnić je podczas zajęć z zakresu doradztwa zawodowego. Nie bez znaczenia jest zapewnienie młodzieży podejmującej zatrudnienie bezpiecznych i motywujących warunków pracy. Dlatego może już na poziomie szkoły ponad-podstawowej/ponadgimnazjalnej warto przywiązywać więcej uwagi do promowania zasad BHP, a podczas wprowadzonego stażu zawodowego i na początku podjętej pracy – ściśle ich przestrzegać, aby młodzi ludzie zdawali sobie sprawę z ich wagi. Pomocne w tym względzie mogłoby być dydaktyczno-psychologiczne szkolenie pracowników w przedsiębiorstwach, którzy byłiby opiekunami młodzieży na praktykach, w czasie stażu i w okresie np. 6 miesięcy od rozpoczęcia zatrudnienia. Opiekunowie ci nie tylko byłiby ekspertami w wykonywanych zadaniach zawodowych, ale także dobrymi metodykami i tutorami dla młodzieży. Motywacja obecnego młodego pokolenia często jest zewnętrzna, dlatego warto zastanowić się nad zmianami przepisów prawnych, zwłaszcza w zakresie wynagrodzenia, ulgi podatkowej oraz obowiązku wspierania młodych ludzi w rozwoju zawodowym.

VI. Bibliografia

- Barczak, M. Jak wspierać uczniów ponadpodstawowych szkół zawodowych w projektowaniu rozwoju edukacyjno-zawodowego? Poradnik dla rodzica. Wyd. Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, www.cdzdm.pl
- Brandsma, J., Bruin-Mosch, C. (2006). MoVE-iT: a comparative study on mobility in IVET in 33 European Countries.
- Duda, W., Kukła, D. (2012). Rodzice jako podstawowy determinant wyborów edukacyjno-zawodowych dzieci. „Doradca Zawodowy”, nr 1(14), s. 32–39.
- Flader, M. (2012). Wychowanie rodzinne i szkolne jako czynnik wzbudzający aspiracje edukacyjno-zawodowe. „Innowacje psychologiczne”, t.1, z. 1, s. 55-80.
- Gałęska, U. (2013). Rola rodziny w wyborach edukacyjno-zawodowych młodzieży „Wychowanie w Rodzinie”, t. VIII, nr 2, s. 267-282.
- Jankowski, B. Szkoła także dla rodziców, https://www.npseo.pl/data/various/files/rodzice_w_szkole_-_artykul.pdf, data dostępu: 04.08.2021.
- Janowski, A. (1958). Aspiracje młodzieży szkół średnich. Warszawa: PWN.
- Kargulowa, A. (2007). O teorii i praktyce poradnictwa. Odmiany poradoznawczego dyskursu. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- KAUSA Poradnik dla rodziców: Kształcenie zawodowe w Niemczech, Rodzice – migranci wspierają swe dzieci na starcie w życie zawodowe, [https://www.krefeld.de/c125816800255f11/files/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf/\\$file/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf?openelement](https://www.krefeld.de/c125816800255f11/files/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf/$file/kausa_elternratgeber_ausbildung_in_deutschland.polnisch.pdf?openelement), data dostępu: 05.08.2021
- Kędra, M. Włączanie rodziców w edukację dzieci. ORE. www.ore.edu.pl, data dostępu: 04.08.2021.
- Kowalik, D., Sodel, P. (2015). Wychowanie w rodzinie w kontekście aspiracji edukacyjno-zawodowych. „Polish Journal of Continuing Education”, nr 4, s. 90-97.
- Kunikowski, J., Kamińska, A., Gawryluk, M. (2016). Aspiracje zawodowe młodzieży. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*. vol. 29, 4, s. 55-78.
- Lewicka-Zelent, A. (2015). Uwarunkowania gotowości nieletnich do zadośćuczynienia w paradygmacie sprawiedliwości naprawczej. Lublin: Wyd. UMCS.
- Nowak, J. (2020). Rola rodziny w wyborze ścieżki kształcenia młodzieży. „Szkola – Zawód – Praca”, nr 20, s. 13-26.
- Paszowska-Rogacz, A. (2008). Moje dziecko wybiera karierę zawodową. Warszawa: Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania.
- Pielka, H. (2000). Rodzina – wybór zawodu – szkoła. „Roczniki Socjologii Rodziny”, t. XII, s. 97-105.
- Pilch, T., Bauman, T. (2001). Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa: Wyd. Akademickie „Żak”.
- Radkiewicz, P. (2002). Młodzież i jej aspiracje: jak nastolatki spostrzegają szanse realizacji ważnych celów życiowych, „Studium Psychologiczne”, z. 4, s. 107-135.
- Sikora, E. (2006). (Nie)realne marzenia?: aspiracje życiowe młodzieży z osiedli byłych PGR-ów. Olsztyn: Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Sztumski, J. (1995). Wstęp do metod i technik badań społecznych, Katowice: Wyd. Śląsk.
- Wolska-Długosz, M. (2007). Aspiracje edukacyjno-zawodowe młodzieży szkół licealnych pochodzącej z rodzin bezrobotnych. [w:] Problemy rodziny na początku trzeciego

tysiąclecia, H. Marzec, M. Pindera (red.), tom I, Piotrków Trybunalski: Wyd. NWP. s. 350–351.

Wieczorek, G. (2009). Rodzice a wybór zawodu, „Problemy Profesjologii”, nr 2, s. 103-112.

Więcek-Janka, E. (2011). Kompetencje jako produkty na rynku pracy w Finlandii i Wielkopolsce na podstawie badań przedsiębiorstw rodzinnych. „Ekonomiczne Problemy usług”, nr 74, s. 607-619.

Zolotareva, N., Oleynikova, O. (2015). VET – Diverse Facets of Globalisation. Kształcenie i szkolenie zawodowe – oblicza globalizacji. „EDUKACJA ustawiczna DOROSŁYCH”, nr 2, s. 7 – 17.

Akty prawne

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 2018 poz. 969).

DKO-WNP.4092.46.2021.DB, www.mein.edu.pl, data dostępu: 04.08.2021.

Źródła internetowe

Prezentacja dla rodziców. Biuro Edukacji, <https://edukacja.warszawa.pl>, data dostępu: 04.08.2021.

www.aktion-zusammen-wachsen.de

www.berufenet.arbeitsagentur.de

www.berufe.tv

www.crdz.wcies.edu.pl

www.jmd-portal.de

www.jobboerse.arbeitsagentur.de

www.jugend-staerken.de/standorte.html

www.kausa-servicestellen.de

www.kursnet.arbeitsagentur.de

www.planet-beruf.de

<https://www.podkarpackie.edu.pl/>

<https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/wiadomosci/miedzynarodowa-mobilnosc-edukacyjna-uczniow-i-absolwentow-oraz-kadry-ksztalcenia-zawodowego-informacja-o-projekcie>

VII. Spis tabel

Tabela 1. Motywy wyboru szkoły ponadgimnazjalnej/ponadpodstawowej przez nieletnich ze szkół zawodowych.....	20
Tabela 2. Motywy wyboru szkoły średniej przez nieletnich ze szkół ogólnokształcących w opinii rodziców	21
Tabela 3. Ocena kształcenia i wychowania w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej dziecka dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych	22
Tabela 4. Ocena kształcenia i wychowania w szkole ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej dziecka dokonana przez rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących.....	25
Tabela 5. Wymagane dodatkowe przygotowanie zawodowe dziecka w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych.....	28
Tabela 6. Wymagane dodatkowe przygotowanie zawodowe dziecka w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących	28
Tabela 7. Ocena praktyk zawodowych dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych.....	29
Tabela 8. Zmiany proponowane przez rodziców uczniów szkół zawodowych w organizacji i przebiegu praktyk zawodowych.....	29
Tabela 9. Stopień wykorzystania przez dziecko wiedzy nabytej w szkole w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych.....	30
Tabela 10. Sposoby usprawnienia kształcenia zawodowego dziecka w opinii rodziców szkół zawodowych.....	30
Tabela 11. Przekonanie młodzieży o słuszności podjęcia nauki w danym kierunku w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych	33
Tabela 12. Prawdopodobieństwo kontynuacji przez dziecko nauki zawodu w danym kierunku na wyższym szczeblu kształcenia w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych	34
Tabela 13. Siła motywacji młodzieży do nauki wybranego zawodu w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych.....	34
Tabela 14. Siła motywacji nieletnich ze szkół ogólnokształcących do nauki wybranego zawodu w ocenie ich rodziców	34
Tabela 15. Chęć zmiany wybranego kierunku przez dziecko w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych.....	35
Tabela 16. Chęć zmiany wybranego kierunku przez dziecko w ocenie rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących.....	35
Tabela 17. Poziom wiedzy rodziców uczniów szkół zawodowych na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego dziecka	36
Tabela 18. Poziom wiedzy rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia dziecka.....	36
Tabela 19. Poziom wiedzy rodziców uczniów szkół zawodowych na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich	36
Tabela 20. Poziom wiedzy rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich	37
Tabela 21. Posiadanie wiedzy o prawach i obowiązkach dziecka wynikających z umowy o pracę przez rodziców uczniów szkół zawodowych	37

Tabela 22. Posiadanie wiedzy o prawach i obowiązkach dziecka wynikających z umowy o pracę przez rodziców uczniów nieletnich ze szkół ogólnokształcących.....	37
Tabela 23. Szanse na zatrudnienie dziecka po ukończeniu szkoły zawodowej w opinii rodziców młodzieży.....	38
Tabela 24. Szanse na zatrudnienie dziecka po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej/ponadgimnazjalnej w opinii rodziców młodzieży.....	38
Tabela 25. Czynniki wpływające na problem z przyszłym zatrudnieniem dziecka w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych.....	38
Tabela 26. Czynniki wpływające na problem z przyszłym zatrudnieniem nastoletnich dzieci ze szkół ogólnokształcących w opinii rodziców.....	41
Tabela 27. Stopień adekwatności wynagrodzenia osób małoletnich do wykonywanej przez nie pracy w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych.....	43
Tabela 28. Stopień adekwatności wynagrodzenia osób małoletnich do wykonywanej przez nie pracy w ocenie rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących.....	43
Tabela 29. Mniejsze szanse na zatrudnienie nieletnich w porównaniu do rówieśników nie objętych nadzorem kuratora sądowego.....	43
Tabela 30. Mniejsze szanse na zatrudnienie nieletnich w porównaniu do rówieśników nie objętych nadzorem kuratora sądowego (Gr KO i Gr KO-S).....	44
Tabela 31. Stopień przygotowania dziecka do podjęcia pracy w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych.....	44
Tabela 32. Stopień przygotowania dziecka do podjęcia pracy w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących.....	45
Tabela 33. Ocena umiejętności i wiedzy u dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych.....	51
Tabela 34. Ocena umiejętności i wiedzy u dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół ogólnokształcących.....	53
Tabela 35. Ocena cech dzieci dokonana przez rodziców uczniów szkół zawodowych.....	55
Tabela 36. Ocena cech dzieci dokonana przez rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących.....	58
Tabela 37. Osoby, na których wsparcie może liczyć dziecko w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych.....	60
Tabela 38. Poziom potencjalnego wsparcia w rozwijaniu zainteresowań zawodowych dziecka w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych.....	62
Tabela 39. Osoby, na których wsparcie może liczyć dziecko w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących.....	63
Tabela 40. Ocena współpracy rodziców ze szkołą zawodową, do której uczęszczają ich dzieci.....	65
Tabela 41. Ocena współpracy rodziców ze szkołą ogólnokształcącą, do której uczęszczają ich dzieci.....	66
Tabela 42. Ocena współpracy rodziców z pracodawcami nieletnich ze szkół zawodowych ...	68
Tabela 43. Motywy brania udziału przez nieletnich w szkoleniach zawodowych w opinii ich rodziców.....	70
Tabela 44. Zgodność tematyki szkoleń zawodowych, w których nieletni brali udział w opinii ich rodziców.....	71

Tabela 45. Ocena szkoleń zawodowych dokonana przez rodziców nieletnich.....	72
Tabela 46. Szanse na zatrudnienie nieletniego po ukończeniu szkoleń zawodowych	74

VIII. Spis wykresów

Wykres 1. Płeć rodziców nieletnich.....	14
Wykres 2. Miejsce zamieszkania rodziców nieletnich	15
Wykres 3. Wykształcenie rodziców nieletnich	15
Wykres 4. Aktywność zawodowa rodziców nieletnich	16
Wykres 5. Sytuacja finansowa badanych osób	16
Wykres 6. Płeć nieletnich	17
Wykres 7. Aktywność zawodowa młodzieży	17
Wykres 8. Typ szkoły, w której uczy się dziecko	18
Wykres 9. Środek wychowawczy zastosowany wobec młodzieży	18
Wykres 10. Przyczyna objęcia nieletnich środkiem wychowawczym	19
Wykres 11. Zalety kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych.....	32
Wykres 12. Mankamenty kształcenia zawodowego w szkole ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych.....	33
Wykres 13. Zalety zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych.....	47
Wykres 14. Zalety zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół ogólnokształcących.....	47
Wykres 15. Słabe strony zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich - uczniów szkół zawodowych.....	48
Wykres 16. Słabe strony zatrudniania małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół ogólnokształcących.....	49
Wykres 17. Zmiany w warunkach wykonywania pracy przez małoletnich w opinii rodziców nieletnich – uczniów szkół zawodowych.....	49
Wykres 18. Oczekiwania rodziców nieletnich - uczniów szkół zawodowych - w procesie wspierania młodzieży na rynku pracy przez pracodawców	51
Wykres 19. Oczekiwania rodziców nieletnich - uczniów szkół ogólnodostępnych w procesie wspierania młodzieży na rynku pracy przez pracodawców	69
Wykres 20. Zalety szkoleń zawodowych w opinii rodziców nieletnich uczestniczących w nich	72
Wykres 21. Oczekiwania rodziców młodzieży uczestniczącej w szkoleniach zawodowych wobec pracodawców.....	73
Wykres 22. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat zdobycia przez dziecko konkretnego zawodu	75
Wykres 23. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat podniesienia poziomu wiedzy młodzieży	76
Wykres 24. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat rozwijania umiejętności praktycznych.....	76
Wykres 25. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat kształtowania/wzmacniania pozytywnych cech i umiejętności psychospołecznych.....	76
Wykres 26. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.....	77

Wykres 27. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat znajomości rynku pracy	77
Wykres 28. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat nawiązania kontaktu z pracodawcami	77
Wykres 29. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz ze szkół zawodowych na temat rozwijania zainteresowań	78
Wykres 30. Różnica w opinii rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotycząca częstości sugerowania przez dziecko zmiany wybranego kierunku zawodowego	78
Wykres 31. Różnica w poziomie wiedzy prawnej dotyczącej dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez dzieci kierunku rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących i zawodowych.....	79
Wykres 32. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat braku zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	80
Wykres 33. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat dużego bezrobocia jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	80
Wykres 34. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat zatrudniania pracowników „po znajomości” jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	80
Wykres 35. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat niewystarczających praktycznych umiejętności u dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	81
Wykres 36. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat niewystarczającej znajomości języka obcego jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	81
Wykres 37. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat niskiego poziomu kompetencji psychospołecznych dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	81
Wykres 38. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat negatywnych cech osobowości dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	82
Wykres 39. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat złego zachowania dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	82
Wykres 40. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat braku stażu pracy dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	82
Wykres 41. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko wiedzy zawodowej	83
Wykres 42. Różnice w ocenie stopnia posiadania przez dziecko umiejętności praktycznych/ zawodowych dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych.....	84

Wykres 43. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności komunikacyjnych	84
Wykres 44. Różnice w ocenie stopnia posiadania przez dziecko umiejętności organizacyjnych dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych..	84
Wykres 45. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności kierowniczych.	85
Wykres 46. Różnice w ocenie stopnia posiadania przez dziecko umiejętności komunikowania się w językach obcych dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych.....	85
Wykres 47. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności pracy w grupie	85
Wykres 48. Różnice w ocenie dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko wiedzy ogólnej	86
Wykres 49. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych stopnia posiadania przez dziecko umiejętności rozwiązywania konfliktów	86
Wykres 50. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak sumienność	87
Wykres 51. Różnice w posiadania przez dzieci takiej pozytywnej cechy jak pracowitość w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych.....	87
Wykres 52. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak punktualność	87
Wykres 53. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak ambicja.....	88
Wykres 54. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak samodzielność.....	88
Wykres 55. Różnice w ocenie posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak odpowiedzialność dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych.....	88
Wykres 56. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak kreatywność .	89
Wykres 57. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak uprzejmość.....	89
Wykres 58. Różnice w ocenie dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej posiadania przez dziecko takiej pozytywnej cechy jak samoocena	89
Wykres 59. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez nauczycieli przedmiotów ogólnych.....	90
Wykres 60. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez rodziców.....	90
Wykres 61. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez kolegów	91

Wykres 62. Różnice w opinii wyrażonej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez kuratorów sądowych.....	91
Wykres 63. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez wychowawców	91
Wykres 64. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez pracodawców ...	92
Wykres 65. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej wsparcia w procesie kształcenia udzielanego przez doradcę zawodowego	92
Wykres 66. Różnice w opinii rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze zaangażowania w proces kształcenia dziecka	93
Wykres 67. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych dotyczącej współpracy ze szkołą w obszarze działania motywującego dziecko do kształcenia zawodowego.....	93
Wykres 68. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze działań opiekuńczo-wychowawczych	93
Wykres 69. Różnice w opinii wyrażonej przez rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowości dziecka	94
Wykres 70. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół ogólnokształcących oraz szkół zawodowych na temat współpracy ze szkołą w obszarze zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowości dziecka	96
Wykres 71. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczących możliwości nawiązania przez nie kontaktu z pracodawcami	96
Wykres 72. Różnice w opiniach wyrażonych przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat rozwijania umiejętności praktycznych.....	97
Wykres 73. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat podejmowania działań opiekuńczo-wychowawczych	97
Wykres 74. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych odnośnie podniesienia poziomu wiedzy młodzieży ..	97
Wykres 75. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat chęci zmiany szkoły przez dziecko	98
Wykres 76. Różnice w ocenie rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych poziomu swojej wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia przez dziecko	99
Wykres 77. Wykres . Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat braku odpowiedniego przygotowania	

zawodowego jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka	100
Wykres 78. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące niewystarczających praktycznych umiejętności dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka	100
Wykres 79. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat braku stażu pracy dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka	100
Wykres 80. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące zatrudniania pracowników „po znajomości” jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka	101
Wykres 81. Różnice w opiniach na temat niskiego poziomu kompetencji psychospołecznych dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka wyrażonych przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych	101
Wykres 82. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczących nieodpowiedniego środowiska rówieśniczego dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka	101
Wykres 83. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat niewystarczającej umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych przez dziecko jako przyczyny ewentualnych problemów	102
Wykres 84. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych odnośnie złego zachowania dziecka jako przyczyny ewentualnych problemów z przyszłym zatrudnieniem dziecka	102
Wykres 85. Różnice w ocenie adekwatności wysokości wynagrodzenia osób młodocianych do wykonywanej przez nich pracy dokonanej przez rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych	103
Wykres 86. Różnice w opiniach rodziców z Gr KO i Gr KO-S na temat posiadanej przez dziecko	103
Wykres 87. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych dotyczące umiejętności	104
Wykres 88. Różnice w opiniach rodziców na temat umiejętności rozwiązywania konfliktów przez dziecko (Gr KO i Gr KO-S)	104
Wykres 89. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych na temat umiejętności kierowniczych dziecka	104
Wykres 90. Różnice w opiniach rodziców z Gr KO i Gr KO-S na temat umiejętności organizacyjnych dziecka	105
Wykres 91. Różnice w opiniach rodziców uczniów ze szkół ogólnokształcących uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach zawodowych na temat szczerości jako cechy charakteryzującej dziecko	105

Wykres 92. Różnice w opiniach rodziców dotyczące uczciwości jako cechy charakteryzującej dziecko (Gr KO i Gr KO-S)	106
Wykres 93. Różnice w opiniach rodziców z Gr KO i Gr KO-S na temat samooceny jako cechy pozytywnie charakteryzującej dziecko	106
Wykres 94. Różnice w opiniach rodziców młodzieży ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat podniesienia poziomu wiedzy młodzieży.....	107
Wykres 95 . Różnice w opiniach rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S dotyczące kompetencji nauczycieli przedmiotów ogólnych.....	108
Wykres 96. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące podejmowanych działań opiekuńczo-wychowawczych.....	108
Wykres 97. Różnice w opiniach rodziców nieletnich ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat rozwijania zainteresowań	108
Wykres 98. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat wykorzystywania wiedzy nabytej w szkole podczas wykonywanej pracy.....	109
Wykres 99. Różnice w opiniach rodziców na temat wykorzystywania wiedzy nabytej w szkole w życiu codziennym (Gr KZ i Gr KZ-S).....	109
Wykres 100. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat motywacji dziecka do nauki wybranego zawodu	110
Wykres 101. Różnice w opinii rodziców dotyczące kontynuowania nauki zawodu w danym kierunku przez dziecko na wyższym szczeblu edukacji (Gr KZ i Gr KZ-S)	110
Wykres 102. Różnice w opinii wyrażonej przez rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S odnośnie częstości sugerowania przez dziecko chęci zmiany szkoły	111
Wykres 103. Różnice w ocenie poziomu wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących dalszego etapu kształcenia zawodowego w wybranym przez dziecko kierunku rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących w szkoleniach i nieuczestniczących w nich	111
Wykres 104. Różnice w ocenie poziomu wiedzy na temat przepisów prawnych dotyczących zatrudniania małoletnich rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uczestniczących w szkoleniach i nieuczestniczących w nich	112
Wykres 105. Różnice w opiniach rodziców młodzieży na temat braku stażu pracy dziecka jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S).....	112
Wykres 106. Różnice w opiniach rodziców uczniów szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych dotyczące niewystarczających umiejętności u dziecka obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem	113
Wykres 107. Różnice w opiniach rodziców na temat niskiego poziomu kompetencji psychospołecznych jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S).....	113
Wykres 108. Porównanie opinii rodziców młodzieży ze szkół zawodowych po szkoleniach i bez szkoleń zawodowych na temat zatrudnienia pracowników „po znajomości” jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	113
Wykres 109. Różnice w opiniach rodziców odnośnie nadzoru kuratora jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)	114

Wykres 110. Różnice w opiniach rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat braku zapotrzebowania na specjalistów w zawodzie, w jakim kształci się dziecko jako przyczyny problemu z przyszłym zatrudnieniem dziecka	114
Wykres 111. Różnice w opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko umiejętności pracy	115
Wykres 112. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko umiejętności organizacyjnych	115
Wykres 113. Różnice w opinii rodziców dotyczącej posiadania przez dziecko umiejętności obsługi komputera i podstawowych programów informatycznych (Gr KZ i Gr KZ-S).....	115
Wykres 114. Różnice w opinii rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat posiadania przez dziecko umiejętności komunikowania się w językach obcych	116
Wykres 115. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko umiejętności	116
Wykres 116. Różnice w opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak uprzejmość (Gr KZ i Gr KZ-S).....	117
Wykres 117. Różnice w opinii rodziców młodzieży szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak odpowiedzialność.....	117
Wykres 118. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach dotyczącej posiadania przez dziecko takiej cechy jak kreatywność	117
Wykres 119. Porównanie opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak uczciwość.....	118
Wykres 120. Różnice w opinii rodziców na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak samodzielność (Gr KZ i Gr KZ-S)	118
Wykres 121. Porównanie opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak wrażliwość	118
Wykres 122. Różnice w opinii rodziców dotyczącej posiadania przez dziecko takiej cechy jak asertywność (Gr KZ i Gr KZ-S).....	119
Wykres 123. Różnice w opinii rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat posiadania przez dziecko	119
Wykres 124. Różnice w opinii rodziców nieletnich ze szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat posiadania przez dziecko takiej cechy jak samoocena	119
Wykres 125. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia	120
Wykres 126. Różnice w ocenie rodziców udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez nauczycieli praktycznej nauki zawodu (Gr KZ i Gr KZ-S)	120
Wykres 127. Różnice w ocenie rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez rodziców	121

Wykres 128. Różnice w ocenie udzielania wsparcia uczniom w procesie kształcenia przez nauczycieli przedmiotów zawodowych dokonanej przez rodziców (Gr KZ i Gr KZ-S).....	121
Wykres 129. Różnice w opinii rodziców uczniów szkół zawodowych uczestniczących i nieuczestniczących w szkoleniach na temat współpracy ze szkołą w zakresie zaangażowania	122
Wykres 130. Różnice w opinii rodziców dotyczącej współpracy ze szkołą w zakresie działań opiekuńczo-wychowawczych skierowanych do dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)	122
Wykres 131. Różnice w opinii rodziców z Gr KZ i Gr KZ-S na temat współpracy ze szkołą w zakresie kontaktu z placówką edukacyjną	122
Wykres 132. Różnice w opinii rodziców na temat współpracy ze szkołą w zakresie zaangażowania w kształtowanie pozytywnych cech osobowych dziecka (Gr KZ i Gr KZ-S)...	123

Realizatorzy projektu:

Związek Przedsiębiorców i Pracodawców Lubelskie
w partnerstwie ze
Związkiem Przedsiębiorców i Pracodawców

biuro@zplubelskie.pl
biuro@zpp.net.pl